

תערוכות הספריה

ספריית אגודת חסידי חב"ד
אהל יוסף יצחק – ליובאוויטש

15 התערוכות שהתקיימו
באולם התערוכות של הספריה
בין השנים תשנ"ד-תשע"ז

*

נערך על ידי
הרה"ת ר' שלום דובער שי' לוי

יוצא לאור על ידי
ספריית אגודת חסידי חב"ד - אהל יוסף יצחק – ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי ברוקלין נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות ושבעים ושמונה לבריאה

פתח דבר

מאז פתיחת אולם התערוכות בספריה, בח"י אלול ה'תשנ"ד, כל שנה שנתיים בחרנו נושא לערוך על פיו תערוכה.

בדרך כלל היינו מדפיסים חוברת הדרכה לתערוכה. ובספר שלפנינו ליקטנו חוברות אלו. כמו כן כללנו בו את סקירת התערוכות שלא נדפסו להם חוברות הדרכה, על פי פרסומים, סקירות ותמונות של אותה תקופה.

בסך הכל התקיימו בספריה 15 תערוכות, בתחומים שונים:

- א. תערוכת ספריית ליובאוויטש – שלהי תשנ"ד.
- ב. תערוכת גדולי התורה והחסידות, וחב"ד בעולם – קיץ תשנ"ה.
- ג. תערוכת ההגדות שבספריה, אביב תשנ"ו.
- ד. תערוכת רבותינו נשיאינו, שלהי תשנ"ו.
- ה. תערוכת חב"ד, הפעילות, השליחות ומבצעי המצות – קיץ תשנ"ז.
- ו. תערוכת החסידות – קיץ תשנ"ח.
- ז. תערוכת רבינו הזקן, 200 שנה לגאולתו – חורף תשנ"ט.
- ח. תערוכת אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע – קיץ תש"ס.
- ט. תערוכת ספרי רבותינו – תשס"ב.
- י. תערוכת תעודות כבוד לרבי – אביב תשס"ה.
- יא. תערוכת מבית הגנזים – חורף תש"ע.
- יב. תערוכת מפתחות ותעודות כבוד – קיץ תשע"ג.
- יג. תערוכת גנזי ספרים – קיץ תשע"ד.
- יד. תערוכת אדמו"ר ה"צמח צדק" – חורף תשע"ו.
- טו. תערוכת רבותינו נשיאינו – אביב תשע"ז.

*

בשנת תש"ע, כשהתקיימה בספריה "תערוכת מבית הגנזים" (תערוכה יא), נדפס לה ספר אלבומי בשם "מבית הגנזים", בו נסקרו 154 פריטים מיוחדים השמורים בארכיון הספריה. הספר שלפנינו הוא כעין המשך לאותו ספר "מבית הגנזים".

שלום דובער לוין

ה' טבת ה'תשע"ח
ברוקלין נ.י.

תוכן

2	פתח דבר
4	תערוכה א תערוכת ספריית ליובאוויטש
24	תערוכה ב תערוכת חב"ד בעולם וגדולי התורה והחסידות
31	תערוכה ג תערוכת ההגדות שבספריה
81	תערוכה ד תערוכת רבותינו נשיאינו
97	תערוכה ה תערוכת חב"ד – הפעילות השליחות ומבצעי המצוות
105	תערוכה ו תערוכת החסידות
116	תערוכה ז תערוכת רבינו הזקן
133	תערוכה ח תערוכת אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע
136	תערוכה ט תערוכת ספרי רבותינו
140	תערוכה י תערוכת תעודות כבוד לרבי
146	תערוכה יא תערוכת מבית הגנזים
147	תערוכה יב תערוכת מפתחות ותעודות כבוד
164	תערוכה יג תערוכת גנזי ספרים
182	תערוכה יד תערוכת אדמו"ר ה"צמח צדק"
198	תערוכה טו תערוכת רבותינו נשיאינו

תערוכה א

תערוכת ספריית ליובאוויטש

מיום חמישי ח"י באלול ה'תשנ"ד
עד יום חמישי ער"ח כסלו ה'תשנ"ה

*

המוצגים שבתערוכה קשורים
לכל אחד מאדמו"רי חב"ד
ולכל שטח של פעילות חב"ד

.
הועדה המארגנת של התערוכה:

הרבנים התמימים:

שלום דובער לוין

יצחק וילהלם

אברהם בערנס

שלום יעקב חזן

גבריאל שפירא

עריכת הקטלוג:

שלום דובער לוין

תמונות:

אברהם בערנס

פתיחה

יום ה' ח"י אלול ה'תשנ"ד

אחרי שנים רבות של בניית הספרייה, סידור הספרים, עריכת הקטלוג והעברתו למחשב, יכולים אנו לבשר, בסיפוק רב, אשר בעזרת הצלחנו להגיע לעידן פתיחת הספרייה, יחד עם פתיחת תערוכה מיוחדת, העתידה להתקיים מיום החמישי ח"י באלול ה'תשנ"ד עד יום החמישי ער"ח כסלו ה'תשנ"ה.

* * *

האוסף הזה שנפתח עתה לציבור, השקיעו בו רבותינו נשיאינו עמל רב במשך הדורות, ועברו עליו הרפתקאות וגלגולים רבים, בשריפות שפרצו בליובאוויטש, בהחרמות הממשל הקומוניסטי, בכיבוש פולין על ידי הנאצים ימ"ש, ובמשפט הספרים שהוכיח את בעלותה של "אגודת חסידי חב"ד" על האוסף הזה.

אחרי כל ההרפתקאות והגלגולים האלו, זכינו סוף סוף, שרובו הניכר של האוסף הגדול והנדיר הזה, נשמר בדרך זו או אחרת, ונמצא כיום ב"ספריית אגודת חסידי חב"ד".

* * *

בספריה נמצאים כיום כמאתים אלף ספרים; חלק גדול מהם – ספרים נדירים ביותר, דפוסי-ערש והוצאות ראשונות.

בספריה נמצא כיום אוסף של כשלוש אלפי כרכי כתבי-יד, חלקו בגוף כתב-יד-קודש רבותינו נשיאינו. בספריה נמצא גם ארכיון של מאות אלפי עלים בודדים, שבכתב ושדפוס, גנזך של אלפי חפצי ערך, ציורים, פיסולים ועבודות מיוחדות שנשלחו לרבי על ידי חסידיו ומעריציו, מפתחות מדליות ומגילות כבוד שנשלחו לרבי על ידי ראשי מדינות, עיירות ומוסדות, ועוד ועוד.

מהגנזך הנזכר, נבחרו פריטים מיוחדים, הקשורים לכל אחד מאדמו"רי חב"ד ולכל שטח של פעילות חב"ד, ובהם נבנתה התערוכה שלפנינו.

* * *

הספרייה הזאת אינה מיועדת להשאלה, או לקריאת ספרים בה על ידי הציבור הרחב, אלא כפי שהודגש כמה פעמים על ידי רבותינו נשיאינו, שהיא ספריה לחוקרים, רבנים ראשי-ישיבה ומחברים הרוצים לעיין בספר נדיר.

אמנם התערוכה נפתחת בזה לציבור הרחב, קהל שוחרי תורה ותולדות חסידות חב"ד.

* * *

כבר בשנת תרפ"ד התחיל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לבנות את הספרייה הזאת, במטרה לפתחה בסופו של דבר לציבור החוקרים, כמסופר בארוכה בספר "ספריית ליובאוויטש" פרק שביעי.

במשך למעלה מששים שנה עסקו רבותינו נשיאינו בבניית הספרייה הזאת.

בהתוועדות ש"ק ה' טבת ה'תשמ"ח, הזכיר הרבי את תוכנית פתיחת הספריה לציבור החוקרים. בנין הספריה עדיין לא היה בנוי באותה שעה, ושאלנו אם כן, האם כדאי לפתחה במדה מוגבלת, באחד החדרים. הרבי השיב על זה:

א"כ יעכבו הנ"ל לע"ע. [ובמשך הזמן] יפתחוה [כשימצא פנה] [מתאימה] וכו'.

גם בקשר לפתיחת התערוכה שאלנו כבר בחורף תש"נ, לפני גמר בניית הספריה, והרבי השיב:

אין הזמ"ג [הזמן גרמא] מתאים להנ"ל.

מאז ועד עתה נבנה בנין הספריה, סודרו הספרים, כתבי-היד הארכיונים והחפצים, נערך הקטלוג, ובשעה טובה ומוצלחת עומדים אנו לפני פתיחת הספריה והתערוכה.

* * *

הרבי כותב באגרת כ' שבט תש"י (אגרות-קודש ח"ג אגרת תקנט):

עומדים אנו עוד נבוכים ונדהמים מההסתלקות וקשה עדיין כתיבת מכתבים, אבל זה ברור כי רצונו הקדוש של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ הי', וכן הוא גם עתה, שלא תהי' ח"ו חלישות באיזה עבודה שהיא שעמדה תחת נשיאותו, ואשר כל המקושרים אליו יתחזקו ויתאמצו ביתר שאת וביתר עז במילוי תפקידם אשר הטיל עליהם.

בהתאם לדברים אלו רואים אנו חובה לעצמנו, למלאות את התפקיד אשר הוטל עלינו, שהיא התכנית שחשקו בה רבותינו נשיאינו זה שבעים שנה.

ואנו תפלה, אשר עוד לפני ביצוע התוכנית האמורה, נזכה לקיום היעוד של "והקיצו ורננו שוכני עפר" ומלכנו נשיאנו בתוכם, והוא יוליכינו קוממיות לארצנו הקדושה, עם הספריה והתערוכה גם יחד.

שלום דובער לזיון

מנהל הספריה

ארון ראווה 1 – שבת

מתחיל משלהי שנת תשל"ד, יצא הרבי בקריאה מיוחדת, אשר כל אשה ובת בישראל, תשתדל בקיום מצות הדלקת נרות שבת קודש ויום טוב, וגם הבנות שלפני עונת הנשואין, מתחיל מגיל חינוך. בארון זה מוצגים סוגים רבים של פמוטים שנוצרו על ידי מרכזי חב"ד בעולם, וחומר הסברה בשפות שונות, כדי לחלקם לנשים הרוצות להתחיל בהדלקת נרות שבת. כמו כן מוצגים שונים שנעשו על ידי מעריצי המבצע הזה, או הקשורים לשאר מצוות השבת קודש.

מדף העליון:

עבודות מיוחדות הקשורות לשבת.

מדף השני:

פמוטי נרות-שבת רגילים לחלוקה במבצעים, חומר הסברה ושלטים. באחר מהשלטים נראית האמא מדליקה הנרות לפני הבת, ורשום עליו בכתב-יד-קודש: "קודם הדלקת הנר דהבת".

מדף השלישי:

פמוטי נרות-שבת מיוחדים.

1. באחת מהפמוטים חרוט:

מנשי ובנות ישראל המתעסקות בהפצת אורם של נש"ק.
ליום הבהיר - חג הגאולה י"ב י"ג תמוז תשל"ה.
מספר 245001.

מדף הרביעי:

קידוש והבדלה, וכולל:

2. ציור. הדפסה על נייר.

יהודי העושה קידוש, מצוייר באותיות קבלת שבת.
הצייר: אליעזר מור.
אוסף הציורים 5247.

3. כד כסף, שחרוטה עליו הקדשה לרבי מאנ"ש דבופולו ותלמידיהם. תשל"ה.

אוסף החפצים 5905.

4. גביע כסף, שחרוטה עליו הקדשה לרבי מהרב שלמה גורן. תשל"ב.

אוסף החפצים 5950.

5. תחתית לגביע, שחרוטה עליה הקדשה לרבי מרבי יצחק כדורי.

אוסף החפצים 5972.

6. רכבת של כסף, הכוללת כוס להבדלה ומחזיק נר הבדלה.

אוסף החפצים 5901.

7. קופסת בשמים של כסף.

אוסף החפצים 5913.

על הקיר לימין הארון תלויים ציורים (משמאל לימין):

8. הכנות לשבת. הדפסה על נייר.

הצייר: מיכאל מוטשניק.

אוסף הציורים 5369.

9. 2 שלטים:

הדלקת נרות שבת על ידי אמא ובתה.

10. הרבי עולה לתורה, ואמו מדליקה נרות שבת, על רקע בניין "מכון חנה".

שמן על בד.

הציירת: מרים לאה.

אוסף הציורים 5036.

11. הבדלה.

שמן על בד.

הציירת: שרה מנדל.

אוסף הציורים 5306.

ארון ראוה 2 – מועדים

במשך שנות נשיאות הרבי, הרבה לעורר על מבצע מצה, להשתדל שכל יהודי יקבל מצות שמורה לפסח. לחג השבועות ייסד מבצע מיוחד שכל הילדים ישתדלו בשמיעת קריאת עשרת הדברות. בראש השנה יש לזכות את בני-ישראל בשמיעת קול שופר, ובחג הסוכות יש להשתדל לזכות את בני-ישראל במצוות ד' מינים. בארון זה מוצגים:

מדף העליון:

תיבות מיוחדות שנוצרו על ידי מרכזי חב"ד בעולם עבור חלוקת המצות, חומר הסברה בכמה שפות, והגדות-של-פסח מיוחדות לילדים.

מדף השני:

מבצע חג השבועות, חומר הסברה בכמה שפות, ספרי תורה לילדים, וגם:

12. תמונת אויר של הר סיני, שרשום עליו בכת"ק: הר סיני - אורי ע"ה שעני, אשקלון,

קיץ תשכ"ו.

אוסף תצלומים 5116.

13. אבן מהר סיני, שהרבי רשם בפתק המצורף לו: אד"ר ה'תשנ"ב.

14. טס לספר תורה.

כסף.

רוסיה 1868.

אוסף החפצים 5934.

15. יד לספר תורה.

כסף.
אוסף החפצים 2926.

מדף השלישי:
מבצע תקיעת שופר. שופרות ודבש לטבילת התפוח בראש השנה.

מדף הרביעי:
מבצע ד' מינים. תיבות אתרוגים, שבהם שוגרו אתרוגים מיוחדים לרבי. חומר הסברה על ארבעת המינים.

מעל לארון:
שלטים הקשורים למבצעי חג הפסח השבועות וראש השנה, וגם:
16. ברכת שנה טובה מעוטרת לרבי.

תשרי תש"נ.
אוסף הציורים 5070.

ארון ראווה 3 – חנוכה ופורים

כל מועד והמבצע שלו, בחנוכה יוצאים לכל מקום לעודד את בני ישראל במצוות הדלקת נרות חנוכה, ואף מארגנים הדלקת הנרות בחוץ, ברחובה של עיר, בפרסומא דניסא. בשנים האחרונות גם מבצע מיוחד של "לראות ולהראות", כאשר הדלקת הנרות בפרסום במדינות הגדולות מתקיימת בבת-אחת עם הדלקת הנרות של הרבי ב-770, כאשר כולם מחוברים זה לזה על ידי הלווין.
בפורים מתקיימים מבצעי מקרא מגילה, משלוח מנות ושאר מצוות החג. מוצגים בארון זה:

מדף העליון:
מגילות, רעשן, חבילות למשלוח מנות וחומר הסברה בכמה שפות.

מדף השני:
תמונות ואלבומים של הדלקת הנרות ברחובה של עיר, ודמי חנוכה שחולקו על פי הוראה הרבי.

מדף השלישי:
צורות שונות של חנוכיות שנוצרו על ידי מרכזי חב"ד כדי לחלק במבצע חנוכה.

מדף הרביעי:
חנוכיות מיוחדות שנוצרו ונשלחו לרבי, כולל:

17. חיתוך עץ.

אוסף החפצים 5881.

18. חיתוך עץ.

עם הקדשה לרבי מלויבאוויטש מילנו, חנוכה תשמ"ח.
אוסף החפצים 5877.

19. חיתוך מתכת. חנוכיית העיר עכו עם הקדשה לרבי.

אוסף החפצים 5887.

20. חנוכיה על רקע מודל של 770.

אוסף החפצים 5763.

21. פיסול מתכת.

האמנית : ערנה וייל.

אוסף החפצים 5760.

בקר מעל הארון:

22. ציור יהודי קורא מגילה.

שמן על נייר.

הצייר : ריימונד אמויאל.

אוסף הציורים 5332.

ארון ראווה 4 – מבצעים

מלבד מבצעי החגים, דרש הרבי לעסוק במבצעים מיוחדים לזכות את בני ישראל במצוות תפילין ומזוזה, כשרות וטהרת המשפחה, תורה וחינוך, תהלכות ל"ג בעומר ועוד, וכל אלו על ידי טנקי המבצעים.

המוצגים בארון הזה קשורים לכל המבצעים האלו :

מדף העליון:

מפתחות טנקי-המבצעים בעיירות שונות שנשלחו לרבי, ותמונת תהלכות טנקי המבצעים בנ"י. נבחרו העיירות :

23. צפון ארץ הקודש.

24. מיאמי.

25. צרפת.

26. מרסייל, צרפת.

27. מילנו.

28. לונדון.

29. בולוניה.

מדף השני:

סמלים ומדים של חיילי „צבאות השם“, חומר הסברה וחוברות י"ב הפסוקים.

מדף השלישי:

מבצע מזוזה. מזוזות מכל הסוגים שנוצרו לחלוקה במבצעים או בתור הערצה למבצע.

מדף הרביעי:

סמלי כל המבצעים וחומר הסברה, וכולל :

30. מפה לסדר של פסח, עם ציורי המבצעים עשויים כסף.

מוקדש לרבי משלוחיו בקאליפורניא, י"א ניסן תשל"ו.

אוסף החפצים 5941.

31. נרתיק של כסף לתפילין, שעליהם חריטות והבלטות של המבצעים.

מוקדש לרבי מאנ"ש בופולו.

אוסף החפצים 5933.

על הקיר (מימין לשמאל):

32. 11 סמלי המבצעים.

מאגו"ח דטורונטו.

אוסף החפצים 5233.

33. המבצעים בשנת השמונים.

פיתוח פח.

אות פ גדולה (שמונים שנה לרבי) ובתוכה חריטות והבלטות המלים של המבצעים.

נ. י. תשמ"ב.

האמנית: חנה שארף.

אוסף הציורים 5030.

34. אדמו"רי חב"ד והמבצעים.

הדפסה על נייר.

הצייר: שוסטר.

אוסף הציורים 5014.

35. סמל "צבאות השם".

מבית חב"ד רסיפי, ברזיל.

36. הרבי והמבצעים.

ציור במסגרת אמנות זכוכית.

הצייר: דוד פעסא.

אמנות הזכוכית: עמחי ג'בלי.

אוסף הציורים 5021.

37. מפתח ותמונות ושמות התורמים של הטנק, שנשלח לאה"ק בתשל"ו.

אוסף החפצים 5296.

38. תיבה ובה פריטים הקשורים לחלוקה במבצעים בקאליפורניה, עם הקדשה לרבי ומספר

היהודים שפעלו עליהם בכל אחד מהמבצעים.

אוסף החפצים 5327.

39. ציור הרבי, דורש בתנועת ידו הק' לעסוק במבצעים.

שמן על בד.

אוסף הציורים 5005.

40. ציורי המבצעים, עם הקדשה לרבי למלאת לו שמונים שנה.

שמן על בד.

הצייר : ל. קריעף.
אוסף הציורים 5122.

ארון ראווה 5 – צדקה

מבצע מיוחד במינו הוא מבצע הצדקה. בכל בית בישראל, במטבח ובחדר של כל ילד וילדה צריכה להיות בקביעות קופת צדקה. קופות צדקה בצורות שונות נוצרו לצורך זה, לצוד את לב הילדים והמבוגרים. כך מוצגים מודלים מיוחדים של קופות צדקה שנוצרו בצורת 770 או בצורת תפילין וכיו"ב.

מדף העליון:

קופות צדקה בצורת 770.

41. אחת מהן של כסף, וחרוטה עליה הקדשה לרבי מאגודת נשי ובנות חב"ד בקראון הייטס.

ר"ח כסלו תשנ"ב.

האמן : הירש פעקער.

אוסף החפצים 5928.

מדף השני:

קופות צדקה שנוצרו בצורות שונות, בתור הערצה למבצע.

מדף השלישי:

קופות צדקה בצורות שונות שנוצרו לחלוקה במבצעים.

מדף הרביעי:

קופות צדקה למוסדות.

ארון ראווה 6 – בית חב"ד

אלפי שלוחים נשלחו על ידי הרבי לפינות נידחות ברחבי תבל, במקומות אלו פתחו בתי-חב"ד, בהם עוסקים בהפצת היהדות והחסידות ובעיקר במבצעים הנזכרים. מנהלי בתי חב"ד אלו רגילים לשלוח לרבי תמונות, מודלים ומפתחות של בתי-החב"ד, חלקם מוצג בארון הזה.

מדף העליון:

אחדים מבתי-חב"ד בארצות-הברית :

42. בופולו.

43. טעמפא, פלורידה.

44. ניו ארליענס.

45. מיניסוטה.

46. אסטין, טעקסאס.

47. על פאסא, טעקסאס.

48. רוטשעסטער, נ.י.

מדף השני:

אחדים מבתי-חב"ד בארץ הקודש :

49. כפר חב"ד.

50. אילת.

מדף השלישי:

אחדים מבתי-חב"ד ברחבי תבל:

51. פריז.

52. ס' פאולו, ברזיל.

53. מונטריאל.

54. צרפת.

55. בוענאס איירעס.

56. רסיפי, ברזיל.

57. מאנטשעסטער.

58. לונדון.

59. קסבלנקה, מרוקו.

מדף הרביעי:

מודלים ותמונות:

60. מילוואקי.

61. סיני, פריז.

62. בוענאס איירעס.

על השלחן ליד הקיר הדרומי:

שלושה מודלים של מרכזי חב"ד:

63. צפת.

64. סיני, פריז.

65. נתניה.

ארון ראווה 7 – מפתחות ומדליות

לא רק מבתי חב"ד היו שולחים לרבי מפתחות, רבים ממושלי המדינות, ראשי עיריות, מפקדי צבא ומנהלי מוסדות רגילים לשלוח לרבי מפתחות, מדליות ומגילות כבוד, מתוך הערכה והערצה לעבודה הנפלאה שפועל במדינותיהם, על ידי שלוחיו כמותו. פעמים רבות היה המושל או ראש העיר מכריז על יום ההולדת של הרבי כ"יום חינוך", לכבוד הרבי שמשקיע מרץ רב לחנך את בני דורינו ברחבי תבל. חלק קטן ממפתחות, מדליות ומגילות כבוד אלו מוצגים בארון הזה.

מדף העליון:

מפתחות ומדליות מעיירות בארץ-הקודש. נבחרו העיירות הגדולות והמפורסמות יותר:

66. ראשון לציון.

67. לוד.

68. בני ברק.

69. ירושלים.

70. צפת.

71. רמלה.

72. רמת גן.

73. אילת.

74. תל אביב.

מדף השני:

מפתחות ומדליות מצה"ל בארה"ק, תודה והערכה לעזרתו, בעצה ובעידוד המפקדים והחיילים.

מדף השלישי:

מפתחות ומדליות ממדינות ועיירות בארצות-הברית. מתוך גנוך המפתחות והמדליות נבחרו אחדים, מהמדינות והעיירות המפורסמות יותר.

75. נשיא ארה"ב.

76. לאס אנג'לס

77. ס' דיעגא.

78. ס' פראנצ'סקו.

79. דעטראיט.

80. ניו הייווען.

81. ניו יארק.

מדף הרביעי:

מפתחות ומדליות ממדינות ועיירות ברחבי תבל. נבחרו הגדולות והמפורסמות יותר.

82. טורונטו.

83. ס' פאולא, ברזיל.

84. קויבעק.

85. מילנו.

86. קנדה.

לשמאל הארון תלויה:

87. מגילת כבוד, חתומה על ידי נשיא ארה"ב, חברי הסנט והקונגרס.

ארון ראווה 8 – גאולה ומשיח

הצפייה למשיח הוא חוט השני וברית התיכון שעובר בכל הפעילות העניפה הזאת, את הנושא הזה הדגיש הרבי כמעט בכל שיחה שאמר במשך שנות נשיאותו. כל המבצעים האמורים הם הדרכים שעל ידם מקרבים את הגאולה השלימה, שתהיה במהרה בימינו. יצירות רבות של כיסופי הגאולה נעשו במשך השנים ונשלחו לרבי, נשים צדקניות הכינו אפילו תופים, כמו מרים הנביאה, שבהם יצאו מהגלות בתופים ובמחולות. יצירות אלו מוצגים בארון הזה, וכולל גם:

88. י"ב אבני החושן לפי שיטת המדרש תלפיות.

על ידי ה"ר צבי הירש חטריק.

אוסף החפצים 5923.

89. ציור בית המקדש ושיר אדיר יבנה ביתו.

דיו על קלף.

אוסף הציורים 5797.

על הקיר תלויים הציורים (מימין לשמאל):

90. אריג בית המקדש.

האמן: ברוך נחשון.

אוסף הציורים 5190.

91. בית המקדש.

הדפסה על נייר.

כרזת: הנה הנה משיח בא!

וציור בית המקדש בעננים.

אוסף הציורים 5335.

92. שמן על נייר.

בין שופר לעננים עומד המשיח.

על גג בית המקדש ומכריז על הגאולה.

ציירת: רבקה פרידמן.

אוסף הציורים 5360.

93. הדפסה על פלסטיק.

שלט: אחכה לו בכל יום שיבוא.

אוסף השלטים 5078.

94. שלט היכינו לביאת המשיח בצרפתית.

95. ירושלים ובית המקדש.

הדפסה על נייר.

תצלום אויר של ירושלים העתיקה ובמקום המקדש צויר בית המקדש.

אוסף הציורים 5270.

96. הדפסה על נייר.

ציטוט מהרמב"ם אודות משיח.

אוסף השלטים 5221.

97. הדפסה על נייר.

שיר על ההכנה לביאת המשיח, מסביב ציור כתר.

מחרוזת: רבקה מעטוף.

גרפיקה: מ. נ.

אוסף הציורים 5225.

98. שיעון וקופת צדקה עם הכרזת היכוננו לביאת המשיח.

99. ציור איך יראה העולם כשהמשיח יבוא, מורכב משלוש מאות שמונים אלף אותיות.

תצלום.

הצייר: מיכל שווארץ.

הציור נעשה ע"פ הוראת הרבי.

לימין הארון עומד:

100. מודל בית המקדש והר הבית.

האמן: עופר נדב.

שלחן ראווה 9 – ספריית ליובאוויטש

בשולחן זה מוצגים ספרים וכתבי-יד עתיקים ונדירים שבספריה:

101. דף מדפוס הראשון של פרש"י (ריגיו די קלבריה רל"ה), שהוא הספר העברי הראשון

המתוארך.

102. דף מתלמוד בבלי דפוס הראשון (ספרד רמ"ב לערך).

103. דף מתלמוד בבלי דפוס הראשון באיטליה (שנת גמר"א).

104. דף כת"י מתלמוד בבלי עם פרש"י, מזמן שלפני התחלת הדפוס העברי (ר"ל לערך).

אוסף כתבי-היד 1702.

105. דף כת"י מתלמוד בבלי על קלף.

אוסף כתבי-היד 1701.

מאוסף עלים בודדים, שלושה דפים של צורת בית המקדש השלישי על פי פסוקי יחזקאל:

106. מאת הגר"א (ברלין חש"ד).

107. מאת הגר"א (חמו"ד).

108. מאת מוהריא"ז מרגליות (ירושלים חש"ד).

שלחן ראווה 10 – רבותינו נשיאינו

הבעל שם טוב

109. תמונה של הסידור שבכתב-יד שבו התפלל, ובו רשמו תלמידיו את שמותיהם לזכרון לפניו בעת התפלה.

אוסף כתבי-היד 1994.

בדף הפתוח רשומים התלמידים :

לזכרון להתפלל עבור התורני מוהר"ר יחיאל מיכל בן פיגה מזלאטשוב ועבור אשתו ובתו יענטיל בת שרה להתפלל בעדו שיתאמץ הקב"ה לבו לעבודתו ויחי זרעו.

גם להתפלל עבור התורני המופלג מוהר"ר ארי' ליב מזלאטשוב וזוגתו [...] פיגה בת בריינדל ובניו שימול לבבינו הקב"ה לע[ב]ודתו, ארי' ליבמוהר"ר מאיר. יחיאל מיכל הנ"ל.

לזכרון להתפלל בעדי מרדכי טייטש בן אסתר.

לזכרון להתפלל בעדי יצחק בן אסתר שלא תפל אשתו נפלים.

לזכרון להתפלל בעד שמעון יחיאל[ל בן] שיינדל ואשתו רחל בת טש[...] ובנו משה.

110. כת"י "שבחי הבעש"ט" מתקופה שלפני הדפסתו.

אוסף כתבי-היד 1203.

111. שבחי הבעש"ט שנדפס ע"פ כת"י זה.

112. ספר כתר שם טוב דפוס הראשון (זאלקווא תקנ"ד).

113. מדליות שנעשו לזכרו.

המגיד ממעזריטש

114. ספר מגיד דבריו ליעקב דפוס הראשון (קארעץ תקמ"א).

כ"ק אדמו"ר הזקן

115. תמונת התפילין שלו.

116. שלחן ערוך שלו דפוס הראשון (קאפוסט תקע"ד).

117. ספר התניא דפוס הראשון (סלאוויטא תקנ"ז).

118. אגרת-קודש בכתב-יד קדשו.

אוסף המכתבים 4000,7.

נדפסה באג"ק שלו ח"א אגרת לב

[במהדורה החדשה – אגרת נו].

שלחן ראווה 11 – רבותינו נשיאינו

כ"ק אדמו"ר האמצעי

119. נרתיק התפילין שלו.

נמסר על ידי פרופ' סיר ישעי' ברלין.

שקיבלו בירושה.

120. כתב-יד קדש אחד מדרושיו.

אוסף כתבי-היד 1194.

121. ספרו אמרי בינה דפוס הראשון (קאפוסט תקפ"א).

כ"ק אדמו"ר ה"צמח-צדק"

122. תנ"ך שבו היה אומר ההפטר.

בדף הפתוח יש הגהה בכת"ק, במקום סיום הפטרת פרשת שמיני: ע"כ ע' רמב"ם.
ובכת"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע:

מספרי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אדמו"ר צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והי' אומר בו
ההפטרה.

123. הסידור שבו היה מתפלל. וכ"ק רבותינו היו מחזיקים הסידור קודם התקיעות ובשעת
אמירת ההגדה.

ובכת"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע:

הסידור של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע והוד כ"ק אדמו"ר
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הי' מחזיקו קודם תקיעות ובשעת אמירת ההגדה.

124. דף מכרך דרושיו בכתב-יד קדשו.

אוסף כתבי-היד 1122.

125. אגרת-קודש בכתב-יד-קדשו.

אוסף המכתבים 4000,19.

נדפסה באג"ק שלו ח"א אגרת יו"ד

[במהדורה החדשה – אגרת לד].

126. ספרו "צמח צדק" דפוס הראשון (ווילנא תרל"א).

שלחן ראווה 12 – רבותינו נשיאינו

כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע

127. אגרות-קודש בכתב-יד-קדשו.

אוסף המכתבים 4000,27.

נדפסו באג"ק שלו אגרות ו*. ז.

128. דף מכרך דרושיו בכתב-יד קדשו.

אוסף כתבי-היד 1108.

129. ספר פרדס רמונים שקנה בחיי אביו כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", ורשם עליו:

שמואל באדמו"ר שליט"א שניאורסאהן, במחיר 2.25 רז"כ.

130. חומש שמות, עם החותמת שלו:

שמואל שניאורסאן מליבאוויטש.

131. ספר לקו"ת לג' פרשיות, שנדפס עם הגהותיו (ווילנא תרמ"ד).

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע

132. ספר פרדס רמונים עם ציונים בכתב-יד-קדשו על הגליון.

בדף הפתוח כתוב בכת"ק בנו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע :
כפי הסימן שנמצא הנה בכאן הניח והפסיק כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע, קודם
ההסתלקות בערך עשרה ימים ראיתי כי כתב בגליון ספר זה.

133. מכתבו הכללי שהדפיס באייר עזר"ת (תקופת קרנסקי).

נדפסה באג"ק שלו ח"ב אגרת תסט.

134. אגרת שכתב בכתב-יד-קדשו.

אוסף המכתבים 4003.

נדפסה באג"ק שלו ח"ג אגרת תקסט.

135. דף מכרך דרושיו בכתב-יד-קדשו.

אוסף כתבי-היד 1109.

136. דרוש שלו בקופיר, ששוכפל בשעתו ברוסיה.

אוסף כתבי-היד 840.

שלחן ראווה 13 – רבותינו נשיאינו

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע

137. תמונת ה"ספודיק" שלו.

אוסף החפצים 6136.

138. "אטוואצקער צייטונג" המספר על שהיית הרבי באטוואצק בתשרי תרצ"א.

139. דף מפנקס מכתביו

בו היה רושם בכתב-ידו-הקדושה את המענות לאגרות שקיבל, וממנו היה המזכיר מעתיק במכונת
כתיבה.

אוסף כתבי-היד 4042.

140. עפרון (עם מילוי), שרשם אצלו המזכיר ה"ר ניסן מינדל :

בעפרון זה השתמש כ"ק אדמו"ר נבג"ם זי"ע כמה שנים רצופות עד הסתלקותו יו"ד שבט תש"י.
אוסף החפצים 6135.

141. כתב-יד-קודש "הנחה" שלו מדרוש אביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע משנת עת"ר.

אוסף כתבי-היד 1110.

142. דרוש שלו בקופיר, ששוכפל בשעתו ברוסיה.

אוסף כתבי-היד 841.

הרבי

143. כתב-יד-קדשו הנחה משיחת כ"ק חותנו אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (בסעודת השבע-ברכות שלו).

144. אגרת בכתב-יד-קדשו, שכתב אל כ"ק חותנו אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע,

145. ספרו הגדה של פסח עם לקוטי מנהגים וטעמים, דפוס הראשון (נ.י. תש"ו).

146. ספרו היום יום, דפוס הראשון (נ.י. תש"ג).

147. תמונתו בהגיעו לגיל 3, לפני התספורת.

רבי לוי יצחק - אביו של הרבי

148. ספר הזהר עם הגהותיו כתי"ק על הגליון.

ציורי אדמו"ר חב"ד

149. מנורת החסידות.

אדמו"רי החסידות הכללית וחסידות חב"ד, תאריך הולדתם והסתלקותם ומקום מנוחתם מכתב-יד-קודש אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, שרשם אחרי הסתלקות כ"ק אביו אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ב' ניסן ה'תר"פ. המקור באוסף המכתבים 4046.

150. רבינו הזקן.

הצייר: יעקב ליפשיץ.

שמן על בד.

אוסף הציורים 5044.

151. אדמו"ר ה"צמח צדק".

הצייר: יעקב ליפשיץ.

שמן על בד.

אוסף הציורים 5045.

152. אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

הצייר: יעקב ליפשיץ.

שמן על בד.

אוסף הציורים 5046.

153. אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

הציירת: ליאורה ניצן.

שמן על בד.

אוסף הציורים 5057.

154. הרבי.

שמן על בד.

הצייר: א. ק. טיפנברון.

אוסף הציורים 5001.

155. הרבי.

חיתוך עץ.

האמן : ג. גרינברג.

אוסף הציורים 5029.

156. אדמו"רי חב"ד.

הדפסה על נייר.

הצייר : אליהו בנזקן.

אוסף הציורים 5370.

157. הרבי על רקע תמונת אדמו"רי חב"ד.

הדפסה על נייר.

הציירת : ביבי סיגלית אשווילי.

אוסף הציורים 5373.

בכניסה, בקיר המזרחי של הגשר:

158. הרבי.

אריג.

אוסף האריגים 5191.

בקיר הדרומי:

159. כתר תורה.

הרבי מלביש הכתר על ס"ת של משיח ביו"ד שבט תש"ל.

שמן על בד.

הצייר : בן-הרוש.

אוסף הציורים 5019.

ביציאה, בקיר הדרומה:

160. לשנה הבאה בירושלים הבנויה.

ירושלים ובית המקדש.

הציירת : מלה.

אוסף הציורים 5034.

הוספות

161. פמוט נר שבת קודש של הרבנית מנוחה רחל ע"ה סלונים.

לפי המסורה קיבלה אותו מאת זקנה – כ"ק אדמו"ר הזקן.

נמסר לרבי על ידי נכדה – ה"ר משה שלמה (שי') [ע"ה] סלונים.

אוסף החפצים 6106.

162. מפתח האוהל של כ"ק אדמו"ר האמצעי בניעזין.

אוסף החפצים 5502.

163. תואר פני קדש אדמו"ר ה"צמח צדק".

הדפסה מציור, ובכתי"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע:
תמונה זו קבלתי תשורה מאת כבוד א"ז הרבנית הצדקנית מר[ת] רבקה נ"ע זצ"ל זי"ע, ואמרה לי
אשר תמונה זו מתאימה יותר משאר התמונות.
התשורה קיבלתי בחורף תרנ"ח ליובאוויטש.
אוסף כתבי היד 4002,6.

164. ארנק של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, ובכתי"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע:

תכריך עור זה, בשביל החזקת ניירות, הוא מעזבונו של הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר קבלתיו במתנה מאת כבוד אמי זקנתי הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע
זי"ע בחורף שנת תרמ"ח.
אוסף כתבי היד 4002,12.

165. פספורט של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

אוסף כתבי היד 4002,1.

166. תמונת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

יושב על המרפסת הצמודה לאולם התערוכות.

אוסף כתבי היד 4002,6.

[גם הרבי רגיל היה, בימי חליו, לשבת על המרפסת הזאת].

167. כתב-יד-קודש, בו מאשר הרבי את תוכנית בניית הספריה

"בתור חבר הנהלת ספריית אגודת חסידי חב"ד – אהל יוסף יצחק – ליובאוויטש".

תערוכה ב

תערוכת חב"ד בעולם וגדולי התורה והחסידות

מיום השלישי ר"ח סיון
עד אחרי יום הש"ק
יום ההילולא ג' תמוז ה'תשנ"ה

*

מוצגים בה
חפצים ספרים וכתבי-יד, ציורים ותמונות
הקשורים למרכזי חב"ד בעולם
בתקופת תחלת הנשיאות של הרבי
ולכל אחד מאדמו"רי חב"ד

פתיחה

יום ג' ר"ח סיון ה'תשנ"ה
לקראת בא יום הגדול והקדוש הוא יום השלישי בתמוז, יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה
נבג"מ זי"ע הכ"מ (על פי לשון אגרות קודש ח"ד אגרת תתפד, ראש חודש שבט ה'תשי"א), נפתחת בזה
התערוכה השניה של "ספריית אגודת חסידי חב"ד – אהל יוסף יצחק – ליובאוויטש".
התערוכה מוקדשת הפעם לרבי, לאדמו"רי חב"ד, גדולי ישראל, גדולי החסידות, גדולי חכמי
הספרדים, ולתולדות "חב"ד בעולם".
מוצגים בה פריטים הקשורים לפעילות חב"ד בעולם :
תמונות, מכתבים ורשימות, מודעות שלטים ושאר חפצים הקשורים לפעילות חב"ד ברחבי תבל, חב"ד
ברוסיא, חב"ד בארץ הקודש ; חב"ד באירופה ; חב"ד בארצות הברית, וחב"ד בעולם.
מודגשת בעיקר, תקופת נשיאות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, וראשית תקופת הנשיאות של הרבי, שבה
התפשטה הפעילות של חב"ד בכל פנה ברחבי תבל.
את הפעילות הזאת של "חב"ד בעולם" בראשית דרכה, משתדלים אנו להציג בתערוכה הזאת, בעיקר
על פי תמונות שנשלחו בשעתו לרבי, בצירוף לדו"חות הפעילות המסועפת, קטעי עתונות, מודעות עבור
בני המקום וכיו"ב.
כל אלו, מתוך האוסף האדיר והנדיר שנאסף על ידי אדמו"רי חב"ד, ושמור בגנזי "ספריית אגודת
חסידי חב"ד – אהל יוסף יצחק – ליובאוויטש".
הרשימה שלפנינו יכולה לשמש גם סקירה של תולדות חב"ד על רגל אחת.

(א) חב"ד ברוסיה

מדף העליון:

בדורות הראשונים היה עיקר מושבה של תנועת חסידות חב"ד ברחבי רוסיה הלבנה, וקבוצות קטנות יותר במדינות הסמוכות, בליטא אוקראינה פולין וגליציה.

מרכזה של התנועה היה במקום מושבו של הרבי, בעיירות לאזני, לאדי וליובאוויטש, ואחר כך בעיירות רוסטוב ולנינגרד. לשם היו באים החסידים אל הרבי, ולפעמים היה הרבי נוסע לעיירות להתראות עם החסידים, לחזור לפנייהם דא"ח ולקבלם ליחידות.

בשנת תרנ"ז יסד כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע את הישיבה "תומכי תמימים ליובאוויטש", שבמשך השנים היו לה עשרות מחלקות בעיירות שונות ברחבי רוסיה. בתחלה, באופן גלוי, ואחרי ריבוי הגזירות של השלטון הקומוניסטי ירדו למחתרת.

בכל התקופה הזאת, נמנעו חסידי חב"ד מלהצטלם, ומעטים הן התמונות של אנשי חב"ד, ושל פעילות חב"ד והישיבות, באותה תקופה. מה שנשאר לפליטה מהתקופה הזאת הן ניירות המכתבים, עלונים וכיו"ב. כמה מהן מוצגים בארון ראווה זה, במדף העליון.

מדף השני:

בקיץ תרצ"ג התחיל הנוהג של אנ"ש ברוסיה, שכל חסיד שולח תמונתו לרבי. נוהג זה התחיל שנים אחדות אחרי שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע נאלץ לעזוב את רוסיה והתיישב בריגא, ואנ"ש ברוסיה התחילו לסבול רדיפות נוראות ברוסיה. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע כתב אז מכתב כללי לאנ"ש ברוסיה (אגרות קודש שלו ח"ב אגרת תרל"ג):

בקראי שמותייהם למשפחותיהם הוא לי לעונג גדול לראות פניהם וב"ב, גם בתמונות יהי' לי לשמחה, כי האהבה רבה לא תשבע.

אחדות מתמונות אלו מוצגות בארון הזה, במדף השני; תמונות של חסידים הנלחמים על יהדותם, תמימים הלומדים במחתרת, ואנ"ש המחפשים דרך איך לברוח מהגיהנום ששמו רוסיה.

מדף השלישי:

סוף כל סוף עזר השי"ת, ועם תום מלחמת העולם השנייה, הצליחה קבוצה גדולה של כאלף איש מאנ"ש להבריח את הגבול, בשנים תשי"ז-ז, ולהגיע לאירופה המשוחררת מהנאצים ימ"ש. שוב ביקש הרבי שישלחו לו החסידים הפליטים את תמונותיהם. חלק מתמונות אלו מוצגות בארון הזה, במדף השלישי.

מדף הרביעי:

בתקופה שאחרי מלחמת העולם השנייה, ועד לתקופת היציאה הגדולה של היהודים מרוסיה, משנת תשכ"ו ואילך, ניתק כמעט הקשר בין אנ"ש שמאחורי מסך הברזל ובין אנ"ש שמחוץ לרוסיה.

הקשר עם אנ"ש ברוסיה בתקופה הזאת היה בעיקר על ידי השלוחים הסודיים שהרבי היה שולח לרוסיה. עבודת חב"ד ברוסיה בשנים האלו היתה מחתרתית, ומובן שתמונות פחדו לקחת אתם בשנים ההם. וגם מודעות ופרסומים לא הדפיסו בשנים אלו.

את זאת התחילו בעיקר בתקופה שאחרי שנת תשכ"ו. חלק מהתמונות האלו מוצגות בארון הזה, מדף הרביעי.

(ב) חב"ד בארץ הקודש

מדף העליון:

הישוב של חב"ד בארץ-הקודש התחיל כבר בימי כ"ק אדמו"ר הזקן, מייסד תנועת חב"ד. בתחלה היו בצפת ובטבריה, ואחר כך ייסד כ"ק אדמו"ר האמצעי את הישוב החב"די בחברון, ובמשך השנים התחיל להתייסד מרכז חב"די גם בירושלים.

בשנת תער"ב ייסד כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע את הישיבה תורת-אמת בחברון, ושלח אליה משפיע מיוחד עם כמה מבחירי התלמידים בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש. הישיבה נסגרה בתקופת הגירושים של מלחמת העולם הראשונה.

בשנת תרפ"ב פתח אותה מחדש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בירושלים. שם היא מתקיימת עד היום הזה.

סניף של הישיבה הזאת נפתחה אז גם ביפו.

כמה מתמונות הישיבה תורת אמת, בירושלים וביפו, מוצגות בארון הזה, במדף העליון.

מדף השני:

בשנים תרצ"ג-תרצ"ח, הצליחו משפחות רבות מאנ"ש לעזוב את רוסיה ולעלות לארה"ק. הם התיישבו בעיקר בתל-אביב, ושם יסדו חדר וישיבה "תומכי תמימים ליובאוויטש".

אמנם עיקר עליית החסידים לארה"ק היתה בשנת תש"ט, כאשר חלק ניכר מהקבוצה שיצאה מרוסיה בשנים תש"ו-ז, הגיעו לארה"ק אחרי גלגולים רבים באירופה.

באותה שעה עברו תלמידי האולם של הישיבה מתל-אביב ללוד, שם התיישבו כמה משפחות מאנ"ש, ופתחו בה את הישיבה.

מוצגות בארון הזה, במדף השני, כמה תמונות מראשית תקופת הישיבה בלוד.

מדף השלישי:

חלק הארי מאנ"ש שעלו לארה"ק בשנת תש"ט, התיישב בכפר חב"ד, שנוסד אז. כפר זה התחיל עם 70 משפחות שהתיישבו בו, בבתי הערבים הנטושים. ובמשך הזמן הלך והתפתח עד שהפך להיות מרכז של חב"ד בארה"ק.

במדף השלישי של הארון הזה מוצגות תמונות מהתקופה הראשונה של כפר חב"ד והמוסדות והפעילות אשר היו בו.

מדף הרביעי:

מיד בתקופה הראשונה של הנשיאות של הרבי, התחיל להמריץ את אנ"ש שעלו לארה"ק להשקיע את עצמם בעבודת החנוך, בפתיחת רשת חנוך מיוחדת בשם "אהלי יוסף יצחק", עם סניפים ומחלקות בעיירות רבות בארה"ק, בעיקר בעיירות של עולים חדשים.

במדף הרביעי של הארון הזה מוצגות אחדות מהתמונות של המחלקות האלו.

(ג) חב"ד באירופה

מדף העליון:

התפשטותה של חב"ד במדינות אירופה התחילה אחרי הפרעות ברוסיה, מתחיל משנת תר"מ ואילך. אחרי מלחמת העולם הראשונה, התרבו מרכזי חב"ד במדינות שנות באירופה, ובעיקר אחרי עליית הקומוניסטים לשלטון ברוסיה, כשהתרבו הגזירות והרדיפות על הדת, התרבו החסידים שהבריחו את הגבול והתיישבו במדינות שונות באירופה.

בווארשא נוסדה הישיבה תומכי תמימים בשנת תרפ"א, ובמשך 19 השנים הבאות הלכה והתפשטה ל-10 סניפים ברחבי פולין, עד אשר עלה עליה הכורת, בימי השואה.

במדף העליון של הארון הזה מוצגים תמונות של מחלקות הישיבה בפולין בתקופה הזאת.

מדף השני:

עיקר התפשטות מרכזי חב"ד באירופה התחיל אחרי היציאה הגדולה של אנ"ש מרוסיה, אחרי מלחמת העולם השנייה, בשנים תש"ו-ז. כמה מאות משפחות יצאו אז בבת אחת מרוסיה, בתחלה התיישבו במחנות הפליטים בפאקינג שבאשכנז, בשטייער שבאוסטריה ועוד, ומיד יסדו שם ישיבות עבור התלמידים הניצולים. במדף השני של הארון הזה מוצגים תמונות של הישיבה בפאקינג על מחלקותיה.

מדף השלישי:

בשנת תש"ח נאספו רובם לפריז, ומשם נפוצו על פני כל הארץ. מיד בבואם לפריז, יסדו שם ישיבת "תומכי-תמימים" בברינוא, ובית ספר "בית-רבקה" ביער, הסמוכות לפריז. ישיבה ובית ספר אלו, הולכים ומתרחבים עד עצם היום הזה. במדף השלישי של הארון הזה מוצגים תמונות אחדות ממוסדות אלו בראשית דרכם בשנים הראשונות.

מדף הרביעי:

מיד בשנת תש"ח נשלח הרה"ח ר' בנציון שם-טוב לנהל מוסדות חנוך חב"ד באנגליה. אחרי עבודה מוצלחת של כעשר שנים, נשלח חתנו הרה"ח ר' נחמן שי' סודאק לעזור לחותנו בניהול המוסדות באנגליה. במדף הרביעי של הארון הזה מוצגות תמונות מהפעילות הזאת באנגליה, בתקופתה הראשונה.

ד) חב"ד בארה"ב וקנדה

מדף העליון:

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, נאלץ לעזוב את רוסיה בראשית שנת תרפ"ח. ישב כמה שנים בריגא, ובקיץ תרצ"ג עבר לגור בווארשא, ואחר כך באטוואצק. בחורף ת"ש, ניצל בנס מווארשא הכבושה על ידי הנאצים ימ"ש, והגיע לארה"ב. שם גר בעשר שנותיו האחרונות ת"ש-תש"י. במשך השנים האלו יסד את הישיבה המרכזית תומכי תמימים בניויארק, הישיבה תומכי תמימים במונטריאל, וכן יסד מחלקות "אחי תמימים" לבנים, ו"בית-רבקה" לבנות, בשלוש-עשרה עיירות ברחבי ארה"ב. במדף העליון של הארון הזה, מוצגות תמונות של המוסדות בשנים האלו ת"ש-תש"י.

מדף השני:

מיד עם הגיע כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לארה"ב, פתח קרן מיוחדת "פדיון שבויים", להצלת התמימים ואנ"ש מאירופה הכבושה. קבוצה של יותר משלושים תלמידים נשלחו דרך רוסיה, יפאן ושאנגהיי, וחלק מהם הגיע בראשית שנת תש"ב למונטריאל, ומיד יסד שם ישיבת תומכי תמימים, שהתחילה עם התלמידים הניצולים, ובמשך הזמן נהיו התלמידים האלו ראשי הישיבה ומנהליה. הישיבה משגשגת עד היום בהצלחה רבה. במדף השני של הארון הזה מוצגות תמונות של התקופה הראשונה של הישיבה, שנשלחו בשעתו אל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

מדף השלישי והרביעי:

מיד עם קבלת הנשיאות על ידי הרבי, התחיל לשלוח שלוחים, לפתוח מרכזי חב"ד בכל מדינה ועיר האפשרית ברחבי תבל.

השלוחים בשנים הראשונות היו אברכים מצויינים מבין יוצאי רוסיה, או אברכים שזה עתה גמרו חוק לימודם בישיבת תומכי תמימים, ומיד תקופה קצרה אחרי נישואיהם נשלחו לייסד בתי חינוך בעיירות ומדינות הנידחות ברחבי תבל.

כך נשלחו בעשור הראשון של הנשיאות תש"י-תש"כ, שלוחים מיוחדים לייסד מרכזי חב"ד במדינות ועיירות שונות ברחבי ארה"ב, בעיירות שונות במרוקו, תוניס ושאיר מדינות אפריקה הצפונית והדרומית, בעיירות שונות באיטליה, אנגליה ושאיר מדינות אירופה, ברזיל, ארגנטינה ושאיר מדינות אמריקה הדרומית, באוסטרליה, במזרח הרחוק, ובעיירות רבות בארה"ק.

המשימה הראשונה של השליח היתה לייסד מוסדות חנוך ברוח התורה עבור הנוער המקומי, לאחד ולארגן את העסקנים המקומיים בביסוס והרחבת מוסדות הדת במקום, וכל הקשור להעמדת הדת על תילה במקומות נידחים אלה.

במדף השלישי והרביעי של הארון הזה, מוצגות תמונות של פעילות השלוחים הראשונים אשר בעשור הראשון לנשיאות הרבי.

(ה) חב"ד בתפוצות

מדף העליון:

נזכר לעיל שבשנים הראשונות לנשיאות הרבי, נשלחו שלוחים למדינות רבות ברחבי תבל. דגש מיוחד הושם אז על מדינות צפון אפריקה, ובמיוחד במדינת מרוקו, לשם נשלחו כמה שלוחים שפתחו שם רשת מוסדות חנוך בשם "אהלי-יוסף-יצחק" בעיירות שונות במרוקו. במדף העליון של הארון הזה מוצגות תמונות של הרשת הזו, בעיירות שונות במרוקו.

מדף השני:

כמה משפחות מאנ"ש, מבין יוצאי רוסיה בשנים תש"ו-ז, התיישבו באוסטרליה כבר בשנת תש"ט. הרבי הורה להם לפתוח מיד מוסדות חנוך, ובמשך הזמן שלח אליהם כמה שלוחים מנ"י. לחזק את העבודה הזאת.

במדף השני של הארון הזה, מוצגות תמונות של המוסדות האלו, בתקופתן הראשונה.

מדף השלישי והרביעי:

במדף השלישי מוצגות תמונות מראשית הפעילות במדינות אמריקה הדרומית, ובמדף הרביעי, תמונות מראשית הפעילות במדינת אפריקה הדרומית.

(ו) אדמו"רי חב"ד

כל זאת כמובן בנוסף ל"יסוד" שחייב להימצא בתערוכה: חפצים, כתבים, ספרים, תמונות וציורים הקשורים לכל אחד מאדמו"רי חב"ד.

(ז) חסידות הכללית

ארון ראווה מיוחד מציג, תמונות וציורים, מכתבים וחפצים של אדמו"רי החסידות הכללית במשך הדורות.

(ח) גדולי ישראל

ארון ראווה מיוחד מציג, תמונות וציורים, מכתבים וחפצים של גדולי ישראל במשך הדורות, בין אלו שבחוג האשכנזי ובין משל חכמי הדורות בחוג הספרדי.

(ט) חכמי צפון אפריקה

ארון ראווה מיוחד מציג, מכתבים, שטרות, פסקי-דינים חותמות וחפצים של חכמי הדורות במדינות צפון אפריקה.

(י) ספריית חב"ד

שלחן ראווה מיוחד מציג ספרים וכתבי-יד, כתובות מודעות וחפצים עתיקים ונדירים שבספריה.

*

בפנה מיוחדת באולם התערוכות, יוכל המבקר לראות גם את קטלוג הספרים של הספריה, על גבי מחשב, בו רשומים כמאתיים אלף ספרים. רובם עתיקים ויקרי ערך.
אולם הקריאה של הספריה נמצא אף הוא באותה קומה של התערוכה, ופתוח לחוקרים, רבנים ראשי-ישיבה ומחברים בלבד.

תערוכה ג

תערוכת ההגדות שבספריה

מיום החמישי ר"ח ניסן עד יום השלישי – ל"ג בעומר

בגנזי הספריה נמצאות כאלפים הוצאות של ההגדה של פסח
שנדפסו במשך ארבע מאות וחמשים השנים האחרונות
מתוכם מוצגות בתערוכה יותר ממאתים הוצאות נבחרות של ההגדות, וכוללות:

הגדות בכת"י ודפוסים עתיקים
דפוסים ההגדה לדורותיהם
דפוסים ההגדה למקומותיהם
הגדות מתורגמות
הגדות מצויירות
דפוסים-צילום הגדות נדירות
ביאורי החסידות להגדה
ביאורי חב"ד להגדה
הגדות עם ביאורי הרבי
הגדות חב"ד
סידורי חב"ד עם הגדות
ביבליוגרפיה של ההגדות

אוסף ההגדות שבספריה

בחודש כסלו תרפ"ה קנה כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע את האוסף של האספן-הביבליוגרף שמואל ווינער, שבו כחמשת אלפי ספרים נדירים, ובתוכם כארבע מאות הגדות של פסח. במכתב שנכתב על ידי המזכירות בשנת תרפ"ט לערך (ספריית ליובאוויטש עמ' צ) מתארים את האוסף הזה:

האוצר הספרים הלזה .. הגדות כארבעה מאות דפוסים שונים ובלשונות שונות.

מאז ועד היום נוספו הגדות רבות לספריה. כיום נמצאים בספריה כאלפיים הוצאות של ההגדה של פסח, שנדפסו במשך תקופה של כארבע מאות וחמשים השנים האחרונות. מספר זה של הגדות הוא כמחצית מכלל ההוצאות של ההגדות, אשר לפי ידיעותינו נדפסו במשך התקופה הזאת.

בין ההגדות הנדירות שבאוסף הזה, יש הוצאות רבות של הגדות שלא ידועות ממקורות אחרים. כבר בשנת תרח"צ, פרסם מנהל הספריה של אז, ר' חיים ע"ה ליברמן, רשימה של 32 הוצאות של ההגדה של פסח, שלא נזכרות במקורות אחרים (קרית ספר כרך טו עמ' 258). בהקדמה לפרסום הרשימה הוא כותב:

באסף ההגדות של פסח של הרבי מליובאוויטש (כעת בווארשא) מצאתי הגדות דלהלן שלא נרשמו עדיין לא אצל המנוח מר וינר ז"ל ולא אצל – יבדלו לחיים – יערי ודוקר.

הרשימה הראשונה שנדפסה היא של שמואל וינר הנזכר, רשימת הגדות-פסח שנדפסו בכל ארצות תבל במשך ארבע מאות שנה (ר"ס-תר"ס, 1500-1900), פטרבורג תרס"א. ברשימה זו נרשמו 909 הוצאות של ההגדה.

באותה שעה עדיין לא היו אצלו 32 ההגדות שנוספו על ידי הרח"ל; אפשר שקנה אותם בין השנים תר"ס-תרפ"ה, ואחר כך מכרם אל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, ואפשר שהן נקנו על ידי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, בין השנים תרפ"ה-תרפ"ץ.

רשימה מושלמת יותר של הוצאות ההגדה של פסח, מראשית הדפוס ועד שנת תש"כ, נדפסה על ידי אברהם יערי, ביבליוגרפיה של הגדות פסח, ירושלים תשכ"א. ברשימה זו נרשמו 2717 הוצאות של ההגדה.

לפני פרסום הרשימה הזאת, פנה מר יערי אל ספריית ליובאוויטש, להשלים על פיה את רשימתו, ומספר על כך במבוא לספרו הנזכר (עמ' xxvii):

גנזי האדמו"ר מליובאוויטש בברוקלין, שתיאורי כמה הגדות שבהם שלח לי הממונה עליהם ר' חיים ליברמן (נוסף על הרשימה שפרסם).

בשנת תשכ"ה פרסם תיאודור וינר השלמות לרשימת יערי Studies in Bibliography and Booklore, vol VII (סינסינטי תשכ"ה, עמ' 90).

גם הוא פנה אל ספריית ליובאוויטש כדי לבדוק את ההוצאות הנדירות של ההגדה אשר בה. הגדות אלו נסמנו ברשימתו בסימן HL.

מתוך רשימת 330 ההשלמות לרשימת יערי, שרשם (אחרי בדיקת ההגדות ב-16 ספריות חשובות בעולם), יותר מ-40 הם מספריית ליובאוויטש.

ואחרי כל זאת נמצאות בספריה עוד כמאה הגדות, שלא מצאנו אותם רשומים ברשימות הביבליוגרפיות.

כאמור לעיל, נמצאות כיום כ-2000 הוצאות של הגדות בספריה, מתוכם מוצגים בתערוכה יותר ממאתים הוצאות של ההגדות, מחולקות ל-12 מדורים:

(א) הגדות בכת"י ודפוסים עתיקים.

(ב) דפוסים ההגדה לדורותיהם.

(ג) דפוסים ההגדה למקומותיהם.

(ד) הגדות מתורגמות.

- ה) הגדות מצויירות.
ו) דפוס-צילום הגדות נדירות.
ז) ביאורי החסידות להגדה.
ח) ביאורי חב"ד להגדה.
ט) הגדות עם ביאורי הרבי.
י) הגדות חב"ד.
יא) סידורי חב"ד עם הגדות.
יב) ביבליוגרפיה של ההגדות.

ארון ראווה 1 - הגדות בכת"י ודפוסים עתיקים

1. כתב-יד – הגדת קיצע.

באוסף הספריה ישנה הגדה חשובה ומעניינת, שנכתבה וצויירה על-ידי הקאליגראף והמצייר המפורסם ר' חיים ב"ר אשר אנשיל, בעיר קיצע הסמוכה לפרעשבורג, בשנת תק"כ. הוא פעל בעיר קיצע בין השנים תק"א-תקמ"ב, בשנים האלו כתב ועיטר הגדות, סדרי ברכת המזון, סדרי תפלות וכיו"ב.

[חלק מעבודותיו תואר על ידי פרופ' אלכסנדר שייבר ב"ידע-עם" ג, ניסן תשט"ו, עמ' 22-23; Studies in Bibliography and Booklore, vol VI, 4 1964, pp.133-141. Journal of Jewish Art 7, 1980, pp. 44-49. ט. פרשל, מבוא לצילום הגדת קיצע תקמ"ב, נ.י. תשל"ה. מבוא לצילום הגדת קיצע תק"ל, גבעתיים תשמ"ז. וראה גם קטלוג המכירות של SOTHEBY'S יוני 23 1983 מס' 185; מאי 28 1986 מס' 182].

לשון השער שבהגדה הזאת:

סדר הגדה של פסח עם ברכותיה לפנייהם ולאחריהם ועם ציורים נאים וערבים לקוראיהם נעשה פה ק"ק קיצע סמוך לעיר פרשבורג על ידי הכותב הקטן חיים בן המנוח כ' אשר אנשיל ז"ל מק"ק קיצע נכתב בשנת תק"ל פה ק"ק הנ"ל.

אחר כך רשום שם הבעלים, בתקופה מאוחרת יותר:

הגדה הלז שייך לאדוני דודי הקצין הר"ר ישראל בר"א חר"ס גצ"ד [חתן ר"ס גאנצפריד?] מק"ק הא"פ שנת תק"ץ.

ההגדה כתובה על קלף. הפנים אותיות מרובעות והוראת עריכת הסדר באידיש ובכתב צאינה-וראינה. גדלה: 29x20 ס"מ. 22 דף.

* * *

בנוסף להגדה הנזכרת, נמצאים בספריה עוד הגדות בכתב-יד, עם כוונות האריז"ל. יש כאלו שנכתבו בתחלה כהגדה בפני-עצמה, ויש אשר נכתבו כחלק של סידור. כך נהוג בסידורים שבדפוס, שלפעמים נכללת בו גם ההגדה, וכך הוא גם בסידורים שבכתב-יד.

גם בסידורים שעם כוונות האריז"ל, שבכתב ובדפוס, נכללת גם ההגדה. כמה מהם מוצגים בספריה:

2. הגדה עם כוונות האריז"ל.

כת"י מס' 1498.

כתיבה ספרדית מרובעת ורהוטה.

נכתבה על ידי כמה מעתיקים.

2316 x ס"מ. (64) דף.

3. סידור שיוחס לבעל-שם-טוב.

כת"י מס' 1993.

כבר נכתב רבות על הסידור של הבעל-שם-טוב. בתערוכה הראשונה והשניה ניתן תצלום אחדים מהעמודים שבו.

בספריה יש עוד סידור שיוחס לבעל-שם-טוב. על דף המגן שבתחלתו רשום :

הסידור הזה הי' ת"י מרן מלאך ה' ישראל בן אליעזר זצוקללה"ה ואנכי יהודה צבי מראזדיל זכיתי להתפלל בו.

הוא האדמו"ר רבי יהודה צבי ברבי שלמה [אייכנשטיין] מראזדיל, מאדמו"רי קאליב. נפטר בשנת תרמ"ו, ואם כן נכתבה הכותרת הזאת לפני שנת תרמ"ו.

בראש הדף שלאחריו רשום :

ישראל יוסף שו"ב בדע"ב.

ובדף האחרון :

כתב הראש והקצין הנגיד והמפורסם (!) כבוד מ"ה אהרן (!) ליב ב"ר מרדכי.

4. סידור כת"י עם כוונת האריז"ל, שהיה בבעלותו של הרה"ח המפורסם הרד"ז קאזעוויקאו.

כת"י מס' 1992.

בתחלת הסידור חותמת :

דוב זאב ב"ר יוסף ז"ל קאזעוויקאו מור' צדק ק' קאטרינאסלאוו.

מסתבר שהסידור הזה הוא מעזבונם של קדושי עליון, כי במקומות רבים בסידור יש רישום של שמות אנשים ונשים ושם אמם להזכרה לברכה. רישומים אלו באים בעיקר בתפלת שמו"ע או בסוף הסידור. לפעמים נרשמו קבוצות אנשים מעיר מסויימת :

זבארוב ; בוטשאטש ; יאס ; דינאוויץ ; הייסין ; לבוב ; בראד.

5. סידור כת"י עם כוונת האריז"ל.

כת"י מס' 1991.

כתיבה אשכנזית, מרובעת ורהוטה.

4°. רלו דף.

* * *

ההגדה הראשונה שבדפוס שנמצאה עד כה היא הנדפסת בואדי אלחגארה, לערך בשנת רמ"ב.

טופס יחיד בעולם נמצא בספריה הלאומית בירושלים.

לפי הידוע לנו, נדפסו בחמשים השנים הבאות עוד 8 הגדות, ואינן נמצאות בספריית ליובאוויטש. בארון הזה מוצגות ההגדות שנדפסו בין השנים ש-תנה.

6. הגדה שבמחזור בולוניה שנת ש.

מחזור כפי מנהג ק"ק רומא, עם פירוש קמחא דאבישונא.

[טריביש, יוחנן].

ועם מסכת אבות עם פי' .. הרמב"ם וע"פ .. ספורנו.

2°. ח"א נדפס בשנת ש, (199 דף). ח"ב נדפס בשנת ש"א, 189 דף.

7. הגדה של פסח.

בשם :

זבח פסח.

אברבנאל, דון יצחק.

פי' בהגדות הפסח.

ויניציאה שה.

(מארקו אנטוניאו משטיניאנו).

4°. 67 דף.

8. הגדה של פסח.

בשם :

ספר זבח פסח.

פירוש בהגד"ו הפסח. חברו :

אברבנאל, דון יצחק.

קרימונה שיז.

4°. סד דף.

9. הגדה שבמחזור מנטובה שי"ז.

מחזור כמנהג ק"ק רומה, עם מ"מ מהפסוקים ועם פירוש למסכת אבות . הרמב"ם והוספנו בו פירוש .. רש"י .. אשר לא נדפס אצלינו עד הנה..

ותהי ראשית מלאכתו בימי חנוכה שי"ז פה מנטובה .. ותהי השלמתו ר"ח סיון שנת שך.

2°. 210 דף.

10. הגדה של פסח.

עם פירוש [ובשם] זבח פסח.

פירוש בהגד"ו הפסח. חברו :

אברבנאל, דון יצחק.

חובר על ידי אחד התלמידים :

יעקב מרקריאה.

ריווא דטרינטו שכא.

2°. (34 דף).

11. הגדה של פסח.

בשם :

חקת הפסח.

פירוש על הגש"פ. חיברו :

פיזאנטי, משה ב"ר חיים ב"ר שם טוב.

ופירוש קצר מהחכם :

שלמה ברוך (רש"ב).

שאלוניקי שכט.

4°. (חסר השער) עא דף.

12. פירוש

גיקטיליא, יוסף

להגדה, ונק' :

צפנת פענח.

[ויניציאה שמה].

4° . 10 דף.

13. הגדה של פסח.

ע"ת איטאלינו באותיות עבריות. עם ציורים ועם פירוש
צלי אש.

די מודינא, יהודה אריה.
כנראה דפוס

ויניציאה שפט.

4° . 2 טפסים מ2 דפים של תחלת ההגדה (פגומים).

14. הגדה של פסח.

בשם :

מדרש בחידוש.

פירוש להגדת פסח להחכם :

פואה, אליעזר נחמן.

ויניציאה תא.

4° . 36 דף.

15. הגדה שנכרכה עם

סדר תפלות.

כמנהג בני אשכנז.

תפלות לכל השנה.

ויניציאה תכא.

32° . קפח דף.

נכרך עמו מסדור אחר : יוצרות, סליחות, תפלות לשלש רגלים, הגדה של פסח, פרקי אבות, תפלות
ימים נוראים.

קכט-שנא דף.

16. הגדה של פסח.

בשם :

פסח מעובין.

בנבנשתי, חיים.

ויניציאה תנב.

(ברגאדין).

4° . 30 דף.

ההגדה כמנהג אשכנזים = [יערי].

17. הגדה של פסח.

בשם :

פסח מעובין.

בנבנשתי, חיים.

ויניציאה תנב!

(ברגאדין).

4°. (חסר בתחילה וכנראה) כמנהג ספרדים.

(נמצאים): ה-כח דף.

18. סדר הגדה של פסח.

כמנהג אשכנז וספרד.

אמסטרדם תנה.

(ברגאדין).

2°. (1) כו דף.

19. הגדה של פסח.

חלוקא דרבנן.

כולל ג' פירושים:

שני לוחות הברית.

מטה אהרן.

תאומים, אהרן אב"ד ווירמישא ואב"ד קרקא.

כתונת פסים.

יוסף ב"ר משה.

(בעמח"ס צפנת פענח).

אמסטרדם תנה.

4°. 52 דף.

20. הגדה של פסח.

עם פירוש

חבל בני יהודה.

חאביליון, שמעון ב"ר יהודה.

ויניציאה תנה.

4°. (חסר דף השער. ונמצא) דפים ה-נב.

עם הגהות עה"ג בכת"י מוהר"ר שלמה אליהו אבן צור (שאב"ץ), רבה של פאס.

ארון ראווה 2 – דפוס הגדה לדורותיהם

בארון הזה מוצג מבחר של הגדות שנדפסו במשך שלוש מאות השנים האחרונות, היינו אחרי שנת תנ"ה. מתוך אלפי ההגדות, נבחרו הגדות שנדפסו עם פירוש מיוחד, או עם כמה פירושים:

21. סדר תפלות לחדשים ולמועדים, כמנהג ספרדים.

כולל גם הגדה של פסח.

פירינצי תעה.

16°. (1), שנא, (1) דף.

22. חלק ראשון מספר

ארבע יסודות.

יכלול ב' יסודות הראשונות מהארבע ואלו הן : יסוד היראה יסוד האהבה יסוד העבודה ויסוד הברכה.
גם יכלול החלק הזה.

סדר הגדה של פסח.

עם פירושים :

אברבנאל, דון יצחק.

מעשי ה'.

אלשיך, משה ב"ר חיים.

גבורות ה'.

עוללות אפרים.

שני לוחות הברית.

ומהגאונים מאמסטרדם :

שאול הלוי.

וגיסו האב"ד :

שאול (בעל בנין אריאל).

הדף האחרון כולל שני חידושי אגדה של ר'

יחזקאל ב"ר מיכל הלוי.

על ידי :

שנאטיך, אלחנן.

אמסטרדם תקמג.

4°. (2), מט, (1) דף.

עם תרגום-פירוש בגרמנית באותיות צו"ר לפיוטים, עם הדינים בגרמנית באותיות צו"ר.

23. הגדה של פסח.

עם פירוש

צפנת פענח.

גיקטיליא, יוסף.

ופי' ה"ר יעקב עמדין (על השער - שכולל גם פי' הגר"א).

חמ"ד תקנז.

4°. יט דף.

24. סדר הגדה של פסח.

עם פירושים :

שמשון מאוסטרופוליא.

שאול מאמשטרדם.

יחזקאל מפראג.

רוקח, אלעזר ב"ר שמואל.

ופי' בשם :

מצה שמורה.

הורביץ, ישעיה הלוי (השל"ה).

עמדין, יעקב ב"ר צבי (יעב"ץ).

זאלקווא [?] תקצה [?].
הובא לדפוס על ידי רמ"צ במש חרי"ח [מרדכי צבי מזבאריז].
4°. (18 דף).

25. הגדה של פסח.

בשם :

מגיד מראשית.

כולל הערות וחקירות שונות על הגש"פ ומנהגי" מאת :
לאנדסהוטה, אליעזר ליזר ב"ר מאיר.
ונלוה אליו סדר ההגדה עברית ואשכנזית, עמוד מול עמוד.
[ברלין תרטז].

8°. (30), 3-71 ע'.

26. הגדה של פסח.

הנקראה בשם :

שפתי רננות.

תוכה..חמשה פירושים :

צפנת פענח.

גיקטיליא, יוסף.

אליהו ב"ר שלמה זלמן מווילנא (הגר"א).

שערי שמים.

עמדין, יעקב ב"ר צבי (יעב"ץ).

מעשה מצרים.

אשכנזי, אליעזר ב"ר אליהו הרופא.

ליקוט מספר

עקדת יצחק.

ערמאה, יצחק.

עם כל הדינים. כל הנ"ל מלוקט על ידי ה"ר

רוזנבלום, שמואל מפאלטאסק.

ווארשא תרכב.

4°. (2), לז דף.

27. סדר רבי עמרם גאון.

סדר תפלות עם דינים ומנהגים.

כולל גם הגדה.

ווארשא תרכה.

8°. (3), נה, (1), ס דף.

28. הגדה של פסח.

עם פירושים מרבני וילנה :

תולדות אדם.

דאנציג, אברהם.
אחרית לשלום.
לנדא, יצחק אליהו.
מנחת כהנים.
בצלאל הכהן.
וגם כמה דינים השייכים להל' בדיקת חמץ ובעורו וער"פ.
ווילנא תרלז.
8°. לד דף.

29. הגדה של פסח.
מבוארה עם חמשה עשר באורים :
שמואל ב"ר מאיר (רשב"ם).
כל בו.
אברבנאל, דון יצחק.
אליהו ב"ר שלמה זלמן מווילנא (הגר"א).
- על הלל.
שלמה מטאלאצין.
- על חד גדיא.
אמת ליעקב.
קרנץ, יעקב (המגיד מדובנא).
מחכם קדמון.
עמדין, יעקב ב"ר צבי (יעב"ץ).
- על חד גדיא.
סופר, משה.
לורברבוים, יעקב מליסא.
מאיר לייבוש ב"ר יחיאל מיכל (מלבי"ם).
אלשיך, משה ב"ר חיים.
לקוטים מבעל נהורא השלם.
ספורי נפלאות.
משה מזאלשין.
עם ציורים ועוד הוספות.
ווילנא תרמג.
8°. מד דף.

2 טפסים (א' מהם עם עטיפה וציורים).

30. סדר הגדה של פסח.

עם פירוש חדש
אשל אברהם.
ואהרמן, אברהם דוד אב"ד בוטשאטש.
ונלוה לו שבעה פירושים...
לבוב תרמז.

(אורי זאב סאלאט).

8°. (24) דף.

31. הגדה של פסח.

עם מאה וחמשה עשר פירושים. בשם :

מגדל עדר.

מילר, ישראל דוד.

הוצאה שני'.

ווילנא תרנג.

8°. נו דף.

32. הגדה של פסח.

עם מאתיים שלשים ושמונה פירושים והוספות.

נלקטו על ידי :

לעזער, יוסף מטארנא.

פאדגורזע תרסה.

(שאול חנני' דייטשער).

8°. (2), 72 דף.

33. הגדה של פסח.

בריש גלי.

על סדר ההגדה של פסח.

ירוחם ב"ר שבתי הכהן אבד"ק דובסאר.

[אודיסה תרעא].

8°. 17 דף.

לפי הידוע – טופס יחיד בעולם של הפירוש הזה.

34. הגדה של פסח.

אייזנשטיין, יהודה דוד.

אוצר פרושים וציורים.

שלשה חלקים בכרך אחד : החלק הראשון יכיל נוסח ההגדה עם הציורים. וסביב ההגדה יבוא פירוש

קצר עם הערות לשנוי הנוסחאות ובסופו שיר השירים עם ציורים בחלק השני יבואו עשרה

פירושים..בחלק השלישי נכללו ענינים רבים שיש להם שייכות לחג הפסח...

[נ.י. תרפ].

8°. 346, 6 ע'.

35. אוצר פירושי אגדה של פסח.

אזולאי, חיים יוסף דוד (חיד"א).

כולל ששת ספריו על הגש"פ :

שמחת הרגל.

זרוע ימין.

גאולת עולם.

שפה אחת.

פה אחד.

בתי הנפש.

ונוספו דינים וכו' מ"דרך החיים" ומשו"ע אדה"ז. מוסר מספר :

לב דוד.

להחיד"א, ומספר :

יסוד יוסף.

ופי' מהר"י אברבנאל, מהחת"ס ומהר"מ.

מטשרנוביל. ועוד.

ירושלים תשיט.

4°. (2), צח, כ, יד, יג, יג, ידף.

36. הגדה של פסח.

הגדה של פסח ותולדותיה.

מקורותיה ותולדותיה של ההגדה במשך הדורות, בצירוף הנוסח הבדוק ותצלום ההגדה העתיקה

ביותר מן הגניזה הקאהירית. עם דפי דוגמא מתוך הגדות כתובות ומודפסות יקרות המציאות.

גולדשמיט, דניאל.

מוסד ביאליק.

ירושלים תשכ.

4°. 144, 40 ע'.

37. הגדה של פסח.

מבוארת על ידי

שטיינזלץ, עדין.

ירושלים תשלט.

8°. (53 דף).

38. אהבת שלום.

סדור כוונות.

חלק הגדה של פסח.

עם כוונות ליל הסדר שסידר ה"ר

שרעבי, שלום מזרחי דידיע.

נערך ונסדר מחדש בשלמות, עם תקונים ותוספת ביאורים והקדמות על ידי

הלל, יעקב משה.

ירושלים תשמד.

2°. (8), 831, (2) ע'.

39. הגדה של פסח.

לפי כוונות האריז"ל, כולל ליקוטים וביאורים בדרך פרד"ס מאת

שיינברגר, מרדכי ב"ר מנחם מאניש.

ירושלים תשמט.

4°. (5), 164 ע'.

ארון ראוה 3 – דפוס הגדה למקומותיהם

בארון הזה מוצג מבחר של הגדות שנדפסו במשך הדורות, במקומות דפוס שונים ברחבי תבל.

40. ארה"ק.

ההגדה הראשונה שנדפסה בארה"ק – בשנת תר"ב :

סדר הגדה של פסח.

עם דינים הנצרכים השייכים לליל השימורים..והצגנו בו גם תפלת ערבית וסדר ספירת העומר.

ירושלים תרב.

12°. (29) דף.

41. ארה"ב.

אחת מההגדות הראשונות שנדפסו בארה"ב – בנ"י. בשנת תריז :

הגדה של פסח.

עם תרגום לאנגלית, עמוד מול עמוד.

[נ.י. תריז].

(הענרי פראנק).

8°. 72 ע'.

(עם ציורים) לפי הרשום בע' הראשון הוא משנת תריט.

42. אמריקה הדרומית.

ההגדה הראשונה שנדפסה באמריקה הדרומית – בשנת תרצ"ד :

הגדה של פסח.

הגדת פסח.

ודינים של ע"פ מבה"מ דרך החיים עם פירוש

יקו לאור.

ווייס, יקותיאל.

בונה זרת.

בואנוס איירס תרצד.

(כוליא קויפמאן).

8°. 58 ע'. 1 ע' לוח תקון טעות בצבע צהוב.

43. אמריקה המרכזית.

ההגדה הראשונה שנדפסה באמריקה המרכזית - בשנת תש"ו :

הגדה של פסח.

מתרגמת לספרדית על ידי :

שיפמנוביץ, ז.

הוצא לאור על ידי יצחק קרוכמלניק ורעיתו שרה.

מכסיקו תשו.

8°. 67 עי.

עם ציורים.

44. אשכנז.

הפעם הראשונה שנדפסה ההגדה בברלין הי' בשנת תס"א :

הגדה של פסח.

בשם :

ברית מטה משה.

פירוש על הגדה של פסח, ונדפס עמו.

מאת.

שליט, משה ב"ר ישעיה.

ברלין תסא.

4°. (חסר השער ומתחיל מדף ב') קד דף.

45. איטליה.

ההגדה הראשונה שנדפסה בליוורנו - בשנת תקמ"ב :

הגדה של פסח.

בשם :

שמחת הרגל.

אזולאי, חיים יוסף דוד (חיד"א).

הגדה רות ג' למודים.

ליוורנו תקמב.

(אברהם יצחק אשטילו ואליעזר סעדון).

4°. 102 דף.

46. רוסיה.

אחת מההגדות הראשונות שנדפסו ברוסיה - בשנת תקנ"א :

סדר הגדה של פסח.

דיזי הגדה האבין מיר גשטעלט מיט פי' טייטש.

הוראדנא תקנא.

(המלך).

4°. 12 דף (והשאר חסר).

המקור והתרגום באותיות צו"ר, טור מול טור.

47. פולין.

ההגדה הראשונה שנדפסה בווארשה - בשנת תקפ"ט :

הגדה של פסח.

עם פירוש

ברכת השיר.

צינץ, אריה ליב במהר"מ.

ווארשא תקפט.

(אביגדור ברי יואל [לעבענזאהן]).

4°. נ דף.

48. גליציה.

ההגדה הראשונה שנדפסה בזאלקווא – בשנת תק"י :

הגדה של פסח.

בשם :

ספר שמעון ולוי.

שמעון ב"ר קדיש הלוי.

ביאור על הגש"פ - ונדפס עמה.

זאלקווא תקי.

4°. נב דף.

49. לטביה.

הפעם הראשונה שנדפסה ההגדה בריגא - בשנת תר"צ :

סדר הגדה של פסח.

מתורגם.. "עברי טייטש" חשוב ומקובל עם שני ביאורים..

נחלת שמעון.

ירושלם לדורות.

שמעון ב"ר יצחק הכהן מ"מ דק"ק מיטווא.

ריגא תרצ.

(ספלענדיד).

8°.

50. אירופה בימי המלחמה.

אחת מההגדות האחרונות שנדפסו באירופה לפני מלחמת העולם השנייה היא זו שנדפסה בשנת ת"ש

במונקאטש :

הגדה של פסח.

בשם :

טוב דברך.

על הגדה של פסח ושיר השירים שחיבר כ"ק..

בראך, שאול אבד"ק קאשוי.

הוצאתי לאור.. שמואל בראך בן המחבר.

בהשתדלות חברת "גבעת שאול" קאשוי.

מונקאטש תש.

(גראפיא).

4°. (4), 46 דף.

51. צרפת הכבושה.

בתקופת מלחמת העולם השנייה לא היתה אפשרות להדפיס הגדות באירופה.

הגדה מיוחדת במינה נדפסה בעיר ניצא בשנת תש"א. צרפת כבר היתה כבושה אז על ידי הנאצים ימ"ש, ויהודים רבים גלו לעיר ניצא. גם הרבי והרבנית התגוררו באותו פסח תש"א בעיר זו. דפוס לא היה שם, ולכן כתבו את ההגדה ביד ושיכפלו אותה במימיוגרף :

הגדה של פסח.

על פי נוסח ה-

משה ב"ר מיימון (רמב"ם).

יצא לאור על ידי אגודת הרבנים דפאריז כעת בניצא.

ניצא תשא.

(מימיוגרף).

2°. (1), 6 ע'.

52. אירופה המשוחררת.

באירופה המשוחררת נדפסה ההגדה הראשונה בפערנוואלד :

הגדה של פסח.

[עם תרגום ע"ט, משלי חכמים, ספורי גאולת מצרים].

דפוס צילום מהוצאת ווארשא, נדפס בשביל מחנות שארית הפליטה בגרמניה, על העטיפה נוספו ציורים שצולמו מתוך הגדות אחרות, השער- רק על העטיפה. הוצאת יפ"ה.

פערנוואלד תשה (או תשו).

8°. 34 ע'.

53. אפריקה.

ההגדה הראשונה שנדפסה במרוקו – בשנת תרצ"ה :

הגדה של פסח.

בשם :

רקיק אחד.

קריספין, יעיש.

קזבלנקה תרצה.

(י. ראזון).

8°. (9), 55 דף. עם :

ענף שושן.

(על פרקי אבות) : 49 דף.

54. המזרח הרחוק.

במזרח הרחוק נדפסה ההגדה בשנת תשה :

הגדה של פסח.

עם רלח פירושם והוספות.

שנהאי תשו.

8°. (4), עב דף.

ארון ראווה 4 – הגדות מתורגמות

בארון הזה מוצג מבחר של הגדות שנדפסו במשך הדורות, מתורגמות לשפות שונות.

55. איטלקית.

בתחלה היו מדפיסים את התרגום האיטלקי להגדה באותיות עבריות. פעמים רבות נדפס התרגום האיטלקי באותיות עבריות, וכבר הוצגה לעיל מהדורת ויניציאה שפט. הפעם הראשונה שהודפסה ההגדה בתרגום איטלקי ככתבו - וינה תרי"א :

הגדה של פסח.

עם תרגום איטלקי עמוד מול עמוד על ידי

ראנבערגער, מאיר.

[וינה תרי"א].

8°. (1), 81 ע'.

56. אנגלית.

הגדה של פסח

כמנהג אשכנזים וכמנהג ספרדים, עם תרגום אנגלי עמוד מול עמוד.

לונדון תקנ"ד.

8°. 39 דף. 7 ע'.

חסרים דפים 5-8.

57. אשכנזית-יהודית.

יחד עם הדפסת ההגדה עם תרגום איטליאני באותיות עבריות, בויניציאה בשנת שס"ט, הדפיסו אותה גם עם תרגום אשכנזי באותיות עבריות. וכך נדפסה אחר כך כמה פעמים. מוצגת כאן אחת ההגדות שנדפסו עם תרגום זה :

הגדה של פסח

עם פירוש בלשון אשכנז..ואלה מוסיף..הפירוש..על פי הסוד..

פפד"א תקמ"ט.

(איצק ב' אהרן זעליג זעצר ודרוקר).

4°. כ דף.

נדפס מקור ותרגום טור מול טור. פירוש ע"פ הסוד באותיות מרובעות למטה. מלבד התרגום על "חד גדיא" נוסף בדף האחרון גם פירוש עליו באשכנזית באותיות צו"ר.

58. אשכנזית.

את ההגדה עם תרגום אשכנזי ככתבו הדפיסו לראשונה בשנת תקצ"ח :

הגדה של פסח

עם תרגום אשכנזי. ובסופו תוי נגינה.

[קולניא תקצ"ח].

8°. 91, (10) ע'.

59. הולנדית.

ספר קול יעקב.

והוא.

הגדה לליל פסח.

הגדה של פסח

כמנהג ק"ק ספרדים. מתורגם מחדש בלשון הוללנדית עם הערות מאת :
קארדוזו, יעקב ב"ר דוד לופיס.

אמסטרדם תריט.

8°. (5), 53 דף.

60. הונגריה.

הגדה של פסח

עם תרגום הונגרי עמוד מול עמוד. עם ציורים. הדינים באשכנזית באותיות צו"ר ובלאדינו באותיות מרובעות.

[וינה תרמון].

8°. 31 דף.

61. לאדינו.

הגדה של פסח

בשם :

ספר המון חוגג.

דברי הגדה לליל פסח עם תרגום לשפת לאדינו ושני פירושים בעברית, אחד על פי פשט והשני ע"ד מוסר השכל. חובר על ידי :

חביליו, אלישע.

ליוורנו תקנד.

4°. (4), ע דף.

המקור והתרגום באותיות מרובעות-מנוקדות נדפסו פסקא אחר פסקא.

62. לטינית.

הגדה של פסח

עם תרגום לטיני. טור מול טור. העברית בלי ניקוד. עם תוי נגינה לפיוט כי לו נאה ; אדיר הוא.

פרנקפורט תנח.

8°. 70 (חסר השער, ובאמצעו 2 דפים).

63. ערבית-יהודית.

הגדה של פסח

בשם :

חקת הפסח.

לימוד יום ראש חדש ניסן וקרבת הנשיאים..וביעור חמץ..ותפלת ערבית קדושה ואגדתא..פרקי אבות..

אגודת אזוב.

נחלק לשלשה : חדושי דינים אזהרות והערות, הגדה ודיני הסדר בלשון ערבי כפי שפת מצרים, פירוש על אבות להרב"ע, רש"י, ופירוש חדש :

אבות וגבורות.

ליוורנו תריט.

8°. (2), 202 דף.

64. ערבית.

הגדה של פסח

כפי מנהג ספרדים יצ"ו עם תרגום ערבי, באותיות ערביות מאת.

פרחי, הלל.

מצרים תרעז.

(ראובן מוסכוויטש במצרים).

8° 42 ע'.

65. פולנית.

הגדה של פסח

עם תרגום לפולנית על ידי

שטרויך, פאביוס.

[ווארשא תרמא].

8° 96 ע'.

66. פרסית.

הגדה של פסח.

בשם :

חקת הפסח.

כולל לימוד כל חדש ניסן..והתפלות..דבר יום ביומו וברכת האילנות והגדה של פסח. ונוסף בו מחדש

סדר קרבן פסח עם העתקה מר'

שמשון מאוסטרופוליא.

ומ"ב מסעות .. ותפסיר ההגדה בשפת פרסי מאת המתרגם :

חכם, שמעון.

..גם כמה ספורי מעשיות ופזמונים השייכים לחג הפסח..כדי לזכות קהל..יושבי..בוכארא.

ירושלים תרסד.

(שמואל הלוי צוקערמאן).

8° (2), 68 דף.

ובסופו : שיר השירים. עם תפסיר פרסי (בשער מיוחד).

28 דף.

67. צ'כית.

הגדה של פסח

עם תרגום. על ידי :

וויינער, גוסטאב (ד"ר).

[Praze V תרנח].

8° 79 ע'.

68. צרפתית.

הגדה של פסח

כמנהג אשכנזים וספרדים. נעתק ללשון צרפת, מאת :

דראך, דוד.

(נדפס מקור ותרגום עמוד מול עמוד).

(עם שער מיוחד בצרפתית).

מיץ תקעט.

8° . (7), 127, (1) ע'.

69. רומנית.

הגדה של פסח

עם תרגום רומני והערות..מאת.

גלד, אברהם שלמה.

תוצאה שלישית ומתקנת עם הוספות רבות.

[קראיאוא תרסב].

8° . 83, 4 ע'.

עם תוי נגינה.

70. רוסית.

הגדה של פסח

עם תרגום והערות בלשון רוססיה. עמוד מול עמוד. מאת

גולדשטיין, משה ב"ר יעקב.

[ווילנא תרל].

8° . 70 ע'.

ארון ראווה 5 – הגדות מצויירות

בארון זה מוצג מבחר של הגדות מצויירות, מתחיל מצוירים שנדפסו מפיתוחי-עץ ופיתוחי-נחושת ועד לצוירים בני זמנינו שנדפסו עם או בלי צבעים :

71. סדר הגדה של פסח

עם פירוש יפה וציורים נאים..פירוש ה-

אברבנאל, דון יצחק.

ועוד הפיי בעל

מעשה ה'.

מטה אהרן.

חבל בני יהודה.

ושאר מפרשים לקטנו קצורי ביאוריהם..ונוסף..כל המסעות במדבר..חרות על לוחת נחשת...

אמסטרדם תעב.

(שלמה פרופס).

2° . (1), 31 דף וטבלא.

72. סדר הגדה של פסח.

[עם העתקה בלשון אשכנז מר'-.]

ברודא, אליה ב"ר טודרוס.

פראג תעג.

(שלמה פרופס).

2°. [חסר השער (וההתחלה?) וצ"ל] טז דף.

73. הגדה של פסח.

וועלכי איז איין גרושי (מצוה) צו פר צילן.

ואנזדבק תצג.

(ישראל ב"ר אברהם).

16°. 24 דף.

(בסופה אקדמות ע"ת ע"ט).

74. סדר הגדה של פסח.

עם הפירוש :

אברבנאל, דון יצחק.

כולל גם פירוש על פי הסוד, עם תרגום אשכנזי באותיות צו"ר לפיוטים. עם ציורים שנדפסו למטה מהמקור והפירושים.

פיורדא תקי.

או :

תקיז.

2°. 16 דף.

75. הגדה של פסח.

בשם :

סדר הגדה לפסח.

עם פי'

צלי אש.

(והוא קיצור זבח פסח).

יהודה אריה ממודינא.

עם ציורים.

אמסטרדם תקכה.

4°. לב דף.

עם תרגום אשכנזי באותיות צו"ר לכל ההגדה.

76. בית חורין.

והוא

סדר הגדה של פסח.

עם פירוש

אלשיך, משה ב"ר חיים.

גבורות ה'.

עוללות אפרים.

עם ציורים נאים.

מיץ תקכו.

4°. (2), 30 דף.

בסוף מצורפת מפת א"י בלועזית.

77. הגדה של פסח.

עם ציורים ותרגום איטלקי.

[טריאסטי תרכד].

2°. 66 ע'.

78. סדר הגדה של פסח.

עם פתרון בלשון ספרדי. עם כמה צורות..ונוסף..תפלת ערבית..וגם הוספנו שיר השירים.

ליורנו תרסד.

(שלמה בילפורטי וחברו).

8°. 42 דף.

79. סדר הגדה של פסח.

[פקסימילי של כ"י מצויר בציורים ססגוניים עם תרגום אשכנזי באותיות צו"ר שנכתב בצד המקור]
העתקה מדויקת מההגדה שכתב וצייר

משה ב"ר נתן הכהן.

בשנת תקעו לשם הגאון משה סופר (בעל החתם סופר). הוצאת ב. כהן.

ברלין-לייפציג תרפד.

(ב.ג. טיבנר).

4°. (3), 19 דף.

80. סדר הגדה של פסח.

מצוירת על ידי :

ליברמן, י.

הוצאת בית מסחר הספרים של גונצר וילון.

[ברלין תרפה].

(רודאלף גרעטץ).

2°. 48 ע'.

תרגום אשכנזי :

23 ע'.

עם שער גרמני מיוחד, אבל בלי תרגום גרמני.

81. הגדה של פסח.

עם ציורים מאת :

אל חנני, א.

ירושלים תרצ.

(ליפשיץ).

8°. 37, (7) ע'.

תוי נגינה.

82. הגדה של פסח.

עם ציורים ססגוניים וגם נוסח ההגדה נכתב בידי צייר.

[נ.י. תשט].

4°. (58) ע'.

83. הגדה של פסח.

עם תרגום אנגלי טור מול טור על ידי :

רעגלסאן, אברהם.

עם ציורים בצבעים על ידי

פורסט, זיגמונד.

עם תוי נגינה לשירי ההגדה על ידי :

וויסער, יהושע.

ובסופה : ילקוט לחג החרות, תוספת להגש"פ בעברית ובאנגלית על ידי :

הוניג, ש.ב.

שולזינגר, מיכל יהושע.

הוצאה שניה.

נ.י. תשי.

2°. (2), 64, (12), 80 ע'.

84. הגדה של פסח.

מצויירת עם עיטורים על ידי :

צימברקנוף, י. (צים).

תל אביב תשיב.

2°. פח ע'.

85. הגדה של פסח.

הכתב והציור מעשה ידי

אולמן, גד.

הוצאת מסדה.

תל אביב תשכד.

3412 x ס"מ. (20) דף.

86. הגדה של פסח.

עם ציורים וע"ת אנגלי. מצוייר בידי

רוזנשטיין, יוסי.

ירושלים תשמו.

12°. 142 ע'.

87. הגדה של פסח.

בשם.
הגדת עם.
מתורגמת ומפורשת באנגלית על ידי
הכהן, מרדכי.
מצויירת על ידי
רון, חיים.
ארה"ק תשמו.
הוצאת אדמה.
184 ע'. 2°

88. הגדה של פסח.

בשם
הגדת פנטון.
מצוירת ומסודרת על ידי
פנטון, צבי.
לונדון תשמח.
4°. (4), 64 ע'.
ועוד חוברת הכוללת תרגום אנגלי של ההגדה.
(2), 26 ע'.

89. הגדה של פסח.

מצויירת על ידי
קריגר ברזל, בלה.
תל אביב תשמח.
8°. 56 ע'.

ארון ראווה 6 – דפוס-צילום הגדות נדירות

כאמור לעיל, לא נמצאות בספריה ההגדות שנדפסו לפני יותר מארבע מאות וחמשים שנה, היינו לפני שנת ש.

אמנם רוב ההגדות האלו נדפסו בדפוס-צילום, כמו גם הגדות-כת"י מצויירות ומעוטרות נדפסו בדפוס-צילום.

בארון זה מוצג מבחר של דפוס-צילום מהגדות כאלו; מתוך אלו שהמקור שלהם לא נמצא בספריה.

90. הגדה של פסח.

מהדורה פקסימילית של ההגדה הראשונה שבדפוס.

ואדי אל-חגארה רמב לערך.

מטופס יחיד שבגנזי בית הספרים הלאומי.

ירושלים תשכא.

2°. (12) דף ועטיפה.

נדפס כנספח לספר.

ביבליוגרפיה של הגדות פסח.

91. סדר הגדה של פסח.

רעפרודוקציה מדפוס ההגדה (ממחזור) של

[שוניצינו רמה].

[לייפציג תרפג].

טופס הציורים נתונים מאת:

פריש, אלברט.

השם והערות הדפוס כתובים בידי:

ברוך, פראנציסקה.

2 טפסים, א' מהם על גליון נייר קצת יותר גדול.

92. הגדה של פסח.

צילום מבית דפוסו של גרשם כהן.

פראג רפז.

בדפוס ובהוצאת האחים שולזינגר.

נ.י. תשכד.

2°. (42) דף.

93. הגדה של פסח.

עם תרגום איטליאני (בכתב עברי) ומנוקד, עם מבוא מפרופסור:

נרקיס, בצלאל.

ירושלים תשלד.

צילום דפוס (מטופס מיוחד שנדפס על קלף לכבוד גרשון פרינץ)

ויניציאה שסט.

2°. 20, (50) ע'.

94. מעלה בית חורין.

הגדה של פסח

עם פירוש ה"ר

אלשיך, משה ב"ר חיים.

גבורות ה'.

יהודה ליווא ב"ר בצלאל (מהר"ל מפראג).

עוללות אפרים.

ירושלים תשלה.

צילום דפוס

וינה תקעג.

בצירוף מבוא.

2°. (2), נב דף.

95. הגדה של פסח.

מהדורת פקסימילה מהגדה שבכתב-יד ספרית הרוזנטליאנה שנכתבה באלטונה תצ"ח על ידי

יוסף בן דוד מלייפניק.

עם פירוש :

אברבנאל, דון יצחק.

ופירוש קצר על פי הסוד עם הוראות הסדר בלי ע"ט ולאדינו עם ציורים.

תל אביב תשמז.

4°. (32) דף.

מונח עמו קונטרס תיאור ההגדה באנגלית מאת

שריוור, אמיל ג. ל.

ומתורגם לעברית על ידי

צוקר, שלמה.

תרגום הגדה של פסח על ידי

גרין, אהרן אשר.

16, 8 ע'.

96. הגדה של פסח.

בשם

הגדת קאופמן.

מהדורה פקסימילית מכתב-יד עברי מהמאה ה-14 עם ציורים אמנותיים.

מהאוסף האוריאנטלי של הספרייה של האקדמיה ההונגרית למדעים ומצורף אליו חוברת מבוא

באנגלית בחוב' נפרדת, מאת

סד-ראינה, גבריאל.

[בודפשט תשנ].

4°. (2), 60, (1) ע'.

עותק מס' 21 מהוצאה של 1000 עותקים.

97. הגדה של פסח.

צלום כת"י ספרדי ממחצית השני' של המאה הי"ד שבאוסף המוזיאון הלאומי הבוסני בסרייבו.

(הגדת סרייבו).

בלגראד תשמה 1985.

8°. 104, 34 דף.

מבוא בלה"ק :

צוקר, שלמה.

תל אביב תשמו.

8°. 16 ע'.

מבוא באנגלית : בלגראד. תשמ"ה :

ווערבער, הוגער.

8°. 44, (2) ע'.

98. סדר הגדה של פסח.

[פקסימילי של כ"י מצויר בציורים ססגוניים עם תרגום אשכנזי באותיות צו"ר שנכתב בצד.

המקור] העתקה מדויקת מההגדה שכתב וצייר

משה ב"ר נתן הכהן.
בשנת תקעו לשם הגאון משה סופר (בעל החתם סופר). הוצאת ב. כהן.

ברלין-לייפציג תרפד.

(ב.ג. טיבנר).

4°. (3), 19 דף.

99. הגדה של פסח.

מהדורת פקסימיליה מכתב יד.

הגדת קופנהגן.

עם פירוש

אברבנאל, דון יצחק.

ופירוש קצר ע"ד הסוד ועם הלכות הסדר בלשון הקודש, ע"ט ולאדינו, עם ציורים מאת :

סגל, אורי פייבש ב"ר יצחק. נכתבה ב

אלטונה-המבורג, תצ"ט.

יו"ל בצירוף הקדמה בעברית ובאנגלית מאת :

בנז'מין, חיה.

תל אביב תשמו.

הוצאת נהר וסטימיצקי.

2°. (1), 34, (1) דף. קונט' ההקדמה : 6 דף.

100. הגדה של פסח.

צילום מהגדת דרמשטט (כתב-יד), עם כרך הנוסח עם מבוא ובאור באשכנזית על ידי :

איטאליענער, ברונא.

חלק הנוסח נדפס ב :

[לייפציג תרפז].

4°. (12), 313, (2) דף.

חלק הצילום נדפס שם בשנת :

[תרפח].

2°. 1, 56 דף.

101. הגדה של פסח.

צילום כתב-יד של המאה הט"ו שנמצא בספריה הבריטית, נכתב ומצויר על ידי

אשכנזי, יואל בן שמעון וייבש.

עם פירוש מבית מדרשו של ר' אלעזר מגרמיזא עם מבוא, הערות וטרנסקריפציה בצרפתית מאת

גולדשטיין, דוד.

איטליה תשמה.

2°. (1), 49 דף, 40 ע'.

* * *

מפעל מיוחד במינו עשו ר' טובי' פרשל ור' מוניש וויינברג שיחיו, המדפיסים כל שנה לפני חג הפסח
הגדה מיוחדת, צילום-דפוס נדיר או כת"י מעוטר, עם מבוא מיוחד. חלק מהגדות אלו מוצגים
בתערוכה :

102. הגדה של פסח.

צילום כת"י ר'

סגל, נתנאל ב"ר אהרן.

משנת תקל"א.

נ.י. תשלא.

עם מבוא מאת :

פרשל, טובי.

8°. (24) דף.

103. הגדה של פסח.

צילום כת"י הסופר סת"ם ר'

סגל, נתנאל ב"ר אהרן.

בשנת תקלב. עם מבוא מאת :

פרשל, טוביה.

נ.י. תשלב.

8°. (32) דף.

104. סדר הגדה של פסח.

צילום מהגדה בכת"י שנכתב בק"ק קיצע בשנת תקמב.

עם מבוא באנגלית מאת

פרשל, טוביה.

נ.י. תשלה.

8°. (28) ע' ועטיפה.

105. הגדה של פסח.

צילום דפוס :

פיורדא תקא.

עם תרגום לאידית, ומבוא באנגלית ולה"ק מאת

פרשל, טובי.

נ.י. תשלו.

8°. (3), טז דף.

106. הגדה של פסח.

צילום מהגדה בכת"י שנכתבה בוינה בשנת תקיא על ידי

ערלינגן, אהרן שרייבער.

עם מבוא באנגלית ועברית מאת

פרשל, טוביה.

נ.י. תשלח.

8°. 32 ע'.

107. הגדה של פסח.

עם פירוש
אברבנאל, דון יצחק.
וציורים נאים. צלום כת"י ר' יעקב סופר מברלין שהעתיקו מדפוס אמסטרדם תנה.

המבורג תפח.

עם מבוא באנגלית ובעברית מאת :
פרשל, טוביה.
וינטרויב, מוניש.

נ.י. תשמ.

8°. (5), כו דף.

108. הגדה של פסח.

עם מבוא באנגלית ובעברית מאת :
פרשל, טוביה.
וינטרויב, מוניש.

נ.י. תשמא.

צילום דפוס :

אמסטרדם תכב.

8°. 24 דף.

109. הגדה של פסח.

עם פירוש
מטה אהרן.
תאומים, אהרן.
עם ציורים ועם מבוא בעברית ואנגלית מאת
פרשל, טוביה.
וינטרויב, מוניש.

נ.י. תשמב.

צילום דפוס.

פרנקפורט תע.

8°. (5), כז דף.

110. הגדה של פסח.

עם פירוש
עבודת הגפן.
יהודה ליב ב"ר אליהו.
ובנו :

זאב וואלף.

עם ציורים. צילום דפוס.

אופנבאך תפב.

נ.י. תשמג.

עם מבוא מאת.

פרשל, טוביה.

8°. (20) ע' ועטיפה.

111. הגדה של פסח.

עם פירוש

אברבנאל, דון יצחק.

ופי' ע"פ הסוד. צילום דפוס.

זולצבאך תקטו.

עם מבוא מאת

פרשל, טוביה.

נ.י. תשמה.

8°. (4), יד, (4) דף.

112. הגדה של פסח.

בשם :

הגדת באבד.

צילום מהגדה בכת"י עם ציורים שנכתבה באמ"ד תקכ"ט על ידי

באבד, יהושע ב"ר מרדכי מוואלטש.

עם מבוא באנגלית ועברית מאת

פרשל, טוביה.

נ.י. תשמז.

8°. (47) ע' ועטיפה.

113. הגדה של פסח.

מהדורת פקסימליה מכתב יד עם ציורים שנכתב על ידי

משולם זימל ב"ר משה.

עבור ר' נתן אפנהיים בווינה בשנת תע"ט. עם מבוא בעברית ובאנגלית על ידי

פרשל, טוביה.

נ.י. תשמח.

8°. (28) דף.

114. הגדה של פסח.

מהדורת פקסימליה מכת"י עם ציורים של

יוסף ב"ר דוד מלייפניק.

בשנת תצ"ג.

עם מבוא בעברית ובאנגלית מאת

פרשל, טוביה.

נ.י. תשמט.

8°. 48 ע'.

115. סדר הגדה של פסח.

עם הפתרון בלשון ספרדי.

צילום דפוס

ליוורנו תקפה.

נ.י. תשנב.

8°. (34) דף כולל דף העטיפה עם מבוא מאת :

פרשל, טוביה.

ארון ראווה 7 – ביאורי החסידות להגדה

ההגדה זכתה לפירושים יותר מכל ספר אחר. רוב הפירושים נדפסו בצד ההגדה גופה, ומקצתם בספרים בפני עצמם.

בארון זה מוצגים פירושים להגדה, שנתחברו על ידי גדולי החסידות במשך הדורות. נתחיל עם ההגדה החסידית הראשונה שנדפסה, ונתחברה על ידי תלמיד מובהק של רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב :

116. הגדה של פסח.

בשם :

ספר חלקת בנימין.

ביאור על ההגדה של פסח.

בנימין מ"מ דק"ק זלאזיץ.

ואלה מוסיף.. שהעתקנו ההגדה עם הכוונת מסידר האריז"ל.

לבוב תקנד.

4°. (1), כה, (13) דף.

117. הגדה של פסח.

עם פירוש

הפלאה.

הורוויץ, פנחס הלוי.

ונלוה אליו שטר מכירת חמץ להריא"ז מרגליות.

צילום דפוס :

צ'כוסלובקיה תשז.

נ.י. חש"ד.

8°. 45 ע'.

תשורה משיבה אף סטעטן איילענד.

118. סדר הגדה של פסח.

עם

ספר הזמנים.

והוא חלק ראשון מספר הזמנים. כולל מאמרים.. ודרושים.. על סדר חדש ניסן ודיניו ובאור ההגדה ע"פ נוסח האריז"ל.. וענין טל וספירת העומר וכל ימי החג וחדש אייר ופסח שני ונתבארו.. מפי רבינו הרב..

ליינר, יעקב ב"ר מרדכי יוסף מאזביצא.

לובלין תרסג.

(משה שניידמעסער והאלמנה נחמה הערשענהארן).

4°. 55, (1) דף.

119. הגדה של פסח.

עם פירוש :

ישמח ישראל.

ירחמיאל ישראל יצחק מאלכנסנדר.

נדפס מחדש עם הוספות מרובות.

בני ברק תשנ"ג.

176.8° ע"י.

120. הגדה של פסח.

בשם

לב שמח.

ביאור הגדה של פסח ושיר השירים.

חנוך העניך מאלעסק.

המור"ל משה דוד אשכנזי נכד הרה"ק בעהמ"ח בפה סאטניסלאב.

חמו"ד.

176.8° (1), 64 דף.

121. הגדה של פסח.

קדושת לוי.

אוצר פירושים ע"ד פרד"ס על הגש"פ, שיר השירים ועניני החג, מלוקט מספרי הרה"ק.

לוי יצחק מבארדיטשוב.

ומספרי תלמידיו ובניו, כמו כן מצורף על עניני החג והסדר מספר יסוד ושרש העבודה.

יו"ל על ידי מכון נחלת צבי בעריכת :

הירשלער, שמעון.

בני ברק תשנ"ג.

252.8° ע"י.

122. הגדה של פסח.

עם פירוש

דברי בינה.

יצחק יעקב מביאלא.

תולדות אדם.

יהושע מאוסטרובה.

עם הקדמה מאדמו"ר מביאלא.

[נ.י. תשנ"א].

91.8° (7), ע"י.

123. הגדה של פסח.

עם פירוש

קול יהודה.

משובץ מדברי אדמו"ר בעלז. מה"ר :

דייטש, חיים יהודה סגל.
עם הגהות מבן המחבר. ונוספו כמה מאמרים בעניני פסח גם מאדמו"ר
רוקח, אהרן מבעלז.

לונדון תשכב.

8°. (2), טז, יא, ריב ע'.

124. סדר הגדה של פסח.

אור זורח.

מיוסדת ומפורשת ע"פ ספרי..הרה"צ מוה"ר

נחמן מברסלב.

..מסודרת מהמנוח..בזשיליאנסקי, משה יהושע המכונה אלטיר (מטעפליק..שנהרג על קידוש
השם..תרע"ט).

ירושלים תרפז.

(ברסלב).

8°. 53, (3) ע'.

125. הגדה של פסח.

עם

שפת אמת.

אלתר, יהודה אריה ליב אדמו"ר מגור.

תפארת שלמה.

שלמה הכהן אבד"ק רדאמסק.

ווארשא תרפה.

(יצחק מאיר אלטער).

8°. 83 דף.

(קופערשטאך וקראמארזש).

דפים ב-ד כנראה לא נדפסו.

126. הגדה של פסח.

בשם :

מעדני מלך.

על הגדה של פסח מאת אדמו"ר

הורביץ, אשר ב"ר מאיר מדזיקוב.

החונה כעת בוינה...

וינה תרצד.

(האחים אפפעל).

8°. 80, (5) ע'.

127. הגדה של פסח.

במסלה.

ילקוט מאמרים חדושי תורה מלקוט מאדמו"רי זידיטשוב, קאמארנא, סאמבור, ראזדאל ומאת יוצאי חלציהם נלקטו מספריהם ומכת"י על ידי : מאשקאוויטש, משה אהרן.

נ.י. תשמט.

8°. (2), 232, (8) ע'.

128. הגדה של פסח.

ספר בית היין.

עם לקוטים תלפיות.

[לנגרמן].

מאיר יהודה ליבוש אבד"ק טורקא.

רוב דברים נבנים על יסוד מאמרי מרן... אברהם יעקב מסאדיגורא.

[פשעמישעל תרנח].

(זופניק קנאללער עט וואלף).

4°. 52 דף.

129. הגדה של פסח.

עם פירוש :

שם משמואל.

בורנשטין, שמואל ב"ר אברהם מסאכטשאב פיעטרקוב.

(מסודר בדפוס חנוך העניך פאלמאן).

ווארשא תרפח.

(נדפס בדפוס וועגמייסטער).

8°. 64 דף.

130. הגדה של פסח.

שיח אבות.

עם ליקוט אמרי קודש מאת רבותינו לבית לעכוויטש - קוידינוב ונוספו עליהם הלכות ומנהגי ליל

הסדר, עניני יציאת מצרים, ומכתבי קודש לימי הפסח וספירת העומר, על ידי :

ארליך, יעקב צבי מאיר.

יו"ל על ידי מכון "שיח אבות".

בני ברק תשנא.

8°. 236, (4) ע'.

131. הגדה של פסח.

כפי נוסח ומנהגי רבותינו הק' מלעלוב עם

ברכת משה.

אמרי קודש והנהגות לחג הפסח ולחודש ניסן, מאת ה"ר

בידרמן, משה מרדכי מלעלוב.

ולקוט אמרי קודש מרבותינו מלעלוב ונלוו אליו אמרות ה"ר

בידרמן, שמעון נתן נטע.

סידר והוציא לאור :

קרקובסקי, שמחה.

בני ברק תשנא.

8°. (6), 148 ע'.

132. הגדה של פסח.

בשם :

אשי ישראל.

הכולל שני פירושים. פירוש האחד -

דברי ישראל.

טאב, ישראל ממודזיץ.

פירוש השני

ישא ברכה.

לבנו ה"ר

טאב, שאול ידידיה אלעזר ב"ר ישראל ממודזיץ.

וגם..דברים יקרים..מה"ר

יחזקאל מקאזמיר.

שמואל אליהו מזוואלין.

נ.י. תשז.

8°. (8), 119, (3) ע'.

133. הגדה של פסח.

עם פירוש..בדרך פרד"ס..בשם

תפארת בנים.

שפירא, צבי הירש אבד"ק מונקאטש.

מונקאטש תרעד.

(קאהן עט פריעד).

8°. (1), 82, (1) דף.

134. סדר הגדה של פסח.

עם פירוש מאמר אגדתא דפסחא והוא מכת"ק ס'

שער יששכר.

על החדשים ומועדים, שחיבר..אדמו"ר

שפירא, חיים אלעזר אבד"ק מונקאטש.

מונקאטש תרצח.

(גראפיא).

8°. (6), 54 דף.

135. הגדה של פסח.

עם באור חדש

צמח ה' לצבי.

צבי הירש מנאדבורנא.

..ונלוה אליו קונטרס.

דברי שלום.

מאבי המחבר.

שלום זעליג.

סיגעט תרע.

(אברהם קויפמאן ובניו).

12°. 39 דף.

136. הגדה של פסח.

עם פירוש

תפארת איש.

פרלוב, אלתר ישראל שמעון ב"ר יעקב

מנאוואמינסק .. ונלוה לו מעט..כת"ק אדמו"ר המחבר..על שיר השירים, ואחרון..פי..על חד גדיא,
מאת כ"ק א"ז

מרדכי מטשרנוביל.

ווארשא תרצג.

(האחים פעדער).

8°. 24, 96 ע'.

137. הגדה של פסח.

נוסח ספינקא. עם פירוש

אמרי יוסף.

ווייס, יוסף מאיר מספינקא.

חקל יצחק.

ווייס, יצחק אייזיק מספינקא.

ירושלים תשכד.

8°. (8), רלט ע'.

138. הגדה של פסח.

עם שני פירושים משני אחים ה"ה

הלל נרצה.

גרינוואלד, משה.

חסדי דוד.

גרינוואלד, אליעזר דוד.

ונלוו עליהם דרשות לשבת הגדול וביאורים לפרשיות ספירת וקצירת העומר מהנ"ל וגם הלכות בדיקת
וביעור חמץ וכל דיני הסדר מסידור דרך החיים עם שיר השירים ומפרשים יו"ל על ידי כולל ערוגת
הבושם בירושלים. מהדורה היו"ל לשמחת נישואי אליעזר צבי ולאה טויבע סאפרין.

[ירושלים] תשמט.

8°. 177 ע'.

139. הגדה של פסח.

ברכת אברהם.
עם שני פירושם :
חסד לאברהם.
לנדא, אברהם אבד"ק ציחנוב.
עטרת זקנים.
מאת נכדו :
לנדא, מנחם מענדל חיים אבד"ק זאוורציע.
הובא לדפוס על ידי נכדם יעקב ורדיגר, בהוצאת... "פרדס".
נ.י. תשי.

8°. (1), 49 דף.
[צילום על פי דפוס פיטרקוב].

140. סדר הגדה של פסח.

עם שני פירושם..ועל דרך פרד"ס.
גבורות ישראל.
ישראל מקאזניץ.
מטה משה.
בריעה, משה אליקום.

גם הוספנו דיני בדיקת חמץ, ודרושים לפסח, ודרוש ארבע כוסות ודרוש קדש ורחץ ודרושים לספירת
העומר ועל פרשת העומר ועל פיסקא חד גדיא הוספנו פי'..מהרב..
מרדכי מטשרנוביל.

[לבוב תרכד].

(ש.ל. פלעקער).

4°. 34 דף [דף ג-ד חסרים או לא נדפסו].

141. הגדה של פסח.

עם פירוש :
פרי חיים.
סאפרין, חיים יעקב.
ארה"ק חש"ד.

8°. 131, (2) ע'.

142. הגדה של פסח.

עם קונטרס
אריה דבי עילאי.
ענינים נחוצים מלוקטים להציל ממכשולים וד"ת מס' -
דברי יחזקאל שרגא.
ותשובות ומכתבים מהגאונים הקדושים...יו"ל על ידי ועד חסידי שינאווא-סטראפקוב.
ירושלים תשטז.

12°. (חסר ונמצאים רק) לב ע'.

שלחן ראוה 8 – ביאורי חב"ד להגדה

כאן מוצגים הגדות שנדפסו עם לקט ביאורים שבחסידות חב"ד, או ביאורי חסידות להגדה בכת"ק, או שנדפסו בספרים מיוחדים, או בתוך ספרי חסידות:

143. סדור תפלה עם לקוטי תורה.

דרושים מלוקטים מספרי כ"ק אדמו"ר הזקן על סדר התפלה.

ווילנא תערב.

8°. שס דף.

144. סדר התפלה.

תפלות כל השנה נוסח האריז"ל עם דא"ח מאת כ"ק אדמו"ר הזקן.

זיטאמיר תרכג-ד.

4°. ב' כרכים: (2), 154, 62, 94 דף.

145. מאמרי אדמו"ר הזקן.

על פרשיות התורה והמועדים.

נ.י. תשמג.

8°. בראשית-שמות: (1), תקד, (2) ע'.

ויקרא-דברים: (12), תקה-איפו, (11) ע'.

146. מאמרי אדמו"ר האמצעי.

נ.י. תשמה-ו.

8°. ויקרא ח"א: (4), תמב, (2) ע'.

ח"ב: (5), תמג-תתקלא, (1) ע'.

147. דרוש כ"ק אדמו"ר הצמח צדק.

כת"ק דרך מצותיך וקיצור תניא.

21.513 x ס"מ. לט, צז דף.

148. מאמרי כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.

תורת שמואל – לקוטי תורה.

מצה זו – תר"מ.

נ.י. תשה.

(2), צד ע'.

149. מאמרי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

ספר המאמרים – ליקוט ח"ב.

נ.י. תשנג.

8°. (11), שכח, (2) ע'.

150. מאמרי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

קונטרס חג הפסח ה'תש"ח.

נ.י. תשח.

8°. 29 (3) ע'.

151. מגן אבות.

דרושי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ז מקאפוסט.

ברדיטשוב תרסב.

2°. ויקרא: (2), נ, (2) דף.

152. סדר תפלה.

נוסח האריז"ל כפי אשר יסד אדמו"ר הזקן עם פירוש המלות ע"פ חסידות הנקרא בשם פירוש מהרי"ד, מאת כ"ק אדמו"ר מהרי"ד מלאדי.

ברדיטשוב תרעג.

8°. ח"א: (4), כה, ד, קפח דף.

ח"ב: (1), רלא דף.

153. סוד קדושים.

והוא סדר

הגדה של פסח

עם שני פירושים, מאת כ"ק אדמו"ר הזקן, ומאת תלמידו רבי אהרן הלוי מסטראשעלע.

קניגסברג (?) ווארשא (?) תרכו.

4°. 49 דף.

154. מאמר יציאת מצרים.

ביאורי חסידות חב"ד מאת רבי

אפשטיין, יצחק אייזיק הלוי מהאמיל.

ווילנא תרלז.

4°. כט דף.

שלחן ראווה 9 – הגדות עם ביאורי הרבי

בשנת תש"ו הדפיס הרבי לראשונה את ההגדה עם לקוטי מנהגים וטעמים. מאז ועד עתה נדפסה ההגדה הזאת עשרות פעמים, עם הוספות, ועם לקט מביאוריו להגדה בשיחותיו ומכתביו הקדושים.

בשנים האחרונות נדפסה ההגדה הזו גם מתורגמת לשפות אחרות.

בארון הזה מוצג מבחר של הוצאות שונות של ההגדה הזאת.

155. הגדה של פסח.

עם לקוטי מנהגים וטעמים. מאת:

שניאורסאהן, מנחם מענדל כ"ק אדמו"ר.

נ.י. תשו.

8°. 47, (1) ע'.

156. כנ"ל עם הוספות. תשטו.

157. כנ"ל עם הוספות. תשיז.

158. כנ"ל עם הוספות. תשכג.
159. כנ"ל עם הוספות. תשל"א.
160. כנ"ל עם הוספות. תשל"ב.
161. כנ"ל עם הוספות. תשל"ג.
162. כנ"ל עם הוספות. תשל"ה.
163. כנ"ל עם הוספות. תשל"ו.
164. כנ"ל עם הוספות. תשל"ט.
165. כנ"ל עם הוספות. תשמ"ב.
166. כנ"ל עם הוספות. תשמ"ג.
167. כנ"ל עם הוספות. תשמ"ו.
168. כנ"ל עם הוספות. תשמ"ז.
169. כנ"ל עם הוספות. תשנ"א.
170. כנ"ל עם הוספות. תשנ"ב.
171. כנ"ל עם הוספות. תשנ"ה.
- הוצאה זו (ושלפניה) נדפסה בשני כרכים :
⁸ ח"א : וו"א, שכ ע'.
ח"ב : וו"א, שכא-א'עו ע'.
172. כנ"ל עם תרגום אנגלי מאת :
שוחט, יעקב עמנואל.
- נ.י. תשמ"ד.**
- ⁸ (4), 7 ע'. נ דף. נא-נח, (5) ע'.
173. כנ"ל עם הוספות. תשמ"ה.
174. כנ"ל עם הוספות. תשמ"ח.
175. כנ"ל עם הוספות. תשנ"א.
176. כנ"ל עם הוספות. תשנ"ב.
177. כנ"ל עם הוספות. תשנ"ה.
178. הגדה של פסח.
- עם לקוטי טעמים ומנהגים. מאת :
שניאורסאהן, מנחם מענדל כ"ק אדמו"ר.
עם תרגום צרפתי.

פאריז תשמה.

8°. 191, (24), 173, xii ע'.

179. הגדה של פסח.

At our rebbes seder table

עם פירוש באנגלית מלוקט משיחות כ"ק אדמו"ר על ידי :
תגר, אליהו.

נ.י. תשנה.

8°. (1, 119, xxii) ע'.

שלחן ראווה 10 – הגדות חב"ד

בנוסף להגדה הדפיס הרבי גם הגדה מיוחדת לילדים, ובמשך השנים הורה להדפיסה בצורות שונות, המושכות את עין הילד, אשר כמה ממנהגי הסדר של פסח מטרטן במיוחד לעורר את סקרנותו של הילד.

מבחר של הגדות כאלו, שנדפסו על ידי חב"ד למטרה הנזכרת, מוצגות בארון הזה.

180. הגדה של פסח.

נוסח אדמו"ר הזקן.

בסופו דינים וסימני הסדר באנגלית.

נ.י. תשה.

8°. 32 ע'.

181. כנ"ל תשטו.

182. כנ"ל תשכא.

183. כנ"ל תשמא.

184. כנ"ל תשמג.

185. כנ"ל – מוקטן. תשכא.

186. כנ"ל – מוקטן. תשכט.

187. כנ"ל – מוגדל. תשמו.

188. הגדה של פסח.

נוסח אדמו"ר הזקן.

עם תרגום אנגלי, מאת :

שחט, יעקב עמנואל.

ועם ציורים, מאת :

וואלדמן, נחום.

גורקין, ברוך.

[נ.י. תשמז 1987].

8°. 64 ע'.

189. כנ"ל – מוקטן.

190. הגדה של פסח.

ע"פ נוסח אדה"ז. מתורגם אנגלית ומצויר לילדים. הוצאת צעירי אגודת חב"ד דק"ק
לידס תשמוז.

8° 67 עי.

191. הגדה של פסח.

נוסח אדמו"ר הזקן.

עם תרגום אנגלי, מאת :

שחט, יעקב עמנואל.

ועם ציורים, מאת :

קליימאן, זלמן.

נ.י. תשנב 1992.

4° 81 עי.

192. כנ"ל - מוקטן.

193. הגדה של פסח.

עם תרגום רוסי.

יו"ל על ידי free. הוצאה 15.

נ.י. תשנא.

4° (3), 36 עי.

194. הגדה של פסח.

עם תרגום רוסי על ידי

חצקלביץ, דובער.

נ.י. תשנ.

8° 80 עי.

195. הגדה של פסח.

עם תרגום ספרדי על ידי

גרינבלט, נתן.

ועם ציורים, מאת :

קליימאן, זלמן.

נ.י. תשנב 1992.

2024 ס"מ. (17 עי), 50 דף.

196. הגדה של פסח.

עם תרגום פורטוגזי על ידי

ביגון, שמואל אשר.

ועם ציורים, מאת :

קליימאן, זלמן.

נ.י. תשנב 1992.

4°. (4), 84 ע'.

197. הגדה של פסח.

עם תרגום לפרסית על ידי

נתנאלי, יהושע.

נ.י. תשמו.

8°. 68, (3) ע'.

198. הגדה של פסח.

ע"פ נוסח אדמו"ר הזקן. מוגש על ידי צעירי אגודת חב"ד באה"ק לנוער בתי הספר המבקר בכפר חב"ד.

כפר חב"ד תשכא.

16°. 32 ע'.

199. כנ"ל - תשלב.

200. הגדה של פסח.

נוסח אדמו"ר הזקן.

עם הוספות – אודות חמץ ומצה, מבצעי המצות וי"ב פסוקים.

כפר חב"ד תשלז.

12°, (2) סט ע'.

201. הגדה של פסח.

מצורף לו קובץ של

פסח בצבעים

ספורו של פסח עם צילומים וציורים לליל הסדר. עריכה :

ברוד, מנחם מענדל.

כפר חבד תשמז.

12°. הגדה : 40 ע'. אותיות כחולות.

פסח בצבעים : (22) דף.

202. הגדה של פסח.

נוסח אדמו"ר הזקן. עם

והגדת לבנד.

הדרכה מעשית. פניני חב"ד. מאת :

גריין, יקותיאל.

כפר חבד תשמו.

8°. 127, (1) ע'.

203. הגדה של פסח.

נוסח אדמו"ר הזקן. עם
והגדת לבנד.
הדרכה מעשית. פניני חב"ד. מאת :
גרין, יקותיאל.
כפר חבד תשנ"ד.
8°. 144 ע'.

204. הגדה של פסח.

נוסח אדמו"ר הזקן. עם ביאור ע"פ חסידות הדרכה מעשית. פניני חב"ד. מאת :
גרין, יקותיאל.
תרגום לאנגלית
מילר, משה.
חמ"ד תשנ"ה.
8°. 334 ע'.

205. והגדת לבנד.

מה נשתנה באידיש, דיני ומנהגי הסדר לתינוקות של בית רבן, עם הסברים וציורים.
הורביץ, שמואל.
נ.י. תשמ"ג.
8°. 31 ע'.

206. THE ALBANY HAGGADAH

קונטרס מרבה לספר.
הערות ועיונים באישים הנזכרים בהגדה
רובין, ישראל.
שליח באלבאני נ.י.
נ.י. תשנ"ו.
8°. 10, 110 ע'.

שלחן ראווה 11 - סידורי חב"ד עם הגדות

הסידור הראשון שבארון הזה אי אפשר להגדירו כסידור של חב"ד, אבל יש לו קשר מיוחד לנשיאי
חב"ד :

207. סידור ר' שבת.

סידור האריז"ל שנערך על ידי תלמידו של הבעש"ט רבי שבת מרשקוב ונדפס בקוריץ בשנת תקנ"ד.
טופס מסידור זה היה אצל כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק".
ברור שה"צמח צדק" היה מתפלל בסידור האריז"ל שערך רבנו הזקן, אבל בסידור הזה היה מעיין
בכוונות האריז"ל, שלא נעתקו בסידורו של רבנו הזקן.
לא רק כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" היה מעיין בסידור הזה ; הסידור הזה עבר בירושה מרבי לרבי, והם
היו מעיינים בסידור הזה פעמיים בשנה, פעם בראש-השנה קודם התקיעות, ופעם בפסח בעת אמירת
ההגדה.

הסידור הזה, שנמצא בספריה ומוצג בתערוכה, יש עליו מדבקה, שעליה רשום בכת"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע:

הסידור של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע והוד כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הי' מחזיקו קודם תקיעות ובשעת אמירת ההגדה.

208. תפלות לכל השנה.

ע"פ נוסח האריז"ל. דינים מלוקטים משו"ע אדמו"ר. מ"מ הכתובים בשם: תורה אור.

עם סימני הקריאה מתגים ועוד. בתחלתו מאמר. חנוך הדת והלשון.

ווילנא תרעא.

8°. (8), קסח דף.

על שער הראשון:

סדור סדר העבודה.

בסופו תקוני שבת, סדר הושענות, סליחות לשני וחמישי, הגדה של פסח, ויוצרות נוסח אשכנז. (מ דף) ותהלים (מח דף).

רובו של סדור תהלת ה' הוא צלום מסדור זה.

209. סדר שני המאורות.

ע"פ נוסח האריז"ל, עם הלכות נט"י וברה"נ ועוד דינים רבים מאדמו"ר הזקן. **ווילנא תרנ.**

210. סדר המאיר לארץ.

ע"פ נוסח האריז"ל, עם

סדר ברכת הנהנין.

ושו"ע מאדמו"ר הזקן ע"ס התפלות.

ווילנא תרל.

8°. (3), רב דף.

211. סדור תורה אור ושערי תפלה.

ע"פ נוסח האריז"ל, עם כל הדינים ומנהגים כפי אשר יסד אדמו"ר הזקן, וח"ב הוא שערי תפלה.

מקורים וטעמים ע"ס התפלה, מה"ר

לאוואוט, אברהם דוד.

ווילנא תרנב.

8°. קפח, כח, ס, עג, (4) דף.

212. סדר אור המאיר.

על פי נוסח הקדוש האריז"ל כפי אשר יסדו אדמו"ר הזקן, עם לקוטי דינים משו"ע שלו מלוקט על ידי

שפ"ן הסופר.

(חסר השער, ומלוח המולדות נראה שהוא).

ווילנא תרנה.

1.6° (נמצא) (6), רכה, יג, מח, מד דף.

213. סדור אור עולם.

ע"פ נוסח האר"י ז"ל, עם הלכות נטילת ידים וברכת הנהנין.

ווילנא תרנח.

8°. (1), קב, (33) דף.

214. סדור קרבן תודה.

נוסח האר"י ז"ל, ע"פ

סדר קרבן מנחה.

ע"ט, ול"א מעלות.

ווילנא תרצו.

8°. (241) דף.

215. סדור קרבן מנחה.

נוסח האר"י ז"ל, עם ילקוט

רב פנינים.

כולל שלשים מעלות חדשות.

ווילנא תרסז.

8°. (2), שסט, (3) דף.

216. סדור המאיר לארץ.

ע"פ נוסח האר"י ז"ל כפי שסדרו אדמו"ר הזקן, עם

סדר ברכת הנהנין.

וקטעים משו"ע שלו, ונוסף עליו

דרך החיים.

שערי אפרים.

ווילנא תרסט.

8°. (3), ריג, ח דף.

217. סדר הגדה של פסח.

[כפי שיסד וביאר אדמו"ר הזקן].

עם פי'

תשבי מבשר.

שבתי ב"ר אהרן.

(=מחבר 'בתים לבריחים').

שקלאוו תקעט.

4°. מ דף.

218. סדור תורה אור.

ע"פ נוסח האריז"ל, עם כל הדינים ומנהגים כפי אשר יסד אדמו"ר הזקן.

(דפוס צילום ההוצאה הקודמת), עם ח"ב.

מחזור לראש השנה ויום הכיפורים

כפי הנהוג אצל המתפללים בסדור האריז"ל בנוסח אדמו"ר הזקן.

(דפוס צילום סדור מאה שערים).

נ.י. תשא.

8°. רלב, (1), מא דף.

בדף הפתוח יש הגהה בכת"ק אדמו"ר, הוראה למדפיס ההגדה שלו, מתוך הסידור הזה.

שלחן ראווה 12 – ביבליוגרפיה של ההגדות

כבר נזכר לעיל, שכבר לפני קרוב למאה שנים, בשנת תרס"א, פרסם הביבליוגרף שמואל ווינער לראשונה ביבליוגרפיה של ההגדות.

מאז ועד עתה נדפסו הרבה רשימות כאלו, עם השלמות מילואים והוספות.

גם עתה עוסק המפעל הביבליוגרפי בירושלים בעריכת רשימה מושלמת כפי האפשר.

ברשימה הנזכרת ירשמו גם כל ההגדות שנמצאות בספריית ליובאוויטש, ולא נזכרות בשום רשימה ביבליוגרפית.

בשלחן הזה מוצגות הרשימות הביבליוגרפיות של ההגדות, שהתפרסמו במשך השנים.

219. רשימת הגדות פסח.

שנדפסו בכל ארצות תבל במשך ארבע מאות שנה (ר"ס-תר"ס 1500-1900) עם זכרון כל הפירושים, תרגומים בלשונות שונות, גם הציורים. 884 תוצאות עם מראה מקומותיהם ברשימות ואוצרות הספרים.

יסוד הרשימה היא אספת ההגדות (429) הנמצאת בקהלת משה פה במוזעאום האזיעטי של האקדמיה הקסרית למדעים.

נאסף ונרשם אשכנזית, עם מפתחות והקדמה עברית מאת :

ווינער, שמואל.

פטרבורג תרסא.

2°. (9), 54 ע'.

220. קונטרס ההגדות.

יערי, אברהם.

רשימת הגדות של פסח שנדפסו עד שנת תר"ס (מלואים לרשימת ווינער).

הדפסה מיוחדת מתוך הרבעון "קרית ספר" שנה ו' חוב' ד'.

ירושלים תרצ.

8°. 36 ע'.

221. אגד הגדות.

דוקר, אברהם.

מלואים לרשימות ווינער ויערי, הדפסה מיוחדת מתוך קרית ספר שנה ז-ח.

ירושלים תרצא.

8°. 37, (1) ע'.

222. מלואים לביבליוגרפיה של הגדות פסח.

ליברמן, חיים.

הדפסה מיוחדת מתוך קרית ספר שנה טו.

ירושלים תרצט.

8°. 6 ע'.

ספרות ההגדה של פסח.

ריבקינד, יצחק.

בתוך "קרית ספר" כרב יב עמ' 230-237, 360-367.

בתוך "הדאר" תשכ"א, ובתוך :

Studies in Bibliography and Booklore, vol VII סינסינטי תשכ"ה, עמ' א-ט.

223. ביבליוגרפיה של הגדות פסח.

מראשית הדפוס ועד היום. בתוספת צילומים מתוך הגדות יקרות מציאות.

ירושלים תשכא.

2°. (30), 207, (31) ע'.

224. ביבליוגרפיה של הגדות פסח.

בן מנחם, נפתלי.

רשימת ביקורת על ספרו של יערי.

בתוך "ארשת" שנה ג עמ' 442-565.

ושם שנה ד עמ' 518-544.

Adde Studies in Bibliography and Booklore, vol VII סינסינטי תשכ"ה, עמ' א-ט.

225. S, erolkooB dna yhpargoilbiB ni seidut, IIV.lov סינסינטי תשכ"ה, עמ' 90-129.

ארון ראזה 13 – מבצע המצה שיסד הרבי

את המבצע הזה התחיל הרבי בשנים הראשונות לנשיאותו, והכריז על כך בהתוועדות שבת פרשת החודש תשי"ד (ראה לקוטי שיחות ח"א עמ' 243).

באותה התוועדות הכריז הרבי כי הוא מבקש, ו"לו יישר חילי" הי' אף מצוה, אשר כל מי שיש לו השפעה על אנשים, שישתדל לזכותם במצות שמורה לפסח.

מאז הרבה הרבי לעורר על כך בכל שנה, והרחיב את המבצע עד אשר הגיע לממדים עולמיים, שבכל שנה מחלקים מצות שמורה למאות אלפי יהודים ברחבי תבל.

אף הרבי עצמו רגיל הי' לחלק מצות לכל הבאים אליו בערב פסח בכל שנה, ואף הי' שולח חבילות מצות שמורה למרכזי חב"ד בעולם, כדי לחלקם.

פריטים הקשורים למבצע, במשך 40 השנים האחרונות, מוצגים בארון הזה.

רשמי ביקור בתערוכה

("כפר חב"ד" גליון 706 ע' 60)

בימים אלי, ימי ההכנות לחג הפסח, מתקיימת בספריית הרבי תערוכת הגדות ובה מוצגות הגדות רבות מאוסף ההגדות העשיר והמגרון שבספרייה.

ההגדה של פסח היא כידוע אחד הספרים שזכו למהדורות רבות במיוחד. מספר המהדורות שיצאו לאור מאז נדפסה ההגדה לראשונה עולה על ארבעת אלפים, וכל מהדורה היא בעלת ייחוד משלה, אם בפירושים שצורפו לה, אם בציורים וכד'.

בספריית ליובאוויטש שמורות כאלפיים הגדות וזהו, למעשה, אחד מאוספי ההגדות הגדולים ביותר בעולם. אין זה פלא, אם כן, שהספרייה היא מקור מידע מרכזי לאספנים וחוקרים רבים גם בתחום זה.

כדי להמחיש עד כמה האוסף המדובר הוא עשיר ומגוון, יש לציין כי בשנים תר"ס-תרצ"א נדפסו שלוש רשימות ביליוגרפיות מפורטות על ידי הביבליוגרפים וינר, יערי ודוקר ובשנת תרצ"ט פורסמה (ב"קריית ספר" כרך טו עמ' 258) מטעם ספריית ליובאוויטש רשימה של לא פחות מ-32 הגדות נוספות שהיו בספרייה וחסרו ברשימתו. לכן, כאשר יערי חזר ועדכן את הרשימה שלו, בשנת תש"כ, הוא פנה תחילה לספרייה כדי לוודא שרשימתו אכן מושלמת.

כך נהג גם תיאודור וינר בשנת תשכ"ה, לפני שפרסם השלמות לרשימה של יערי.

במהלך הסיור בתערוכה סיפר לנו הספרן, כי ראשיתו של אוסף ההגדות הגדול שבספריית ליובאוויטש בשנת תרפ"ה, כאשר הרבי מוהרי"צ נ"ע קנה את אוסף הספרים של הביבליוגרף הנודע שמואל וינר. באוסף הזה היו כחמשת אלפים ספרים ומתוכם כארבע-מאות הגדות (וראה עוד במאמרו של מנהל הספרייה הרב שלום דובער לוי, 'כפר חב"ד' גיליון 662).

בתערוכה הנוכחית בחר הרב לוי להציג מאתיים הגדות נדירות ומעניינות במיוחד מתוך אלפיים ההגדות שבספרייה. התערוכה מחולקת ל-12 תצוגות שונות ב-12 ארונות זכוכית נפרדים. להלן, סקירת המוצגים הבולטים בכל אחד מ-12 הארונות. הארון הראשון מכיל "הגדות בכתב-יד ודפוסים עתיקים" וההגדה המסומנת בספרה 1 היא הגדה מעניינת במיוחד – כתב-יד וציורים של הקליגרף והצייר המפורסם ר' חיים ב"ר אשר אנשיל מהעיר קיצע הסמוכה לפרעשבורג משנת תק"כ. ההגדה כתובה על קלף, נוסח ההגדה הוא באותיות מרובעות וההוראות לעריכת הסדר כתובות באידוש.

לא ידוע איך ומתי הגיעה ההגדה לידי הרבי הקודם, אבל יש מאחוריה סיפור מהשנים האחרונות. בתקופת "פרשת הספרים" הידועה, בשנת תשמ"ה, ההגדה היקרה והמיוחדת הזו היתה בין הספרים שנלקחו מהספרייה ונמכרו לסוחר בספרים עתיקים. הרבי הורה אז, כזכור, כי כל מי שיוכיח בשטר מכירה ששילם סכום מסויים בעד ספר או כתב-יד מתוך הספרייה, כספו יוחזר לו. התברר שההגדה הזו נמכרה למישהו בסכום גדול ביותר, ואכן אגודת חסידי חב"ד שילמה לאיש את מלוא הסכום והלה השיב את ההגדה. מאז היא שמורה בכספת הספרייה בין הספרים והחפצים היקרים במיוחד.

פרט לכך נמצאים בארון זה, ארון מספר 1, עוד כעשרים הגדות מיוחדות שאפשר לומר עליהן שהן מספר אחת בשוק ההגדות העתיקות.

בארון מספר 2 מוצג מבחר הגדות שנדפסו במשך שלוש-מאות השנים האחרונות, החל משנת תנ"ה. מתוך אלפי ההגדות נבחרו אלו שיש להן פירוש מיוחד אחד או יותר. מוצגות כאן 19 הגדות, והנדירה ביותר היא זו שנכתבה על ידי ירוחם ב"ר שבתי הכהן אבד"ק דובסאר, ונדפסה באודסה בשנת תרע"א. בפנים ההגדה נמצא פירוש שמעולם לא חזר ונדפס – "בריש גלי" שמו, וככל הידוע מדובר בעותק היחיד בעולם.

בארון מספר 3 מוצג מבחר הגדות שנדפסו במשך הדורות במקומות שונים בעולם. בארון זה נמצאות 15 הגדות ובהן הגדה מיוחדת במינה שמסומנת כהגדת ניצא תש"א. מדובר בימים שבהם צרפת היתה כבושה בידי הנאצים ויהודים רבים מצאו מקלט בעיר ניצא. בין אלו היו כידוע הרבי והרבנית ששהו בחג הפסח של אותה שנה בעיר זו. המלחמה ניתקה את יהודי העיר מהעולם הגדול ולא היתה להם אפשרות להשיג הגדות לפסח. מתברר שאחד הפליטים כתב את ההגדה בכתב-ידו על נייר מימוגרף ששוכפל בעותקים רבים.

בארון מספר 4 מוצג מבחר הגדות בשפות שונות שנדפסו במשך הדורות. כאן ימצא המבקר שש-עשרה הגדות בשש-עשרה שפות שונות. בין אלה – הגדה שנדפסה בערבית במצרים בשנת תרע"ז. זו היתה שעה קשה ליהודים בארץ-ישראל והיו שנמלטו למצרים ושם הדפיסו הגדה המספרת על... יציאת מצרים.

בארון מספר 5 מוצגות הגדות מצויירות ויש כאן מבחר גדול, החל מהגדות שנדפסו מפיתוחי עץ ופיתוחי נחושת שהיו נפוצים לפני שנים רבות ועד לציורים בסגנון זמננו, בשחור-לבן או בצבע. התצוגה מסודרת בסדר כרונולוגי וההגדה הראשונה בתצוגה זו היא משנת תע"ב והאחרונה משנת תשמ"ח.

בארון מספר 6 בא אוסף מיוחד של עשרים וחמישה דפוס-צילום של הגדות נדירות בדפוס או בכתב-יד. ביניהן דפוס צילום של ההגדה הראשונה שנדפסה בשנת רמ"ב בספרד שלפני הגירוש וידוע רק על טופס יחיד בעולם מהגדה זו.

הארון השביעי מציג הגדות שנתחברו על ידי גדולי החסידות, כדלהלן: "חלקת בנימין" לתלמיד של רבי מיכל מזלוטשוב (ההגדה החסידית הראשונה שבאה בדפוס), עם פירוש בעל ההפלאה (ניו-יארק תש"ח); פירוש מרבי ב"ר מרדכי יוסף מאוביצא; מבעל הישמח ישראל' מאלכסנדר; "לב שמח" מרבי חנוך העניך מאלעסק; "קדושת לוי" מרבי לוי יצחק מבארדיטשוב; דברי בינה מרבי יצחק יעקב; "קול יהודה" מאדמו"רי בעלו; "אור זורח" ברסלב; "שפת אמת" מרבי אריה לייב מגור; "מעדני מלך" דזיקוב; "במסלה", ילקוט אמרים מאדמו"רי זידטשוב, קאמארנא, סאמבור וראודאל; "בית היין" לאב"ד טורקא, מדברי רבי אברהם מסדיגורא; "שיח אבות", לעכוויטש קווידינוב ונוסח ומנהגי אדמו"רי לעלוב; "אשי ישראל" לרבי ישראל ממודזיץ; "תפארת בניס" ו"שער ישכר" מונקאטש; הגדה עם ביאור חדש מנדבורנא; "תפארת בניס" ו"שער ישכר" מונקאטש; הגדה עם ביעור מנדבורנא; "תפארת איש" נאוומינסק; הגדה נוסח ספינקא; "ברכת אברהם" שעכנוב, "דברי יחזקאל שרגא", שינאווא-סטראפקוב.

המוצג השמיני הוא תיבת זכוכית על-גבי שולחן ובו לקט ביאורים, ומאמרים של חסידות חב"ד על ההגדה – הן מכתב-יד והן מהספרים הנדפסים.

שולחן מספר תשע מיוחד לכל המהדורות של ההגדה של פסח של הרבי – שמספרן עולה לשבע-עשרה. ופרט לכך יש לביאורי הרבי תרגומים לאנגלית ולצרפתית.

בשולחן העשירי ימצא המבקר תצונה מרשימה של כל ההגדות החב"דיות שהופיעו לאחרונה, ובהן ההגדות המצוירות לילדים שיצאו לאור בשנים האחרונות בהוראת הרבי.

והשולחן האחד-עשר מציג סידורי חב"ד נדירים שבהם מופיעה ההגדה, ובין הבולטים ביניהם הוא עותק מסידור האריז"ל (שערך רבי שבתי מרשקוב מתלמידי הבעש"ט) שהיה בידי אדמו"ר הצמה-צדק וממנו עבר בירושה מרבי לרבי. בתוך הסידור רשם אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בכתב-ידו: "הסידור של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע והוד כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הי' מחזיקו קודם תקיעות ובשעת אמירת ההגדה", כלומר שבסידור זה עיינו רבותינו הק' לדורותיהם בעת אמירת ההגדה בליל הסדר.

השולחן השנים-עשר מוקדש לרשימות ביבליוגרפיות של ההגדה שפורסמו לאורך השנים בבמות שונות.

ואילו התצוגה האחרונה, היא התצוגה השלוש-עשרה, מציגה דברים בנושא "מבצע מצה" – המאפיות לדוגמא, עלוני-הסברה לפסח ועוד ועוד. בין המוצגים שבארון זה בולטת ביופיה תיבה עגולה עשויה כסף טהור בעלת דלתות שנועדה לאחסון המצות, ומעליה צלחת לקערת הסדר – שי לרבי מנשי ובנות חב"ד.

בסיכום, מדובר בתערוכה שביקור בה הוא חובה לכל חובב בכלל ולכל חסיד בפרט.

תערוכה ד

תערוכת רבותינו נשיאינו

חפצי קודש, כתבי-יד-קודש, ספרי קודש
ציורי ותמונות רבותינו נשיאינו

ח"י אלול ה'תשנ"ו – כ"ב שבט ה'תשנ"ז

פתיחה

לקראת ח"י אלול, יום הולדת שני המאורות הגדולים, הבעל-שם-טוב וכ"ק אדמו"ר הזקן, מייסדי החסידות הכללית וחסידות חב"ד, נפתחה תערוכת רבותינו שב"ספריית אגודת חסידי חב"ד – אהל יוסף יצחק – ליובאוויטש".

בתערוכה הרביעית הזאת מוצגים ספרי רבותינו בהוצאתם הראשונה, כתבי-יד-קדשם והעתקות מתורגומם, חפצי קודש, ציורי ותמונות פני קודש רבותינו נשיאינו השמורים בגנזי הספרייה. יותר ממאתים פריטים מוצגים בתערוכה. מכל אדמו"ר משתדלים להציג: דפוס הראשון של ספריהם, כתבי-יד-קדשם, חפצים תמונות וציורים שלהם. כל פריט מסומן במספר, ומתואר לפי המספר הזה בקטלוג המיוחד של התערוכה.

הבעש"ט

לקוטי תורותיו של הבעל-שם-טוב לא נדפסו במשך ימי חייו (תנ"ח-תק"כ), וגם לא במשך שלשים השנים הבאות.

הדפסתם התחילה בשנת תקנ"ב, ונדפסו אז בזה אחר זה ארבעה ספרים בשלוש שנים. שנים מהם מוצגים בתערוכה, בהוצאתם הראשונה:

1. לקוטים יקרים, לבוב תקנ"ב.

2. כתר שם טוב, זאלקווא תקנ"ד.

השנים האחרים הם:

צוואת הריב"ש, [זולקווא] תקנ"ג.

דרכי ישרים - הנהגות ישרות [זולקווא תקנ"ד].

כל אחד מהספרים הנזכרים נדפסו בהוצאות רבות במשך השנים. שנים מהם נדפסו מחדש על ידי קה"ת, במהדורה חדשה ומתוקנת, עם הוספות והשוואות, הערות ומפתחות. שניהם מוצגים בתערוכה:

3. כתר שם טוב, קה"ת תשמ"ז.

4. צוואת הריב"ש, קה"ת תשנ"א.

גם בכתבי-יד יש העתקות מלקוטי התורות וההנהגות האלו. כמה מהם מוצגים בתערוכה:

5. כתב-יד 635, העתק "הנהגות ישרות" ועוד.

6. כתב-יד 252, העתק "הנהגות ישרות" ועוד.

7. פירוש למזמור קז שבתהלים, בכת"י 148.

הפירוש הזה נדפס כמה פעמים, ובאחרונה בס' תהלים ע"פ נועם אלימלך, נ.י. תשנ"ו, על פי כת"י אלו, ועמ"ש בזה שם עמ' תנח.

הפירוש מועתק אף בכת"י 104 מג, ב. 549 בתחלתו. 2063.

8. כוונת המקוה, וסדר נטילת ידים למי שאין לו מקוה, בכת"י 790.

נדפסו כמה פעמים, ובאחרונה בס' בעל שם טוב, פר' יתרו סי"ב וס"כ, וש"נ. כוונות המקוה מועתקות אף בכת"י 549 בתחלתו.

כוונות נוספות מהבעש"ט למקוה נדפסו בכ"מ, ובאחרונה בהוספות לסידור עם דא"ח, קה"ת תשמ"ו, ה[שטו], וש"נ.

9. פי' למשנה ראה את המציאה, בכת"י 251.

הפירוש מועתק אף בכת"י 570 קד, ב.

10. קבלות מהבעש"ט, בכת"י 239.

*

בנוסף לתורות והנהגות הבעל שם טוב, שנדפסו כאמור בכמה ליקוטים, נאספו גם סיפוריו בספר "שבחי הבעש"ט".

הספר נדפס בראשונה בקאפוסט בשנת תקע"ה, על ידי המדפיס החסיד ר' ישראל יפה, תלמידו של רבינו הזקן.

בהקדמתו כותב המדפיס שסידר את הספר הזה על פי הדברים אשר שמע מאת רבו הנ"ל. מיד באותה שנה ושלאחריה נדפס הספר עוד כמה פעמים:

11. שבחי בעל שם טוב, ברדיטשוב תקע"ה.

12. שבחי בעל שם טוב, לאשצוב תקע"ה.

13. שבחי בעל שם טוב, קארעץ תקע"ו.

לא ידועים כיום העתקות בכתב-יד מהספר שבחי בעל שם טוב; מלבד העתק אחד, שנכתב לפני ההדפסה הראשונה של הספר, נשמר בארכיון הספריה, ומוצג בתערוכה:

14. שבחי בעל שם טוב, כתב יד 1203.

על פי כתב היד הזה נדפסה הוצאה מיוחדת של הספר:

15. שבחי הבעש"ט – כתב יד, ירושלים תשמ"ב.

המגיד ממעזריטש

אחד מספרי החסידות הראשונים שיצאו לאור הדפוס היה הספר מגיד דבריו ליעקב, שהוא ליקוט תורותיו של הרב המגיד ממעזריטש. נדפס לראשונה בשנת תקמ"א, וחזר ונדפס אחר כך פעמים רבות. בתערוכה מוצגים ההוצאות הראשונות של הספר:

16. מגיד דבריו ליעקב, קארעץ תקמ"א.

17. מגיד דבריו ליעקב, קארעץ תקמ"ד.

18. מגיד דבריו ליעקב, לבוב תקנ"ב.

19. מגיד דבריו ליעקב, אוסטרחה תקנ"ד.

20. מגיד דבריו ליעקב, ברדיטשוב תקס"ח, עם הסכמת הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב.

כמו כן מוצג הספר בהוצאת קה"ת:

21. מגיד דבריו ליעקב, קה"ת תשמ"ו.

תורותיו של המגיד נדפסו גם בספרים המיוחדים לבעל-שם-טוב, כמו "לקוטים יקרים" ו"צוואת הריב"ש" המנויים לעיל. אבל יש גם כמה ספרים המיוחדים לתורותיו, וגם הם מוצגים בתערוכה, בהוצאתם הראשונה:

22. אור תורה, קארעץ תקס"ד.

23. כתבי קודש, לבוב תרכ"ב.

24. אור האמת, הוסיאטין תרנ"ט.

25. אור האמת, זיטאמיר תר"ס.

בשנים האחרונות נאספו תורותיו של המגיד ונדפסו בשני כרכים בשם "תורת המגיד". גם ספר זה מוצג בתערוכה.

26. תורת המגיד, ארה"ק תשל"ו.

רבים מתורות הרב המגיד מועתקות בכתבי-יד. אחדים מהם מוצגים בתערוכה:

27. בכת"י 187.

28. בכת"י 1821.

29. בכת"י 2220.

הרב המגיד ממעזריטש לא היה רגיל לכתוב הסכמות לספרים. הספר היחיד אשר הרב המגיד כתב לו הסכמה, ומוצג בתערוכה, הוא:

30. הלכה פסוקה, טורקא תקכ"ה.

בהסכמה הזאת כותב הרב המגיד:

אף שהי' דרכי להיו' מן הנמנעים מליתן הסכמה על שום ספר, אמנם שאני הכא דאיכא פנים חדשות, ועביד דינא לנפשי', ומקצר את האמרים מן הפוסקים ... וראוי לעלות על מזבח הדפוס.

כלומר, לגודל יוקר מעלת עריכת ספר ליקוט הלכות מתוך הפוסקים, החליט לצאת מגדרו וליתן הסכמה לספר, שיעלה על מזבח הדפוס.

שנים אחדות אחר כך הורה הרב המגיד אל רבנו הזקן לכתוב את השלחן ערוך שלו, מסיבה זו עצמה, כפי שמסופר בהקדמת בני הגאון המחבר:

משמא אסכימו על ידי הרב הקדוש הנ"ל [המגיד ממעזריטש] לחפוש בחפש מחופש בתלמידיו למצוא איש אשר רוח אלהים בו להבין ולהורות הלכה ברורה מתון ומסיק אליבא דהלכתא הלכות בטעמיהן. ויבחר בכבוד אדמו"ר ז"ל. והפציר בו עד בוש ואמר לו אין נבון וחכם כמוך לירד לעומקה של הלכה לעשות מלאכה זו מלאכת הקודש להוציא לאור תמצית ופנימית טעמי הלכות הנזכרים בכל דברי הראשונים והאחרונים.

כ"ק אדמו"ר הזקן

יותר מארבעים שנה עברו מעת תחלת כתיבת השלחן ערוך על ידי רבנו הזקן, בשנת תקל"א, ועד לתחלת הדפסתו בשנת תקע"ד.

שנה אחת אחרי הסתלקותו של רבינו הזקן (כ"ד טבת תקע"ג) התחילו להדפיס את השלחן ערוך שלו. אמנם עד אז כבר נדפסו כמה מספריו של רבינו הזקן, וכל אחד מהם נדפס כמה פעמים במשך התקופה הזאת.

בתערוכה מוצגים אחד מהדפוסים הראשונים של כל אחד מהספרים האלו, לפי סדר שנות הדפסתם הראשונה:

31. הלכות תלמוד תורה, שקלאוו תקנ"ד.

32. תניא, סלאוויטא תקנ"ז.

33. לוח ברכת הנהנין [קארעץ תקס"א].

34. שלחן ערוך, קאפוסט תקע"ד.

אחד מהספרים שנדפסו כמה פעמים בחייו, וכיום לא נודע אף טופס קיים ממנו, הוא הסידור שערך.

[אחר כך נמצא, באוסף רבונינו שבגלות מוסקבה, עותק הסדר שהדפיס בקאפוסט תקס"ג].

אמנם מיד אחרי הסתלקותו הדפיס בנו כ"ק אדמו"ר האמצעי את הסדר, יחד עם דרושי דא"ח שלו על סדר התפלה. ההוצאה הראשונה של הסידור הזה מוצגת בתערוכה:

35. סדר תפלות מכל השנה, קאפוסט תקע"ו.

אז התחיל נכדו כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" לאסוף את תורותיו, והדפיסם בשני חלקים; ומחמת סיבות הצנזורה – בשני שמות נפרדים, ובהפסק של 11 שנים. שני החלקים של ההוצאה הראשונה הזאת מוצגים בתערוכה:

36. תורה אור, קאפוסט תקצ"ז.

37. לקוטי תורה, זיטאמיר תר"ח.

*

גוף כתב-ידו-הקדושה של רבינו הזקן מספר התניא והשלחן ערוך אינם קיימים, הם נשרפו בשריפה הגדולה שפרצה בלאדי בשנת תק"ע, כמסופר בכמה מקומות.

אמנם חלק אחד מספר התניא, היא אגרת התשובה בכת"ק בנו כ"ק אדמו"ר האמצעי, מוגהת בכת"ק אדמו"ר הזקן, נמצא בספריה ומוצג בתערוכה:

38. אגרת התשובה מוגהת בכתב-יד-קודש, כת"י 1018.

הגהות אלו נכתבו, כנראה, בשנת תקס"ו, בשעה שנדפסה בפעם הראשונה אגרת התשובה במהדורה בתרא.

אמנם מספר העתקות של ספר התניא, שנעתקו לפני ההדפסה הראשונה של ספר התניא, נמצאות בספריה. כמה מהן מוצגות בתערוכה:

39. תניא, כת"י 261.

40. תניא, כת"י 268.

41. תניא, כת"י 750.

כמו כן שרדה העתקה אחת של חלק מהשלחן ערוך שלו, וגם היא מוצגת בתערוכה:

42. שלחן ערוך, כת"י 238.

רגיל הי' רבינו הזקן לכתוב הגהות על גליונות הספרים שאצלו. כמה מהגהות אלו מועתקות בספרי כ"ק נכדו אדמו"ר ה"צמח צדק". אמנם גם ספרים אלו היו למאכולת אש.

ספר אחד עם הגהותיו על הגליון נשאר לפליטה ומוצג בתערוכה:

43. שו"ת מהרי"ק, עם הגהות בכת"ק על הגליון.

אגרת בכת"ק אדמו"ר הזקן הכי מוקדם שהגיע לידינו הוא:

44. אגרת בכת"ק, שנכתבה לערך בשנת תקמ"א.

[שוב נראה יותר שנכתבה בשנת תקמ"ז, ונדפסה במהדורה החדשה של אגרות קודש שלו אגרת ט].

גם מוצגת בתערוכה :

45. כיפה, שע"פ המסורת היא הכיפה של כ"ק אדמו"ר הזקן.

[אחר כך התברר שהיא של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע].

כ"ק אדמו"ר האמצעי

שנות נשיאותו של כ"ק אדמו"ר האמצעי היו 15, משנת תקע"ג עד להסתלקותו בשנת תקפ"ח. בשנים הראשונות לנשיאותו התעסק כ"ק אדמו"ר האמצעי בעריכת והדפסת ספרי כ"ק אביו אדמו"ר הזקן. כך הדפיס בשנים תקע"ד-ו את התניא עם אגרת הקודש, את השלחן ערוך, את הסידור עם דא"ח ואת באורי הזהר.

אחר כך התחיל להדפיס את התורות שלו, שהי' אומר וכותב. במשך שנות נשיאותו הבאות, הדפיס כמעט כל שנה ספר אחד או שנים. כל אחד מהספרים האלו, מוצג בתערוכה בהוצאתו הראשונה :

46. שער התשובה והתפלה, שקלאוו תקע"ז.

47. דרך חיים ותוכחת מוסר השכל, קאפוסט תקע"ט.

48. נר מצוה ותורה אור, קאפוסט תק"פ.

49. אמרי בינה, קאפוסט תקפ"א.

50. עטרת ראש, קאפוסט תקפ"א.

51. שערי אורה, קאפוסט תקפ"ב.

52. תורת חיים, קאפוסט תקפ"ו.

עוד ספר אחד הכין לדפוס ולא הספיק להדפיסו, ונדפס על ידי צאצאיו :

53. פירוש המלות, ווארשא תרכ"ז.

כל הספרים האלו נדפסו מחדש בשנים האחרונות. אמנם גם נדפסה סדרת ספרים "מאמרי אדמו"ר האמצעי", שבה לוקטו תורותיו שנאמרו או שנכתבו על ידו, ואשר לא נדפסו בספרים הנזכרים. אחד מהם מוצג בתערוכה :

54. מאמרי אדמו"ר האמצעי – בראשית, קה"ת תשמ"ט.

*

התורות שהוא הי' אומר היו נרשמים גם על ידי תלמידיו שומעי לקחו. בתערוכה מוצג ביכל אחד, שנכתב על ידי אחד מתלמידיו, ובו רשם את התורות שנאמרו על ידו במשך שנת תקע"ז :

55. הנחות דרושי תקע"ז. כתי"י 1835.

אמנם החלק הארי שבתורותיו נרשמו על ידו, חלקם נשמר בגוף כתב יד קדשו.

כבר בשנות נשיאותו הראשונות של רבינו הזקן הי' הבן רושם את התורות שהי' שומע ממנו, וכך המשיך במשך כל השנים הבאות.

בספריה יש כמה ביכלאך כתי"ק אדמו"ר האמצעי שנכתבו על ידו בתקופת ליאזניא, כלומר לפני תקופת המאסרים בשנים תקנ"ט-תקס"א. אחד מהם מוצג בתערוכה :

56. ספר וזכרתי, כתי"ק 2237.

כך מוצג גם כתי"ק של אחד הדרושים שכתב במשך שנות נשיאותו :

57. פירוש המלות, כתי"ק 1197.

גם מוצגים בתערוכה:

58. אגרת בחתימת יד קדשו.

59. נרתיק תפילין של כסף, שנמסר על ידי פרופ' ישעי' ברלין, ועל פי מסורת המשפחה היא של כ"ק אדמו"ר האמצעי.

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק"

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" הרבה לכתוב יותר מכל האדמו"רים. מכל מקום לא הדפיס את חבוריו בעצמו.

שני ספרים של זקנו כ"ק אדמו"ר הזקן הדפיס אדמו"ר ה"צמח צדק", הספרים תורה אור ולקוטי תורה, שבהם הוסיף הרבה הגהות וציונים, אבל את דרושיו שלו ותשובותיו לא מסר לדפוס. החסידים היו מעתיקים את כתביו, והם רוב כתבי-היד של דרושי חסידות שנמצאים אתנו היום. ההוצאות הראשונות של ספריו המוצגים בתערוכה הם אלו שנדפסו אחרי הסתלקותו (י"ג ניסן תרכ"ו):

60. שו"ת צמח צדק, אבה"ע ח"א, ווילנא תרל"א.

61. פסקי דינים צמח צדק, ווילנא תרמ"ד.

62. דרך מצותיך, פאלטאווא תרע"א.

63. דרך אמונה - ספר החקירה, פאלטאווא תער"ב.

64. אור התורה - בראשית, פאלטאווא תרע"ג.

65. יהל אור - תהלים, פאלטאווא תרע"ח.

מתוך כתבי ידו הקדושה נבחרו אחד מהראשונים, שכתב עוד בתקופת כ"ק זקנו אדמו"ר הזקן, אחד מאלו שכתב בשנותיו האחרונות, ואחד ממכתביו:

66. הנחות דרושי רבנו הזקן, משנת תקס"ז ואילך, כתי"ק 1052.

67. כתי"ק 1056, דרושי השנים תרכ"א-ב ועוד.

מעט הן הגהותיו של אדמו"ר ה"צמח צדק" על גליונות הספרים. אמנם בספריה נמצא התנ"ך שלו, שבו למד ועל גליונותיו כתב הגהות:

68. תנ"ך בכרך אחד, אמ"ד תכ"ז.

במספר מקומות רשם רבינו ה"צמח צדק" הגהות על גליונות התנ"ך. הגהות אלו כוללים: (1) סדר ההפטר, במקום שיש בה חלוקי מנהגים. (2) מקום התחלת שני שלישי וכו', שהם לא נסמנו בדפוס, בתנ"ך הזה. (3) טעויות הדפוס ודיוקי נוסח המסורה שבתנ"ך.

בדף הראשון של הספר רשום בכתי"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע:

כ' בשפתי ישנים וז"ל תנ"ך מוגה מאד ומדויק על ידי כמה וכמה חכמי ישראל וחכמי נוצרים ולא נמצא בו טעות כלל ובגליון פי' קצת מלות בלשון רומא נדפס יפה מאד, דפוס אמשטרדם תזכ"ה.

על כריכת התנ"ך מבפנים ישנה מדבקה, שעליה כותב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע:

מספרי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אדמו"ר צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והי' אומר בו ההפטרה.

עוד מוצגים בתערוכה :

69. תשובה, בכתב יד קדשו.

70. שרוול הקאפאטא שלו, שנתחלק, כנראה, על ידי בניו אחרי הסתלקותו.

כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע

במשך שנות נשיאותו לא הדפיס את אף אחד מחיבוריו. בשנה הראשונה שלאחרי הסתלקותו, נדפס ספרו :

71. לקוטי תורה לגי פרשיות, ווילנא תרמ"ד.

שהוא בעצם דרושי רבינו הזקן, עם הגהות אדמו"ר ה"צמח צדק" ועם הגהות אדמו"ר מוהר"ש נ"ע. תחלת הדפסת דרושי כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע התחילה כאן בנ"י. כבר בשנת תש"ה. הם נדפסו בתצלום כתי"י המעתיק ר' שמואל הסופר (ר' שמואל שרייבער). ראשון הספרים הנדפסים הי' :

72. לקוטי תורה תורת שמואל, והחרים תרל"א, קה"ת תש"ה.

באותה תקופה ערך הרבי את :

73. ספר התולדות אדמו"ר מוהר"ש, קה"ת תש"ז.

במשך השנים האחרונות נדפסו כרכים רבים מתורתיו, וגם כרך מיוחד :

74. אגרות קודש אדמו"ר מוהר"ש, קה"ת תשנ"ג.

גם מוצגות בתערוכה :

75. שתי אגרות כתי"ק.

76. הנחות שכתב מדרושי אביו אדמו"ר הצמח צדק בשנת תרי"ד, כתי"ק 1117.

77. שאלות ותשובות שלו, כתי"ק 1041.

78. דרושי שנת תרמ"א, כתי"ק 1130.

79. ארנק של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.

ובכתי"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע :

תכריך עור זה, בשביל החזקת ניירות, הוא מעזבונו של הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר קבלתיו במתנה מאת כבוד אמי זקנתי הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע זי"ע בחורף שנת תרמ"ח.

80. מגלת אסתר שנכתבה על ידי כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע

גם בתקופת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע אי אפשר היה להדפיס ספרי יהדות ברוסיה, בלי רשיון מיוחד מהצנזורה, ורק בבית הדפוס שבפיקוחם, שהתקיים בוויילנא. לכן גם הוא לא הדפיס את הדרושים שהי' כותב ואומר במשך עשרות שנות נשיאותו.

הוא הי' מוסרם למעתיקים שהעתיקוהו בעותקים רבים, או היו משכפלים אותו במימיוגרף. אחד מכרכים אלו מוצג בתערוכה :

81. כרך דרושי תרס"ו, מימיוגרף.

התקופה היחידה שהי אפשר להדפיס ברוסיה, בלי בקורת הצנזורה, היתה תקופת קרנסקי, אחרי נפילת המשטר הצארי בשנת תרע"ז ולפני עליית המשטר הקומוניסטי בשנת תרע"ח. מאותה תקופה מוצג בתערוכה:

82. מכתבו הכללי שהדפיס באייר תרע"ז.

* * *

באופן רשמי לא קיבל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע את הנשיאות עד לשנת תרנ"ד. אמנם מיד אחרי הסתלקות כ"ק אביו אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, בשנת תרמ"ג, התחיל לאמר ולכתוב דא"ח. וכך המשיך עד להסתלקותו בשנת תר"פ. מוצגים בתערוכה:

83. הנחות כתי"ק, שכתב מדרושי אביו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, בשנת תרל"ו, בהיותו בן ט"ו.

84. דף מכרך דרושיו משנת תרמ"ג.

85. דף מכרך דרושיו משנת תר"פ.

גם מוצגים בתערוכה:

86. אגרת כתי"ק משנת תרל"ח.

87. תשובה כתי"ק משנת תרע"ח.

* * *

בשעה שברח כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע עם ב"ב מליובאוויטש והתיישב ברוסטוב, בעת המלחמה בתחלת שנת תרע"ו, לא היה יכול לקחת עמו את כל אוסף ספריו. הוא הניחם למשמרת במחסן במוסקבא, ושם (במוסקבא) נמצאים הספרים עד היום. מכל מקום לקח עמו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע את אוסף כתבי-היד וכמאה ספרים מאוסף ספריו וספרי אבותיו רבותינו. מתוך הספרים האלו מוצג בתערוכה:

88. אחד מכרכי התלמוד ירושלמי שנדפס בזיטאמיר, עם כמה הגהות בכתי"ק על הגליון.

גם מוצג בתערוכה:

89. פספורט שלו.

לא מדובר כאן בפספורט שבו היה נוסע אל מחוץ לגבולות רוסיה, כי אם הפספורט הפנים-רוסי, שבו רשומות נסיעותיו בתוך רוסיה, אל העיירות וויטבסק, מוסקבא, פטרבורג ווילנא ורוסטוב, משנת תרס"ג ואילך.

90. שטר התנאים שלו, ועליו כתי"ק אדמו"ר ה"צמח צדק":

התנאים נכתבו ב" סיון תרכ"ה, בהיות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בן ארבע וחצי שנים, וכעשרה חדשים לפני הסתלקות כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" (י"ג ניסן תרכ"ו).

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" כתב את השורה הראשונה:

למז"ט כו'.

ומעבר לדף הוסיף:

גם אני מתחייב ... נאום מנחם מענדל.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מסר לדפוס דרושים ושיחות, יותר מכל האדמו"רים שלפניו.

בתקופה הראשונה לנשיאותו, בעיקר בתקופת רוסיה, עד שנת תרפ"ח, הי' מוסרם לשיכפול במימיוגרף, ובשנים הבאות הי' מוסרם לדפוס. את המאמרים הי' מדפיס ב"קונטרסים" מיוחדים, ואת השיחות בסדרת "לקוטי דבורים". מוצגים בתערוכה :

91. מאמר משנת תרפ"ג שהתפרסם במימיוגרף.

92. קונטרס מאמרים שנדפס בריגא.

93. קונטרס "לקוטי דבורים" שנדפס בריגא.

94. מאמר כתי"ק משנת ש"ת.

95. אגרת כתי"ק משנת תרפ"ג.

96. שיחה כתי"ק משנת תש"ג.

גם מוצגים בתערוכה :

97. ה"ספודיק" שלו.

98. ניירות האזרחות שלו.

99. פעמונים שבהם היה קורא את המזכיר להיכל קדשו.

100. הקערה (טס של כסף) שעליה היה מסדר את ה"סדר".

הרבי

הספר הראשון שערך הרבי באנגלית היה :

101. לוח שנת ה'תש"ג

לוח כיס לתלמיד חכם הצעיר, והוא אוצר בלום של ידיעות, מאמרי חז"ל, דינים ומנהגים, חידות וכו'. הספרים הראשונים שערך באידיש ובלה"ק היו :

102. לוח היום יום, קה"ת תש"ג.

103. הגדה של פסח עם לקוטי מנהגים וטעמים, קה"ת תש"ו.

מלבד ההוצאות הראשונות של הספרים הנ"ל, מוצגים בתערוכה גם :

104. הגהות כתי"ק על גליון ה"תורה אור" שלו.

105. הגהות כתי"ק על גליון הזהר שלו.

106. הגהות כתי"ק על גליון הספר "מלאכי עליון".

107. הגהות כתי"ק על גליון "שערי חב"ד".

108. ספר "אור המאיר" שקיבל בתור "דרשה געשאנק" ביום חתונתו.

109. ספר "אור שמח" עם חתי"ק, שקיבל בתור דרשה געשאנק ביום חתונתו.

110. מאמר מוגה בכתי"ק, משנת תשי"ז.

111. תמונתו בהגיעו לגיל 3, לפני התספורת.

בפנה מיוחדת מוצגים :

112. ארבעת ה"עמודים" הראשונים שהרבי היה מתפלל אצלם בשנים הראשונות לנשיאותו.

הראשון הוא זה שהתפלל אצלו בשנים תשי"ז-תשי"ח לערך. השלישי הוא זה שהתפלל אצלו משנת תשי"ט ואילך. הרביעי הוא זה שנוצר בבית הספר למלאכה בכפר חב"ד, ונשלח לרבי עם מטוס ה"צ'רט" הראשון שנסעו בו החסידים לרבי, באלול תשכ"ב.

ה"עמוד" הוגש לרבי בעת ההתוועדות המיוחדת שערך הרבי לכבוד האורחים, באור לערב ר"ה תשכ"ג. הרבי אמר אז שיחה מיוחדת, בה ביאר את מעלת העמוד שהובא, וסיפר וביאר את הסיפור הידוע, ששאל הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי את הוד כ"ק אביו רבינו הגדול במה התפלל בר"ה, ויענהו מיט דעם שטענדער, כי הכל אלקות והוא לבדו הוא ואין זולתו. גם מוצג באותה פינה :

113. ספר ההפטרות, שהיה מונח תמיד בחדר היחידות של הרבי, על גבי השלחן של אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, שעמד בו.

114. ארון קודש שנבנה במטרה להחזיק בו את ה"ספר" הנזכר, והרבי הורה להעבירו למשמר בספריה.

115. ארון קודש קטן, התלוי על הקיר, ונוצר במטרה להחזיק בו את ספר התורה הקטן של הרבי.

ספר התורה הזה הוא של האחים הצדיקים מדפיסי סלאוויטא, שנאסרו על ידי הממשל הצארי, והיו במאסר־בית שנים מרובות, שם קראו בס"ת זה. הרבי קיבל את ספר התורה הזה בשלהי שנת תשי"ד, ומאז לא מש מתוך ידו, ב"עליות" שהיה מקבל בקרה"ת בשבת ובב' וה', ובריקוד ההקפות. הרבי הורה להעביר גם את ארון הקודש הזה למשמר בספריה.

116. מודל בית המקדש והר הבית.

המודל נבנה על ידי עופר נדב מסידיני אוסטרליה, והוגש לרבי בעת חלוקת הדולרים, שהורה להעבירו למשמר בספריה.

גדולי החסידות

כאן מוצגים ספרים וכתבים אוטוגרפיים מגדולי החסידים במשך הדורות :

117. תשובה, כתי"ק מהרי"ל, אחיו של רבנו הזקן.

118. ספר עבודת הלוי, מאת הגה"ח הרב אהרן הלוי מסטאראשעליע, [לבוב] תר"ב.

119. תשובה, כתי"י הגה"ח הרב ברוך מרדכי אבד"ק באברויסק.

120. כרך שו"ת כתי"י, מאת הגה"ח הרב יצחק אייזיק בהר"ד אבד"ק וויטבסק, מח"ס פני יצחק.

121. תשובה, כתי"י הגה"ח הרב נחמי" בירך מדובראוונא, מח"ס דברי נחמיה.

122. תשובה כתי"י הגה"ח הרב יוסף תומרקין, אבד"ק קרעמענטשוג.

123. מכתב כתי"י הגה"ח הרב שמעון מנשה חייקין, אבד"ק חברון.
124. תמונת הרז"א, בן כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.
125. חיבור, כתי"י הגה"ח הרב אברהם דוד לאוואוט, מח"ס קב נקי ושער הכולל.
126. מכתב בחתימת הגה"ח הרב מאיר שלמה ינובסקי, אבד"ק ניקוליוב.
127. מכתב ר' חנוך הענדל קוגל, משפיע הראשון דישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש.
128. ספר פסקי הסידור, מאת הגה"ח הרב אברהם חיים נאה, מח"ס קצות השלחן ועוד, ירושלים תרצ"ז.

רבי יצחק אייזיק מהאמיל

אחד מגדולי חסידי אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצמח צדק, הי' הגאון החסיד רבי יצחק אייזיק אבד"ק האמיל.

מלבד תשובותיו בהלכה, שנדפסו בתוך ספר "תולדות יצחק אייזיק", הרבה לכתוב ביאורים בחסידות. מהם נדפסו כמה ספרים, ואחדים מהם מוצגים בתערוכה, במהדרות הראשונה:

129. מאמר שני המאורות, פולטבה תרע"ה.

130. מאמר יציאת מצרים, וילנא תרל"ז.

131. מאמר השפלות והשמחה, חמ"ד תרכ"ח.

132. חנה אריאל, ברדיטשוב תער"ב.

גם מוצגים בתערוכה:

133. דרוש אחד בגוף כתי"ק, כתי"י 652.

134. העתקה מדרוש שלו, כתי"י 158.

135. העתקה מדרוש שלו, כתי"י 2213.

136. העתקה מדרוש שלו, כתי"י 2241.

רבי הלל מפאריטש

אחד מגדולי חסידי אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצמח צדק, הי' הגאון החסיד רבי הלל מפאריטש.

מלבד תשובותיו בהלכה, הרבה לכתוב "הנחות" וביאורים לדברי חסידות של רבותינו. מהם נדפסו כמה ספרים, ואחדים מהם מוצגים בתערוכה, במהדרות הראשונה:

137. לקוטי באורים לקונטרס ההתפעלות, ווארשא תרכ"ח.

138. פלח הרמון, ווילנא תרע"ח.

139. אמרי נועם, ווילנא תרל"ו.

גם מוצגים בתערוכה:

140. כרך דרושיו בגוף כתי"ק, כתי"י 1046.

141. מכתבו, גוף כתי"ק.

142. העתקה מדרוש שלו, כת"י 1328.

143. העתקה מדרוש שלו, כת"י 2194.

רבי לוי יצחק שניאורסאהן

הגאון החסיד המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן, רבה של יקטרינוסלב, אביו של הרבי. רוב כתביו שכתב בנגלה בחסידות ובקבלה בהיותו ביקטרינוסלב נאבדו.

נשאר לפליטה מה שכתב על גליונות הספרים האחדים שהיו בידו בגלותו (שנשלח על ידי הממשל הקומוניסטי, כעונש על תעסוקתו בהרבצת הדת), בשנים תרצ"ט-תש"ד.

וגם מה שכתב במכתבים אל בנו כ"ק אדמו"ר זי"ע.

בדרך נס הגיע חלק מהספרים עם הגהותיו על הגליון, וכ"ק בנו אדמו"ר זי"ע מסרם לדפוס, בין השנים תש"ל-תשמ"ג.

מתוכם מוצגים בתערוכה:

144. לקוטי לוי יצחק, על הזהר, קה"ת תש"ל.

145. לקוטי לוי יצחק, על תניא, קה"ת תש"ל.

146. תורת לוי יצחק, על הש"ס, קה"ת תשל"א.

147. תורת לוי יצחק, הוספה, לילקוט שמעוני ומס' גטין, קה"ת תשל"ט.

148. תורת לוי יצחק, הוספה, לתהלים ולפורים, קה"ת תשמ"ג.

גם מוצגים בתערוכה:

149. הזהר עם הגהותיו על הגליון, כת"י ק.

מחוסר דיו במקום גלותו, יצרה זוגתו הרבנית חנה ע"ה (שנסעה אליו, להיות אתו עמו בגלותו) דיו בצבעים שונים מעשבי השדה. בדיו זה נכתבו ההגהות.

150. ביאור לתהלים, כתב יד קדשו.

151. מכתב כתב יד קדשו.

152. תמונתו ביום שנאסר בשנת תרצ"ט.

153. תמונתו אחרי ששוחרר מגלותו בשנת תש"ד.

כשראה הרבי את התמונה הזאת לראשונה, התפלא, אם אמנם כך השתנה תואר פניו הקדושים אחרי 5 שנות גלות, ורשם אצלו: **אאז"ל**? כלומר, האומנם זהו אדוני אבי ז"ל?

תמונות וציורים

על הקירות של אולם התערוכה תלויים תמונות וציורים של דיוקן פני רבותינו הקדושים, ביניהם:

כ"ק אדמו"ר הזקן

154. תואר פניו הק', ההדפסה הראשונה בשנת תרמ"ט, עם חתימת הצייר גלצ'בסקי. למטה כמה שורות בעברית וברוסית, בחתימת המו"ל ר' שמרי' שניאורסאהן וז. ש"ץ.

155. תואר פניו הק', הדפסה ברוסית. למטה כיתוב בעברית וברוסית. פגומה.

156. תואר פניו הק', מצוייר באותיות ספרו תניא, על ידי נתנאל חזן. הדפסה. קופירייט
וואשינגטון.
D. C. 1924.

157. תואר פניו הק', הדפסה, קה"ת תשי"ב.

158. כנ"ל, בהוספת צבעים על ידי צייר.

159. תואר פניו הק', מצוייר באותיות ספרו תניא. הצייר חיים יעקב.

160. תואר פניו הק'. הצייר א. ק. טיפנברון.

161. תואר פניו הק' מלובש בטלית ותפילין. הצייר א. ק. טיפנברון.

162. כנ"ל, הצייר יעקב ליפשיץ.

163. תואר פניו הק'. ציור.

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק"

164. תואר פניו הק', הדפסה, ווילנא תרנ"ו. למטה כיתוב בעברית וברוסית.

165. כנ"ל, הוצאת מסורה.

166. כנ"ל, קה"ת תשי"ג.

167. תואר פניו הק' מלובש בטלית ותפילין. הצייר א. ק. טיפנברון.

168. תואר פניו הק'. הצייר יעקב ליפשיץ.

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע

169. תואר פניו הק', התמונה המקורית, מוגדלת.

170. הדפסה מהתמונה המקורית.

171. ליטוש העתק מהתמונה המקורית.

172. תואר פניו הק'. הצייר יעקב ליפשיץ.

173. תואר פניו הק'. הצייר גרטרווד זוקרקנדל, 1935.

174. כנ"ל.

175. כנ"ל.

176. כנ"ל, לובש שטריימל, בידו מטפחת, בעת אמירת מאמר.

[שוב נראה יותר שהוא ציור מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע. ראה דיון וסקירה לקמן].

177. תואר פניו הק'. הצייר נחום יצחק קפלן.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

178. יושב וכותב דא"ח. תמונה.

179. הדפסה מהתמונה הנ"ל. קה"ת תשי"ג.
180. כנ"ל, בהוספת צבעים.
181. יושב באניה, בהגיעו לארה"ב. תמונה.
182. ציור שמן משנותיו הצעירות, מחזיק ספר על רקע ארון ספרים.
183. תואר פניו הק', ציור שמן.
184. יושב ליד שלחן העבודה בהיכל קדשו בריגא. תמונה.
185. יושב ואוחז ביד חתנו – הרבי. הדפס ציור ע"פ תמונה.
186. הרבי סומך בידו הקדושה. תמונה.

רבי לוי יצחק שניאורסאהן

187. תואר פניו הק'. הצייר א. ק. טיפנברון.
188. תואר פניו הק', אחרי שחרורו מגלותו, בקיץ תש"ד.

הרבי

189. הרבי על רקע ציור פני אדמו"רי חב"ד.
- הדפס תמונה. הציירת ביבי סיגלית אשוויל. הכותרת "דור השביעי".
190. תואר פניו הק'. עפרון על נייר. הציירת נדיה מישאל.
191. כנ"ל. הצייר אברהם ורדיגר.
192. כנ"ל. שני ציורים הצייר אליהו בן-זקן.
193. הרבי מקבל פדיונות. שנת תשנ"ב. הצייר א. ק. טיפנברון.
194. תואר פניו הק'. שמן על בד. הצייר יעקב ליפשיץ.
195. הרבי יושב עם טלית וכובע. שמן על בד. הצייר מיכאל חונדיאשווילי.
196. תואר פניו הק', מעוטר באותיות קונטרס מאמרו.
197. כנ"ל, מצויר מאותיות מאמר באתי לגני. הצייר שבח מיכל שווארץ.
198. תואר פניו הק' על רקע כתר. שמן על בד. הצייר בראד סבראסיה.
199. הרבי נשען על הסטנדר. שמן על בד. הצייר א. ק. טיפנברון.

כללי

200. יהודים מעוטפים בטלית לפני ארון קודש פתוח, מתפללים לישועה ולגאולה. ציור שמן על בד. הצייר צ. רפאלי.

סקירה

(כפר חב"ד גליון 724 ע' 27)

לקראת ח"י אלול, יום הולדת שני המאורות הגדולים, הבעל-שם-טוב וכ"ק אדמו"ר הזקן, מייסדי החסידות הכללית וחסידות חב"ד, נפתחת "תערוכת רבותינו", שהיא התערוכה הרביעית של "ספריית אגודת חסידי חב"ד - אהל יוסף יצחק - ליובאוויטש".

בתערוכה זאת מוצגים ספרי רבותינו בהוצאתם הראשונה, כתבי-יד קודשם והעתקות מתורתם, חפצי קודש, ציורי ותמונות פני קודש רבותינו נשיאינו השמורים בגנוי הספרייה.

ארונות-ראווה מיוחדים מוקדשים לבעל-שם-טוב, המגיד ממעוריתש, כ"ק אדמו"ר הזקן, כ"ק אדמו"ר האמצעי, כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, והרבי נשיא דורנו.

כמה שולחנות-ראווה מוקדשים לגדולי החסידות, הגאון החסיד ר' אייזיק מהאמיל, הגאון החסיד ר' הלל מפאריטש, הגאון החסיד המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן – אביו של הרבי.

בין ציורי רבותינו נשיאינו מוצגים ארבעה ציורים של תואר פניו הקדושים של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שעדיין לא התפרסמו. הציורים היו מונחים במשך השנים בארון-קיר שבחדר היחידות של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

על שלושה מהם חתום הצייר גרטרוד ווקרקנדל, ונרשמה עליהם שנת הציור 1935 (תרצ"ה).

אחד מהציורים האלו מבוסס על התמונה הידועה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שבה הוא נראה יושב על כיסא, ונראות גם ידיו הקדושות. באחד מהם הוא לובש שטריימל ואבנט ובידו מטפחת, בעת אמירת מאמר. שני האחרים הם דיוקן פניו הקדושות.

יש הבדל בין תואר פניו הקדושות בארבע תמונות אלו ובין התמונה המפורסמת. גם נראה שינוי קטן בתואר פניו הקדושות בכל אחת מהתמונות, כלומר שהרבי הוא בכל אחת מהן במצב אחר ואולי אף בגיל אחר. ודבר זה אומר דרשני:

האם מדובר בצייר שזכר את מראה פני כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, 15 שנה אחרי הסתלקותו, או מדובר כאן בניסיון לצייר לפי תיאור אנשים שזכרו את רבנו?

שאלתי על כך את הרה"ח הישיש ר' יהודה שי' [ע"ה] חטריק, ואמר שיש הרבה מן הדמיון בין הציורים האלו לתואר פני קודשו, אבל יש גם שינויים קלים.

אחרי העיון נראה שיש קצת דמיון בין קלסתר הפנים בתמונות האלו ובין קלסתר פני כ"ק בנו אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע. אם כן קיימת גם אפשרות, שנוסף על תיאורם של אנשים שזכרו ותיארו את פני כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שילב בציורים אלו גם כמה מתווי הפנים, לפי מה שראה אצל כ"ק בנו אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע. או שצייר בזה את כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

[ומסתבר כאופן זה האחרון].

תערוכה ה

תערוכת חב"ד – הפעילות השליחות ומבצעי המצוות

ל"ג בעומר ה'תשנ"ז – ר"ח כסלו ה'תשנ"ח

ב"ה.

פתיחה

אולם התערוכות של הספריה נפתח לראשונה בח"י אלול תשנ"ד, ומאז התקיימו באולם הזה ארבע תערוכות:

א. ח"י אלול תשנ"ד: תערוכת ספריית ליובאוויטש, מוצגים הקשורים לכל אחד מאדמו"רי חב"ד ולכל שטח של פעילות חב"ד.

ב. ל"ג בעומר תשנ"ה: תערוכת ספריית ליובאוויטש, ספרים וכתבי-יד, כתובות, חפצים, ציורים ותמונות, הקשורים לאדמו"רי חב"ד, לגדולי ישראל ולתולדות חב"ד בעולם.

ג. ר"ח ניסן תשנ"ו: תערוכת ההגדות אשר בספריית ליובאוויטש.

ד. ח"י אלול תשנ"ו: תערוכת רבותינו, חפצי קודש, כתבי-יד-קודש, ספרי קודש, ציורי ותמונות רבותינו נשיאינו.

לקראת ל"ג בעומר תשנ"ז נפתחת בזה בעזה"ת התערוכה החמישית: תערוכת חב"ד - ליובאוויטש, הפעילות, השליחות ומבצעי המצוות.

בתערוכה החמישית הזאת מוצגת הפעילות של חב"ד לכל ענפיה, השליחות ומבצעי המצוות שיסד הרבי, פיתח והרחיב במשך יובל שנים.

יותר מאלפיים מוסדות מתנהלים כיום על ידי שלוחי הרבי ברחבי תבל. התערוכה הזאת מציגה באופן תמציתי את הפעילות הרחבה הזאת.

בשלושה עשר שולחנות וארונות ראוה מיוחדים מוצגת עיקרה של פעילות חב"ד ביובל השנים האחרון, מחולק לשלושה עשר נושאים.

לכמה מהנושאים המוצגים בתערוכה, צורפו גם פריטים עתיקים ונדירים מארכיון וגנזך הספריה, הקשורים לנושא הזה.

שליחות

עיקרה של הפעילות הנזכרת מתנהלת על ידי אלפי השלוחים ששלח הרבי במשך השנים לכל קצוי תבל, לכל פינה נדחת שבה נמצאים יהודים.

מיד עם קבלת הנשיאות על ידי הרבי, התחיל לשלוח שלוחים, לפתוח מרכזי חב"ד בכל העולם, השלוחים הם בדרך כלל אברכים, שזה עתה גמרו חוק לימודם בישיבת תומכי תמימים, ותקופה קצרה אחרי נישואיהם נשלחים לייסד בתי חינוך בעיירות ומדינות הנידחות ברחבי תבל.

אמנם גם תלמידי הישיבה לא היו פטורים ממלאכה זו. בנוסף לפעילותם בימי ששי וזמנים הפנויים בלימודי הישיבה, הם אף תרמו את חופשת הקיץ שלהם לנסיעה מיוחדת לעיירות הרחוקות, להביא לשם את מסר היהדות. נסיעות אלו ושליחות זו אורגנה על ידי ה"מרכז לעניני חינוך", הזרוע המבצעת של חב"ד בעניני חינוך, והשליחות נקראת בשם "שליחות המל"ח".

בנוסף לשלוחים שנשלחו למקומות הנידחים בקצבי תבל, יסד הרבי מיד בקיץ תשי"א את ארגון "צעירי אגודת חב"ד" בארה"ק (ראה מבוא לאגרות קודש ח"ה עמ' 5), בשנת תשט"ו את ארגון "צעירי אגודת חב"ד" בארה"ב, ובאגרת מיוחדת (אגרות קודש ח"ה אגרת ג'תכט) מתווה להם תכנית עבודה מפורטת, בהפצת היהדות והפצת המעיינות בחוגים רחבים של הנוער היהודי.

באותה שנה תשי"א, יסד הרבי גם את ארגון "אגודת נשי ובנות חב"ד" (ראה מבוא שם עמ' 7), לנהל תעמולה לחזק עניני יהדות בכלל, וטהרת המשפחה, כשרות וחינוך הכשר בפרט.

ובשנת תשמ"א יסד הרבי את ארגון "צבאות ה'", על יסוד הכתוב "הקהל גו' את הטף", שבמסגרת הארגון הזה ישפיעו גם הילדים והילדות הקטנים על חבריהם, לעודדם ולחזקם בדרך התורה והחסידות.

באמצעות הצבא המסור והמסועף הזה כבש הרבי את לבבות בני ישראל בכל קצווי תבל לאביהם שבשמים.

עיקר הרחבתה של פעילות השליחות הזו התחילה בקיץ תשי"ח, כאשר הכריז בשיחת י"ב תמוז על תעמולת הפצת המעיינות באופן של "ופרצת" - פריצת כל הגדרים וההגבלות. בשיחות ובאגרות רבות של קיץ תשי"ח ושנת תשי"ט הדגיש הרבי את הדרישה הזאת (ראה אגרות קודש ח"ה אגרת ו'תקמא, ובנסמן בהערות שם).

עוד שלב בהתרחבות הפעילות הזאת התחילה בשנת תשל"ב, כאשר הכריז ב"א ניסן, יום הולדתו השבעים, שבמקום להאט את הפעילות האינטנסיבית בגיל הזה, צריך להגביר אותה ולהרחיבה. אז יסד הרבי את "ועד ע"א מוסדות" - 71 מוסדות חדשים שייסדו השלוחים במשך השנה הבאה, שנת ה-71 של הרבי.

התרחבות נוספת בפעילות השליחות התחילה בשבת בראשית תשמ"ה, כאשר הרבי הכריז על תוכנית "שליח עושה שליח", שכל שליח ימנה שליח נוסף שיעסוק בהפצת היהדות בעירו, ואף הודיע אשר הוא יממן שני שלישים מהוצאות השנה הראשונה של שלוחים חדשים אלו (ראה התוועדויות תשמ"ה ח"א עמ' 461).

מיד התאספו ראשי השלוחים שבעולם לכנס מיוחד, לטכס עצה איך לבצע את המבצע החדש הזה של שליח עושה שליח. הרבי הורה שהכנס יתקיים בסמיכות למרכזה של התנועה - 770, ומאז ואילך, בכל שנה ושנה מתקיים "כינוס השלוחים העולמי" בימים הסמוכים לר"ח כסלו, ורגיל היה הרבי להקדיש שיחה מיוחדת ושימת לב מיוחדת לתוכנית הכנס הזה.

בשלחן התצוגה הראשון הכללי הזה, מוצגים ספרים ותמונות הקשורים לנושא השליחות; השלוחים הראשונים שנסעו לארה"ק, אירופה, אפריקה ואוסטרליה; שליחות המל"ח, לתלמידי הישיבה בקיץ, וכינוסי השלוחים בארה"ב ובארה"ק.

גם מוצגים בשלחן הזה דברי דפוס הקשורים למוסדות צעירי אגודת חב"ד, אגודת נשי ובנות חב"ד וצבאות ה', שבמסגרתם מתנהל חלק גדול ועיקרי של פעילות חב"ד.

בית חב"ד

המשימה הראשונה של השליח היא לייסד מוסדות חנוך ברוח התורה עבור הנוער המקומי, לאחד ולארגן את העסקנים המקומיים בביסוס והרחבת מוסדות הדת במקום, וכל הקשור להעמדת הדת על תילה במקומות נידחים אלה.

לפעמים השליח מנהל את כל הפעילות הזאת מתוך ביתו, אך בדרך כלל היה קונה או בונה בנין מיוחד לצורך זה, שבו המשרד הראשי ועיקר הפעילות שבעיר או במדינה הזאת. הוא הבית המרכזי שאליו באים אנשי העיר והנוער, ללמוד על היהדות ולפסוע את פסיעותיהם הראשונות ביהדות התורה.

בשנת תשי"ח נקנה בנין כזה בלונדון שבאנגליה. הרבי הורה אז שיקרא שמו "בית ליובאוויטש" (ראה אגרות קודש חי"ז אגרת ו'תצד. חי"ח ו'תשעה. ו'תתלו ועוד). עם סיום הבנייה נשלח לרבי המפתח של הבניין, שהסב לו נחת רוח מרובה, אותה הביע באגרת מיוחדת ששלח לרגל המאורע (שם אגרת ו'תתקלה).

בשנת תשכ"ט נפתח "בית חב"ד" הראשון בלוס-אנג'לס ומפתח הזהב נמסר לידי הרבי. הרבי השיב למוסרי המפתח, אשר שרשרת בתי חב"ד תיפתח לאורכה ולרוחבה של המדינה, ואף כתב מכתב מיוחד לרגל מאורע זה (ראה אלבום ע"א מוסדות, קליפורניה תשל"ג, עמ' 24-25).

במשך השנים נעשה הדבר לקבוע, שכל שליח מקדיש בנין ל"בית חב"ד" ושולח מפתח לרבי.

הרבי עודד מאד את יסוד בתי חב"ד, ובשיחה מיוחדת בנר ה' דחנוכה תשמ"ו קבע זאת למבצע מיוחד (ראה לקוטי שיחות חכ"ה ע' 400), ואמר שגם הוא ישתתף בסכום כסף עם אלו שייסדו או ירחיבו את "בית חב"ד" שבמקום שליחותם.

בשיחת ש"פ ויגש תשמ"ז אף הורה הרבי לילדי צבאות ה' לקבוע שלט מיוחד בחדר ביתם, אשר הבית או החדר הזה הוא "בית חב"ד" (ראה התועדויות תשמ"ז עמ' 208-212).

מנהלי בתי חב"ד רגילים לשלוח לרבי תמונות, מודלים ומפתחות של בתי-החב"ד, חלקם מוצג בשלחן תצוגה זה.

טנקי המצוות

אמנם הבית המרכזי הזה "בית חב"ד" אינו מספיק לפעילותו של השליח, שמטרתו להפיץ את היהדות ואת המעיינות לכל פנה שתהיה. לצורך זה היה השליח רוכש מכונית מיוחדת, המשמשת גם כדי להוביל את הילדים ללימודים, ל"ספריה ניידת" ול"סוכה ניידת", ועל ידה מביא את מסר היהדות לכל פינה נדחת.

בשנת תשל"ד אימץ להן הרבי את השם "טנק המצוות", ואלו שפועלים מתוכם נקראים ה"טנקיסטים".

כדי להראות את הוקרתו לפעילות הזאת, רגיל הי' הרבי לחלק מטבעות או שטרות לצדקה על ידי ה"טנקיסטים".

בשלחן הראוה הזה מוצגים תמונות, מפתחות וסמלים של הטנקים האלו שנשלחו לרבי.

מחנות קיץ

עיקר תשומת הלב של השליח היא הצלת הנוער היהודי, להעניק לו חינוך יהודי, על ידי פתיחת ישיבות ובתי ספר, גני ילדים, שיעורי יום ראשון וכיו"ב.

כל זאת במשך שנת הלימודים. אמנם השפעה רבה ועמוקה יותר על הילד היא תקופת חופש הגדול, אשר רבים מהילדים חשופים אז להשפעות שליליות של הרחוב ומקומות הבילוי.

על רקע זה יסד הרבי מחנה קיץ מיוחד לבנות (קיץ תשי"ג) ולבנים (קיץ תשט"ז). בשיחה מיוחדת בחג השבועות תשט"ז ביאר הרבי, אשר רואים במוחש שבמחנות הקיץ ובכלל בימי החופש מלימודים, יכולים לפעול על הנערים/ות הרבה יותר מאשר בזמן הלימודים.

למחנה של הבנים קבע הרבי את השם "גן ישראל" ושל הבנות נקרא בשם "מחנה אמונה".

לאות הוקרה מיוחדת ערך אז הרבי נסיעה מיוחדת לבקר במחנות הקיץ, ואף דיבר שיחה מיוחדת לפני הילדים.

על כל האמור כאן מסופר בספר "בנאות דשא", שם אף מסופר על ביקורי הרבי במחנות הקיץ בשנים תשט"ז-תש"כ.

הדבר התחיל בנ"י. ומיד התפשט לכל מרכזי חב"ד בעולם, אשר השליח מסדר מחנה קיץ, שיש לו השפעה עמוקה על הילדים, ופירותיה ניכרים במשך שנת הלימודים הבאה.

בשלחן ראוה זה מוצגים תמונות של מחנות הקיץ בשנים הראשונות ליסודן, בארה"ב וקנדה, בארה"ק, אירופה, דרום אפריקה ואוסטרליה.

תהלוכה ל"ג בעומר

אמנם יש ילדים רבים שאינם באים ללמוד במוסדות החנוך של השליח, ואפילו אינם באים לבלות במחנה הקיץ. גם על הילדים האלו אסור לשכוח.

עוד בשנים שלפני נשיאותו, בשעה שהרבי עמד בראש ה"מרכז לעניני חנוך", ניהל מבצע מיוחד "מסיבות שבת", להקהיל ילדים בשבתות, לספר לפנייהם סיפורים מהתורה ומגדולי ישראל, ואף לספר להם על דיני ומנהגי ישראל.

מזמן לזמן היו מארגנים תהלוכה מיוחדת ברחוב המרכזי של העיר, להצהיר ברבים על לימוד התורה ושמירת המצוות. עם שלטים מיוחדים הקשורים לתורה ולמצוות, היו הילדים צועדים ברחוב, לאחר ששמעו את דברי ההתעוררות מפיו הקדוש של הרבי.

תהלוכה כזאת התקיימה כבר בשנת תש"ג. יצאה אז לאור חוברת מיוחדת עם תמונות ובאורים.

במשך הזמן הוסדר שהתהלוכה הזאת מתקיימת בל"ג בעומר. הרבי יוצא לרחוב המרכזי, נואם לפני הילדים, ומשם צועדים הילדים עם שלטי התורה והמצוות, לקראת תוכנית מיוחדת בגן הציבורי.

בשלחן הראוה הזה מוצגים תמונות מהתהלוכות האלו, מתחיל משנת תש"ג ואילך, בארה"ב וקנדה, ארה"ק ואירופה, וכן פריטים מיוחדים הקשורים לתהלוכה.

שבת

בשיחה מיוחדת בכ"ד אלול תשל"ד, יצא הרבי בקריאה מיוחדת, אשר כל אשה ובת בישראל, תשתדל בקיום מצות הדלקת נרות שבת קודש ויום טוב, וגם הבנות שלפני עונת הנשואין, מתחיל מגיל חינוך.

בארון זה מוצגים סוגים רבים של פמוטים שנוצרו על ידי מרכזי חב"ד בעולם, וחומר הסברה בשפות שונות, כדי לחלקם לנשים ובנות הרוצות להתחיל בהדלקת נרות שבת.

כמו כן מוצגים שונים שנעשו על ידי מעריצי המבצע הזה, או הקשורים לשאר מצוות השבת קודש.

פסח

את המבצע הזה התחיל הרבי בשנים הראשונות לנשיאותו, והכריז על כך בהתוועדות שבת פרשת החודש תשי"ד (ראה לקוטי שיחות ח"א עמ' 243).

באותה התוועדות הכריז הרבי כי הוא מבקש, ו"לו יישר חילי" הי' אף מצוה, אשר כל מי שיש לו השפעה על אנשים, שישתדל לזכותם ב"מצות-שמורה" לפסח.

מאז הרבה הרבי לעורר את המבצע הזה בכל שנה, והרחיב את המבצע עד אשר הגיע לממדים עולמיים, אשר בכל שנה מחלקים "מצות-שמורה" למאות אלפי יהודים ברחבי תבל.

אף הרבי עצמו רגיל הי' לחלק מצות לכל הבאים אליו בערב פסח בכל שנה, ואף הי' שולח חבילות "מצות-שמורה" למרכזי חב"ד בעולם, כדי לחלקם.

בהתאם להוראת הרבי נוהגים השלוחים, לארגן סדרים פומביים לאנשי עירם שמתחילים להתקרב ליהדות (ראה התוועדויות תשמ"ו ח"ב עמ' 851).

אף מארגנים לילדים "חווית הפסח". בימים שלפני הפסח מאספים את הנוער, ומראים להם את סדר אפיית המצות ועריכת הסדר לדוגמה.

פריטים הקשורים למבצע, מוצגים בארון הזה.

כמו כן מוצגים בו הגדות עתיקות וחדשות, מצויירות ומעוטרות מרהיבי עין.

מועדים

כל מועד והמבצע שלו. בראש השנה משתדלים לזכות רבים מבני-ישראל בשמיעת קול שופר, ובמיוחד חיילים והנמצאים בבבתי רפואה, מושב זקנים ובתי הסוהר (ראה שיחת ר"ה תשמ"ב, התוועדויות תשמ"ב עמ' 8).

את מבצע ארבעת המינים בחג הסוכות יסד הרבי בשנת תשי"ד (ראה התקשרות גליון ח עמ' 15). מבצע זה מתואר באגרות קודש ח"י"ב עמ' נד "להזמין העוברים ברחוב וכיו"ב לברך על הד' מינים, ובשנה זו [תשט"ז] הוסיפו כאן בעיקר ביקור בבתי הבראה וכיו"ב והיה בהצלחה רבה".

לחג השבועות יסד הרבי מבצע מיוחד, שכל הילדים, אפילו טף ממש, יבואו לביהכ"נ לשמוע קריאת עשרת הדברות. על המבצע הזה הכריז הרבי בשיחה מיוחדת בער"ח סיון תש"מ (ראה לקוטי שיחות חכ"ג עמ' 50).

חג השבועות שהוא חג מתן תורה, אליו קשור מבצע תורה שיסד הרבי, וכל המבצעים הקשורים להרחבת מבצע התורה ולכתיבת ספר תורה:

בשיחה מיוחדת בט"ו בשבט תשל"א יצא הרבי בקריאה "לכבוש" את העולם על ידי לימוד התורה (ראה לקוטי שיחות ח"ו עמ' 312).

בהתוועדות ו' תשרי תשל"ג הורה הרבי לחסידיו לייסד ספריות לספרי קודש ברחבי תבל. נפתחו אז עשרות ספריות חדשות בבתי חב"ד במדינות שונות. אחת מהן נוסדה על ידי צעירי אגודת חב"ד בנ"י.

אשר הרבי העניק לה את השם "ספריית לוי יצחק" על שם אביו הרב הקדוש.

בשיחת ש"פ במדבר תשל"ד הכריז הרבי על מבצע מיוחד, הקשור להרחבת "מבצע תורה" שיסד אז, והוא מבצע "בית מלא ספרים – יבנה וחכמיה", היינו שכל אחד ישתדל למלא את ביתו בספרי קודש, וירבה בשיעורי תורה.

בהתוועדות כ' מנ"א תשל"ו הכריז הרבי יסוד מכון מיוחד לריכוז חידושי תורה של רבותינו נשיאנו, עם מרכז אחד בירושלים ומרכז אחד בנ"י. והוצאתם לאור בקובץ מיוחד, שאחר כך העניק לו את השם "יגדיל תורה".

בשיחה מיוחדת בחג השבועות תשל"ח הודיע על פתיחת מכון מיוחד להכנת דרושי דא"ח של רבותינו לדפוס. מכון זה ערך מאז את סדרת "מאמרי אדמו"ר הזקן", "מאמרי אדמו"ר האמצעי", "אור התורה" לאדמו"ר הצמח צדק, "תורת שמואל" לאדמו"ר מוהר"ש נ"ע, וספרי המאמרים של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ואדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, כמאתיים כרכים חדשים שנערכו מכת"י ונדפסו.

ובשיחה מיוחדת במוצאי ש"ק פרי' עקב שלאותה שנה הורה הרבי להדפיס את ספר התניא בכל המדינות שבעולם.

בשיחות חודש ניסן תשמ"א הורה הרבי להתחיל לכתוב ספר תורה מיוחד בירושלים, שישתתפו ויתאחדו בו ילדי ישראל שלפני בר מצוה על ידי קניית אותיות. ובשיחה מיוחדת באור לערב ר"ה תשמ"ב, הורה הרבי להתחיל לכתוב ספר תורה מיוחד על ידי ישיבת "תומכי תמימים" עבור תלמידיה, וספר תורה מיוחד על ידי מוסד "בית רבקה" עבור התלמידות.

בשיחה מיוחדת באחרון של פסח תשד"מ הכריז הרבי על תקנת לימוד הרמב"ם היומי, בשלושה מסלולים: שלושה פרקים ליום, פרק אחד ליום, וספר המצוות (ראה לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 229).

בארון הזה מוצגים הקשורים לכל אחד מהמבצעים הללו.

כמו כן מוצגים בו פריטים הקשורים למועדים הנזכרים: דף של ספר תורה עתיק, כתוב על עור, טס ויד לספר תורה, שופרות ועוד.

חנוכה

בחנוכה יוצאים לכל מקום לעודד את בני ישראל במצוות הדלקת נרות חנוכה, ואף מארגנים הדלקת הנרות בחוץ, ברחובה של עיר, בפרסומא דניסא.

בשבת פרשת וישב תשל"ד הורה הרבי להגביר את ההשתדלות, שבכל בית יהודי ידליקו נרות חנוכה, ומי שאין לו האפשרויות – יחלקו להם בחנם מנורות ונרות להדליק, וכן לזכות את אנשי הצבא אשר בארה"ק במצוות הדלקת הנרות בחנוכה (ראה שיחות קודש תשל"ד עמ' 196).

מאז ואילך עורר הרבי על המבצע הזה בכל שנה בתקופת ימי החנוכה. בשנים האחרונות נוסף גם מבצע מיוחד של "לראות ולהראות", כאשר הדלקת הנרות בפרסום במדינות הגדולות מתקיימת בבת-אחת עם הדלקת הנרות של הרבי ב-770, כאשר כולם מחוברים זה לזה על ידי הלווין. פריטים הקשורים למבצע, מוצגים בארון הזה.

פורים

מבצע פורים הוא אחד מהמבצעים הגדולים שמתקיימים כל שנה בארה"ק, כאשר נציגי "צעירי אגודת חב"ד" מבקרים במחנות הצבא, בתי רפואה ובתי הסוהר לזכות את בני ישראל לשכבותיהם במצוות פורים, קריאת המגילה, משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים.

בתחלת אדר תשכ"א פנה הרבי על ידי המזכירות שלו, במכתב כללי לכל המוסדות, הרבנים ראשי ישיבות מחנכים מורים והורים, לארגן מבצע מיוחד להבטיח שכל ילד מקיים את מצוות הפורים (ראה אגרות קודש ח"כ אגרת זיתקצח), ואף כתב על כך לאישי צבור "הצעתי למוסדותי שבחינוך שישתדלו שהנערים ונערות המחוייבים במצות, וטוב אשר גם קטנים מהם, יקיימו בעצמם משלוח מנות ומתנות לאביונים".

בתוכן דומה דיבר וכתב הרבי מידי שנה, בפרוס ימי הפורים (ראה אגרות קודש חכ"ב, אגרות ה'שעח, ה'תרה, ובנסמן בהערות שם).

כן הרבה הרבי לעורר על המבצע הזה באופן מיוחד במשך כל השנים.

פריטים הקשורים למבצע, מוצגים בארון הזה.

כמו כן מוצגים בארון הזה מגילות עתיקות ימים שבאוסף הספריה, שנכתבו או נדפסו לפני מאות שנים; גם כאלו אשר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע רכש ברוסיה, ותיאר אותן במדבקה שע"ג המגלה.

טהרת המשפחה

את המבצע הזה התחיל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע כבר בשנת תר"צ, בעת ביקורו הראשון בארה"ב, בראותו את הבורות בנושא הזה בשכבות רחבות.

על אגודת נשים לחיזוק טהרת המשפחה, שיסד בעיירות רבות באותה שעה, מסופר בס' תולדות חב"ד בארצות הברית פרק יא.

אמנם בתקופתנו קבעו הרבי בשנת תשל"ה לאחד מהמבצעים הקבועים. בשיחה מיוחדת בט"ו תמוז תשל"ה (ראה לקוטי שיחות חיי"ג עמ' 259-260) הורה הרבי להתחיל מבצע הסברה רחב לחיזוק טהרת המשפחה.

בש"פ נשא תש"מ יצא הרבי בקריאה מיוחדת, לתעמולה מיוחדת נגד תכנון המשפחה, ועוד הרבה לעורר על כך בכמה שיחות באותו קיץ.

בארון הזה מוצגים פריטים מיוחדים הקשורים לטהרת המשפחה, מקוה, לידה ונישואים. עלוני שיר המעלות ללידה, עתיקים וחדשים. מפתחות שנשלחו לרבי ממקוואות טהרה שנבנו על ידי השלוחים, וכל מה שקשור לטהרת המשפחה.

כמו כן מוצגים בארון הזה הזמנות מקוריות של חתונת הרבי, מכתב ברכת מזל טוב ללידת הרבנית בשנת תרס"א, על ידי סבה כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, הזמנה שכתב לנישואי כ"ק בנו אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, ותמונת סידור קידושין על ידי הרבי.

מבצעים

מלבד מבצעי החגים, דרש הרבי לעסוק בכל מצוות התורה, לזכות בהם את בני ישראל בכל מקום שהם.

המבצע הראשון שהרבי הכריז עליו בקיץ תשכ"ז, בתקופת מלחמת ששת הימים, הי' מבצע תפילין, שהוא גם מביא לניצחון בני ישראל על הקמים עליהם, כאמור וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליהם, אלו תפילין שבראש.

את המבצעים האלו, בשמם "מבצעים" ובאופן מסודר ומאורגן, יסד הרבי במשך השנים תשל"ד-ו.

במשך הזמן הזה הוסיף עליהם הרבי עד עשרה מבצעים:

במשך שנת תשל"ד הכריז הרבי על המבצעים תורה; מזוזה; צדקה; בית מלא ספרים – יבנה וחכמיה; נרות שבת קודש. בשנת תשל"ה הכריז על המבצעים כשרות וטהרת המשפחה. ובשנת תשל"ו הכריז על המבצעים חינוך ואהבת ישראל.

לא זו בלבד שהרבי הכריז אז על מבצע חינוך, כי אם הכריז על שנת תשל"ו כ"שנת חינוך", הרבי עורר על כך בכמה התוועדויות במשך הקיץ, ואף הורה לילדים לשנן בעל פה את שנים עשר הפסוקים ומאמרי חז"ל.

מזמן לזמן היו נערכים כינוסים מיוחדים לילדים, שבהמשכם היה הרבי נואם לפני התלמידים, ומקשיב לקריאתם את שנים עשר הפסוקים ומאמרי חז"ל.

פריטים הקשורים לכל המבצעים האלו מוצגים בארון ראווה זה.

גאולה ומשיח

הצפיה למשיח הוא חוט השני וברוח התיכון שעובר בכל הפעילות העניפה הזאת, את הנושא הזה הדגיש הרבי כמעט בכל שיחה שאמר במשך שנות נשיאותו. כל המבצעים האמורים הם הדרכים שעל ידם מקרבים את הגאולה השלימה, שתהיה במהרה בימינו.

תחלתו של המבצע העקרי הזה היה בשנת תש"א, כאשר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע הכריז על "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה" (ראה ס' תולדות חב"ד בארה"ב עמ' שמו).

בשנת תש"ב התחיל בכתיבת ספר תורה מיוחד לקבלת פני משיח צדקנו. התחיל ולא סיים. על סיום כתיבתו הכריז הרבי בחורף תש"ל, וסיימוהו ביו"ד שבט.

הדפיסו אז עלונים מיוחדים לפרסם את הכתיבה הזאת, וכל אחד קנה אות מיוחדת בספר התורה הזאת.

בארון הזה מוצגים כמה מהעלונים האלו שנדפסו אז בארה"ב ובארה"ק, וכן חלק מרשימת קוני האותיות, שנרשם באותה שעה.

בשיחה מיוחדת באור ליום ו' ערב ש"ק מברכים החודש מנחם אב תשל"ו, עורר הרבי אודות לימוד בעניני "בית הבחירה" בימי "בין המצרים" (ראה שיחות קודש תשל"ו עמ' 484). מני אז עורר הרבי על הלימוד הזה בכל שנה בפרוס ימי בין המצרים.

כדי להקל על הלימוד הזה, נבנו כמה מודלים של בית המקדש. מודל אחד כזה נמסר לרבי, ומוצג בפניה שבתערוכה הזאת.

בשיחה מיוחדת בז' מר-חשון תשמ"ו, עורר לפרסם את דברי גדולי ישראל, שהתשוקה והצפי' לגאולה גורמת לזירוז הגאולה.

בשנים האחרונות הרבה הרבי להצהיר ולפרסם, אשר "הנה זה עומד אחר כתלנו" ו"הנה הנה משיח בא", ובשיחה מיוחדת בכ"ז ניסן תנש"א, הכריז הרבי אשר החובה מוטלת על כל אחד לעשות את כל שביכלתו להביא לביאת המשיח, ולפרסם את בשורת הגאולה בממדים הכי רחבים.

בארון הזה מוצגים שלטי "היכוננו לביאת המשיח" שהופצו בתקופה הזאת, ספרים שונים שנערכו ונדפסו בנושא הגאולה והמשיח, וכן פריטים שונים הקשורים לנושא הצפיה לגאולה וביאת המשיח.

תערוכה ו

תערוכת החסידות

300 שנה להולדת הבעל-שם-טוב
תנ"ח - תשנ"ח

בתערוכה מוצגים ספרי החסידות שנדפסו
ביוזם הראשון להסתלקות ה"בעל-שם-טוב"
תק"כ – תק"ע

על הקירות תלויים
ציורי תואר פני גדולי החסידות

עריכת התערוכה והקטלוג:

הרה"ת ר' שלום דובער שי' לוי

הרה"ת ר' יצחק שי' וילהלם

הרה"ח ר' יעקב מעיר מרדכי פעלדשטיין

פתיחה

ביום הרביעי ח"י אלול תשנ"ח ימלאו 300 שנה להולדת הבעל-שם-טוב, בח"י אלול תנ"ח. לקראת היובל הזה, נפתחת תערוכה מיוחדת באולם התערוכות של ספריית ליובאוויטש – "תערוכות החסידות".

בתערוכה הזאת מוצגים ספרי חסידות שנדפסו ביובל הראשון להסתלקות ה"בעל-שם-טוב" – (תק"כ-תק"ע).

התערוכה נפתחת לקראת חג השבועות – יום ההילולא של הבעל-שם-טוב, ותתקיים בעזה"ת עד ח"י אלול, יום ההולדת של הבעל-שם-טוב.

*

בכל משך תקופת ה"בעל-שם-טוב" הקדוש (תצ"ד-תק"כ) לא נדפס שום ספר בחסידות. גם בכל משך תקופת הרב המגיד ממעזריטש (תק"כ-תקל"ג) לא נדפס שום ספר בחסידות. ספר החסידות הראשון שנדפס הוא "תולדות יעקב יוסף", שנדפס לראשונה בקארעץ, בשנת תק"מ.

בתערוכה מוצגים אם כן, ספרי החסידות הראשונים שנדפסו בין השנים תק"מ – תק"ע, שהיא תקופת הדור הראשון של הדפסת ספרי חסידות.

כמעט כל הספרים הנזכרים הם ביאורי החסידות. אמנם כמה מגדולי החסידות כתבו גם ספרים בהלכה וקבלה. לשלימות בירור הנושא, מוצגים גם הספרים האלו בתערוכה.

במשך התקופה הזאת נדפסו יותר ממאה ספרים, שנכתבו על ידי גדולי החסידות. רובם נמצאים בספריה, ומוצגים בתערוכה המיוחדת הזאת, המוקדשת למלאת 300 שנה להולדת הבעל-שם-טוב, תנ"ח – תשנ"ח.

*

בארון מיוחד מוצגים כ-30 מספרי של הבעל-שם-טוב, שנדפסו במשך הדורות, ליקוטים מתורתו, חייו ופעולתו.

על הקירות תלויים ציורי ותמונות תואר פני גדולי החסידות במשך הדורות.

הבעל-שם-טוב

מורנו הרה"ק רבי ישראל בעל-שם-טוב

(אוקופ תנ"ח - מעזיבוז תק"כ)

ליקוטים מתורתיו של הבעל-שם-טוב התחילו להופיע רק בשנת תקנ"ב (כשתים עשרה שנה אחרי הופעת ספרי תלמידו הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה):

1. ליקוטים יקרים, לבוב תקנ"ב.

לקוטי תורות מהבעש"ט ותלמידיו.

2. ליקוטים יקרים, מעזירוב תקנ"ד.

3. כתר שם טוב ח"א, זאלקווא תקנ"ד.

4. כתר שם טוב ח"ב, זאלקווא תקנ"ה.

5. צוואת הריב"ש, זאלקווא תקנ"ה.

הרב המגיד ממעזריטש

מורנו הרה"ק רבי דובער הרב המגיד ממעזריטש

(? - אניפולי תקל"ג)

מיד אחרי הדפסת שני ספרי החסידות הראשונים, על ידי הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה, התחילו להדפיס גם את ספריו של הרב המגיד ממעזריטש, תלמידו וממלא מקומו של הבעל-שם-טוב:

6. מגיד דבריו ליעקב, קארעץ תקמ"א.

לקוטי אמרים.

7. מגיד דבריו ליעקב, קארעץ תקמ"ד.

8. מגיד דבריו ליעקב, לבוב תקנ"ב.

9. מגיד דבריו ליעקב, אוסטרעה תקנ"ד.

10. אור תורה, קארעץ תקס"ד.

11. מגיד דבריו ליעקב, ברדיטשוב תקס"ח.

תלמידי הבעש"ט

הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה

תלמיד הבעל-שם-טוב

(? - פולנאה תקמ"ד)

הוא הי' הראשון שהדפיס ספרי חסידות. בספריו מרבה להביא ולבאר את דברי הבעש"ט.

12. תולדות יעקב יוסף, קארעץ תק"מ.

על התורה.

13. בן פורת יוסף, קארעץ תקמ"א.

חסידות, שו"ת וחידושים.

14. צפנת פענח, קארעץ תקמ"ב.

הרה"ק רבי אריה ליב מוכיח מפולנאה

תלמיד הבעל שם טוב

(? - פולנאה תק"ל)

15. קול אריה, קארעץ תקנ"ח.

על התורה ואגדות הש"ס.

הרה"ק רבי מאיר מרגליות מאוסטרהא

תלמיד הבעל שם טוב

(לערך תס"ז - אוסטרהא תק"נ)

16. מאיר נתיבים, פולנאה תקנ"א.

ח"א: שו"ת.

בסופו חי' מאחיו רבי יצחק דוב מיאזלאוויץ, מתלמידי הבעש"ט.

17. מאיר נתיבים, פולנאה תקנ"א.

ח"ב: על התורה.

18. הדרך הטוב והישר, פולנאה תקנ"ה.

סימנים על דיני שו"ע.

הנר הרביעי מסוד יכין ובוועז.

הרה"ק רבי שבתי מראשקוב

תלמיד הבעל שם טוב

(תט"ו - ראשקוב תק"ה)

19. סדר תפלה מכל השנה עם כוונת האריז"ל, קארעץ תקנ"ד.

20. סדר כללות תיקון ועליות העולמות, לבוב תקמ"ח.

הרה"ק רבי משה שהם מדוליא

תלמיד הבעל שם טוב ומחותנו של הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב

(לערך ת"צ - דולינא תק"פ)

21. דברי משה, רוסיה - פולין תקס"א.

על התורה.

תלמידי הרב המגיד ממעזריטש

[לפי סדר הא"ב של התלמידים]

הרה"ק רבי אברהם משה מבראהילוב

תלמיד המגיד ממעזריטש

22. מים קדושים, מעזירוב תק"נ.

על סדר קדשים וקצת שו"ת.

הרה"ק רבי אלימלך מליז'נסק
תלמיד המגיד ממעזריטש
(תע"ז - ליז'נסק תקמ"ז)

23. ליקוטי שושנה, לבוב תקמ"ח.

ח"ב מנועם אלימלך. ועמו: אותיות דרבי עקיבא.

24. נועם אלימלך, סלאוויטא תקנ"ד.

25. נועם אלימלך, פולנאה תקס"ד.

26. ברית אברהם, פולנאה תקס"ב.

בסופו הנהגות האדם מהרה"ק רבי אלימלך.

הרה"ק רבי אליעזר ב"ר מאיר הלוי מפינסק
תלמיד המגיד ממעזריטש
(? - אחר תקנ"ה)

27. שיח השדה, שקלאוו תקמ"ז.

דרושים.

28. ריח השדה, שקלאוו תקנ"ה.

דרושים.

ח"א.

29. ריח השדה, שקלאוו [תקנ"ה].

דרושים.

ח"ב.

הרה"ק רבי בנימין מזלאזיץ
תלמיד המגיד ממעזריטש ותלמידו המובהק של הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב
מביא בספריו מתורות הבעל-שם-טוב
(? - תקנ"ב)

30. אהבת דודים, לבוב תקנ"ג.

פירוש על שיר השירים.

31. הגש"פ עם פי' חלקת בנימין, לבוב תקנ"ד.

32. אמתחת בנימין, מינקוביץ תקנ"ו.

על מגלת קהלת.

הרה"ק רבי זאב וואלף מזיטאמיר
תלמיד המגיד ממעזריטש
(? - זיטאמיר תקנ"ז)

33. אור המאיר, קארעץ תקנ"ח.

על התורה ומועדים.

34. אור המאיר, קארעץ תקס"ו.

הרה"ק רבי יוסף בלוך מהולשיץ - סטאנוב
תלמיד המגיד ממעזריטש
(תפ"ד - תק"נ)

35. גנזי יוסף, לבוב תקנ"ב.

על התורה.

הרה"ק רבי יוסף יאסקי הלוי מרובנא
תלמיד המגיד ממעזריטש
(? - תק"ס)

36. יסוד יוסף, מינקאוויץ תקס"ג.

גימ' ונוטריקון על השמות ועשר ספירות.

37. לקוטי יוסף, מינקאוויץ תקס"ג.

חדושים על הש"ס.

הרה"ק רבי יעקב יוסף מאוסטרהא [רב ייבי]
תלמיד המגיד ממזריטש
(תצ"ח - תקנ"א)

38. רב ייבי, סלאוויטא תקנ"ב.

על התורה ועוד.

39. רב ייבי, אוסטרהא תקס"ח.

הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקוריץ
תלמיד המגיד ממעזריטש
(תקי"ג - תקמ"ח)

40. ברית כהונת עולם, לבוב תקנ"ו.

הרה"ק רבי ישכר דובער מזלאטשוב
תלמיד הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב והרב המגיד ממעזריטש
(? - תקנ"ה)

41. בת עיני, דובנא תקנ"ח.

חי' על הש"ס ושו"ת.

42. מבשר צדק, דובנא תקנ"ח.

על התורה.

הרה"ק רבי ישראל מקוז'ניץ
תלמיד המגיד ממעזריטש ורבי אלימלך מליז'נסק
(תצ"ג - תקע"ה)

43. באר הגולה, נאווידוואהר תקס"ד.

בסופו ביאורים מהמגיד מקוז'ניץ.

הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב
תלמיד המגיד ממעזריטש
(ת"ק - תק"ע)

44. קדושת לוי, זאלקווא תקס"ו.

45. פירוש על ה"זכירות", מעזירוב תקנ"ד.

46. משניות עם הערות מהנ"ל, בארדיטשוב תקס"ט.

סדר מועד.

47. מדרש רבות, מינקאוויץ תקנ"ט.

בשער נאמר שנדפס בו פירוש הרה"ק רלוי"צ מבא"ד. אמנם לפועל לא נדפס.
שם.

הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטעבסק
תלמיד המגיד ממעזריטש
עלה בראש קבוצת חסידים בשנת תקל"ז לארה"ק
(לערך ת"צ - טבריה תקמ"ח)

48. אגרת הקודש, מעזירוב תקנ"ד.

ועם ליקוטים מהרה"ק רבי אברהם מקאליסק ורבי חיים חייקא מאמדור.

49. אגרת הקודש, זאלקווא תק"ס.

הרה"ק רבי מנחם נחום מטשערנאביל
תלמיד המגיד ממעזריטש
(ת"ץ - תקנ"ח)

50. מאור עינים, סלאוויטא תקנ"ח.

על התורה וליקוטים.

51. ישמח לב, סלאוויטא תקנ"ח.

על אגדות הש"ס.

52. ישמח לב, זאלקווא תק"ס.

53. מאור עינים, פולנאה תק"ע.

ועמו ישמח לב הנ"ל.

הרה"ק רבי משה מפשעווארסק

תלמיד המגיד ממעזריטש

(? - תקס"ו)

54. אור פני משה, מעזריטש תק"ע.

על התורה וחמש מגילות.

הרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדילקוב

נכד הבעל-שם-טוב, מתלמידי המגיד ממעזריטש ובעל התולדות

(תק"ח - מעזיבוז תק"ס)

55. דגל מחנה אפרים, קארעץ תק"ע.

על התורה.

הרה"ק רבי עוזיאל מייזליש

תלמיד המגיד ממעזריטש

(תק"ד - תקמ"ו)

56. תפארת הצבי, זאלקווא תקס"ג.

חיי על מס' ביצה.

הרה"ק רבי פנחס בעל ה"הפלאה"

תלמיד המגיד ממעזריטש

(ת"צ - פרנקפורט תקס"ה)

ספרו "פנים יפות" על התורה לא נדפס עד שנת תקפ"ו. אמנם ספריו בנגלה הדפיס בחייו, אחד מהם הוא:

57. המקנה, אופיבך תקס"א.

חידושים על מסכת קידושין.

הרה"ק רבי שניאור זלמן, אדמו"ר הזקן בעל ה"תניא"

תלמיד המגיד ממעזריטש

(לאזני תק"ה - פיענא תקע"ג)

כבר בשנת תקנ"ב, התפרסם ברבים ספרו של כ"ק אדמו"ר הזקן, ספר התניא. אלא שרבינו הזקן לא רצה להדפיסו.

כעבור כמה שנים רבו ההעתקות, עד אשר "רבו כמו רבו הט"ס במאוד מאוד" (מלשון ההקדמה), ואז הסכים רבינו הזקן למסרו לדפוס.

עוד שלושה מספריו נדפסו בחייו בכמה מהדורות. שנים מהם בהלכה: הלכות תלמוד תורה וברכת הנהנין.

השלישי הוא "סדור תפלה ע"פ נוסח האריז"ל", אמנם לא ראינו אף טופס ממנו.

[אחר כך נמצא, באוסף רבותינו שבגלות מוסקבה, עותק הסדור שהדפיס בקאפוסט תקס"ג].

58. תניא, סלאוויטא תקנ"ז.

59. תניא, זאלקווא תקנ"ט.

60. תניא, זאלקווא תקס"ה.
 61. תניא, זאלקווא אחר תקס"ה.
 62. תניא, זאלקווא אחר תקס"ה.
 63. תניא, שקלאוו תקס"ו.
 64. הלכות תלמוד תורה, שקלאב תקנ"ד.
 65. הלכות תלמוד תורה, לבוב תקנ"ט.
 66. לוח ברכת הנהנין, זאלקווא תקס"א.
 67. לוח ברכת הנהנין, קארעץ תקס"א-ג.
 68. לוח ברכת הנהנין, לבוב [תקס"ד].

**תלמידי תלמידיו של הרב המגיד
 [לפי סדר הא"ב של התלמידים]**

הרה"ק רבי אברהם ארי' ליב מסטריזוב

תלמיד המגיד רבי ישראל מקוז'ניץ

רבו של הרה"ק רבי משה טייטלבוים מאוהל, שכתב שיר על הספר.

69. אבן פנה, לבוב תקס"ד.

על שו"ע אה"ע.

70. אותות השמים, זיטאמיר תקס"ה.

על הלכות מילה, תפילין, שבת ויו"ט.

הרה"ק רבי אהרן הכהן מאפטא-זעליחוב

תלמיד של הרה"ק רבי אלימלך מליז'נסק ורבי עוזיאל מייזליש

(? - אחר תקס"ג)

71. אור הגנוז לצדיקים, זאלקווא תק"ס.

72. עונג שבת, לבוב תקנ"ג.

על מס' שבת.

הרה"ק רבי אליעזר הורביץ מטארניגראד

תלמיד הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב ורבי אלימלך מליז'נסק וה"חזוה" מלובלין

(? - תקס"ו)

73. נועם מגדים וכבוד התורה, לבוב תקס"ז.

על התורה.

הרה"ק רבי זכריה מענדל מירוסלב

תלמיד הרה"ק רבי אלימלך מליז'נסק, והו"ל לראשונה את ה"נועם אלימלך", ובו אגרתו אודות רבו

(? - תקנ"ה)

74. דרכי צדק, רוסיה-פולין תק"ע.

הנהגות טובות.

הרה"ק רבי חיים גבריאל בלוך
בנו של רבי יוסף מהולשיץ, בעל ה"גנזי יוסף"

75. אמירה נעימה, פוד ברעזיץ תקס"ג.

על אגדות ומדרשי פליאה.

76. יפה נוף, לבוב תקס"ט.

הגדה של פסח עם פירוש יפה נוף.

הרה"ק רבי חיים עוזר הכהן
מביא בספרו הרבה מגדולי החסידות

77. נחל אשכול, דובנא תקס"ט.

על התורה.

הרה"ק רבי ישראל נחמן מדראהביטש
תלמיד רבי יוסף מהולשיץ, בעל ה"גנזי יוסף"

78. פקודת המלך, ליוורנו תקס"ד.

ביאורים על הרמב"ם והספדים.

הרה"ק רבי מאיר ברבי לוי יצחק מבארדיטשוב
(? - תקס"ו)

79. כתר תורה ח"א, מעזירוב תקס"ג.

על התורה, מסכתות ורמב"ם.

80. כתר תורה ח"ב, זיטאמיר תקס"ו.

הרה"ק רבי נחמן מברסלב
נכד הבעל-שם-טוב
(תקל"ב - אומן תקע"א)

81. לקוטי מוהר"ן, אוסטרעהא תקס"ח.

82. לקוטי מהר"ן, חמ"ד תקס"ט.

תערוכה ז

תערוכת רבינו הזקן

200 שנה לגאולת רבינו הזקן
כ"ק אדמו"ר רבי שניאור זלמן מלאדי
בעל התניא והשלחן ערוך
י"ט כסלו תקנ"ט - תשנ"ט

בתערוכה מוצגים ספרי רבינו הזקן
דפוסים הראשונים והוצאות החדשות
כתבי-ידו-הקדושה והעתקות עתיקות מחיבוריו
חפצי קודש וציורי דיוקנו הקדוש

י"ט כסלו עד י"א ניסן ה'תשנ"ט

פתיחה

ביום השלישי י"ט כסלו תשנ"ט ימלאו 200 שנה לגאולת כ"ק אדמו"ר הזקן ממאסרו, ביי"ט כסלו תקנ"ט. לקראת היובל הזה, נפתחת תערוכה מיוחדת באולם התערוכות של ספריית ליובאוויטש – "תערוכת רבינו הזקן".

בתערוכה הזאת מוצגים ספרי רבינו הזקן, הן הדפוסים הראשונים והן ההוצאות החדשות, כתבי-ידו-הקדושה והעתקות עתיקות מחיבוריו, חפצי קודש וציורי דיוקנו הקדוש.

בתחלת קטלוג התערוכה תבוא סקירת מאסר וגאולת כ"ק אדמו"ר הזקן, שאותה אנו חוגגים עתה; הראשונה בשנת תקנ"ט והשניה בשנת תקס"א.

התאריכים הלועזים הנזכרים לקמן הם לפי הלוח הרוסי הישן, כפי שהם מופיעים במסמכים.

המאסר הראשון והגאולה

ד' סיון תקנ"ח (8 במאי 1798)

אחד מווילנא מגיש מלשינות נגד רבינו הזקן, אשר כאילו רבינו הזקן קושר קשר, מאספ צעירים פורקי עול, מסייע למהפכה הצרפתית, חסידיו חיים חיי פאר והוללות וללא מסגרת חוק, גונבים וגוזלים וכו', ולכן מייעץ לקיסר להגלותם לערבה.

חג השבועות, ו' סיון תקנ"ח (10 במאי 1798)

אותו מלשין מגיש מלשינות נוספת נגד שלטונות העיר ווילנא [הכתיבה בעיצומו של חג השבועות, צורת החתימה העברית המעוותת מורים, לכאורה, שמי שערך והגיש את המלשינות לא היה יהודי].

י' אלול תקנ"ח (11 באוגוסט 1798)

נפתח התיק נגד רבינו הזקן. הגנרל-פרוקורור מגיש את המלשינות אל הקיסר.

י"ג אלול תקנ"ח (14 באוגוסט 1798)

הוראת הקיסר לברר את תוכן המלשינות.

ט"ו אלול תקנ"ח (16 באוגוסט 1798)

הגנרל-פרוקורור מודיע אל המושל האזרחי של ליטא, את הוראת הקיסר, לברר את הנושא.

כ"ט אלול תקנ"ח (30 באוגוסט 1798)

המושל האזרחי של ליטא ממליץ לקחת את רבינו הזקן לחקירה, ויחד אתו גם את ראשי עדת חסידיו אשר בליטא.

י"ג תשרי תקנ"ט (12 בספטמבר 1798)

הקיסר מצוה לעצור את רבינו הזקן וראשי החסידים ולשלוח לפטרבורג לחקירה.

ב' דחג הסוכות תקנ"ט (15 בספטמבר 1798)

הגנרל-פרוקורור מודיע אל מושל בילורוסיה, את הוראת הקיסר, לעצור את רבינו הזקן ולשלוח לפטרבורג לחקירה.

ימים האחרונים של החג

באים לאסור את רבינו הזקן ולהובילו לפטרבורג לחקירה.

ל' תשרי תקנ"ט (29 בספטמבר 1798)

מושל בילורוסיה מודיע אל הגנרל-פרוקורור כי הוא שלח את רבינו לפטרבורג, בליווי קצין ושני חיילים.

ח' מ"ח תקנ"ט (7 באוקטובר 1798)

הגנרל-פרוקורור מודיע למושל בילורוסיה שרבינו הגיע לפטרבורג מבצר פטרופבלסק – שבו היה אסור כ"ק אדמו"ר הזקן.

הקיסר מצוה להכין שאלות מקיפות ומפורטות עבור רבינו הזקן בשפת היהודים על חלק מהשאלות השיב רבינו בע"פ, ועל חלקם בכתב באריכות בלה"ק.

אודות האשמת סיוע למהפיכה הצרפתית ושאר ההאשמות היתה כמובן הכחשה נמרצת. ועל שאר השאלות אודות מהותה של התנועה החסידית השיב רבינו בארוכה בכתב בלה"ק. במענה הזה ביאר את תוכן ענין התפלה בכוונה, נוסח התפלה, דרושי החסידות, חכמת הקבלה, רדיפות המתנגדים, מעמד, תמיכת עדת החסידים שבארה"ק ועוד.

י"ב מ"ח תקנ"ט (11 באוקטובר 1798)

הכתב נמסר לתרגום. בפטרבורג אין מי שיתרגם ולכן נשלח (בי"ט מ"ח) על ידי הגנרל-פרוקורור אל מושל ליטא, כדי שיתרגם שם לרוסית.

כ"ט מ"ח תקנ"ט (28 באוקטובר 1798)

מושל ליטא מאשר את קבלת העדות של רבינו הזקן ומודיע שתתורגם בקרוב.

ד' כסלו

מושל ליטא שולח בחזרה את העדות של רבינו הזקן, עם תרגום לצרפתית. אחרי שהגנרל-פרוקורור קיבל את התרגום סקר לפני הקיסר את השתלשלות המאורעות ותוצאות החקירות.

י"ט כסלו תקנ"ט (16 בנובמבר 1798)

הקיסר מורה לשחרר את רבינו הזקן.

כ' כסלו תקנ"ט (17 בנובמבר 1798)

הגנרל-פרוקורור כותב נותן לרבינו הזקן תעודת שחרור וכותב על כך אל מושל בילורוסיה.

י"ח טבת תקנ"ט (15 בדצמבר 1798)

מושל בילורוסיה מודיע אל ממשל וויטבסק על שחרור רבינו הזקן ועל ההוראה להניח לקהלה החסידית בקיומם הקודם.

מקורות: המסמכים הקשורים לכל האמור לעיל נדפסו ב"כרם חב"ד" גליון 4 עמ' 17-76. אגרות-קודש עמ' קו. "כפר חב"ד" גליון 551 עמ' 23.

[ובמהדורה החדשה של אגרות קודש ע' רז ואילך].

[במקביל לכל האמור לעיל, התקיים גם מאסר, חקירה ושחרור ראשי חסידי רבינו אשר בוילנא: עשרים ושנים מראשי החסידים בליטא נעצרו בתחלת מ"ח, לחקירה ודרישה. חלקם נשלח אחר כך לפטרבורג, אך נעצר בדרך, ע"פ הוראה להחזירם חזרה לוילנא. בי"ט כסלו הורה הקיסר לשחרר את כולם. ההוראה הגיעה לליטא בכ"ח כסלו, ולעת הדלקת נר החמישי שוחררו כולם לביתם].

המאסר השני והגאולה

גם אחרי השחרור מהמאסר הראשון לא שקטו מתנגדי ווילנא, והוסיפו למסור מלשינויות נוספות, הן נגד רבינו הזקן והן נגד תנועת החסידים בכלל.

בתחלת חורף תק"ס הגישו מלשינות נוספת אל הקיסר להרשות לחסל את התנועה החסידית.

כ' כסלו תק"ס (7 בדצמבר 1799)

הגנרל-פרוקורור משיב אל מושל ליטא, שבהתאם להוראת הקיסר חייבים להניח לתנועה החסידית להתקיים.

ח' שבט תק"ס (23 בינואר 1800)

מושל ליטא מודיע אל המשטרה הווילנאית על הוראת הקיסר כי חייבים להניח לתנועה החסידית להתקיים.

י' אייר תק"ס (23 באפריל 1800)

מתנגד בשם אביגדור, מי ששימש רב בפניסק וכעת גר בוילנא, מגיש אל הקיסר מלשינות ארוכה נגד רבינו הזקן ונגד שיטת החסידות בכלל.

במלשינות הזאת מרבה להקשות על הדברים האמורים ב"צוואת הריב"ש", ומסיק מכך שתנועת החסידות היא המשך לשבתי-צבי. מתלונן על אשר החסידים הביאו לפיטורו מרבנות פינסק, אשר קנה בכסף מלא (אחרי שגורש משם הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב, על ידי המתנגדים). בסוף חוזר שוב לתוכן המלשינות הראשונה (של שנת תקנ"ט), ומסכם אשר רבינו הזקן שולח מעות לארה"ק כדי לסייע לממשלת תורכיה.

כ"ו סיון תק"ס (7 ביוני 1800)

הגנרל-פרוקורור מודיע בכמה מכתבים אל מושל ליטא ואל התובע הכללי של ליטא, את הוראת הקיסר לברר את טיבן של התביעות בהלשנה.

המושל והתובע הכללי של ליטא העבירו את התיק לבירור במינסק, שאליה שייכת עיר פינסק.

ב' מנ"א תק"ס (12 ביולי 1800)

אחרי קבלת תוצאות הבירורים, כותב מושל ליטא אל הגנרל-פרוקורור, שאין יסוד להאשמותיו ותביעותיו של אביגדור.

כ' מנ"א תק"ס (30 ביולי 1800)

מושל ליטא כותב לו שוב, מה שהעלה הוא עצמו בחקירותיו. מספר את כל פרטי המלשינות והמאסר הראשון, ואשר אחרי החקירות לא מצא הקיסר שום שמץ בדרכי החסידים והורה להוציאם לחירות. שוב נשלחה הוראה לברר את תוכן תביעותיו הכספיות של אביגדור בקשר לרבנותו בפינסק. מושל ליטא השיב שאין בזה כל קשר לפלך ליטא.

ח' מ"ח תקס"א (15 באוקטובר 1800)

מושל מינסק מודיע לגנרל-פרוקורור כי העביר את בירור תוכן התביעה לידי עיריית פינסק.

כ"ג מ"ח תקס"א (30 באוקטובר 1800)

למרות כל האמור לעיל שולח הגנרל-פרוקורור החדש הוראה למושל בילורוסיה, להביא את רבינו הזקן לפטרבורג לחקירה.

ד' כסלו תקס"א (9 בנובמבר 1800)

רבינו נאסר ונשלח שוב לפטרבורג בליווי משטרתו.

ח' כסלו תקס"א (13 בנובמבר 1800)

מושל בילורוסיה מודיע על כך במכתב אל הגנרל פרוקורור, בצירוף תוצאות הבירור שלו אודות רבינו הזקן וחסידיו, אשר יש להם משמעת לשלטונות ומעולם לא נמצא בהם דופי. מרבה בשבח רבינו הזקן.

י"א כסלו תקס"א (16 בנובמבר 1800)

הגנרל פרוקורור מורה למושל בילורוסיה, להטיל צו חיפוש על בית רבינו, לקחת משם מסמכים שימצאו ולשלוח אותם אליו לפטרבורג.

*

כשהגיע רבינו הזקן לפטרבורג נמסרה לו רשימת הקושיות של אביגדור על הספר "צוואת הריב"ש" ומלשינותיו נגד רבינו הזקן בענין מעות ארה"ק ובשאר הנושאים. בסך הכל י"ט סעיפים. רבינו השיב על כל טענותיו באריכות גדולה.

כ"א כסלו תקס"א (26 בנובמבר 1800)

הגנרל פרוקורור סוקר לפני הקיסר את תשובותיו של רבינו הזקן, והקיסר מורה להעביר את התיק אל הסינט, כדי שיערכו דרישה וחקירה בתוכן המלשינות והתשובות.

כ"ב כסלו תקס"א (27 בנובמבר 1800)

התיק וההוראה נמסרים לידי הסינט, והסינט מעביר את נושא החקירה למחלקה השלישית של הסינט (הבולשת).

כ"ג כסלו תקס"א (28 בנובמבר 1800)

עם העברת התיק לסינט מורה הקיסר לשחרר את רבינו הזקן ממאסרו, אחרי חתימת ערבים שהוא ישאר בעיר פטרבורג, ולא יצא את העיר עד אשר יותר לו.

כ"ד כסלו תקס"א (29 בנובמבר 1800)

החיפוש בבית רבינו מתבצע, הספרים וכתבי היד שבבית נלקחים, ונאמני קהל לאזניא חותמים על תעודה מיוחדת, בה מאשרים את דבר לקיחת הכתבים והספרים מהבית וחתימת הבית.

י"ח טבת תקס"א (22 בדצמבר 1800)

הספרים והכתבים שנלקחו מבית רבינו נמסרים לסינט, בצירוף מכתב ורשימת הכתבים (14) והספרים (103).

כ"ד טבת תקס"א (28 בדצמבר 1800)

אביגדור מגיש מלשינות נוספת, בו מעתיק מהמבואר בתניא אודות נפשות אומות העולם, ומנסה להוכיח מכך שהתנועה החסידית מזיקה למדינה, ומציע שיאסרו ראשי עדת החסידים ולהביאם לחקירה.

שבט – אדר תקס"א (ינואר - פברואר 1801)

חקירת הסינט נמשכה כמה חדשים, שבהמשכה נשאר רבינו הזקן בפטרבורג.

תחלת ניסן תקס"א (תחלת מרץ 1801)

רבינו הזקן פונה במכתב בקשה אל הקיסר פאול, אליה מצרף שני תעודות שהתקבלו בשנים תקנ"ט-תק"ס, בהן מקבלת התנועה החסידית חופש פעולה מלא, בהוראת הקיסר.

ט' ניסן תקס"א (11 במרץ 1801)

הקיסר פאול נרצח ובנו אלכסנדר מוכתר לקיסר רוסיה.

יט' ניסן תקס"א (21 במרץ 1801)

הקיסר אלכסנדר מורה לשחרר את רבינו הזקן לביתו.

כ"ז ניסן תקס"א (29 במרץ 1801)

נשלחת הודעה מפטרבורג למושל רוסיה הלבנה אודות שחרור רבינו לביתו ואודות רשיון מלא שקיבל, להמשיך בהפצת החסידות בכל פלך רוסיה הלבנה בלא כל הפרעות מצד אף אחד.

אמנם רבינו הזקן נשאר בפטרבורג מרצונו, עד לסיום בירור הנושא בסינט.

לערך באותה תקופה פנה המלשין אביגדור בטענה על השחרור שניתן לרבינו הזקן, ועל אשר "לא פסקו עליו ולא על כת הנ"ל שום דין מורד נגד הדת והמלוכה". הוא מבקש שיתנו לו את תשובותיו של רבינו הזקן על המלשינות שלו, כדי שישתדל להוכיח נגדם.

י' אייר תקס"א (11 באפריל 1801)

שני התעודות הנזכרות, שבמכתב רבינו הזקן אל הקיסר פאול, מצורפות אל תיק החקירה.

סיון תקס"א (מאי 1801)

רבינו הזקן פונה במכתב בקשה אל הקיסר אלכסנדר, בו מגולל את כל פרשת העינויים שלו מההלשנות והמאסרים במשך השנתיים האחרונות, לכן מבקש למנוע מאביגדור מלהפריע יותר את מנוחתו ומלהצר את תנועת החסידות.

אלול תקס"א (אוגוסט 1801)

רבינו הזקן כותב מכתב בקשה נוסף אל הקיסר, עם תוכן דומה, ומסיים "תינתן פקודה .. לחרוץ משפטי, ולצוות בכל מקום שיושבים שם יהודים, כי לא יעיז איש להחריד אותי ואת החסידים בדבר הלשנה שאין בהם ממש .. ויצוו להשיב לי את הנזק שסבלתי".

באותה תקופה עוזב רבינו הזקן את פטרבורג, ובמקום לחזור לביתו בלאזניא מתיישב בלאדי.

י"ח טבת תקס"ה (9 בדצמבר 1804)

הקיסר אלכסנדר חותם על חוקת היהודים, ובו נכנס סעיף מיוחד (53):

אם באיזשהו מקום נוצר פילוג בקרב הקהילה, והפירוד הגיע לנקודה שאין מחנה אחד רוצה להתקיים ביחד עם המחנה השני באותו בית כנסת, אזי מותר לאחד מהם לבנות בית כנסת לעצמו ולמנות רבנים משלו.

בסעיף זה ניתן הרשיון לעדת החסידים לבנות בכל עיר בית הכנסת ולמנות רב משלהם, בלי הפרעות מצד המתנגדים.

מקורות: המסמכים הקשורים לכל האמור לעיל נדפסו ב"כרם חב"ד" גליון 4 עמ' 79-108. אגרות-קודש עמ' קז-קיא. "ספריית ליובאוויטש" עמ' ב-ח. "חסידים ומתנגדים" ח"א עמ' 237 ואילך. "מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי" עמ' ד.

[ובמהדורה החדשה של אגרות קודש ע' ער ואילך].

ספר התניא

אודות ספר התניא כותב רבינו הזקן בהקדמתו, שהוא כולל "תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה כל אנ"ש דמדינתו תמיד כל אחד לפי ערכו לשית עצות בנפשם בעבודת ה', להיות כי אין הזמן גרמא עוד להשיב לכל אחד ואחד על שאלתו בפרטות, וגם השכחה מצויה, על כן רשמתי כל התשובות על כל השאלות למשמרת לאות".

כלומר, שמיד בתחלת נשיאותו היה כל חסיד נכנס ליחידות אל רבינו הזקן והיה מקבל הדרכה אישית בעבודת ה'. אחר כך נתרבו החסידים והזמן לא הספיק לכולם, אז הותקנו תקנות מיוחדות, המפורסמות בשמן "תקנות לאזניא", שהן הגבלות רבות על החסידים מתי יכולים לבוא ללאזניא ומתי יכולים לבקש להתקבל ליחידות.

בהתאם לזה רשם רבינו הזקן את תוכן "כל התשובות על כל השאלות למשמרת לאות" בספר התניא, שממנו יוכלו החסידים "לשית עצות בנפשם בעבודת ה'", והוא ספר היסוד לחסידות חב"ד.

ספר התניא נמסר לפרסום ברבים, על ידי העתקות, לערך בשנת תקנ"ב. בשנת תקנ"ו הוגה מחדש והושלם על ידי רבינו הזקן ונמסר לדפוס. ההדפסה נגמרה בכ' כסלו תקנ"ז.

הספר נחטף מיד על ידי החסידים, ונדפס שוב ושוב. כבר בעשור הראשון להדפסתו, כלומר בין השנים תקנ"ז-תקס"ו, נדפס ספר התניא לפחות 6 פעמים.

*

ההוצאה הראשונה כללה רק שני החלקים הראשונים:

(א) לקוטי אמרים (ב) שער היחוד והאמונה.

בהוצאה השנייה נוסף לה גם החלק השלישי "אגרת התשובה".

לקראת ההוצאה הששית שנדפסה בשנת תקס"ו, ערך רבינו הזקן מחדש את "אגרת התשובה", ומסרה לדפוס במצורף לספר התניא.

בשנת תקע"ד, (אחרי הסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן, בכ"ד טבת תקע"ג), הדפיסו בניו הקדושים הוצאה חדשה של ספר התניא, ובו הוסיפו עוד שני חלקים: (ד) אגרת הקודש. (ה) קונטרס אחרון.

מעתה ואילך כוללות כל הוצאות של ספר התניא חמשה חלקים.

כתבי יד

גוף כתב-יד-קדשו של ספר התניא לא נשמר. הוא נשרף כנראה בשריפה הגדולה שפקדה את בית רבינו הזקן בלאדי בשנת תק"ע. אמנם "אגרת התשובה" מוגהת בכת"ק, שרדה ושמורה בארכיון הספריה, והוא המוצג הראשון שבתערוכה.

[כל הפריטים המוצגים בתערוכה, ממוספרים כאן, במספר הפריט שבתערוכה. ספרים המתוארים כאן בלי מיספור, אינם בספריה ואינם מוצגים בתערוכה]:

1. כרך הכולל דרושי כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק". חלקו כתי"ק. בכמה מקומות גם כתי"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.

כולל גם "אגרת התשובה" בכת"ק אדמו"ר האמצעי, מוגהת בכת"ק כ"ק אביו רבינו הזקן.

24x18 ס"מ. (1), רצד דף.

אוסף כתה"י מס' 1018.

2. בארכיון שמורים גם שני דפים כת"י מספר התניא, אשר עדיין לא ברור אם הם גוף כתב יד

קדשו. תצלומו ניתן ברוב הוצאות ספר התניא.

ארכיון מס' 4000,15.

אחר הדפסת ספר התניא, מוגה מטעויות הסופרים וערוך מחדש במהדורא בתרא, לא היה יותר צורך בשמירת כת"י משובשים של ה"מהדורא קמא", ולכן לא נותרו כיום אלא עותקים בודדים מאותם כת"י.

כת"י אלו השמורים בארכיון מוצגים בתערוכה :

3. כת"י ס' התניא המתוארך בתאריך הכי עתיק הוא זה משנת תקנ"ב.

כולל העתקת דרושים ואגרות מכ"ק אדמו"ר הזקן ואחדים מכ"ק בנו אדמו"ר האמצעי וכ"ק נכדו אדמו"ר ה"צמח צדק".

מצורת הכריכה נראה שנצטרפו בו כמה קטעי כרכי כת"י מדרושי רבותינו בכותרת דרושי רבינו הזקן נזכר בברכת החיים.

מועתקת בו מהדורא קמא של ס' התניא, שער היחוד והאמורה ואגרת התשובה.

בהמשך להם מועתקים דרושי רבינו הזקן מתקופת תשרי-כסלו תקנ"ג על הסדר, ובהם מציין כמה פעמים לס' התניא ואגרת התשובה בתוספת "כנ"ל".

22x18 ס"מ. סז, לה-נה, טז, (5), נו-קכא דף.

אוסף כתה"י מס' 750.

4. כרך הכולל דרושי ואגרות קודש רבינו הזקן, ומהדורא קמא של ספר התניא.

על גבי הכריכה רשום שם הכרך "להבין אמרי בינה".

16x10 ס"מ. רו דף.

אוסף כתה"י מס' 1118.

5. כרך הכולל מהדורא קמא של ספר התניא ודרושי אדמו"ר הזקן.

בכותרת התניא: "קיצור לקוטי אמרים .. תניא".

16x10.5 ס"מ. (39), פא דף.

אוסף כתה"י מס' 262.

6. "קיצור לקוטי אמרים", הוא מהדורא קמא של ספר התניא.

קולופון: נכתב בקי שקלאב הבירה.

16x10.5 ס"מ. (9), מו דף.

אוסף כתה"י מס' 263.

7. מהדורא קמא של ספר התניא.

16x10.5 ס"מ. ב-ז, ו-לא, מז דף.

אוסף כתה"י מס' 265.

8. כרך הכולל מהדורא קמא של ספר התניא, ודרושי כ"ק אדמו"ר הזקן וכ"ק בנו אדמו"ר האמצעי.

קולופון: היום יום .. טשאווס תקנ"ו.

18x11 ס"מ. ב-כ, (8), כא-כה, ד, (12), מט, לח-מג, (9) דף.

אוסף כתה"י מס' 268.

9. כרך הכולל מהדורא קמא של ספר התניא, שער היחוד והאמונה ואגרת התשובה, אגרותיו ועוד.

16x10 ס"מ. נו-סה, ע-עא, עו-פה, קי-קכא, (2), מו דף.

אוסף כתה"י מס' 1837.

מקורות: רשימה מפורטת יותר של כתבי יד ספר התניא – בהוספות להוצאות התניא החדשות.

דפוסים הראשונים

כבר נזכר לעיל שההוצאה הראשונה של ספר התניא נדפסה בשנת תקנ"ז, וכבר בעשור הראשון להדפסתו, כלומר בין השנים תקנ"ז-תקס"ו, נדפס ספר התניא לפחות 6 פעמים. כל ההוצאות האלו ועוד, מוצגות בארון השני של התערוכה:

10. תניא, סלאוויטא תקנ"ז.

8°. פו דף.

11. תניא, זאלקווא תקנ"ט.

8°. (2), עד דף.

12. תניא, זאלקווא תקס"ה.

8°. עג, (1) דף.

13. תניא, זאלקווא אחר תקס"ה.

8°. 59 דף.

14. תניא, זאלקווא אחר תקס"ה.

8°. נח, (1) דף.

15. תניא, שקלאוו תקס"ו.

8°. צה, (1), כ דף.

לקראת ההוצאה הששית שנדפסה בשנת תקס"ו, ערך רבינו הזקן מחדש את "אגרת התשובה", ומסרה לדפוס במצורף לספר התניא. כמו כן נדפס אגרת התשובה בחוברת בפני עצמה:

16. אגרת התשובה, שקלאוו תקס"ו.

8°. כ דף.

17. תניא, שקלאוו תקע"ד.

נדפס על ידי בני הגאון המחבר.

בהוספת אגרת הקודש וקונטרס אחרון.

8°. (2), נב, ח, כח, (6) דף.

מאז ואילך נדפסו כל ההוצאות של ספר התניא בחמשה חלקים: תניא, שער היחוד והאמונה, אגרת התשובה, אגרת הקודש, קונטרס אחרון.

18. יש עוד הוצאה אחת של ספר התניא, שנדפסה בסדילקוב – חסר שנת דפוס.

אמנם היא נדפסה בדרך כלל על-פי זאלקווא תקנ"ט, אגרת התשובה היא במהדורא קמא, ולא נדפסו בה אגרת הקודש וקונטרס אחרון.

מסתבר שנדפסה לפני הוצאת תקע"ד, ואולי אף לפני הוצאת תקס"ו.

8°. (3), ב-נט, (1), ס-סט, נ-נה דף.

מקורות: רשימה מפורטת של דפוסי התניא – בספר "תורת חב"ד - ביבליוגרפיה - תניא" (כפר חב"ד תשמ"ב).

דפוסים האחרונים

אלו הן ההוצאות הראשונות של ספר התניא, שנדפסו במשך תקופה של ח"י השנים תקנ"ז-תקע"ד. מאז עד שנת תש"ז, נדפס ספר התניא קרוב לארבעים פעמים נוספות. בשנת תשי"ד מסר כ"ק אדמו"ר זי"ע לדפוס את ספר התניא, בתוספת מפתח ענינים, לוח התיקון, רשימת הדפוסים ועוד. מאז ואילך נדפסות כל ההוצאות של התניא עם הוספות אלו. בשנים תשי"ד – תשל"ז נדפס התניא יותר משלשים פעמים נוספות. בשיחה מיוחדת במוצאי ש"ק פר' עקב תשל"ח, הורה הרבי זי"ע להדפיס את ספר התניא בכל מקום מגורי יהודים ברחבי תבל. שוב עורר על כך הרבי בשיחה מיוחדת בש"פ בא, ג' שבט תשד"מ, ועוד בכמה התוועדויות והזדמנויות. הדבר הפך למבצע. מאז ועד עתה נדפס התניא יותר מחמשת אלפי פעמים. בדרך כלל נדפס ספר התניא בערים המרוחקות, על ידי מכונת דפוס ניידת שמביאים לשם. חלק מאוסף דפוסי תניא אלו מוצג בארון מיוחד שבתערוכה. **מקורות:** רשימה מפורטת של כל דפוסי התניא – בהוספות להוצאות התניא החדשות.

השלחן ערוך

אודות זמן התחלת עריכת השלחן ערוך כותבים "בני הגאון המחבר" בהקדמתם "והיתה התחלתו בהיותו יושב שבת תחכמוני" אצל הרב המגיד ממעזריטש, היינו לערך בשנת תק"ל. בתחלה חיבר את חלק או"ח, וב"מיעוט שנים ב' נגמר זה החיבור על או"ח". אחר כך במשך השנים חיבר את חלק יו"ד והלכות מלוקטות מחלק חו"מ ועוד. אמנם גם אז לא מסר את הספר לדפוס, כי אם "התחיל להגיה ולחדש בספרו זה". וכה נמשך הדבר יותר מארבעים שנה, עד להסתלקות רבינו הזקן בשנת תקע"ג, וחיבור השלחן ערוך עדיין לא נמסר לדפוס. בינתיים היתה שריפה גדולה בבית רבינו בלאדי, בשנת תק"ע, ועוד שריפה נוספת בשלהי שנת תקע"ב, בעת בריחת רבינו הזקן עם בני ביתו בימי מלחמת נפוליון, ואודותם כותבים בני הגאון המחבר: "והנה מודעת זאת .. [בעת] שריפת הבתים פעמי' ספו תמו כתבי יד קודש של כבוד אאמו"ר ז"ל בעצמו, ולא נותר כ"א ההעתיקות המפוזרים אצל התלמידים". מתוך ההעתיקות האלו הכינו בני הגאון המחבר את ספר השלחן ערוך לדפוס. מתוך כל אותן כתבי היד של השלחן ערוך לא הגיע לידינו רק כרך אחד, שהתפרסם לאחרונה:

19. רובו כתי"ק הרה"ק מהרי"ל מיאנאוויטש אחיו של רבינו הזקן.

הוא כולל עיבודים שונים של ההלכות שבשלחן ערוך רבינו הזקן, שעדיין לא נתברר תוכנם אל נכון. כמה השלמות והשוואות על פיו נדפסו בהוצאות החדשות של השלחן ערוך. כולל גם הלכות ציצית שבסידור אדמו"ר הזקן; הלכות ציצית וקיצור דברי הראשונים והאחרונים; כששה מהדורות מהלכות מליחה שבספרו "שאריית יהודה"; הערות לשו"ע אדה"ז ועוד.

23x17 ס"מ. פז דף.

אוסף כתה"י מס' 238.

מקורות: סקירת הדיונים אודות התקופות והשלבים בעריכת השלחן ערוך – ב"ספרי ההלכה של אדמו"ר הזקן", מבוא עמ' ט-י. ואודות כתב-היד הזה – שם עמ' י-יב.

דפוסי השלחן ערוך

ההוצאה הראשונה של השלחן ערוך נדפסה במשך השנים תקע"ד-ו, בעיירות שקלאוו – קאפוסט. ששה כרכים, כל כרך כספר בפני עצמו.

20. שלחן ערוך אורח חיים הלכות פסח. שקלאוו תקע"ד.

8°. (5), ב-רמח דף.

21. הלכות נדה. קאפוסט תקע"ד.

4°. (1), מח, נד, (16) דף.

22. שולחן ערוך מהלכות הצריכות מלוקטות מטח"מ וגם מהלכות רבית. קאפוסט תקע"ד.

8°. (1), צד, כ דף.

23. שלחן ערוך אורח חיים [ח"א]. קאפוסט תקע"ו.

8°. (2), ג-ח, פג, עג-רצט, (1) דף.

24. שלחן ערוך אורח חיים הלכות שבת. קאפוסט תקע"ו.

8°. (1), ב-צב, צז-(ר)פ, (2), צח דף.

25. שלחן ערוך אורח חיים הלכות עירובין. קאפוסט תקע"ו.

8°. (1), ב-קסד, קסט-רג, (2), כג דף.

בהוצאות הבאות נדפס כל השלחן ערוך כסדרה אחת בעלת ששה חלקים.

26. [סדילקוב] תקפ"ו.

27. סדילקוב תקצ"א.

במשך השנים האלו התפשט השולחן ערוך של רבינו הזקן גם בפולין, והורגש הצורך להדפיסו גם שם. סיבה נוספת להדפסת השולחן ערוך בווארשא, כי בשנת תקצ"ז נסגרו כל הדפוסים היהודיים ברוסיה, ונשאר רק בית דפוס אחד בוילנא, שלא הספיק להדפסת כל הספרים הנחוצים:

28. ווארשא תקצ"ח-ת"ר.

המו"ל הוא הרה"ק רבי אברהם מרדכי אלתר בן החידושי הרי"מ מגור.

במשך השנים נמצאו העתקות של עוד סימנים, קונטרס אחרון, תשובות ועוד.

בשנת תר"ז נערכה כל הסדרה מחדש, עם הוספות רבות, עם הקדמה מיוחדת של הרה"ק רבי חיים אברהם בן רבינו, ועם הסכמות גדולי רבני חב"ד.

בינתיים נפתח בית דפוס שני ברוסיה, בית הדפוס החסידי בזיטאמיר, ושם נמסרה הוצאה חדשה זו לדפוס:

29. זיטאמיר תר"ז-ח.

מאז ועד היום נדפסו לערך ששים הוצאות נוספות של סדרת השלחן ערוך של רבינו הזקן. בדרך כלל – כל הוצאה בארבע כרכים שהם ששה חלקים.

מקורות: רשימה מפורטת של דפוסי שלחן ערוך אדמו"ר הזקן – בספר "ספרי ההלכה של אדמו"ר הזקן", עמ' 143-20.

הלכות תלמוד תורה

למרות העובדה שהשלחן ערוך לא נדפס עד אחרי הסתלקות רבינו הזקן, כנוצר לעיל, שני חלקים קטנים השייכים לשלחן ערוך, נדפסו כבר קודם, על ידי רבינו הזקן.

הראשון שבהם הוא הלכות תלמוד תורה, שהוא הספר הראשון שמסר רבינו הזקן, יותר משנתיים לפני מסירת ספר ה"תניא" לדפוס.

30. הלכות תלמוד תורה, שקלאב תקנ"ד.

נדפס עם הסכמות, אבל בעילום שם המחבר.

8°. לה דף.

31. תלמוד תורה מבעל המחבר ספר התניא, עם הסכמות חדשות. לבוב תקנ"ט.

12°. (2), לד דף.

32. תלמוד תורה, [סדילקוב] חש"ד. על פי לבוב תקנ"ט, עם איזה שינויים קלים בשער וכו', ושונה התאריך לשנת תקנ"ח.

על פי הדמיון בין קישוטי הספר ושמות פועלי הדפוס נראה שנדפס יחד עם ספר התניא שנדפס שם, ותואר לעיל.

8°. (1), לא דף.

כשנדפס השלחן ערוך בשנת תקע"ד ואילך, נכלל בו גם הלכות תלמוד תורה. בהוצאה הראשונה נדפס בין ההלכות המלוקטות, ובהוצאות המאוחרות יותר, בחלק יו"ד. מאז ואילך לא נדפס הלכות תלמוד תורה בפני עצמו, מלבד מהוצאת אחדות:

33. הלכות תלמוד תורה, ווארשא ת"ר.

היא הדפסה מיוחדת מהשלחן ערוך שנדפס אז שם, ותואר לעיל.

8°. (1), כ דף.

34. תלמוד תורה, לבוב תר"י.

8°. (24) דף.

35. בשנת תשכ"ה נדפסה הוצאה חדשה של הלכות תלמוד תורה, עם מראי מקומות והערות בשולי הגליון על ידי הרב ניסן מאנגעל, ועוד הוספות שונות.

8°. (3), לז דף.

מאז ואילך נדפסו הלכות תלמוד תורה בהוצאות רבות, בדפוס צילום מאותה הוצאה. גם בהוצאות השולחן ערוך שנדפסו אחר כך נכללו הלכות תלמוד תורה בדפוס צילום של אותה הוצאה.

מקורות: רשימה מפורטת של דפוסי הלכות תלמוד תורה – בספר "ספרי ההלכה של אדמו"ר הזקן", עמ' 1-16.

ברכות הנהנין

הספר השני בהלכה שמסר רבינו הזקן לדפוס הוא "לוח ברכת הנהנין". והיא מהדורא בתרא מהלכות אלו שבשולחן ערוך שלו.

השלחן ערוך (עם מהדורא קמא של הלכות אלו) לא נדפס עד שנת תקע"ד, כנוצר לעיל. אמנם לוח ברכת הנהנין (מהדורא בתרא של הלכות אלו) נדפס כבר בשנת תק"ס.

לוח ברכת הנהנין, שקלאוו תק"ס.

36. לוח ברכת הנהנין, זאלקווא תקס"א.

12. כז, (1) דף.

לוח ברכת הנהנין [רוסיה פולין תקס"א?].

37. לוח ברכת הנהנין, קארעץ [תקס"א-ג].

8°. (25) דף.

38. לוח ברכת הנהנין, לבוב [תקס"ד].

8°. (26) דף.

[תאריך ההסכמה הוא כ"ג מ"ח תקס"ד, ומסתבר שבאותה שעה עדיין לא הגיעה לידיהם המהדורא בתרא, שנדפס בסידור בשנת תקס"ג בשם "סדר ברכת הנהנין", כדלקמן].

39. לוח ברכת הנהנין, [רוסיה-פולין] חש"ד.

ניש המשערים שנדפס לערך בשנת תק"צ, אבל לפי זה תמוה מדוע הדפיסו את ה"לוח" שהוא מהדורא קמא, ולא את ה"סדר" שהוא מהדורא בתרא, שכבר נדפס עד אז פעמים רבות, בתוך הסידור וגם פעם אחת בפני עצמו, עם תרגום ללשון אידיש, כדלקמן].

*

בשנת תקס"ג מסר רבינו הזקן לדפוס את הסידור, ובו נכלל גם "סדר ברכת הנהנין", שהוא מהדורא שלישית של הלכות אלו.

מאז ואילך נדפס "סדר ברכת הנהנין" פעמים רבות גם בקונטרס בפני עצמו, וגם בתוספת תרגום לשון אשכנז.

אמנם עיקר הדפסותיו של סדר ברכת הנהנין הן בתוך ההוצאות הרבות של הסידור שבנוסח רבינו הזקן, ובתור הוספה להוצאות החדשות של השלחן ערוך.

מקורות: רשימה מפורטת של דפוסים לוח וסדר ברכת הנהנין – בספר "ספרי ההלכה של אדמו"ר הזקן", עמ' 202-256.

שאלות ותשובות

בהוצאות הראשונות של השלחן ערוך, נדפסו רק תשובות אחדות. הן לא נדפסו כחטיבה בפני עצמה, כי אם כל תשובה נדפסה במקום הראוי לה בשלחן ערוך. בנוסף לכך נדפסה תשובה אחת בחוברת בפני עצמה:

40. תשובת אדמו"ר הגאון, קאפוסט תקע"ה.

4°. (1), י דף.

בהוצאת השלחן ערוך של זיטאמיר תר"ז, לוקטו מחדש כל השו"ת ונדפסו בחוברת בפני עצמה, במצורף להוצאת השלחן ערוך:

41. שאלות ותשובות, זיטאמיר תר"ז.

8°. (1), ב-מד דף.

מעתיקה ואילך נדפסה חוברת השו"ת בכל ההוצאות, כנספח לסדרת השלחן ערוך.

42. בשנת תשמ"ח נדפסו השאלות ותשובות בכרך בפני עצמו, עם הוספות ומראי מקומות וציונים על ידי הרב לוי שי' ביסטריצקי.

נ. י. תשמ"ח.
8°. (15), 494 עמ'.

סידור

בשנת תקס"ג מסר רבינו הזקן לדפוס את סדור התפלה שערך על פי נוסח האריז"ל. האריז"ל עצמו לא חיבר סדר תפלות לכל השנה, רק תלמידיו ותלמידי תלמידיו חברו סידורים שיתאימו אל כוונות האריז"ל. כמה סידורים כאלו נדפסו בין השנים תקכ"ה-תקנ"ד. מסופר שרבינו הזקן עיין בששים סידורים כדי להגיה על פיהם את נוסח התפלה שלו. עוד מסופר, שלפני ההסתלקות של רבינו הזקן התפאר בשלושה דברים שתיקן בחייו, ונוסח התפלה הוא אחד מהם.

בתוך הסידור הזה הוסיף רבינו הזקן לקוטי דינים ומנהגים, אשר ערך רבינו אחרי עריכת השלחן ערוך, והפסקים אשר בו הם מהדורא בתרא לגבי מה שפסק בשלחן ערוך שלו. אחר כך הדפיס רבינו הזקן את הסידור הזה עוד שני פעמים, עם הוספות ותיקונים. כיום לא ידוע עותק משלושת ההוצאות האלו, וידוע לנו עליהם רק מתוך הקדמת שער הכולל שמתארם:

סדור תפלה על פי נוסח האריז"ל, שקלאו תקס"ג.

[אחר כך נמצא עותק ממנו, באוסף רבותינו שבגלות מוסקבה].

סדור תפלה על פי נוסח האריז"ל, קאפוסט חש"ד.

סדור תפלה על פי נוסח האריז"ל, קאפוסט חש"ד (הוצ' שניה).

אחר כך נדפסו הוצאות רבות של סידורי תפלה כפי אשר יסד רבינו הזקן, עם לקוטי הדינים והמנהגים, בעריכות שונות. כל מדפיס שינה והוסיף דברים כפי הבנתו.

מקורות: רשימת הידוע לנו אודות ההוצאות הראשונות של הסידור, עד להדפסת הסדור תורה אור דלקמן – קובץ יגדיל תורה נ.י. חוב' לה עמ' רלה-רמ. עוד הידוע לנו על עריכת הסידור על ידי רבינו הזקן - "בית רבי" פד, א. שו"ת צ"צ חיו"ד הוספות כ, א. "כפר חב"ד" גליון 799 עמ' 56.

סדור תורה אור

בשנת תרמ"ז הגיה והדפיס מחדש הגרא"ד לאוואוט את סידור רבינו הזקן:

43. סדור תורה אור, כפי שנדפס בשקלאב וקאפוסט בחיי הרב המחבר ז"ל

ובהוצאה זאת הוסרו כל השבועים שנפלו בו ברבות הימים בדפוסים שונים, והוגה בתכלית הדיוק. ועוד הוסיף לו "שערי תפלה", לבאר הדיוקים בנוסח התפלה הזה. ויילנא תרמ"ז.

אחר כך ערכו מחדש והדפיסו עם הסידור הנ"ל כמה פעמים נוספות בשנים תרמ"ט, תר"נ ותרנ"ב. בשנת תרנ"ו נדפס בעריכה מחודשת ובשם חדש:

44. סדר תפלה עם תורה אור ועם שער הכולל.

ויילנא תרנ"ו.

מאז ואילך נדפס סידור זה פעמים רבות.

מקורות: רשימת דפוסי הסדור תורה אור, בהוצאות החדשות של הסדור תורה אור, בסופו.

סדור עם דא"ח

אחרי הסתלקות רבינו הזקן, הדפיס מחדש את הסידור הזה, כ"ק בנו אדמו"ר האמצעי, בתוספת דרושי רבינו הזקן השייכים לסידור:

45. סידור עם דא"ח. קאפוסט תקע"ו. ב' חלקים.

4°. (2), קד, נד, סח, ט דף.

אחר כך נדפסו הוצאות רבות של הסידור עם דא"ח.

מקורות: רשימת דפוסי הסידור עם דא"ח, בהוצאות החדשות של הסידור עם דא"ח, בסופו.

סדור תהלת ה'

הסדור הכי נפוץ בחב"ד ביובל האחרון הוא סדור תהלת ה'. בתחלה הי' נדפס בשני פורמטים, עבה ודק. אחר כך גבר הפורמט העבה ונדפס קרוב למאה פעמים. מוצגת ההוצאה הראשונה של שני הסדורים האלו:

46. סדור תהלת ה'.

הוצאת המרכז לעניני חנוך. נ. י. תש"ה.

רובו צילום סדור "סדר העבודה" ווילנא תרע"א, עם תיקונים שונים.

8°. קצ, (2) דף.

47. סדור תהלת ה'.נ. י. תש"ז.

8°. (2), נג, (1) דף.

רובו צילום "דער ראסטאווער סידור", שהוא סדור תהלת ה' שנדפס ברוסטוב בשנת תרע"ח. והסידור ההוא צילום מסדור תפלת כל פה שלפניו, עם הרבה תיקונים על פי הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

*

יוצא אם כן, כי בתקופתנו יש שלושה סוגי סידורים, שנדפסים בחב"ד:

א) סידור עם דא"ח, עם דרושי רבינו הזקן.

ב) סידור תורה אור, כפי שיצא מידי רבינו הזקן.

ג) סידור תהלת ה', כפי אשר יסד רבינו הזקן, מעובד בצורה נוחה לתפלה.

מקורות: רשימת עשר ההוצאות של הסידור הדק ("דער ראסטאווער סידור", או "דער דינער סידור") בקובץ יגדיל תורה נ"י. חוב' לה עמ' רלב. על מדת הדייקנות שבסידורים האלה – קובץ יגדיל תורה ירושלים גליון ה' עמ' 85 שם גליון ז עמ' 85.

תורה אור ולקוטי תורה

באחת מתשובות כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" מספר על הנסיון לרכז את דרושי כ"ק אדמו"ר הזקן, הנפוצים בכמה העתקות, לברר מתוכם דרושים ולהכינם לדפוס.

בשנת תקצ"ז סיים את עריכתו של הכרך הראשון, דרושים השייכים לבראשית ושמות, הגיהם ועיטרם במעט הגהותיו ומסרם לדפוס בספר תורה אור:

48. תורה אור, קאפוסט תקצ"ז.

עם סיום הדפסת החלק הראשון, לפני התחלת החלק השני על ויקרא-דברים ושיר השירים, נגזרה גזירת סגירת הדפוסים ברוסיה, והדפסת החלק השני לא התבצעה אז.

כעבור עשר שנים, בשנת תר"ז, נפתח הדפוס החסידי בזיטאמיר, ושם מסר אדמו"ר ה"צמח צדק" לדפוס את החלק השני, אחרי שהגיהם ועיטרם ברוב הגהותיו; אלא שמטעמי רשיון הצנזורה החליף את שמו:

49. לקוטי תורה, זיטאמיר תר"ח.

מאז ואילך נדפסו התורה אור והלקוטי תורה בהוצאות רבות ; כשני ספרים נפרדים.
מקורות: שו"ת צ"צ חחו"מ סי' ע ס"ט. אגרות-קודש אדמו"ר הצ"צ אגרת ח. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ
ני"ע ח"ד אגרת א'קל. רשימת הדפוסים שבסוף ההוצאות החדשות של תורה אור ושל לקוטי תורה.

מאמרי אדמו"ר הזקן

בהתנועדות חג השבועות תשל"ח הודיע הרבי על יסוד מערכת עריכה והוצאה לאור של דרושי רבותינו
הנמצאים בכתבי-יד.
הדבר הראשון שפעל הצוות הי' עריכת סדרת "מאמרי אדמו"ר הזקן".
יותר מעשרים כרכים נדפסו בסדרה הזאת במשך השנים. רובם על סדר שנות אמירת הדרושים.
אחדים מהם מוצגים בתערוכה.

שאר ספרי רבינו הזקן

אחרי הסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן בכ"ד טבת תקע"ג, הדפיס כ"ק בנו אדמו"ר האמצעי שני ספרי
דרושי כ"ק אביו, האחד הוא סידור עם דא"ח, שכבר תואר לעיל, והשני :

50. ביאורי הזהר, קאפוסט תקע"ו.

4°. קלט, נז דף.

במשך השנים נדפסו עוד כמה מספרי דרושי רבינו הזקן :

51. שני המאורות.

דרושי רבינו הזקן בהנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי.

לבוב תרמ"ב.

8°. מח דף.

52. מאה שערים.

מאה מאמרים ואגרות רבותינו רבינו הזקן, האמצעי והצמח צדק.

ברדיטשוב תרע"ג.

נדפס יחד עם סדור כפי אשר יסד רבינו הזקן, שנקרא סדור מאה שערים.

53. בונה ירושלים.

דרושי רבינו הזקן.

ירושלים תרפ"ו.

8°. (4), קפ עמ'.

חפצי קדשו

אחרי בריחת רבינו הזקן עם בני ביתו מלאדי במלחמת נפוליון, הי' כל ביתו למאכולת אש. כמעט לא ידוע
לנו על חפצי קודש שהשתמש בהם רבינו הזקן ושרדו בדורות הבאים.

בתערוכה מוצגים כמה פרטים, שיש איזה מסורת שהם חפצים שהשתמש בהם רבינו הזקן, אף
שמסורות האלו עדיין לא נבדקו לאשורן :

54. תמונת התפילין של רבינו הזקן.

התפילין הובאו מרוסיה בשנת תשכ"ו, וניתנו אז על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע, כדי שיהיו מונחים על
הבימה, וכל אלו שטבלו במקוה הורשו לעבור בשורה ולראות את התפילין.

אוסף החפצים מס' 6104.

55. כיפה, שעל פי המסורת היא הכיפה של כ"ק אדמו"ר הזקן.

נמצאה בחבילת חפצי קודש בארון קיר שבחדר יחידות של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע. אחד מאנ"ש סיפר שהרבנית הזקנה אמרה לו פעם אחת שהיא הכיפה של רבינו הזקן.

[אחר כך נתברר שהיא של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע].

56. פמוט נר שבת קודש של הרבנית מנוחה רחל ע"ה סלונים, בת כ"ק אדמו"ר האמצעי.

לפי המסורה קיבלה אותו מאת זקנה – כ"ק אדמו"ר הזקן [נישואיה היו כבר אחרי הסתלקות רבינו הזקן, ואם כן ניתנו לה בהיותה ילדה].

נמסר לרבי על ידי נכדה – ה"ר משה שלמה ע"ה סלונים.

אוסף החפצים 6106.

57. פרוכת אשר לפי מסורת אחת היא של כ"ק אדמו"ר הזקן. את הפרוכת נתן הרה"ח ר' מאיר אטקין, ובתיאור המצורף כותב אודותה:

הפר[וכ]ת קניתי מיד האברך התמים אהרן אלי' [גרשוני], שהוא חתנו של ר' פנחס ראקשיקער [שרייבער] ע"ה. כפי שמספר בא זה לידו מגיסו התמים ר' אליעזר ע"ה שאלקעס (כך קראו לו), שהי' בן בית אצל ר' שמואל עקיבא שניאורסאן ממאסקווא, וממנו בא לו זה בקבלה שזהו של אדמו"ר הזקן נ"ע.

תואר פני קדשו

על הקיר תלויים ציורי דיוקן רבינו הזקן, מתחיל מהדיוקן הראשון שנדפס, ועד לציורים שצוירו על פי אותה תמונה נדפסת, וניתנו אל כ"ק אדמו"ר זי"ע ושמורים בארכיון הספריה.

תערוכה ח

תערוכת אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

לקראת יום ההולדת והגאולה י"ב תמוז ה'תש"ס

120 שנים ללידתו – בשנת תר"מ

ו-73 שנים לגאולתו – בשנת תרפ"ז

נפתחת בספריה "תערוכת אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע"

המציגה חפצים, כתבי וספרי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

עד יו"ד שבט תשס"א

סיום שנת יובל החמישים להסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

וקבלת הנשיאות על ידי כ"ק אדמו"ר רבינו נשיאינו

בין השאר מוצגים בתערוכה:

1. השטריימל שלו.
2. הכובע שלו.
3. הכיפה שלו.
4. האבנט שלו.
5. הקיטל שלו - עליו ארוג הר"ת של שמו : JS.
6. מטה נועם שלו.
7. מזוזה שהיתה מונחת בשולחנו.
8. שעון שהיה מונח על השלחן.
9. פעמון שהיה מונח על השלחן.
10. עפרון שהיה כותב בו.
11. מזוודה מיוחדת לשמירת כתבי הקודש ועליה חרוט באותיות מזוהבות : JS.
12. פספורט שלו.
13. ניירות האזרחות שלו.

יומנים:

14. יומן תרס"ג.
15. יומן תרפ"ט – תר"ץ.
16. יומן תרצ"ב.

פנקסי מכתבים:

17. ילקוט מכתבים תרפ"ד.
18. ילקוט מכתבים תש"י.
19. מאמר בכתב-יד-קדשו – משנת ה'ת"ש.
20. שיחה בכתב-יד-קדשו – משנת תש"ג.
21. מנורת נשיאי חב"ד בכתב-יד-קדשו.
22. תולדות אדמו"ר מוהר"ש נ"ע – בכתב יד קדשו.

ספרים מהאוסף שלו בליובאוויטש:

23. עם כריכה טיפוסית שנכרכה בבית הרב בליובאוויטש.

24. כנ"ל, ועל גב הכריכה – הר"ת של שמו: י"ש.

25. עם אקסליבריס שלו.

בתערוכה מוצגים גם תמונות מקוריות ונדירות, גם כאלו שאפשר להכיר בהם את השטריימל, הכובע, המזוודה שעומדת בחדר היחידות, השעון ופעמון ומטה הנועם.

תערוכה ט

תערוכת ספרי רבותינו

ספרים וכתבי-יד עתיקים מגנזי הספריה
חפצים וכתבים של אדמו"רי חב"ד

הבעל שם טוב

1. תצלום מכתב בכתב ידו הקדושה.

2. תצלום סידור כתב-יד שהתפלל בו, וחתומים עליו תלמידיו הקדושים.

3. ספרו "כתר שם טוב", דפוס ראשון, זולקווא תקנ"ד.

4. כתב יד "שבחי הבעש"ט" מהתקופה שלפני הדפסתו.

המגיד ממזריטש

5. ספרו "מגיד דבריו ליעקב", דפוס ראשון, קורעץ תקמ"א.

6. הסכמתו (היחידה) לספר "הלכה פסוקה", טורקא תקכ"ה.

כ"ק אדמו"ר הזקן

7. תואר פניו הקדושים, הדפסה ראשונה מציור, תרמ"ט.

8. סידור עם דא"ח, דפוס ראשון, קאפוסט תקע"ו.

9. ביאורי הזהר, דפוס ראשון, קאפוסט תקע"ו.

10. דרוש וארא שאמר אדמו"ר, רשמו אחיו הרה"ק מהרי"ל, והוגה בכת"ק אדמו"ר.

11. העתקת דרושיו משנת תקנ"ג.

12. תניא, דפוס ראשון, סלאוויטא תקנ"ו-ז.

13. תורה אור, דפוס ראשון, קאפוט תקע"ו.

כ"ק אדמו"ר האמצעי

14. עטרת ראש, דפוס ראשון, קאפוסט תקפ"א.

15. נר מצוה ותורה אור, דפוס ראשון, קאפוסט תק"פ.

16. אמרי בינה, דפוס ראשון, קאפוסט תקפ"א.

17. שערי אורה, דפוס ראשון, קאפוסט תקפ"ב.

18. מכתב בחתימת יד קדשו.

19. כתב יד קדשו, "הנחה" מדרושים שאמר אביו אדמו"ר הזקן.

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק"

20. תואר פניו הקדושים, הדפסות עתיקות.

21. מכתב בכתב יד קדשו.

22. סידור שהתפלל בו.

23. צמח צדק, דפוס ראשון, ווילנא תרל"א.

24. שרוול מהקאפאטא שלו.

כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע

25. לקוטי תורה לג' פרשיות, דפוס ראשון, ווילנא תרמ"ד.

26. כיפה שלו.

27. מכירת חמץ שלו בחתימתו.

28. פרדס רמונים, שקנה בצעירותו, בחתימתו.

29. מגלת אסתר שכתב.

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע

30. מכתבו הכללי שהדפיס בשנת תרע"ז.

31. מאמר כתב יד קדשו.

32. מכתב כתב יד קדשו, אודות קניית בית הדפוס ברוסטוב.

33. שטר התנאים שלו, ועליו כתב יד קודש אדמו"ר ה"צמח צדק".

34. תלמוד ירושלמי, עם הגהות בכתב יד קדשו על הגליון.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

35. מאמר כתב יד קדשו.

36. קונטרס – מאמר שלו, מהראשונים שנדפסו.

37. מנורת החסידות" בכתב יד קדשו.

38. פספורט שלו.

39. ה"ספודיק" שלו.

הרבי

40. תעודת כבוד לרבי, בחתימת נשיא ארה"ב, חברי הסינט והקונגרס, לקראת יום הולדתו י"א ניסן תשמ"ג.

41. אות כבוד מקונגרס ארה"ב לרבי, מדליה של זהב, לקראת יום הולדתו י"א ניסן תשנ"ב.

42. הגדה של פסח, עם לקוטי טעמים ומנהגים, דפוס ראשון, קה"ת תש"ו.

43. היום יום, דפוס ראשון, קה"ת תש"ג.

44. תשורה שניתנה בחתונתו, על ידי כ"ק חותנו אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

45. ספר שקיבל בחתונתו, בחתימת יד קדשו.

דפוסים ערש – תנ"ך ומפרשיו

46. תנ"ך עם פירוש רבי דוד קמחי (רד"ק), שונצינו רמ"ו.

47. תנ"ך עם פירוש רבי אברהם אבן עזרא, נפולי רמ"ח.

48. פירוש רש"י על התורה, ריגיו די קלבריה רל"ה.

דפוסים ערש וכתבי-יד – תלמוד בבלי

49. כתב-יד מסכת סנהדרין - על קלף.

50. כתב-יד מסכת קידושין עם פירוש רש"י, ספרד לערך ר"ל.

51. דפוס הראשון של תלמוד בבלי בספרד, דף הראשון של מסכת חגיגה, לערך רמב.

52. דפוס הראשון של תלמוד בבלי באיטליה, דף האחרון של מסכת ברכות, שונצינו רמד.

דפוסים ראשונים – ספרי הלכה

53. משנה תורה להרמב"ם, שונצינו רנ.

54. ספר מצות גדול (סמ"ג), שונצינו רמ"ט.

55. טורים, פורטוגל רנ"ה.

56. שלחן ערוך, ויניציאה של"ד.

כתובות עתיקות

57. שנת ת"כ.

58. פינאלי תצ"ו.

59. פאס תקנ"ט.

מפות עתיקות של ארץ ישראל

60. נדפסה עם הגדה של פסח, אמשטרדם תנ"ה.

61. על ידי י. י. בנימין תרט"ו.

62. ווארשא תרמ"א.

תערוכה י

תערוכת תעודות כבוד לרבי

תעודות כבוד, מפתחות ומדליות שניתנו לרבי
על-ידי ראשי מדינות ועיירות ברחבי תבל
מפתחות בתי-חב"ד וטנקי מצוות בעולם

נפתחה בי"א ניסן תשס"ה

מבחר מפתחות הוקרה ומדליות מראשי מדינות ועיירות מסביב לעולם

מבחר מפתחות מבתי חב"ד בעולם

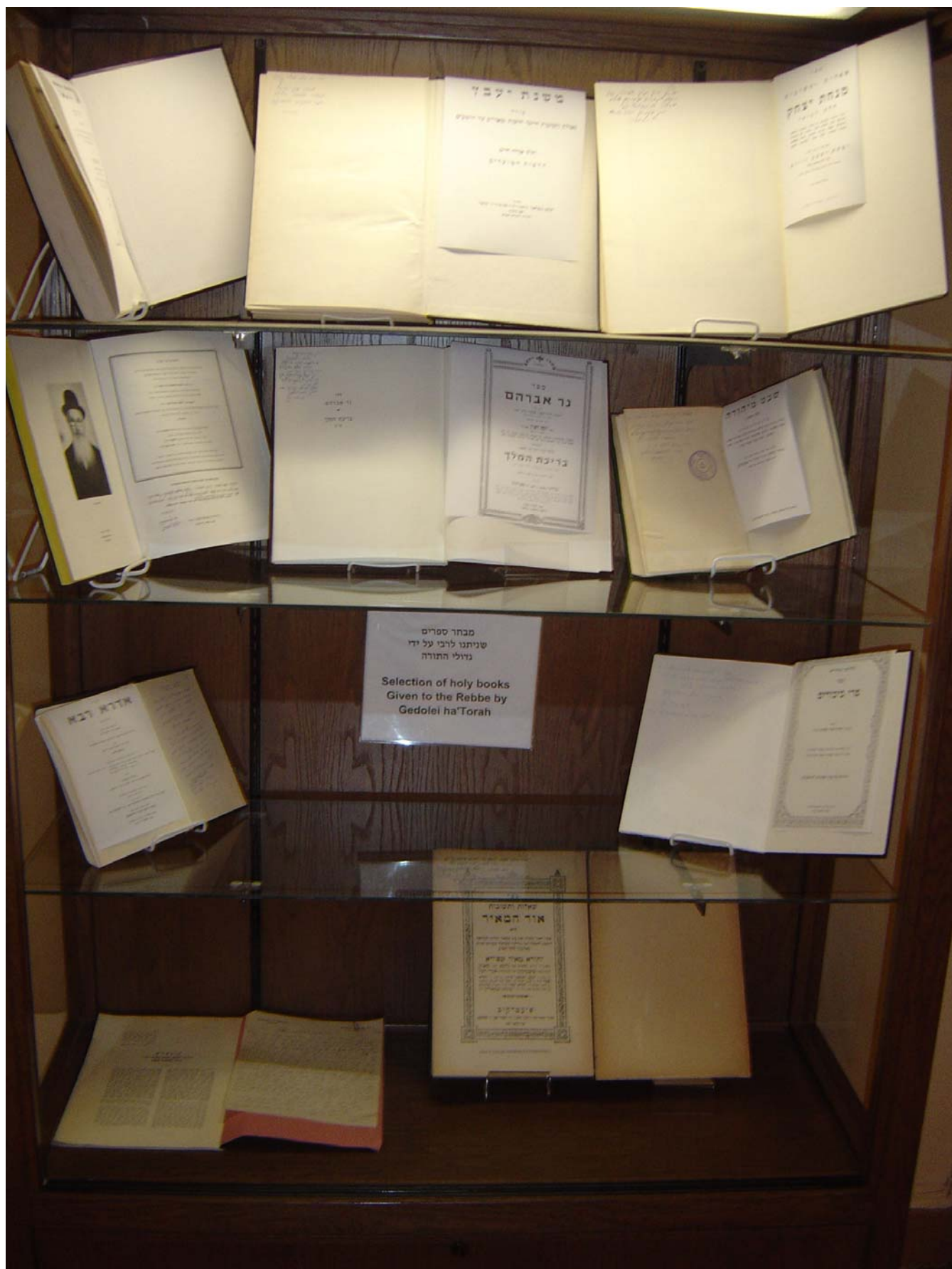
מבחר מפתחות מטנקי המבצעים בעולם

מבחר מפתחות הוקרה ומדליות מעיירות בארה"ק

מבחר ספרים שניתנו לרבי על ידי גדולי התורה

מבחר מדליות מצה"ל שניתנו כהוקרה לרבי

תערוכה יא

תערוכת מבית הגנזים

מכתבים מסמכים וכתובות, תמונות וציורים,
תפילין, מגילות וחפצים
ספרים נדירים וכתבי-יד

מ"בית הגנזים" אשר בספריית
אגודת חסידי חב"ד - אהל יוסף יצחק - ליובאוויטש

נדפס בספר בפני עצמו, בשנת תש"ע

תערוכה יב

תערוכת מפתחות ותעודות כבוד

שניתנו לרבי

על-ידי ראשי מדינות ועיירות ברחבי תבל
מפתחות בתי-חב"ד וטנקי מצוות בעולם

אלול תשע"ג

לא נדפס לה קטלוג

לפנינו סקירה שנדפסה אז
ותמונות ארונות ושלחנות הראוה

סקירה

מה יש בתערוכה החדשה?

מפתחות ותעודות כבוד שניתנו לרבי במשך השנים, הם ניתנו לרבי על ידי נשיאות וממשל ארצות הברית, ראשי מדינה וראשי עיר ברחבי העולם.

זה כולל גם הכרזות של ממשלות וראשי עיירות על יום ההולדת של הרבי – י"א ניסן, כ"יום חינוך" עבור כל המדינה או העיר.

וכן מפתחות מבתי חב"ד וטנקי מצוות, שניתנו לרבי על ידי שלוחיו של הרבי ברחבי העולם. כמו כן מוצגים בשלחן-ראווה מיוחד, המדליות וההקדשות שניתנו לרבי על ידי מפקדים ופלוגותיהם בצה"ל, להביע בזה את תודתם על פעילות הרבי, על ידי שליחיו בארץ הקודש, לעודד את המורל של החיילים.

מה מיוחד בתערוכה?

כל מי שרוצה להציץ למערכת היחסים של נשיאים, ראשי מדינות, ראשי עיר, מפקדים ושלוחים ברחבי תבל – לפעילותו של הרבי ולפעילותה של חב"ד ברחבי תבל, יש לו כאן פריטים המציגים כבוד זה.

ויחד עם זה – גם אודות השלוחים שמסרו לרבי מפתח של בית חב"ד חדש שפתחו, או טנק מצוות שקנו. עיקר התרחבות הפעילות של בתי חב"ד התחילה בי"א ניסן תשל"ב, במלאת לרבי 70 שנה. הרבי דיבר אז שיחה מיוחדת, בה סיפר שהי' מי שהציע לו לקחת חופשה לקראת הגיל הזה, אמנם האמת היא שאחרי שנות השבעים באים שנות השמונים, שעליהם נאמר "אבוא בגבורות ה'" (תהלים ע"א, טז). ולכן מבקש הרבי מהשלוחים, שבמשך השנה הבאה יפתחו 71 מוסדות חדשים.

אחד מאלו שקיבל על עצמו לפתוח בתי חב"ד חדשים במשך השנה הי' הרב שלמה שי' קונין, השליח הראשי לקליפורניה. בתום השנה הדפיס אלבום של המוסדות החדשים שנוסדו בקליפורניה במשך השנה, והגישו לרבי בתוך עטיפת כסף, שעליה נאמר: "ע"א, מוקדש לכ"ק אדמו"ר שליט"א, י"א ניסן ה'תשל"ג, שנת השבעים ואחת שנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א".

איך התנהל עניין אותות כבוד. אנשים היו באים לרבים ופשוט מעניקים, או שהיה זה בצורה מתוכננת מראש?

בדרך כלל הי' זה בתיאום בין ראש הממשל או ראש העיר, עם השליח הראשי שבאיזור ההוא. נקח לדוגמה את וואשינגטון הבירה, כל שנה הי' השליח הרב אברהם שי' שם טוב מארגן אירוע בוואשינגטון בקשר ליום ההולדת של הרבי בי"א ניסן.

בהמשך לאותו אירוע הי' הנשיא, עם הסנטורים ואנשי הקונגרס חותמים על תעודת כבוד לרבי, שבו היו מתארים את תרומתו הגדולה של הרבי לחינוך דורנו, ואשר לכן מקדישים הם את יום ההולדת של הרבי ל"יום חינוך" בארצות הברית.

באירוע זה הי' אחד מאנשי הממשל נושא נאום בכבודו של הרבי, הנאום הזה הי' נדפס במה שנקרא congressional Record. ובדרך כלל הי' מלווה גם עם מכתב-ברכה מנשיא ארצות הברית אל הרבי.

בשנת תשנ"ד, הגדילו לעשות, והנפיקו "מדליה של זהב" לכבוד הרבי, אשר בצדו האחד חרוטה דמות קדשו של הרבי, ובעברו השני חרוטה צורת הבנין 770, ונכתב עליו "לתקן העולם – BENEVOLENCE ETHICS LEADERSHIP SCHOLARSHIP".

יש משהו ייחודי-מרגש באחד מאותות הכבוד?

לצדם של המפתחות והמדליות של ראשי העיר והממשל, מוצגת בארון ארץ הקודש המדליה ששלח המקובל הרב כדורי לרבי, בצורת כוס ותחתית, ועליהם חרוט:

"פי צדיק יהגה חכמה, מזכרת אהבה וברכה למעלת כ"ק האדמו"ר מנחם מנדל שליט"א יתברך באורך חיים טובים ומאושרים, ידידו ומכבדו יצחק כדורי".

"כוס של רפואה, למעלת כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל בן חנה שליט"א, ליום הולדת הצ"א ה'תשנ"ג, בברכה הרב יצחק כדורי שליט"א".

מאיזה מדינה הגיעו הכי הרבה פריטים?

כמדומה שהכי הרבה ניתנו על ידי הממשל בוואשינגטון ובמדינת ניו יורק, וארץ הקודש.

בארון של ארץ הקודש מוצגים המפתחות והמדליות שניתנו לרבי על ידי ראשי העיירות ירושלים (טדי קולק), תל אביב (שלמה להט), ועוד עיירות רבות.

ולצד מופיעה הכרזת "יום חינוך" על ידי ראשי העיר חיפה לכבוד הרבי, יחד עם הכרת תודה לפעילותו: "תושבי חיפה מכירים גם תודה לכבוד הרבי שליט"א על פעולותיו הברוכות בעירנו להרבצת תורה ויהדות ואהבת ישראל".

עד כמה נתן הרבי חשיבות לנושא זה?

האירוע הראשון של ראש עיר שהחליט להביע את הערכתו לחב"ד, על ידי מסירת מפתח העיר לרבי, הי' ראש העיר של קרית-גת, באלול תשכ"ב. הוא שלח את המפתח לרבי על הרב יעקב פלס ע"ה, שמסר את המפתח לרבי בעת התוועדות קבלת הפנים לאורחים, בליל ערב ראש השנה תשכ"ג. בהמשך למסירת המפתח ביאר הרבי בשיחתו את תוכנה של מפתח העיר, שעל ידו היא פתיחת וסגירת שערי העיר להגן עליה מהחוץ (ראה תורת מנחם התוועדות חל"ד ע' 324).

אחרי שמפתח זה התקבל ברצון, התחילו לעשות כך גם שלוחים נוספים, שדרכם שלחו ראשי העיירות שלהם את מפתח העיר לרבי.

ראש העיר של ניו-יורק מר אברהם בים, מסר לרבי מדליה של העיר, בצורת כוס. בפתקה המצורפת למדליה רשם הרבי בכתב יד קדשו את תאריך מסירת המדליה "יא ניסן תשל"ז". המדליה והפתקה מוצגים בתערוכה, בארון ראווה המוקדש למדינת ועיר ניו-יורק.

גם מוצגת בארון הזה תעודת הכבוד שמסר מר אברהם בים לרבי, ביו"ד שבט תשל"ה, ביום מלאת 25 שנים לנשיאותו.

ראש העיר של ס. פאולא ברזיל, שלח לרבי את מפתח העיר, על ידי אחד מידידיו. בפתקה המצורפת למפתח רשם הרבי בכתב יד קדשו: "ס. פאולא, יו"ד שבט תש"ל, מהמיינר [ראש העיר], על ידי הר"ד שי ראזן". המפתח והפתקה מוצגים בתערוכה, בשולחן ראווה המוקדש למדינות אמריקה הדרומית.

כמה פריטים בסך הכל יש בתערוכה?

קרוב למאה פריטים, המוצגים ב-13 ארונות ושולחנות ראווה, המוקדשים אל: ארץ הקודש, צה"ל, וואשינגטון, ניו-יורק, קליפורניה, מישגן, פלורידה, ארצות הברית, אמריקה הדרומית, אירופה, רוסיה, וקנדה.

כיצד אתם בוחרים נושא לתערוכה?

מאז התחילו בשנת תשנ"ד. כבר ערכנו יותר מעשר תערוכות, כל שנה שנתיים בוחרים נושא להקדיש אליו את התערוכה.

פעם מדובר בספרים וכתבי-יד עתיקים ונדירים, פעם בפריטים של ואודות רבותינו, פעם הקדשנו את התערוכה לאוסף ההגדות הנדירות שבספריה, פעם הקדשנו את התערוכה לפעילות, השליחות ומבצעי המצוות של חב"ד, פעם הקדשנו את התערוכה לדפוסים הראשונים של ספרי החסידות, פעם הקדשנו את התערוכה ליובל המאתיים שנה לגאולת רבינו הזקן ממאסרו בשנת תקנ"ט.

התערוכה הקודמת (האחרונה) הוקדשה ל"מבית הגזים" של הספריה. והפעם הקדשנו את התערוכה למפתחות ותעודות כבוד שניתנו לרבי.

אם אפשר לשתף אותנו במאחורי הקלעים של הכנת התערוכה לציבור הרחב.

המטרה של התערוכות היא שכל מבקר יוכל לראות בעצמו מהספרים הנדירים והקדושים, כתבי-יד-קודש, מכתבים מסמכים וכתובות, חפצים, תמונות וציורים, תפילין ומגילות שבארכיון הספריה של חב"ד.

ומשתדלים שכל שנה שנתיים תהי' תערוכה נוספת, כדי שאלו שכבר ביקרו בתערוכות לפני איזה שנים, יוכלו לבוא לתערוכה ולמצוא פריטים שלא ראו בפעם הקודמת.

הארכיון של הספריה הוא חלק מ"ספריית אגודת חסידי חב"ד – אהל יוסף יצחק – ליובאוויטש". אלא שהספריה עצמה היא "ספריית מחקר" שאינה פתוחה לציבור הרחב, כי אם למי שרוצה לעיין באיזשהו ספר נדיר, אזי הוא בא לאולם הקריאה, ממלא טופס, והספרן מביא לו את הספר לעיין בו.

אמנם כל אחד שבא למרכז חב"ד – 770, רצונו לראות מהפריטים המיוחדים שבספריה, גם אם אינו בא לחקור ולעיין באיזשהו ספר מסויים.

זאת היא מטרתה של התערוכה.

כמה מבקרים לערך בכל תערוכה?

הייתי מסכם שלכל אחת מהתערוכות באים לערך 50 אלף מבקרים. התערוכה פתוחה כל יום בין השעות 12:00 – 5:00, ובאים אליה כל יום – יחידים, משפחות, וקבוצות, גדולות או קטנות.

מתי יוכל הציבור להיחשף לתערוכה, ומהם שעות הפתיחה וכו'.

זה עתה סיימנו להכין ולפתוח את התערוכה הזאת.

יום הפתיחה הרשמי הוא ראש-חודש אלול.

ארון ראווה 1 – ארץ הקודש

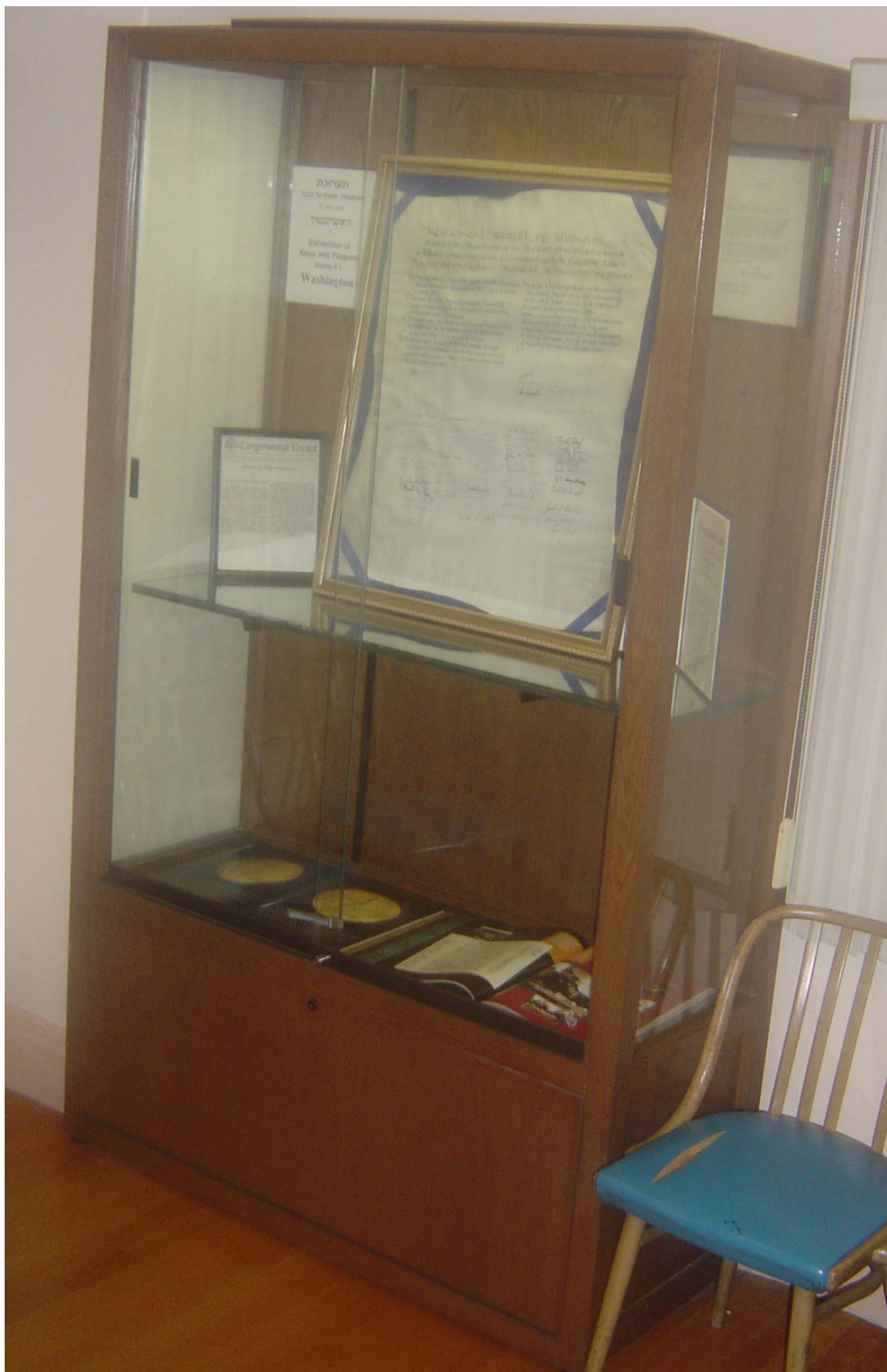
[illegible]

ארץ הקודש
*

Exhibition of
Keys and Plaques
Display # 2

The Holy Land

ארון ראווה 3 – וואשינגטון

ארון ראווה 4 – ניו יורק

ארון ראווה 5 – קליפורניה

ארון ראווה 6 – משיגן

ארון ראווה 7 – ארצות הברית

ארון ראווה 8 – אירופה

שולחן ראווה 9 – צה"ל

שולחן ראווה 10 – פלורידה

שולחן ראווה 11 – קנדה

שולחן ראווה 12 – אמריקה הדרומית

שולחן ראווה 13 – רוסיה

תערוכה יג

תערוכת גנזי ספרים

מוצגים בה הספרים העתיקים שבספריה – מתקופת ערש הדפוס
שנדפסו ב-100 השנים הראשונות של הדפוס העברי
(רל"ה 1475 – של"ד 1574)
כתבי-יד, כרוזים ומודעות עתיקים ונדירים

תאריך הפתיחה:
ג' תמוז ה'תשע"ד
יום ההילולא העשרים של הרבי

חוברת הדרכה:
הרב שלום דובער לוין
ה"ר משה העלער

פתיחה

ספריית אגודת חסידי חב"ד - אהל יוסף יצחק - ליובאוויטש, ממוקמת במרכז העולמי של תנועת חב"ד - 770 איסטערן פארקוויי, ברוקלין נ.י. והיא אחת מהספריות החשובות ונדירות, שבה שמורים יותר מרבע מיליון ספרים וכתבי יד, חלקם עתיקים ונדירים.

בספריה ישנו גם אולם תערוכות, אשר בו מוצגים מפעם לפעם, פריטים מובחרים מתוך ארכיון הספריה, גנזך החפצים, תמונות, ספרים וכתבי-יד; כאשר כל שנה או שנתיים נבחר נושא מיוחד, שאליו מוקדשת התערוכה של השנה הזאת.

לקראת יום ההילולא העשרים של הרבי - ג' תמוז ה'תשע"ד, נפתחת באולם התערוכות של הספריה - "תערוכת גנזי ספרים", אשר בה מוצגים הספרים העתיקים שבספריה - מתקופת ערש הדפוס, שנדפסו ב-100 השנים הראשונות של הדפוס העברי (רל"ה 1475 - של"ד 1574), כתבי-יד, כרוזים ומודעות עתיקים ונדירים.

בתערוכה מוצג גם מחשב עם קטלוג הספרים שבספריה, אשר בו יכולים המבקרים לראות את תיאור הספרים המוצגים, ואת תיאור שאר הספרים שבספריה. בקטלוג הזה אפשר לראות גם תצלומי עשרות אלפי ספרים, מהספרים הנדירים שבספריה.

כמו כן אפשר לקבל סיור מודרך של התערוכה - בוידאו שבמחשב.

א. תורה נביאים וכתובים

1. דף מתוך ספר תורה עתיק

"ספר תורה שבלה או נפסל נותנין אותו בכלי חרס וקוברין אותו אצל תלמיד חכם" (שו"ע יו"ד רפב, י). אמנם לפעמים הי' מגיע לידי נכרי, שהי' משתמש עם הקלף שבו לכריכת ספרים.

בתקופת הערש של הדפוס, עדיין לא הי' הקרטון בשימוש, ולצורך כריכת הספרים רגילים היו להשתמש בלוחות עץ או עור, או מעין קרטון העשוי ממספר דפים מדובקים זה לזה.

בשעה שקיטלגנו בספריה את הספרים שנדפסו בראשית תקופת הדפוס, היינו מוצאים לפעמים בתוך הכריכה, דפים יקרי ערך ונדירים. חלק מהמוצגים שבתערוכה הזאת הוא מאותם דפים.

כזה הוא הדף שלפנינו, מפרשת קדושים-אמור (כ, כב – כב, טו), שהוצאנו מתוך כריכת ספר. והוא שמור בארכיון הספריה מספר 1708.

2. תורה – כתב-יד על קלף

ספר תורה נכתב בגלילה, על דפי קלף התפורים זה לזה. אמנם לפעמים כתבו את התורה על דפי קלף שנכרכו כספר שלנו, לצורך לימוד, וניקדו אותם כחומשים שלנו.

חומש כזה מוצג לפנינו, השמור בארכיון הספריה מספר 1906.

3. נביאים עם פירוש הרד"ק – שונצינו רמ"ו

אחד מבתי הדפוס העבריים הראשונים הי' בית הדפוס בשונצינו, שיסד המדפיס יהושע שלמה שונצינו (ראה מספר 11), בשנת רמ"ג (1483). והדפיס בו קרוב ל-20 ספרים במשך 5 שנים.

הספר שלפנינו, שהדפיס בשנת רמ"ו (1486), הוא נביאים עם פירוש רבי דוד קמחי – הרד"ק (חבל נרבונא שבצרפת, תתק"כ 1160 – תתקצ"ה 1235), מגדולי הפרשנים והמדקדקים. הפנים באותיות מרובעות (רק חלקו מנוקד). והפירוש – באותיות רש"י. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 50456.

4. מגלת אסתר – קושטא רע"ח

אחרי גירוש ספרד, בשנת רנ"ב, התיישבו רבים מהמגורשים בקושטא, ופתחו בו כמה בתי דפוס עבריים (בתי דפוס לשפת המדינה לא נפתחו בה עד יותר ממאתים שנה מאוחר יותר). בית הדפוס הראשון נפתח שם על ידי האחים דוד ושמואל נחמיאש, שהועבר אחר כך לידי שמואל, בנו של דוד נחמיאש.

הספר שלפנינו הוא האחרון שהדפיס, בשנת רע"ח (1518), והוא מגלת אסתר עם פירוש רבי יצחק אבן ערמאה בעל העקידה (עקדת יצחק), ממגורשי ספרד (ק"פ 1420 – רנ"ד 1494). הפנים באותיות מרובעות מנוקדות, והפירוש באותיות רש"י.

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 59674.

5. תהלים איוב – ויניציאה רע"ח

הדפוס הכי גדול בתקופה ההיא הי' הדפוס בוויניציאה, שיסד דניאל בומברג בשנת רע"ז. בשלושים השנים הבאות הדפיס בו ספרים רבים, על מנת להפיצם ברחבי תבל. את התנ"ך ואת התלמוד הדפיס מספר פעמים בתקופה זו. מתוכם מוצג כאן כרך תהלים-איוב, שנדפס בשנת רע"ח (1518).

6. תורה – ויניציאה רפ"ה

כמו כן מוצג כאן כרך התורה שהדפיס בשנת רפ"ה (1525) – מסדרת מקראות גדולות, עם כמה פירושים ועם המסורה הגדולה והקטנה.

7. תנ"ך – פריס ש"ד-ה

במקביל להדפסת תנ"ך בפורמט גדול, עם מפרשים, הדפיסו גם תנ"ך קטן ביותר – תנ"ך כיס, בלי תרגום ובלי פירושים.

הכרך המוצג כאן הוא מהוצאות פריס ש"ד-ה (1545-1544), על ידי המדפיס רוברטוס סטפנוס.

ב. תלמוד בבלי

בארון הזה מוצגת התפתחות ספרי התלמוד, מתקופת הראשונים, שלמדו מתוך תלמוד המועתק על קלף, ועד להדפסת התלמוד – בדפוס בומברג (ויניציאה ר"פ-רפ"ג), שבו נקבעה צורת הדף הקבועה של התלמוד, כפי שנדפסת מאז ועד ימינו.

8. תלמוד בבלי – כתב-יד על קלף

סיום עריכת התלמוד הי' לערך בשנת ד'רסד. כעבור כ-650 שנים חי הרמב"ם, המספר (הלי' מלוה ולוה טו, ב), שהוא ראה גמרא הכתובה על הקלף לפני קרוב לחמש מאות שנה, כלומר קצת אחר סיום תקופת הגמרא.

בארכיון הספריה (מס' 1701) שמורים שלושה דפי תלמוד הכתובים על קלף (ממסכתות סנהדרין ושבועות), שמצאנו בתוך כריכת ספרים. לפנינו מוצג דף ממסכת סנהדרין.

9. תלמוד עם פרש"י – כתב-יד

רבי שלמה יצחקי (רש"י) היה גדול מפרשי התנ"ך והתלמוד (טריוויו שבצפון צרפת, ד'תת 1040 – ד'תתס"ה 1105). פירושו על התלמוד הי' מועתק בקונטרסים ונקרא בשם "הקונטרס". בתקופה מאוחרת יותר התחילו להעתיקו על גליון התלמוד.

בארכיון הספריה (מס' 1702) שמורים 10 דפים ממסכת קידושין, עם פירוש רש"י על הגליון, שנעתקו בראשית תקופת ערש הדפוס. מצאנו אותם בתוך כריכת ספר. אחד מהם מוצג לפנינו.

10. תלמוד בבלי – ואדי אלחג'ארה רמ"ב

את אחד מבתי הדפוס הראשונים יסד המדפיס שלמה בן משה הלוי אלקבץ בואדי אלחג'ארה, לערך בשנת רל"ו (1476), ובו נדפסה ההוצאה הראשונה של התלמוד, עם פירוש רש"י (בלי התוספות), משנת רמ"ב ואילך.

כעבור 10 שנים, בשנת רנ"ב (1492) גורשו היהודים מספרד, וספריהם נשרפו. כך שלא נשאר אף עותק שלם של התלמוד הזה, רק חלקים קטנים שמורים בספריות שונות.

בארכיון הספריה שמורים 17 דפים מתוך ההוצאה הזו של התלמוד, שמצאנו בתוך כריכת ספרים. אחד מהם מוצג לפנינו.

11. תלמוד בבלי – שונצינו רמ"ד

בשנת רמ"ג (1483) פתח יהושע שלמה שונצינו את בית הדפוס בשונצינו שבאיטליה. באותה שנה התחיל להדפיס בו את התלמוד. בהוצאה זו נדפס על הגליון פירוש רש"י וגם התוספות. את מסכת ברכות הראשונה סיים להדפיס בשנת רמ"ד (שנת גמרי"א),

בארכיון הספריה שמורים כמה דפים מהוצאה זו, שמצאנו בתוך כריכת ספר. בין הדפים נמצא גם דף הקולופון שבסוף מסכת ברכות, המוצג לפנינו.

12. תלמוד בבלי – פיזארו רס"ט-רע"ט

המדפיס גרשום שונצינו הוא אחד מבני משפחת המדפיסים בשונצינו. אחר כך הוא עבר משם להדפיס ספרים בעיירות שונות באיטליה ובמדינות נוספות (ראה גם מספר 50).

את בית הדפוס בפיזארו הוא יסד בשנת רס"ז (1507), ובמשך 20 שנה (עד רפ"ז 1527) הדפיס בו יותר מחמישים ספרים, כחצי מהם – מסכתות הש"ס, שהדפיס בין השנים רס"ט-רע"ט (1509-1519).

מתוכם מוצגת לפנינו מסכת עירובין, שנדפסה בשנת רע"א (1511).

13. משנה – נפולי רנ"ב

במשך כמה שנים ניהל המדפיס יהושע שלמה שונצינו את בית הדפוס בשונצינו שבאיטליא, ואחר כך העביר את בית דפוסו לנפולי (ראה מספרים 17. 50), בשנת רנ"ב (1492) הדפיס בו את ההוצאה הראשונה של המשניות, עם פירוש הרמב"ם. בארכיון הספריה שמורים כמה דפים ממשניות אלו. אחד מהם מוצג לפנינו.

14. תלמוד בבלי – ויניציאה ר"פ-רפ"ג

הפעם הראשונה שנדפס כל התלמוד בהוצאה משובחת, היתה הוצאת בומברג בוויניציאה (ראה מספר 5), בשנים ר"פ-רפ"ג (1520-1523). על הגליון נדפסו פירוש רש"י ותוספות. בדפוס זה נקבעה צורת הדף הקבועה של התלמוד, אשר כמעט כל הוצאות התלמוד שמאז ואילך, נדפסו באותו עמוד. ומאז ואילך כשמציינים לגמרא, מציינים לדף ועמוד – שעל פי הוצאה זו. בארכיון הספריה שמורים כמה מסכתות של הוצאה זו. אחת מהם מוצגת לפנינו.

ג. מפרשי התנ"ך והתלמוד

15. רש"י על התורה – ריגיו די קלבריא רל"ה

רבי שלמה יצחקי (רש"י) היה גדול מפרשי התנ"ך והתלמוד (טריווש שבצפון צרפת, ד'תת 1040 – ד'תתס"ה 1105).

פירוש רש"י על התנ"ך והתלמוד נדפס בדרך כלל יחד עם התנ"ך והתלמוד. אמנם בתקופת ערש הדפוס, נדפס פירושו על התורה כספר בפני עצמו.

הספר העברי **המתוארך** הראשון הוא פירוש רש"י על התורה, שנדפס בעיירה ריגיו שבקלבריא בשנת רל"ה (1475), על ידי המדפיס אברהם ב"ר יצחק בן גרטון. והוא הספר היחיד שנדפס בבית דפוס זה.

בארכיון הספריה שמורים שני דפים של הוצאה זו. אחד מהם מוצג לפנינו (פרשת ויחי). ➔

16. רלב"ג – מנטובה רל"ו

באותה שנה רל"ה (1475), יסד אברהם כונת את בית הדפוס במנטובה, ובשנה הבאה רל"ו (1476) הדפיס בו את פירוש הרלב"ג על התורה, המוצג לפנינו.

רבי לוי בן גרשון (הרלב"ג) חי פרשן, מדען ופילוסוף (פרובנס שבדרום צרפת, ה'מ"ח 1288 – ה'קד 1344). את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 50457.

17. אבן עזרא – נפולי רמ"ח

רבי אברהם אבן עזרא, חי פרשן דקדקן ופילוסוף (נולד בספרד בין השנים ד'תתמט-נב 1089-1092, נדד במדינות רבות, ונפטר בין השנים ד'תתקכ"ד-ז 1167-1164).

את בית הדפוס בנפולי יסד המדפיס יוסף ב"ר יצחק אשכנזי גונצהוזר בשנת רמ"ז (1487). עיקר פעילותו היתה בין השנים רמ"ז-רנ"ב. בשנת רמ"ח הדפיס בו את פירוש האבן עזרא, המוצג לפנינו.

18. פירוש רמב"ן על התורה – נפולי ר"נ

רבי משה בן נחמן (הרמב"ן) חי מגדולי חכמי ספרד, פוסק פרשן ורופא (ד'תתקנ"ד 1194 – לערך ה'ל 1270). לפנינו פירושו על התורה, שנדפס בדפוסו של גונצהוזר בנפולי בשנת ר"נ (1490). את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 50458.

19. פירוש התורה לבעל הטורים – קושטא עד"ר

רבי יעקב בעל הטורים (ה'כט 1169 – ה' קג 1243), בנו של הרא"ש, חיבר את ספר ההלכה היסודי – ארבעה טורים (ראה מספרים 34-39), וגם פירוש על התורה, טעמי המסורת ופרפראות וגימטריאות. לפנינו הדפוס הראשון של הספר, שנדפס בקושטא עד"ר (1514). חלק מפירוש זה הועתק בחומשים הנדפסים. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 49992.

20. פירש"י מנחות – כתב יד

בדפוסים הראשונים לא היו רגילים עדיין בדף שער. וכדי שהדף הראשון לא ישאר פתוח, השאירו את העמוד הראשון חלק, והספר התחיל מהעמוד השני. בשעה שהדפיסו את מסכת חגיגה, בואדי אלחגירה רמ"ב (ראה מספר 10), עדיין לא נדפסה מסכת מנחות. וכשראה בעל הספר את פירושו של רש"י למסכת מנחות בכתב יד, העתיק חלק ממנו על העמוד החלק הזה שבריש מסכת חגיגה. דף זה מוצג לפנינו.

21. תוספות למסכת חגיגה – כתב-יד

התוספות נדפסו על גליון התלמוד, מהוצאת שונצינו רמ"ד ואילך (ראה מספר 11). אמנם התלמוד הוצאת ספרד נדפס רק עם פירוש רש"י, בלי התוספות. ואפשר שעותק כזה של מסכת חגיגה הי' קיים אצל אחד הרבנים, שהעתיק לעצמו את התוספות של המסכת הזאת. לפנינו דף העתק חלק מהתוספות למסכת חגיגה, שהועתק במצרים בשנת שמ"ט (1589).

ד. רבינו אלפס

22. הלכות רב אלפס – כתב יד על קלף

ספר "הלכות רב אלפס", כולל את תמצית ההלכות שבתלמוד עם המסקנות למעשה, שנכתב על ידי רבינו יצחק אלפסי (הרי"ף), שחי בראשית תקופת הראשונים (ד'תשע"ג 1013 – ד'תתס"ג 1103). בתחלה נדפס כספר בפני עצמו בשם "הלכות רב אלפס", עם הפירושים שעליו, ונצטרפו בסופו חיבור ה"מרדכי" ו"התוספתא". כיום נדפסים הם בסוף המסכת. הדף שלפנינו הוא חלק מהרי"ף למסכת קידושין, כתוב על קלף, שמצאנו בתוך כריכת ספר, והוא שמור בארכיון הספריה (מס' 1709).

23. הלכות רב אלפס – קושטא רס"ט

ההוצאה הראשונה המושלמת של ספר הרי"ף, עם הפירושים שעליו, ועם ה"מרדכי" בסופו, נדפסה בקושטא בשנת רס"ט (1529). בארכיון הספריה שמורים כמה חלקים מהוצאה זו, אחד מהם מוצג לפנינו. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 4838.

24. הלכות רב אלפס – ויניציאה רפ"א

בשנת רפ"א (1521) נדפס בוויניציאה הרי"ף, עם הפירושים שעליו, ועם ה"מרדכי" וה"תוספתא" בסופו, בכמה כרכים. אחד מהם מוצג לפנינו.

25. הלכות רב אלפס – ויניציאה שי"ב

הפעם האחרונה שהרי"ף נדפס בוויניציאה הי' בבית דפוסו של בראגאדין, בשנת שי"ב (1552). בעותק שלפנינו רשומים על הגליון הגהות רבות בכתב איטלקי, שלא הצלחנו עדיין לזהות את מחברו.

26. הלכות רב אלפס – סביוניטה שי"ד

בשנת שי"א (1551) יסד המדפיס טוביה פואה את בית הדפוס בסביוניטה, ובשנת שי"ג (1553) התחיל להדפיס בו את התלמוד, עם הרבה הוספות וציונים. אלא שבאותה שנה באה לפני האפיפיור מלשינות של משומדים על התלמוד, ויצאה גזירה לשרוף את התלמוד בכל מדינת איטליה, עם עונשים כבדים על מי שמשאיר עותק של מסכתות התלמוד בביתו (ראה מספר 43), ובהכרח הוחלף אז סדר לימוד התלמוד בלימוד הרי"ף, שהוא תמצית ההלכות שבתלמוד.

באותה שעה התחיל להדפיס את הרי"ף, עם הוספות רבות על הגליון, מוגה על ידי רבי יהושע בועז, ובתוספת שלטי הגבורים שחיבר הנ"ל. בעותק שלפנינו רשומים על הגליון הגהות בכתב יד, שלא הצלחנו עדיין לזהות את מחברו.

27. הלכות רב אלפס – ריווא דטרינטו שי"ח

בשנת שי"ח (1558) נוסד בית הדפוס בריווא דטרינטו, על ידי הרב יוסף אוטולינגי והרב יעקב מרקריאה, והתקיים בו במשך 4 שנים.

הספר הראשון שנדפס בו הוא ספר הרי"ף, בפורמט קטן יותר מהקודם, ומוצג לפנינו.

ה. רמב"ם

ספר ההלכות היסודי שעליו נשען בית ישראל הוא ספר "משנה תורה", שחיבר רבי משה בן מיימון – הרמב"ם (נולד בקורדובה שבספרד בין השנים ד'תצ"ה-ה'1135, ונפטר במצרים בשנת תתקס"ה 1204). ספרו הנ"ל נדפס פעמים רבות.

28. משנה תורה להרמב"ם – שונצינו ר"נ

אחר הדפסת כמה מסכתות בדפוס שונצינו, משנת רמ"ד (1484) ואילך (ראה מספר 11), התחילו להדפיס בו את חיבור המשנה תורה של הרמב"ם, בשנת ר"נ (1490).

בארכיון הספריה שמורים כמה עשרות דפים של הוצאה זו, שמצאנו בתוך כריכת ספרים. אחד מהם מוצג לפנינו. ←

29. משנה תורה להרמב"ם – ויניציאה רפ"ד

בבית דפוסו של דניאל בומברג בויניציאה נדפסו ספרים רבים (ראה מספרים 5 ; 14), משנת רע"ז (1517) ואילך.

לפנינו ספר הרמב"ם, שהדפיס בשנת רפ"ד (1524), עם הפירושים שעליו.

30. משנה תורה להרמב"ם – ויניציאה ש"י (בראגאדין)

בשנת ש"י (1550) כבר הפסיקה פעילות בית דפוסו של בומברג בויניציאה. שני בתי דפוס גדולים היו קיימים אז בויניציאה, האחד הוא של יושטיניאן והשני של בראגאדין (שלושתם אינם יהודים).

בין שנים האחרונים התקיימה תחרות חזקה. שניהם הדפיסו באותה שנה את ספר הרמב"ם, שהביא למחלוקת עצומה, כדלקמן.

לפנינו הרמב"ם שהדפיס בראגאדין. את הרמב"ם הזה הגיה הגאון רבי מאיר קצינלנבויגן, המפורסם בשם מהר"ם מפדואה, בתוספת הגהות וחיידושים על הרמב"ם.

31. משנה תורה להרמב"ם – ויניציאה ש"י (יושטיניאן)

עם התחלת הדפוס של הרמב"ם בבית הדפוס של בראגאדין, גנב המדפיס יושטיניאן את הגהותיו של מהר"ם מפדואה, והוציאו לאור במהדורה דומה, ומכרה במחיר נמוך יותר. והוא הרמב"ם המוצג לפנינו.

פרשה זו הסעירה את העולם היהודי, והרמ"א הוציא כרוז של חרם ונידוי על מי שיקנה את מהדורת יושטיניאן.

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 45926.

32. משנה תורה להרמב"ם – ויניציאה של"ד

אחרי הסערה הנזכרת, עברו יותר מעשרים שנה שלא נדפס בהם ספר הרמב"ם, עד אשר בשנת של"ד (1574), מסר רבי יוסף קארו (בעל השלחן ערוך) את הרמב"ם לדפוס, מוגה, ובתוספת פירושו כסף משנה. בספריה שמורים כמה עותקים של הוצאה זו. המוצג לפנינו הוא דף השער של אחד מחלקיו.

33. מורה נבוכים – סביוניטה ש"ג

בנוסף לספריו בהלכה חיבר הרמב"ם את ספרו מורה נבוכים. לפנינו ספר המורה נבוכים שנדפס בסביוניטה בשנת ש"ג (1553). את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 10027.

1. טור ושלחן ערוך

34. טורים – ואדי אל חגירה ר"מ

רבי יעקב בעל הטורים (לערך ה'ל 1169 – ה' ק 1240), בנו של הרא"ש, חיבר את ספר ארבעה טורים, שהוא החיבור היסודי של ליקוט ההלכות הצריכות לכל אדם (אחרי ספר הרמב"ם, שחובר כמה דורות קודם), מחולק לארבעה חלקים (טורים). נדפס לראשונה בואדי אל חגירה שבספרד בשנת ר"מ, בבית דפוסו של שלמה אלקבץ. בארכיון הספריה שמורים כמה דפים מהוצאה זו. אחד מהם מוצג לפנינו.

35. טורים פורטוגל – ר"נ-רנ"ה

אחרי גירוש היהודים מספרד, עברו יהודים רבים לגור בפורטוגל, ואף פתחו בו בית דפוס, והדפיסו בו כמה ספרים; אלא שכעבור איזה שנים, בשנת רנ"ז, גורשו היהודים גם מפורטוגל. אחד מהספרים שנדפסו בבית דפוס זה בין השנים ר"נ-רנ"ה, הוא ספר הטורים. בארכיון הספריה שמורים כמה דפים מהוצאה זו. אחד מהם מוצג לפנינו. ➔

36. טורים קושטא – רנ"ד-רס"ד

חלק גדול ממגורשי ספרד, בשנת רנ"ב, התיישבו בקושטא, האחים נחמיאש פתחו בה בית דפוס, והספר הראשון שהדפיסו בו הוא ספר הטורים, ולא ברור אם שנת ההדפסה היא רנ"ד (1494), או רס"ד (1504). בארכיון הספריה שמורים כמה דפים מדפוס זה, שמצאנו בתוך כריכת ספר. אחד מהם מוצג לפנינו.

37. טורים – פאס ר"פ

חלק מהיהודים מגורשי ספרד התיישבו בפאס שבמרוקו. בשנת רע"ו (1516) פתחו בה בית דפוס, שהתקיים שנים אחדות. בארכיון הספריה שמורים כמה דפים מהטורים שנדפסו בפאס בשנת ר"פ (1520), אותם מצאנו בתוך כריכת ספר. אחד מהם מוצג לפנינו.

38. טורים – קראקא רצ"ט

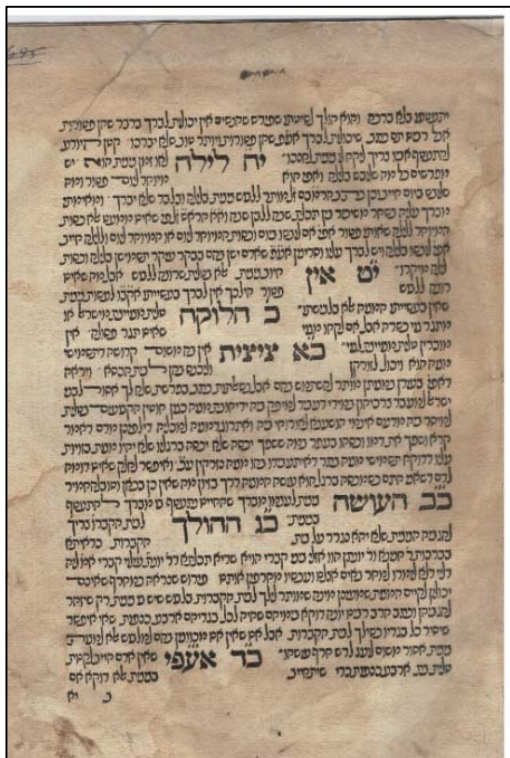
אחרי גירוש היהודים מספרד ומפורטוגל, התיישב חלק מהמגורשים בפולין. בשנת ר"צ (1530) פתחו בה בית דפוס, והדפיסו בו את ספר הטורים. שוב הדפיסוהו בשנית בשנת רצ"ט (1539), ומוצג לפנינו.

39. טורים עם בית יוסף – ויניציאה ש"י

הפירוש העקרי על ספר הטורים הוא ה"בית יוסף" של רבי יוסף קארו (בעל השלחן ערוך). המוצג לפנינו הוא הדפוס הראשון של ספר הטורים עם פירוש הבית יוסף, שנדפס בוויניציאה בשנת ש"י (1550).

40. שלחן ערוך – ויניציאה של"ד

אחרי סיום עריכת חיבור ה"בית יוסף" על הטורים, התחיל רבי יוסף קארו לערוך על פיו את ספר ה"שלחן ערוך", שהוא הספר הכי יסודי ומקובל בהלכה. את ההוצאה הראשונה הדפיס בוויניציאה בשנת שכ"ה (1565).

שוב נדפס בשנת של"ד (1574), בשני פורמטים. המוצג לפנינו הוא הנדפס בפורמט בינוני (4°). את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספרייה מספר 17345.

41. שלחן ערוך – ויניציאה של"ד

במקביל הדפיסו באותה שנה אף בפורמט קטן (8°), המוצג לפנינו. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספרייה מספר 17344.

42. דרכי משה והגהות מהרש"ל לטור – כתב יד

אחרי הדפסת הספר הטורים עם פירוש הבית יוסף, שחובר בצפת על ידי רבי יוסף קארו הספרדי, נכתבו הגהות לספר הטורים ולפירוש הבית יוסף, על ידי שני גאוני דורו האשכנזים שבפולין:

(א) רבי משה איסליש – הרמ"א (קראקא לערך ר"צ 1530 – של"ב 1572), כתב הגהות ל"בית יוסף", ונדפס בשני אופנים: (א) דרכי משה הקצר, שנדפס יחד עם הטור ובית יוסף, כהגהות לבית יוסף. (ב) דרכי משה הארוך, שנדפס בפני עצמו, וכולל תמצית דברי הבית יוסף והוספת הגהותיו אליהם.

(ב) רבי שלמה לוריא – הרש"ל (רע"א 1510 – לובלין של"ד 1573), כתב הגהות לטור ובית יוסף, והם לא נדפסו בפני עצמם, כי אם הועתקו מתוך כתב-היד, בתוך דברי הדרישה והפרישה והב"ח שעל הטורים.

לפנינו כרך כתב-יד שני החיבורים הנ"ל: (א) דרכי משה (הארוך). (ב) הגהות הרש"ל.

העתקה זו הושלמה בעיר שידלוב הסמוכה לקראקא, בשנת ת"א (1641).

ז. ספרי הלכה

43. רא"ש – ויניציאה ר"פ

רבינו אשר – הרא"ש (אשכנזי הי' 1250 – ספרד ה'פ' 1327), הוא אחד משלשת העמודים שעליהם בנה הבית יוסף את פסקי השלחן ערוך שלו (לצדם של הר"יף והרמב"ם). ספרו הרא"ש על התלמוד, בנוי על חיבור הר"יף, אשר הרא"ש מעתיק בתחלה מדבריו ואחר כך דן בפרטי ההלכה. הוא נדפס לראשונה בתלמוד שנדפס בוויניציאה בשנים ר"פ-רפ"ג (ראה מס' 14), בסיום כל מסכת (וכן הוא ברוב ההוצאות של התלמוד).

בארכיון הספרייה נמצא הרא"ש על רוב המסכתות, שנדפס יחד עם התלמוד בדפוסי ויניציאה (ר"פ-שי"א) – בלעדי המסכתות עצמן. אולי קשור זה לגזירה שיצאה בשנת שי"ג (1553) לשרוף את התלמוד בכל מדינת איטליה, עם עונשים כבדים על מי שמשאיר עותק של מסכתות התלמוד בביתו (ראה מספר 26). אפשר שאז נותק חיבור הרא"ש הזה מתוך התלמוד, כיון שעליו לא יצאה הגזירה.

44. קיצור פסקי הרא"ש – קושטא ער"ה

רבי יעקב בעל הטורים (ה'כט 1169 – ה' קג 1243), בנו של הרא"ש, חיבר בתחלה את קיצור פסקי הרא"ש, שכולל את תמצית פסקי אביו הרא"ש, ואחר כך חיבר על פיו את חיבורו ארבעה טורים (ראה מספר 34).

קיצור פסקי הרא"ש מצורף בדרך כלל לספר הרא"ש (שנדפס בסוף כל מסכת). והיינו שאחרי הרא"ש בא קיצור פסקי הרא"ש.

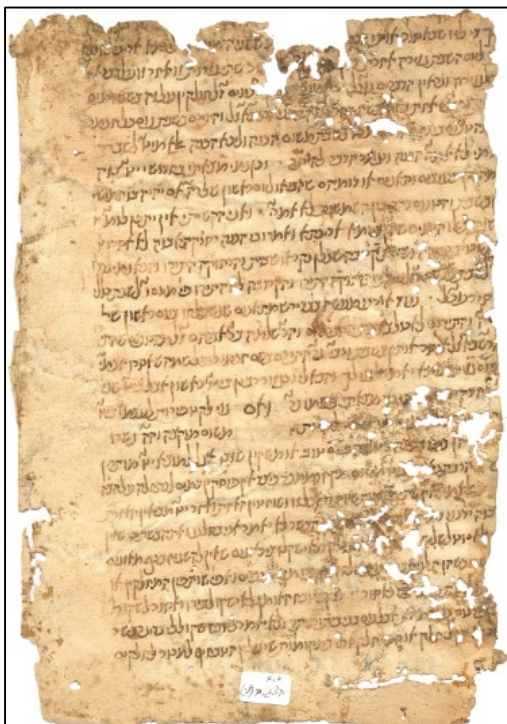
לפנינו ספר קיצור פסקי הרא"ש, שנדפס בתחלה (כמה שנים לפני הדפוס הנ"ל של הרא"ש) כספר בפני עצמו, בקושטא ער"ה (1515).

45. רבינו ירוחם – קושטא רע"ו

ספרי ההלכה היסודיים שעליהם נשען בית ישראל הם הר"יף הרמב"ם הרא"ש, הטורים והשלחן ערוך. אמנם בדורו של בעל הטורים והסמוך לו, חוברו עוד כמה ספרי הלכה המוצגים לפנינו.

האחד מהם הוא ספר תולדות אדם וחוה, שחיבר רבינו ירוחם ב"ר משולם (הספר מכונה בדרך כלל: רבינו ירוחם), מחבל פרובנס שבצרפת (ה'מ 1280 – ה'קי 1350), מתלמידיו של הרא"ש. נדפס לראשונה בקושטא בשנת רע"ו (1516).

בארכיון הספרייה נמצאים כמה קטעי דפים מדפוס זה, שמצאנו בכריכת ספר. אחד מהם מוצג לפנינו.

46. ארחות חיים – כתב יד

רבי אהרן הכהן מלוניל, חי בדורם של שנים הקודמים. בתחלה הי' מחכמי פרובנס שבצרפת, ובשנת ה'סו (1306) גורש מפרובנס והתיישב באי מיורקה שאצל ספרד.

חיבורו "ארחות חיים" הוא ספר ליקוט הלכות ומנהגים, שחיברו בשתי מהדורות, הנדפס הוא מהמהדורה הראשונה, שחיבר בתקופת פרובנס. ומהדורתו השניה, שחיבר בתקופת אי מיורקה, מצוטטת בספרי הפוסקים הראשונים. בארכיון הספריה שמורים 20 דפים של כתב-יד מהדורתו השניה, שהועתקו כנראה בתקופת חייו, ומצאנום בכריכת ספר. אחד מהם מוצג לפנינו. ←

47. כל בו – נאפולי רנ

באותו דור חי עוד חכם שחיבר את ספר ההלכה "כל בו". לא ידוע שם מחברו, רק זאת שחובר באותו דור. נדפס לראשונה בנאפולי ר"נ (1490), ומוצג לפנינו.

48. תניא – מנטובה עד"ר

באותו דור חי עוד חכם ששמו רבי יחיאל ברבי יקותיאל ב"ר בנימין הרופא, שחיבר את ספר ההלכה "תניא", הכולל פסקי דינים ומנהגים לכל השנה. נקרא גם "תניא רבתי", להבדילו מספר התניא של אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן מלאדי.

לפנינו ההדפסה הראשונה של הספר, במנטובה עד"ר (1514). את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 62595.

49. שערי דורא – ויניציאה ש"ח

באותו דור חי בגרמניא רבי יצחק מדורא, שחיבר את הספר "שערי דורא", על הלכות איסור והיתר. נדפס לראשונה בקראקא רצ"ד (1534), ובשנית בוויניציאה (1548), שהוא מוצג לפנינו. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 57921.

50. אגור – רימיני רפ"ו

בדור הבא חי בגרמניא רבי יעקב לנדא, שחיבר את ספר ה"אגור", והדפיסו לראשונה בעצמו בבית הדפוס בנפולי, שבו שימש כמגיה. ושוב נדפס ברימיני בשנת רפ"ו.

המדפיס גרשום שונצינו הוא אחד מבני משפחת המדפיסים בשונצינו. אחר כך הוא עבר משם להדפיס ספרים בעיירות שונות באיטליא ובמדינות נוספות (ראה גם מספר 12). את בית הדפוס ברימיני הוא יסד בשנת ר"פ (1520), ובשנת רפ"ו (1526) הדפיס בו את ספר האגור שלפנינו.

ה. שאלות ותשובות

אחת מהפעילויות הענפות בתחום ההלכה הן התשובות שנכתבו על ידי גדולי ישראל בכל הדורות, במענה לשאלות שקיבלו. אחר כך נאספו שאלות ותשובות (שו"ת) אלו ונתחברו לספרים. לפנינו מספר חיבורי שו"ת שנדפסו בתקופה הראשונה של הדפוס העברי.

51. תשובות הרמב"ם – קושטא רע"ז

בנוסף לספרים שחיבר הרמב"ם, נלקט חלק גדול מתשובותיו, ונדפס במשך הדורות בכמה ספרים. אחד מהם הוא ספר תשובות שאלות ואגרות הרמב"ם, שנדפס בקושטא בשנת רע"ז (1517).

52. שו"ת הרא"ש – קושטא רע"ז

תשובותיו של רבינו אשר – הרא"ש (אשכנזי) הי' (1250 – ספרד ה'פז 1327), נלקטו וסודרו ב-108 כללים, כשכל כלל כולל כמה תשובות. גם ספר זה נדפס לראשונה בקושטא בשנת רע"ז, ומוצג לפנינו. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 16529.

53. תשובות שאלות הרשב"א – בולוניא רצ"ט

רבי שלמה אבן אדרת (הרשב"א) (ד'תתקצ"ה – 1235 – ה'ע 1310), היה מגדולי ההלכה והפרשנים בספרד. מלבד ספריו בהלכה ובפירוש התלמוד, הרבה לכתוב תשובות לגדולי דורו, שכמה אלפים מהם נדפסו בסדרת שו"ת הרשב"א.

בשנת רצ"ט (1539) נדפס בבולוניא ספר "תשובות שאלות" הרשב"א, הכולל אירנה תשובות, המוצג לפנינו. והוא חלק א – בסדרת שו"ת הרשב"א.

54. שו"ת המיוחסות לרמב"ן – ויניציאה רע"ט

כבר לפני זה נדפס בוויניציאה בשנת רע"ט (1519) ספר "תשובות לרבינו משה בן נחמן", והן תשובות הרשב"א, שבטעות יוחסו לרמב"ן.

הוא כולל רפח תשובות. והוא חלק ח – בסדר שו"ת הרשב"א. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 16661.

55. שו"ת מהרי"ל – קרימונא שט"ז

רבי יעקב הלוי מולין – מהרי"ל (מגנצא ק"כ 1360 – וורמייזא קפ"ז 1427), גדול ההלכה והמנהג בדורו. ספרו מהרי"ל הוא אחד המקורות הבסיסיים של ההלכה ומנהג האשכנזים.

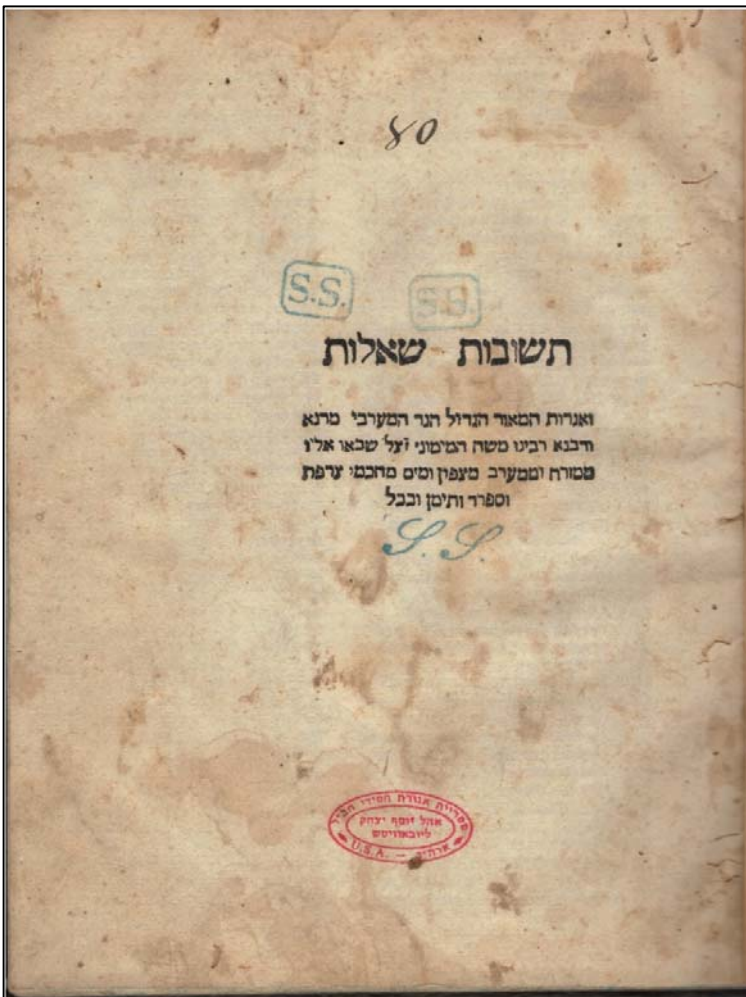
בשנת שט"ז (1556) פתח וינצינצו קונטי את בית הדפוס העברי בקרימונא, ובאותה שנה הדפיס בו את ספר שו"ת מהרי"ל, המוצג לפנינו.

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 55768.

56. שו"ת מהרי"י ווייל – ויניציאה ש"ט

רבי יעקב ווייל – מהרי"ו (לערך ק"ס 1400 – ר' 1450), מתלמידי של מהרי"ל הנ"ל, מגדולי ההלכה באשכנז. תשובותיו נלקטו ונדפסו בוויניציאה בשנת ש"ט (1549), ומוצג לפנינו.

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 16590.

57. שו"ת מהרי"ק – ויניציאה רע"ט

רבי יוסף קולון – מהרי"ק (לערך ק"פ 1420 – ר"מ 1480), מגדולי הפוסקים בדורו. תשובותיו נלקטו ונדפסו בוויניציאה בשנת רע"ט (1519), ומוצג לפנינו.

ט. ספרי מנין המצוות

"דרש רבי שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה – שלוש מאות וששים וחמש לאוויין כמניין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם" (מכות כג, ב).
 כבר בתקופת הגאונים נכתבו כמה חיבורים, במנין המצוות. בנוסף לכך, נתחברו במשך הדורות, כמה ספרים בהלכה, מסודרים לפי סדר מנין המצוות. לפנינו כמה מהם, שנדפסו בתקופת ערש הדפוס.

58. ספר המצוות להרמב"ם – קושטא ע"ר

בנוסף לספרים משנה תורה ושאר הספרים שחיבר הרמב"ם, חיבר גם את ספר המצוות, שאת קיצורו שילב בתחלת ספרו "משנה תורה". ובמפורט יותר – בספר המצוות. חיברו בצעירותו בערבית, ותורגם בחייו ללה"ק על ידי רבי אברהם אבן חסדאי, רבי שלמה אבן איוב ורבי משה אבן תיבון.

ספר המצוות המוגש לפנינו, נדפס לראשונה בקושטא בשנת ע"ר (1510).

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 45005.

59. סמ"ג – שונצינו רמ"ט

רבי משה מקוצי הי' מבעלי התוספות, בשלהי האלף החמישי, וחיבר את ספר מצות גדול (סמ"ג), שהוא ספר הלכות המסודר לפי סדר מנין המצוות.

המוצג לפנינו הוא הדפוס הראשון של הסמ"ג, שנדפס בשונצינו בשנת רמ"ט (1489).

60. סמ"ק – כתב יד על קלף

רבי יצחק מקורביל הי' מדור האחרון של בעלי התוספות, בתחלת האלף הששי. הוא חיבר את ספר מצות קטן (סמ"ק), שהוא ליקוט הלכות ומנהגים, מחולק לפי סדר המצוות.

שם הספר הוא "עמודי גולה", ונקרא "ספר מצות קטן", להבדילו מספר הסמ"ג.

תלמידו רבינו פרץ מקורביל כתב הגהות לספר, ונדפס עמו.

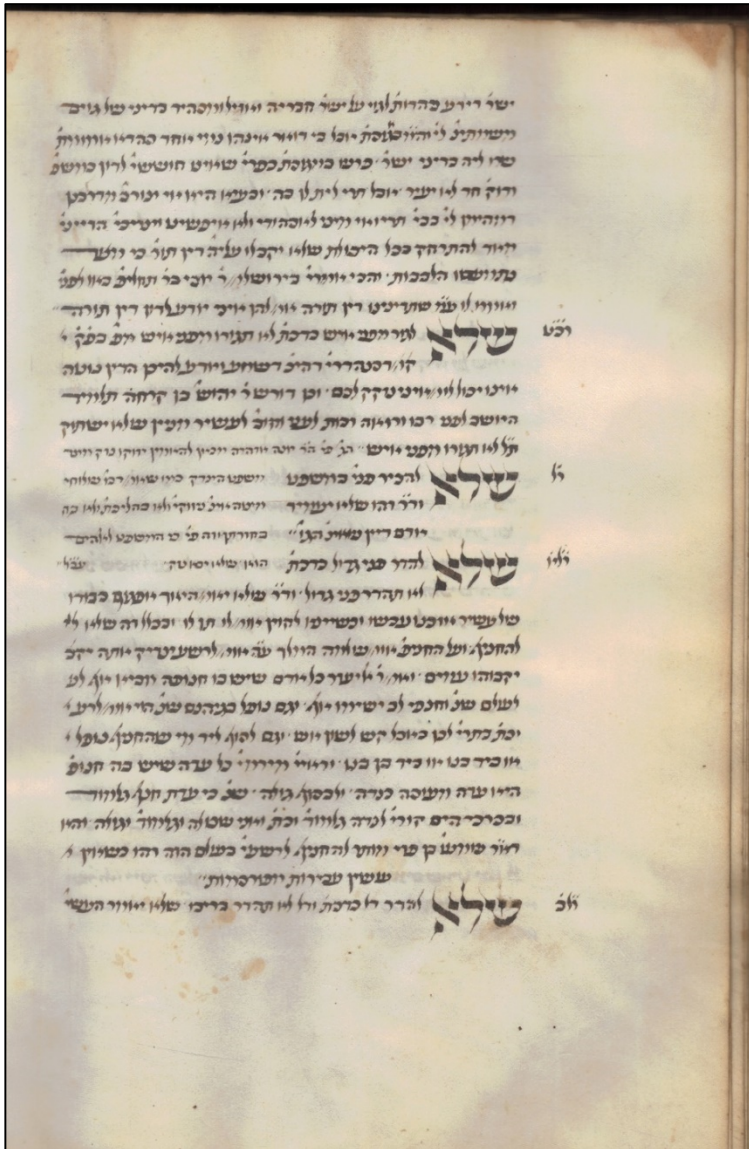
הוא נדפס לראשונה בקושטא, לערך בשנת ער"ה (1515). ולפני כן היה נפוץ בכתב-יד.

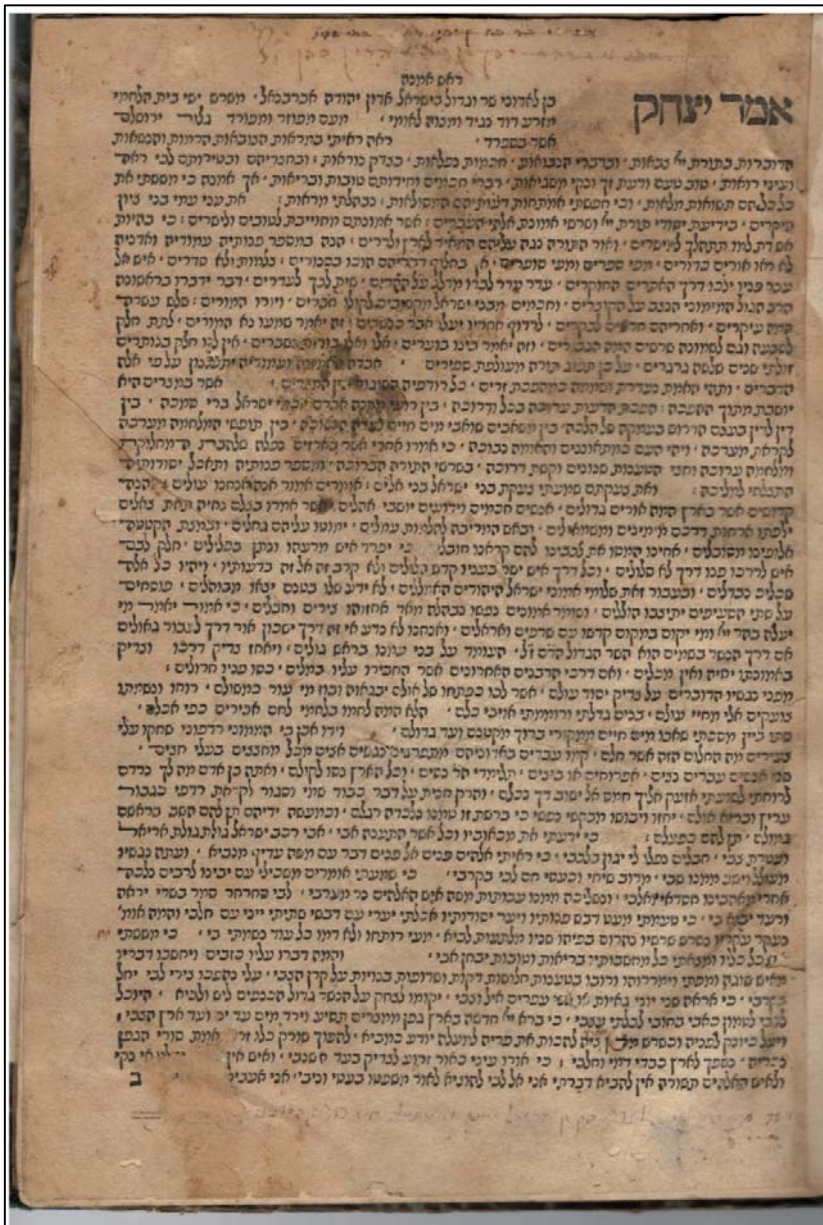
לפנינו העתק חיבור הסמ"ק, עם הגהות רבי פרץ עליו, כתוב על קלף בתקופה קדומה יותר, ורשום עליו בעליו בכ"ו שבט ש"ה. כתיבה אשכנזית בינונית.

כתב היד שמור בארכיון הספריה מספר 1956. ←

61. סמ"ק – קרימונא שט"ז

בשנת שט"ז פתח ויניצינצו קונטי את בית הדפוס העברי בקרימונא, ובאותה שנה הדפיס בו הוא ספר הסמ"ק, המוצג לפנינו.

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 14002.

62. אזהרות – קושטא ער"ה

את האזהרות על סדר המצות חיבר רבי שלמה אבן גבירול, שחי בספרד בשלהי תקופת הגאונים (לערך ד'תשפ"א 1020 – ד'תתי"ח 1057).

רבי שמעון בן צמח דורון (רשב"ץ) (אלג'ירא קכ"א 1361 – ר"ד 1444), כתב עליו פירוש בשם "זוהר הרקיע", ונדפס עמו.

לפנינו הדפוס הראשון של ספר זה, שנדפס לראשונה בקושטא בשנת ער"ה (1515).

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 26764.

י. ספרי חקירה

63. עקרים – רימיני רפ"ב

רבי יוסף אלבו חי בספרד במאה השנית לאלף הששי, וחיבר את ספר העקרים, בביאור עקרי היהדות.

מוצג לפנינו עותק מדפוס רימיני רפ"ב (1522) של ספר זה.

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 49551.

64. ראש אמנה – קושטא רס"ה

אחד ממנהיגי היהדות בתקופת גירוש ספרד הי' רבי דון יצחק אברבנאל.

אחרי הגירוש בשנת רנ"ב (1492), התיישב באיטליה. כמה שנים אחר כך מסר לדפוס את ספרו ראש אמנה, בעיקרי האמונה.

נדפס בקושטא בשנת רס"ה (1505), בבית הדפוס של נחמיאש, ומוצג לפנינו. ←

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 55039.

65. כד הקמח – קושטא ער"ה

רבינו בחיי ב"ר אשר (ספרד ה'טו 1255 – לערך ה'ק 1340). בנוסף לספרו בחיי על התורה, חיבר את כד הקמח – דרושים על סדר א"ב על יסודי התורה והמצוות.

לפנינו הדפוס הראשון של ספר זה, שנדפס בקושטא בשנת ער"ה (1515).

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 38774.

66. דרך אמונה – קושטא רפ"ב

רבי אברהם ביבאגו חי בספרד בתקופה שלפני הגירוש, וחיבר את ספר דרך אמונה – מחקרים פילוסופיים בענייני האמונה והדת. נדפס בקושטא בשנת רפ"ב (1522), ומוצג לפנינו.

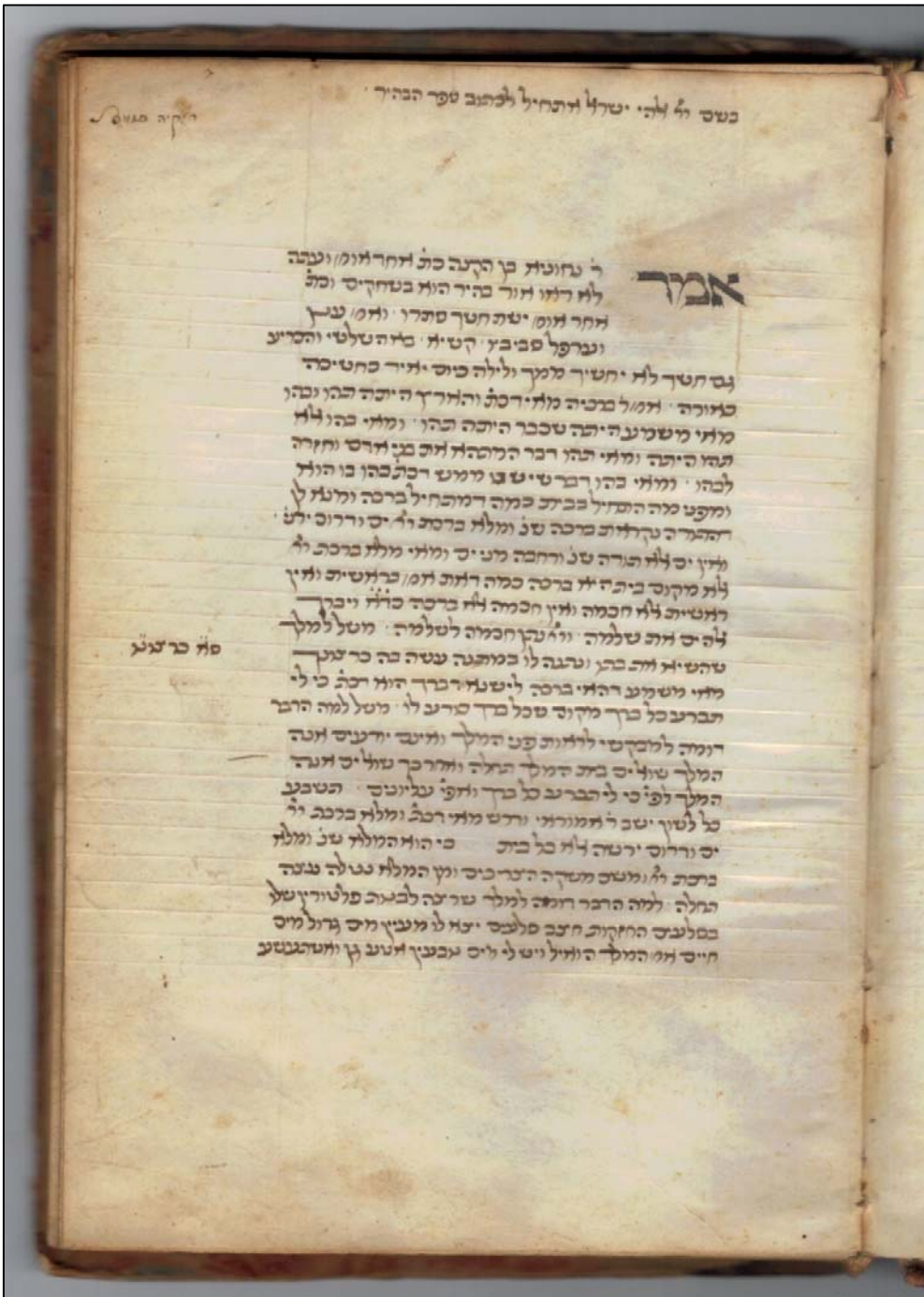
את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 32222.

67. תורה אור – בולוניא רח"צ

רבי דון יוסף ברבי דוד אבן יחייא הספרדי, ממגורשי פורטוגל בשנת רנ"ז, חיבר את ספרו תורה אור, בו יתבאר האושר האחרון אל הנפש וענין גן עדן וגיהנם ועוה"ב. נדפס בבולוניא בשנת רח"צ, ומוצג לפנינו.

יא. ספרי קבלה

68. ספר הבהיר – כתב יד על קלף

ספר הבהיר נחשב לספר הראשון בתורת הקבלה, ומיוחס לרבי נחוניא בן הקנה.

לפנינו העתקה עתיקה של ספר זה על קלף, השמורה בארכיון הספריה מספר 1520. נעתקה על ידי: שלמה ידידיה הכותב. ←

69. זהר – מנטובה שי"ח

ספר הזהר להרשב"י נדפס לראשונה בשנים שי"ח-ש"כ (1558-1560), ובאותן שנים עצמן נדפס בשתי מקומות, האחד במנטובה, בבית דפוסו של ר' מאיר ב"ר אפרים מפאדובה ור' יעקב ב"ר נפתלי מגאזולו (הוא אבי נוסח הזהר שנדפס פעמים רבות במשך הדורות), ומוצג לפנינו.

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 5269.

70. זהר – קרימונה שי"ח

וההדפסה השניה – בקרימונה, בבית דפוסו של וינצינו קונטי, בפורמט גדול יותר, ובכמה שינויים מהדפוס הקודם, ומכונה בשם זהר גדול, (נדפס על פיו עוד פעמיים: לובלין שפ"ג-ד, זולצבך תמ"ד), ומוצג לפנינו.

71. מערכת האלקות – פירארה שיח

רבי פרץ הכהן (ספרד ה'סה 1305 – ה'קל 1370), פרשן התלמוד ומקובל. חיבר את ספר "מערכת האלקות" בקבלה.

רבי יהודה חייט, ממגורשי ספרד, מהמקובלים שהפיצו את תורת הקבלה באיטליא, חיבר פירוש לספר מערכת האלקות, בשם "מנחת יהודה".

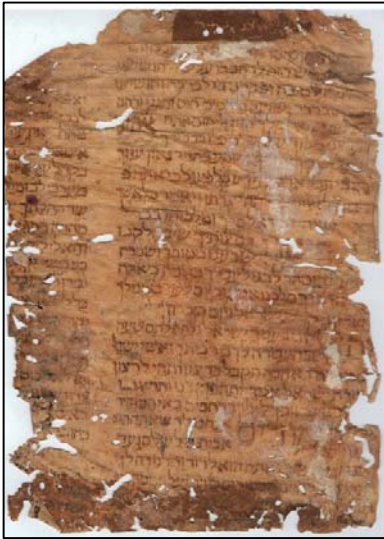
הוא נדפס בשנת שי"ח (1558) בפירארה, ומוצג לפנינו.

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 44595.

72. מערכת האלקות – מנטובה שי"ח

ובמקביל נדפס באותה שנה אף במנטובה, ומוצג לפנינו.
את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 44596.

יב. סדורים ומחזורים

המחזור נדפס פעמים רבות, עם נוסח מיוחד לכל קהלה. ההוצאות הראשונות הן בדרך כלל נדירות ביותר, כי מרוב התפלות בהם בלו ולא נשמרו. בשלחן שלפנינו מוצגים כמה מהם מתקופת ערש הדפוס, מנוסח קהלות שונות.

73. מחזור – כת"י על קלף

לפנינו דף עתיק, מתוך תפלת ראש השנה, כת"י על קלף, שהוצאנו מתוך כריכת ספר, ונשמר בארכיון הספריה מספר 1706.

74. מחזור – בולוניה ש

לפנינו מחזור כמנהג ק"ק רומא, עם פירוש קמחא דאבישונא מרבי יוחנן טריויש, שנדפס בבולוניה בשנת ש (1540).

את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 42554.

75. מחזור – מנטובה ש"כ

המחזור כמנהג ק"ק רומא נדפס גם במנטובה, הדפסתו התחילה בשנת שי"ז, והסתיימה בשנת ש"כ (1560), ומוצג לפנינו.

76. מחזור – שאלוניקי ש"י

לעומתו נדפס המחזור כמנהג האשכנזים, במהדורות רבות. המחזור שלפנינו חסר השער, ונרשם עליו בכת"י שנדפס בשאלוניקי בשנת ש"י (1550). והוא בבית דפוסם של ר' שלמה ור' יוסף יעבץ. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 42555.

77. מחזור – ויניציאה שכ"ח

לפנינו המחזור כמנהג האשכנזים שנדפס בוויניציאה בשנת שכ"ח (1568), בבית דפוסו של זורזי די קבאלי. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 42557.

יג. ספרי דקדוק ושירה

78. שרשים – נפולי רנ"א

רבי דוד קמחי הוא מגדולי פרשני המקרא והמדקדקים (חבל נרבוני שבצרפת, תתק"כ 1160 – תתקצ"ה 1235). בנוסף לפירוש הרד"ק חיבר את ספר השרשים, שנדפס בנפולי בשנת רנ"א (1491). את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 18170.

79. לשון למודים – קושטא רס"ו

רבי דוד אבן יחיאל הי' ממגורשי פורטוגל בשנת רנ"ז. הוא חיבר את ספרו לשון למודים, בחכמת הדקדוק, שנדפס לראשונה בקושטא בשנת רס"ו (1506), בבית דפוסם של דוד ושמואל נחמיאש. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 40667.

80. ערוך – פיזרו רע"ז

רבי נתן ברי יחיאל, חי ברומי בראשית תקופת הראשונים (לערך ד'תשצ"ה 1035 – ד'תתע"א 1110). הוא ערך את ספר הערוך, שהוא באור המלות הזרות שבתלמוד, ערוכים בסדר א"ב.

לפנינו הדפוס הראשון של ספר זה, שנדפס בפיזרו רע"ז (1517). תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 49593.

81. ערוך הקצר – קושטא רע"א

אמנם כבר לפני זה, בשנת רע"א (1511) נדפס בקושטא, בבית דפוסם של נחמיאש, ספר ערוך הקצר, שהוא תמצית ספר הערוך. ולא נודע שם מחברו. את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 49607.

82. קונקורדנציא – ויניציאה רפ"ד

הקונקורדנציא, שנקרא גם מאיר נתיב, הוא מפתח שרשי המלים בשפת עבר ואיפה מובאות בתנ"ך, שחובר על ידי ר' יצחק ב"ר קלונימוס נתן. לפנינו הדפוס הראשון של ספר זה, שנדפס בוויניציאה בשנת רפ"ד (1524), בבית דפוסו של בומברג.

83. הדקדוק – באזל רפ"ה

אחד מגדולי המדקדקים וחוקר המסורה הי' אליהו בחור, שחיבר והדפיס ספרים רבים בדקדוק, מתוכם מוצגים כאן ספר הדקדוק שנדפס בבאזל בשנת רפ"ה (1525). את תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 32099.

84. מחברות עמנואל – קושטא רצ"ה

עמנואל הרומי (לערך ה'כ 1260 – ה'צ 1330), הי' סופר ומשורר סאטירי, וחיבר את ספר מחברות עמנואל, שכולל דברי מוסר והלצות, שירי קודש ושירי חול. בשלחן ערוך (סי' שז) אסרו לקרוא בו. לפנינו ספר זה שנדפס לראשונה בקושטא רצ"ה, בבית דפוסו של ר' אליעזר שונצינו. תיאור ותצלום הספר אפשר לראות בקטלוג הספריה מספר 42504.

יד. עלונים

כל מה שמוצג בארונות הם ספרים שנדפסו או שנכתבו בתקופת ערש הדפוס. באותה תקופה עדיין לא הי' רגיל להדפיס עלונים. וגם אם הדפיסו מודעה שתלו על הקיר, הרי אחרי שעבר זמנה ובטל תוכנה, הורדה מהקיר ונזרקה לאשפה. לא היתה סיבה לשמרה בארון הספרים. ואם נשמר העלון, הרי שהוא נדיר ויקר ערך. העלונים השמורים בספריה, ומוצגים לפנינו, הם מבין השנים תנב-תצ"ה.

85. פיורדא, תנ"ב

את בית הדפוס בפיורדא הקים המדפיס יוסף שניאור, בשנת תנ"א. כעבור זמן קצר נפטר, ובית דפוסו המשיך להתקיים על שמו. בשנת תנ"ב הדפיסו מודעה אודות הספרים "שנדפסו בק"ק פיורדא בדפוס המשובח של האלוף כהר"ר יוסף שניאור ז"ל". ←

86. אמשטרדם, תנ"ה

לפעמים היו מדפיסים גליון גדול, על מנת לכופלו ולצרפו לספר הנדפס. כזו היא מפת המסעות של בני ישראל במדבר, שנדפסה כדי לכופלה ולצרפה להגדה של פסח שנדפסה באמשטרדם בשנת תנ"ה.

87. מנטובה, ר"ח ניסן תע"ה

"חבורת משמרת הבוקר והערב", למשכימי קום ומאחרי שבת ללימוד התורה.

בר"ח ניסן תס"ב נוסדה במנטובה "חבורת משמרת הבוקר והערב". כעבור 13 שנה, בר"ח ניסן תע"ה, חגגו את "יום הולדת החבורה הנ"ל", והדפיסו לכבודו "שיר למעלות".

88. מנטובה, חורף תפ"ג

במנטובה היתה תקנת הקהלה שלא "ללבוש בגדי מלכים" ותכשיטים, כדי שלא להתראות לפני אומות העולם, ופירוט בפירוט רב איזה לבושים ותכשיטים מותר ללבוש, ואיזה ריקודים מותר לרקוד. תקנות אלו נקראו בשם "פרגמאטיקה".

את התקנות האלו חידשו מזמן לזמן, עם הוספת פרטים על פי החלטת "הרוב כנהוג".

בכ"ט חשון תפ"ג חידשו תקנות אלו לשש שנים – מראש חודש אדר שני תפ"ג עד ערב ראש חודש אדר תפ"ט. ונדפסו בחתימת הרב דוד פינצי והסופר ר' שמשון מורון.
כרוזים דומים, בהוספת פרטים, נמצאים בארכיון הספריה מהשנים תצ"ה. תק"א. תקנ"ב. תקנ"ה.

89. מנטובה, תפ"ט

"הרי שרבו עליהם גשמים עד שיצרו להם הרי אלו מתפללים עליהם שאין לך צרה יתירה מזו" (שו"ע או"ח סי' תקעו ס"א).
בשנת תפ"ט הדפיסו במנטובה דף של "תפלה לרבוי גשמים שמפסידים התבואות".

90. מנטובה, תצ"ב

בשנת תצ"ב התקיימו במנטובה נישואי ר' יצחק מאריני עם זוגתו יודיטה, לכבוד אירוע זה הדפיס רבי ישעיהו באסאן (בעל הלחמי תודה) שיר תהלה.
בארכיון הספריה שמור גם גליון נוסף, עם שיר שכתב בנו רבי ישראל בנימין באסאן, לכבוד נישואי בן ציון אשכנזי עם זוגתו ברכה.

91. פירינצי, תצ"ה

בשנת תצ"ה פגעה מגפה בעיר ריגייו שבאיטליא, וחברו אז "תפלה לריבוי חלאים", שאותה הדפיסו בבית הדפוס של שמואל פלאסאס בפירינצי.

תערוכה יד

תערוכת אדמו"ר ה"צמח צדק"

לקראת שנת המאה וחמשים להסתלקות

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק"

בי"ג ניסן ה'תרכ"ו-ה'תשע"ו

מוצג בה מבחר מכתבי-ידו-הקדושה

דרושים, תשובות, חידושים

מכתבים, חפצים, ספרים

ותצלומי תואר פני קדשו

פתיחה

עומדים עתה בשנת המאה וחמשים להסתלקות כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", ב"ג ניסן ה'תרכ"ו. לקראת יובל משולש זה פותחת הספריה "תערוכת אדמו"ר הצמח צדק", בה מוצג מבחר כתבי-ידו-הקדושה, דרושים, תשובות, חידושים, מכתבים, תעודות, חפצים, ספרים ותצלומי תואר פני קדשו. כל אלו מוצגים ב-13 שולחנות וארונות ראוה, כל ארון בתחום מיוחד המוקדש לו.

ה

את אופן חגיגת שנת המאה וחמשים, אפשר ללמוד מהאופן שבו חגג הרבי את שנת המאה להסתלקות-הילולא של רבינו [=אדמו"ר ה"צמח צדק". וכן לקמן, כל מקום שנזכר רבינו סתם], לפני יובל שנים, י"ג ניסן ה'תשכ"ו.

כבר בהתוועדות ש"ק אדר"ח אלול ה'תשכ"ה, הורה הרבי (תורת מנחם חמ"ד ע' 268): "כיון שבקשר עם שנת המאה להסתלקות-הילולא דכ"ק אדמו"ר הצמח צדק, מדפיסים עתה ספרים ומאמרים מבעל ההילולא ... יתן כל אחד, עבורו ועבור כל אחד מבני ביתו, סכום של מאה – "מאה" מטבעות ... בתור השתתפות בהדפסת ספרי ומאמרי בעל ההילולא, כ"ק אדמו"ר הצמח צדק".

בש"פ נצבים, כ"ח אלול, הורה הרבי (שם ע' 316): "כאן המקום להזכיר עוד הפעם ... ע"ד ההצעה שכל אחד יתן סכום של מאה מטבעות, בתור השתתפות בהדפסת ספרי ומאמרי הצמח-צדק, בקשר עם שנת המאה להסתלקות הילולא שלו ... זאת ועוד: ידוע שביום הולדתו של הצמח צדק, ערב ר"ה שנת תק"ן, התחיל רבינו הזקן לומר דרושים ארוכים, החל מהדרוש משביעין אותו שאמר בראש השנה, שתוכנו הוא ג' פרקים הראשונים של ספר התניא ... כדאי ונכון, שבמשך היום דערב ראש השנה, יום הולדתו של הצמח צדק, ילמדו ג' פרקים הראשונים של ספר התניא".

בהתוועדות שבת מברכים ניסן, חזר הרבי על מאמר של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", ד"ה החודש הזה לכם, ש"נאמרה מפי אדמו"ר מ"מ נ"ע קודם הסתלקותו". ואחרי המאמר אמר (תורת מנחם חמ"ו ע' 236): "כיון שהשנה היא שנת המאה להסתלקות-הילולא של הצמח צדק – הרי זה המאמר כפי שנאמר על ידי הצמח צדק, ואצל הצמח צדק גופא – הנוסח שמופיע בביכל הנ"ל, שנאמר בימים שלפני הסתלקותו. ולכן – נכון וכדאי שכל אחד ילמד בימים אלו המאמר זה ... מסתמא ידפיסו את המאמר בקונטרס בפני עצמו, באופן שכל אחד יוכל להחזיקו בכיסו וללמדו".

בחי' ניסן ה'תשכ"ו, נשלח ממזכירות של הרבי, "מכתב כללי" אל "ארגוני ומוסדות חב"ד די בכל אתר ואתר" (אגרות קודש חכ"ד ע' קיג): "כדי לתת האפשרות לכל אחד מארגוני ומוסדות חב"ד, הנהלתו, חבריו תומכיו וכו'. לזכות בזכות מיוחדת בעצם יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" י"ג ניסן דשנת ה'תשכ"ו, שהיא שנת המאה להסתלקות הילולא שלו. הננו לתת לכם יפוי כח לקחת כשלוחינו שטרי-כסף יחידות (דולר אחד, לירה אחת וכו') מטבע דמדינתכם וליחדם למטרה דלקמן. כל אחד ואחת מהשייכים למוסדכם (תומכיו, הנהלתו וכו') יכולים במשך המעת לעת דיום ההילולא לקנות אצלכם (בתור שלוחנו) שטר אחד (ולא יותר) מהשטרות הנ"ל, במחיר לא פחות מ"כפול" (היינו פי שניים מהיחידה של השטר) כהכנסה לקרן המאה.

ועי"ז – השתתפות בפעולותיו ... כל השייכים ללימוד תורה ילמדו במשך המעת לעת דיום ההילולא מתורת בעל ההילולא ... בהוספה על השתתפות כאו"א בהתוועדות מתאימה במשך המעת לעת של יום ההילולא".

באור ליום ההילולא י"ג ניסן ה'תשכ"ו, ערך הרבי התוועדות מיוחדת, בה ביאר כמה פרטים מתורתו של בעל ההילולא. שוב חזר על המאמר הנ"ל, וקודם התחלת המאמר אמר (תורת מנחם שם ע' 283): "בקשר להדפסת המאמר (של הצמח צדק) ד"ה החודש הזה לכם, דובר שילמדו מאמר זה, בפנים וגם בעל-פה ... ובהתאם לכך, יש לחזור עתה לכל הפחות שורות אחדות ממאמר זה". ובסיום ההתוועדות עורר הרבי שוב על ההשתתפות ב"קרן המאה", מתוך שמחה.

במשך חמשים השנות האחרונות יצאו לאור עשרות כרכים מתורת בעל ההילולא, מתוך כתבי-ידו הקדושה ומתוך העתקות.

ת

מכל זה למדנו, שעיקר זמן חגיגת שנת המאה וחמשים הוא בימים שבין יום ההולדת של רבינו, בערב ראש השנה תשע"ו, לבין יום ההסתלקות-הילולא שלו, ב"יג ניסן תשע"ו.

לקראת הימים האלו נפתחת, באולם התערוכות של הספריה, : תערוכת אדמו"ר ה"צמח צדק".

א. כתי"ק דרושי אדה"ז – הנחות והגהות

יותר מכל אדמו"ר אחר הרבה כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" לרשום את תורותיו. קרוב למאה כרכי כתב-יד-קודש שרדו את השריפות שפקדו את העיירה ליובאוויטש, ואת הגלגולים ומאורעות השנים הבאות, ועד שהגיעו אדמו"רי חב"ד לנוי יורק, והם שמורים עתה בספריה.

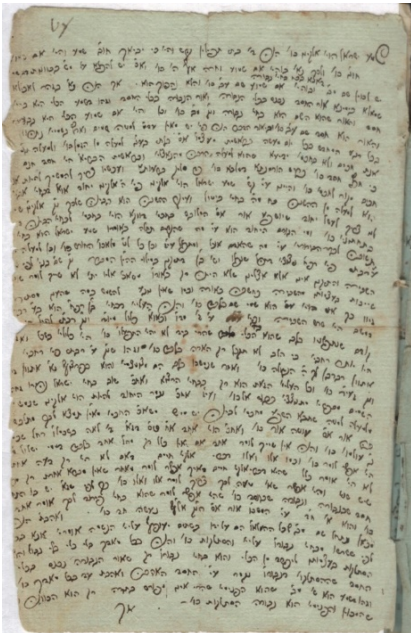
מבחר מהם מוצג בתערוכה הזאת.

בחמשת שלחנות הראווה שלפנינו מוצגים כרכי ביאורי החסידות, בכתב-ידו-הקדושה של רבינו, ו"הנחות" מהדרושים שאמר.

*

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נולד בערב ראש השנה תק"נ. בהגיעו לגיל שלוש, בצום גדלי' תקנ"ג, נפטרה עליו אמו הרבנית דבורה לאה, בת רבינו הזקן. מאז חי והתחנך בבית זקנו רבינו הזקן.

לערך בגיל 15 התחיל לרשום לעצמו "הנחות" מהדרושים ששמע מזקנו רבינו הזקן. אחר כך היה עובר על "הנחות" שנכתבו על ידי אחרים, ולפעמים הי' מוסיף הגהות על הגליון.

1. הנחה בכתי"ק, מדרושי תקס"ו

כתי"ק 1116. כולל "הנחות" מדרושי רבינו הזקן שנאמרו בשנת תקע"ב (מאלול תקע"א עד פסח תקע"ב), אחריהם כרוכים בו הנחות מהשנים הקודמות.

בדף הפתוח שלפנינו (עט, א) מוצגת "הנחה" מדרוש שמע ישראל שנאמר בשנת תקס"ו, בכתי"ק רבינו (בהיותו בן 16).

בכרך זה אפשר לראות את צורת כתב-ידו-הקדושה בשנותיו הצעירות.

עוד "הנחות" של רבינו, מדרושי רבינו הזקן שאמר באותה תקופה, בכתי"ק 2057.

2. הנחה בכתי"ק, מדרושי תקס"ז

כתי"ק 1052. כולל דרושים שבחלקם הוגהו על ידי רבינו, וחלקם "הנחות" בכתי"ק רבינו.

בדף הפתוח שלפנינו (צה, א) מוצגת "הנחה" מד"ה הביאו עלי כפרה, שנאמר בשנת תקס"ז, בכתי"ק רבינו (בהיותו בן 17).

3. הנחה בכתי"ק, מדרושי תקע"א

כתי"ק 1004. כולל "הנחות" מדרושי רבינו הזקן שנאמרו בשנת תקע"א (מאמצע החורף עד תחלת הקיץ), בכתי"ק רבינו (בהיותו בן 21).

בדף הפתוח שלפנינו (כז, ב) מעתיק מכת"ק רבינו הזקן, וכותב: "כ"י הרב ש"י".

4. הנחות כ"ק אדמו"ר האמצעי, מוגה בכתי"ק רבינו

מבין רושמי ה"הנחות" באותה תקופה היו שניים מבני כ"ק אדמו"ר הזקן: כ"ק אדמו"ר האמצעי, והרה"ק רבי משה. אחר כך עבר רבינו על "הנחות" אלו, ולפעמים הי' רושם אצלם הגהות על הגליון:

כתי"ק 1196. כולל הנחות מדרושי רבינו הזקן, שנאמרו בשנת תקס"ז, בכתי"ק בנו אדמו"ר האמצעי. חלקם בתוספת הגהות בכתי"ק רבינו.

5. הנחות רבי משה באדמו"ר הזקן, מוגה בכתי"ק רבינו

כתי"ק 1030. כולל הנחות מדרושי רבינו הזקן, שנאמרו בשנים תקס"ב-ה, בכתי"ק בנו רבי משה. חלקם בתוספת הגהות בכתי"ק רבינו.

6. הגהות בכת"ק, לדרושי "לקוטי תורה".

בשנת תר"ח הדפיס רבינו את ספר "לקוטי תורה" של רבינו הזקן, שהוא אוסף דרושים שאסף רבינו (ראה מספר 74), והוסיף להם הגהות בשני כרכים (כת"ק 1101-1102). אחד מהם מוצג בשלחן הראוה שלפנינו.

ב. כת"ק חסידות שלו – לפי שנים

אחרי הסתלקות כ"ק חותנו אדמו"ר האמצעי, בט' כסלו תקפ"ח, קיבל עליו רבינו את עול נשיאות עדת חב"ד, אותו נשא על שכמו במשך ל"ח שנה, עד להסתלקותו ביי"ג ניסן תרכ"ו.

בנוסף לאמירת דרושי דא"ח בשבתות וימים טובים, הי' רושם את תוכנם בכרכי כתב-יד.

כל אלו נדפסו בסדרת כרכי "אור התורה".

חלק מכרכים אלו נשרפו בשריפות שפקדו את העיירה ליובאוויטש, וחלקם שרד, ונשמר בספריה.

לפעמים הי' מקדיש כרך מיוחד לרשימות אותה שנה. מתוכם מוצגים בשלחן הראוה שלפנינו :

7. בוך חורף ת"ר

כת"ק 1135.

על גב הכריכה, נרשם בכת"ק: "בוך שנכתב ערך חורף ת"ר".

המשכו של כרך זה הוא כת"ק 1136.

8. בוך תרט"ו

כת"ק 1072.

9. בוך תרט"ז

כת"ק 1180.

10. בוך תרי"ז

כת"ק 1053.

כרך זה הוא במדת 2° (3522 ס"מ), שהיא גדולה מהרבה ממדת שאר הכרכים (4° או 8°).

ועוד נמצאים שני כרכים מאותה שנה: 1065. 751.

11. בוך תרי"ט

כת"ק 1098.

ועוד נמצאים שני כרכים מאותה שנה: 1059. 1096.

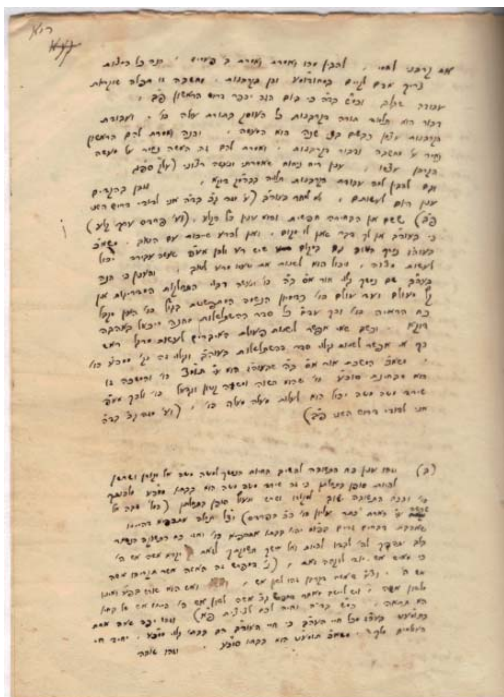
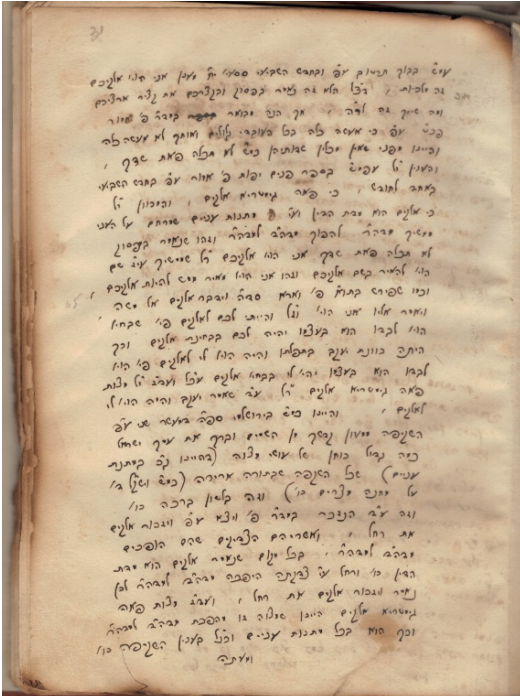
כרך זה ניצול משריפה, ונשרפו קצות העמודים.

בראש הדף הפתוח שלפנינו מציין: "עמ"ש בבוך תרט"ב".

12. בוך תר"כ-תר"א

כת"ק 1056.

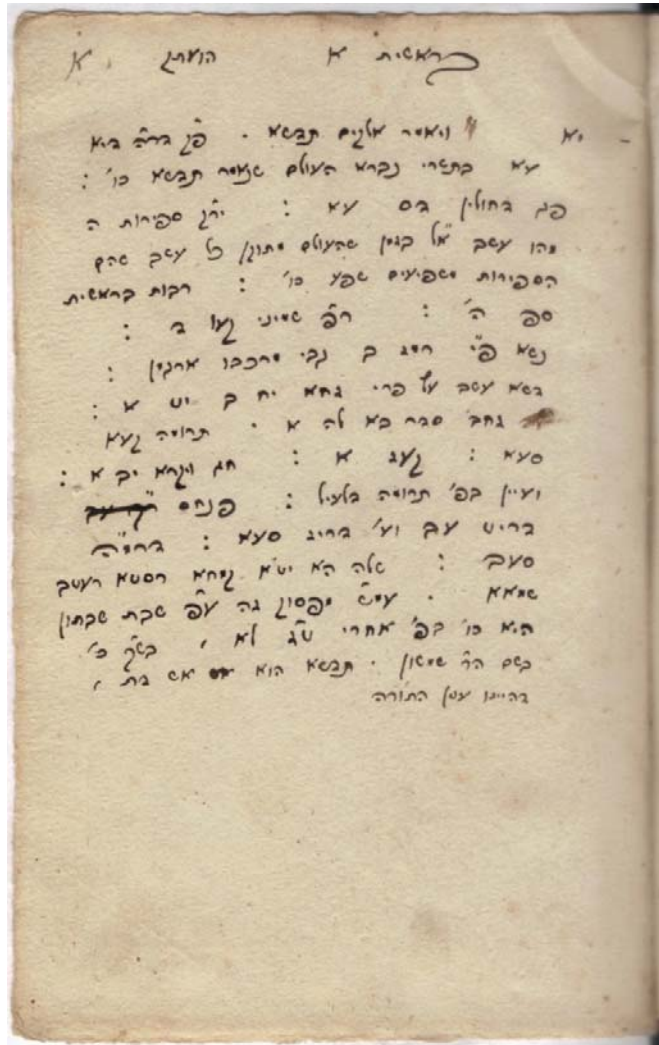
בכרך זה אפשר לראות את צורת כתב-ידו-הקדושה בשנותיו המאוחרות.

ג. כתי"ק חסידות שלו – לפי תנ"ך

בנוסף לכרכים אלה שעל סדר השנים, היו לרבינו כרכים מיוחדים, שבהם היו רושם דרושים, ביאורים וצינונים, לתורה נביאים וכתובים על הסדר, וכך מכונים כרכים אלה: בראשית ח"א וכו', שמות ח"א וכו', יהושע וכו'.

סדרה זו נחלקת לשתיים: (א) ביאורי חסידות. (ב) ציונים ורשימות, שתי הסדרות יחד כוללות:

בראשית סדרה א (כתי"ק 1152, 1014, 1040),
בראשית סדרה ב (כתי"ק 1104, 1035), ועוד כרך
רשימות קצרות על בראשית (כתי"ק 1100), שמות
(כתי"ק 241, 726, 728, 1031, 1071), שמות-ויקרא
(כתי"ק 236), במדבר (כתי"ק 235, 1127), דברים
(כתי"ק 234), ויקרא-דברים (כתי"ק 1082), במדבר
דברים (כתי"ק 1159), יהושע-ישעיה (כתי"ק 1043,
1133), ירמיה-יחזקאל (כתי"ק 1081, 1093), חמש
מגילות (כתי"ק 1177), תהלים (כתי"ק 1115, ירושלים
2259).

כל אלו נדפסו אחר כך בסדרת "אור התורה" על סדר
תנ"ך.

מבחר מכרכים אלו בכתי"ק מוצגים בשלחן הראווה
שלפנינו:

13. בראשית א ח"א

כתי"ק 1152.

14. בראשית

כתי"ק 1100.

בנוסף לכרכים אלו שבהם היו רושם ביאורי חסידות
על הפסוקים, היו לרבינו כרכים שבהם היו רושם
צינונים רבים, לתלמוד, מדרשים זהר, ספרי קבלה
וחסידות, מבלי לכתוב להם ביאור.

אפשר לראות כל זאת בדף הפתוח שלפנינו, שהוא דף
הראשון של הכרך.

15. שמות ויקרא ב

כתי"ק 236.

16. יהושע ישעיה

כתי"ק 1133.

17. ירמיה יחזקאל

כתי"ק 1081

18. חמש מגילות

כתי"ק 1177.

19. תהלים

כתי"ק 1115.

נדפס בספר "יהל אור".

ד. כתי"ק חסידות שלו – לפי חיבורים

בנוסף להנ"ל חיבר כמה חיבורים, בביאורי החסידות קבלה וחקירה:

20. שרש מצות התפלה

כתי"ק 82.

אחד מחיבוריו הראשונים, שכתב בצעירותו הוא "שרש מצות התפלה". נדפס אחר כך בספרו "דרך מצותיך". תחלתו בנוי על מאמר קצר של רבינו הזקן, שאמרו בשנת תקס"ד (נדפס בספר "מאמרי אדמו"ר הזקן" תקס"ד ע' קו). והמשכו בנוי על כמה דרושים שאמר רבינו הזקן במשך השנים. את מהדורתו הסופית, המוצגת בתערוכה, רשם כבר אחרי הסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן (שנזכר בה בשם "רבינו ז"ל").

21. דרך מצותיך

כתי"ק 79.

בנוסף ל"שרש מצות התפלה" רשם ביאורי דא"ח לרבים ממצות התורה, שנקרא בשם "טעמי המצות". ונדפס אחר כך בשם "דרך מצותיך". נרשם בו גם "קיצור תניא", שנדפס אחר כך ב"דרך מצותיך", וב"קיצורים והערות לספר לקוטי אמרים". דף הפתוח שלפנינו (צב, א) הוא סיום טעמי המצות והתחלת קיצור תניא.

22. ספר החקירה ופירוש המלות

כתי"ק 1179. מכונה בכתי"ק "בג" [ובא בהמשך לכתי"ק נוסף שמכונה בכתי"ק "אב"].

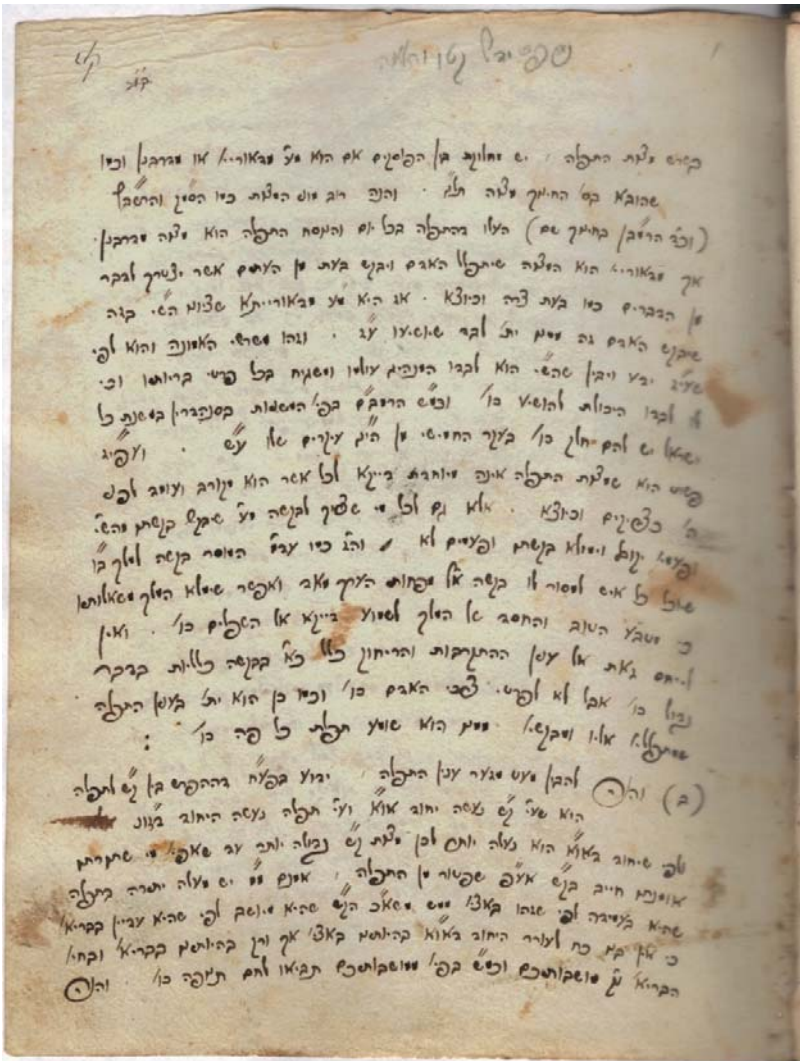
כולל את "ספר החקירה" [שנדפס בשם "דרך אמונה – ספר החקירה"], ואת "פירוש המלות" [שנדפס בספר "דרך מצותיך ח"ב", ואחר כך בסדרת כרכי אור התורה].

23. ביאורי הזהר ח"א בראשית שמות

כתי"ק 1033. במקביל לביאורי החסידות שכתב רבינו, לפי פסוקי תנ"ך, רשם גם שני כרכים על ביאורי הזהר. הכרך שלפנינו הוא – ח"א: בראשית שמות.

24. ביאורי הזהר ח"ב ויקרא במדבר דברים

כתי"ק 1055. הכרך שלפנינו הוא – ח"ב: ויקרא במדבר דברים.

ה. הנחות מדרושי

מעטים היו כותבי ה"הנחות" של הדרושים שהיה רבינו אומר, שהרי הוא עצמו היה רגיל לרשום את תוכן הדרושים, כמובא לעיל. מכל מקום היו כמה "חוזרים" שהיו חוזרים בעל פה את הדרושים הנאמרים, ואף רושמים בכתב "הנחות" של הדרושים הללו. חלקם בכת"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, וחלקם בכת"י "חוזרים" אחרים, שאחר כך עבר עליהם כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, ולפעמים הי' מוסיף עליהם הגהות על הגליון. כמה מהם מוצגים בשלחן שלפנינו (על סדר השנים):

25. הנחות דרושי תרי"ג ועוד

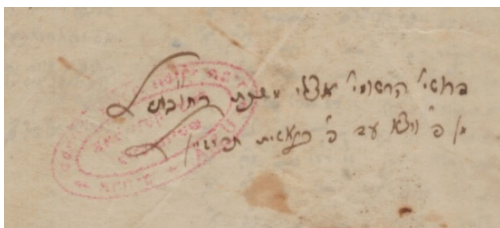
כת"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, מספר 1063. חלקן בכת"ק, וחלקן בכת"י רבי דובער מקאליסק (הרב"ק), מוגהות בכת"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע. הדרושים שבו מסודרים כסדר פרשיות התורה, בראשית שמות ויקרא.

כמו"כ ישנו כרך נוסף, כת"י 1028, מדרושי שנים אחרות, אשר על כריכתו רשום: "ברכות (רב"א)" – רבי בערל אשכנזי, הוא רבי דובער מקאליסק הנ"ל. חלקו מוגה בכת"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.

26. הנחות דרושי תרי"ד

כת"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, מספר 1117. הנחות בכת"ק.

27. הנחות דרושי תרט"ז

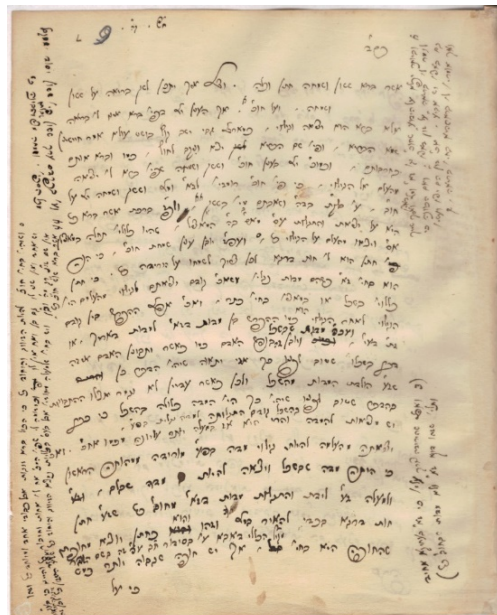

כת"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, מספר 1029. בשער שלו – בכת"ק: "דרושי הרשומי" אצלי משנת רחובת לפ"ק מן פ' ויצא עד פ' בראשית תריזי"ן לפ"ק. רובם – בכת"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, אבל יש בו גם "הנחות" "רב"ק" (ר' בערל קאליסקער הנ"ל), "ר"יז ברי"ל" (אדמו"ר הרה"ק רבי שלמה זלמן, באדמו"ר מהרי"ל מקאפוסט), שהוגהו על ידי כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.

28. הנחות דרושי תרי"ח-תרכ"ב

כת"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, מספר 1077. רובו בכת"ק.

29. הנחות דרושי תרכ"א-ד

כת"ק החסיד רבי הלל מפאריטש, מספר 1046.

אחד המיוחד שבין החוזרים ומניחים וכותבי ביאורי דא"ח, הוא החסיד רבי הלל הלוי מפאריטש. רגיל הי' לרשום את הדרושים שהי' שומע מרבינו, ולהוסיף עליהם הערות וביאורים בין חצאי עיגול (בתוספת סימן סגול – בתחלת וסוף כל הגהה). וכן היה אומר ורושם בעצמו ביאורי חסידות. חלקם נדפס בסדרת ספריו "פלח הרמון".

בדף הפתוח שלפנינו (כג, ב), בכותרת: "ליל ב' דשבועות[ת], ואינו כמו ששמעתי מפי כ"ק, רק כפי שתפסתי בשכלי דבריו, עם ביאור קצת".

עוד כרכים בכתב ידו הקדושה: 482. 1228.

30. הנחות דרושי תרכ"ה

כת"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, מספר 1137. הנחות בכת"ק.

בדף ו, א: "א' [אמר] אאמו"ר שי".

בדף ז, א: "ח"ש כ"ה" [דרוש חיי שרה שנת תרכ"ה].

ו. כתי"ק תשובותיו

כפי הנראה מהתשובות שהגיעו לידינו, התחיל רבינו לכתוב את תשובותיו לערך בשנת תקע"ח, שאז הי' בן כ"ח שנה.

לפעמים הי' רושם בתחלה מענה קצר – על גליון השו"ת שנכתבה לו.

לפעמים הי' רושם את התשובה בכרך התשובות של אותה תקופה, ואחר כך הי' מוסר אותה להעתיקה, כדי לשלחה לנמען, אחרי שהוסיף בכתי"ק את הפניה שבראשה והחתימה שבסופה.

כל אלו נדפסו בסדרת כרכי "שו"ת צמח צדק".

חלק מכרכים אלו נאבדו ונשרפו במאורעות השנים. כמה מהכרכים ששרדו מוצגים בארון שלפנינו :

31. חלק ז, תשובות תקפ"ב-ה

כתי"ק 233.

בדף הפתוח שלפנינו (סח, א הב') היא תשובה קצרה שכתב על גליון השואל.

בפניה של השואל מכנה את רבינו "הרב המופלג ומפורסם בתורה ובחסידות", שהרי נכתבה שנים רבות לפני קבלת נשיאות חב"ד על ידי רבינו.

32. חלק יג, תשובות עד תק"צ

כתי"ק 1019.

33. נומר א, שו"ת אהע"ז

כתי"ק 2047.

34. נומר יא, כולל תשובה מתקצ"ו

כתי"ק 227. כולל חידושים על הש"ס (משניות זרעים מועד ונשים) בכתי"ק רבינו

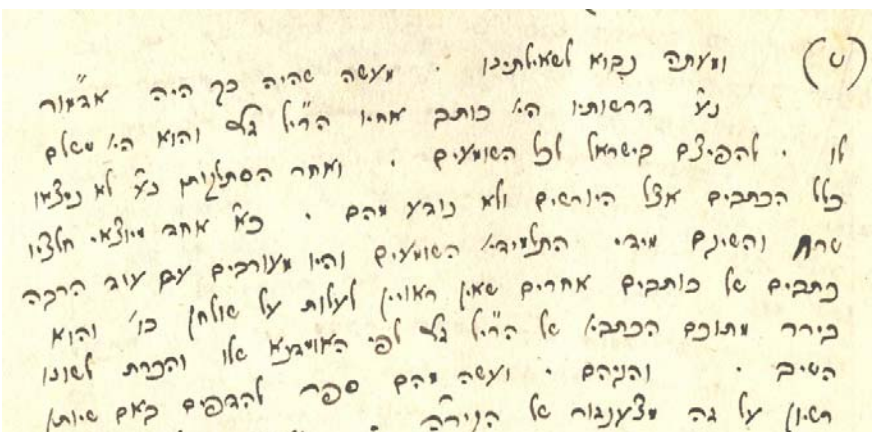
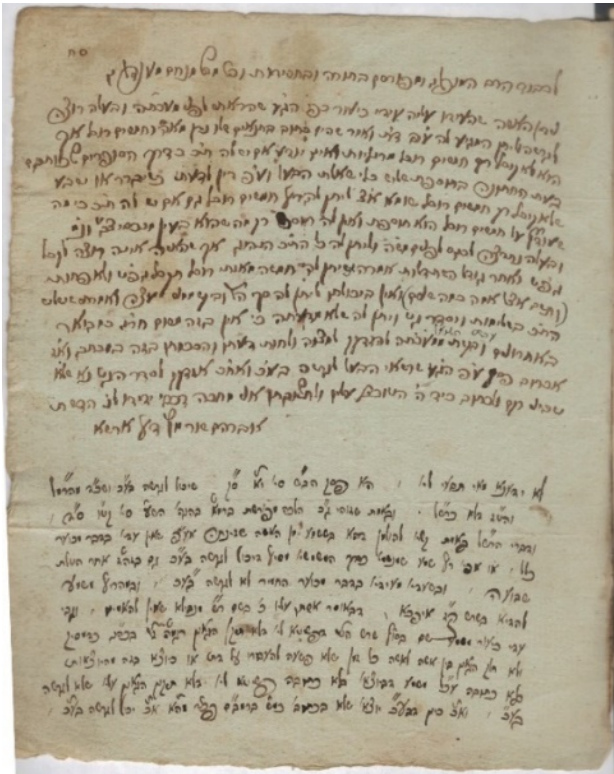
דף הפתוח שלפנינו (רלב, ב) היא תשובה אודות אוסף דרושי רבינו הזקן, לערוך מהם את הספר "תורה אור" (שנדפס אחר כך בקאפוסט תקצ"ז). ראה מספר 73.

35. נומר יט, שו"ת יו"ד ואהע"ז

כתי"ק 2143.

36. תשובה קצרה שנשלחה

אל הרב יצחק יואל מ"ץ לובען. נדפסה בשו"ת חלק יו"ד סי' שכט.

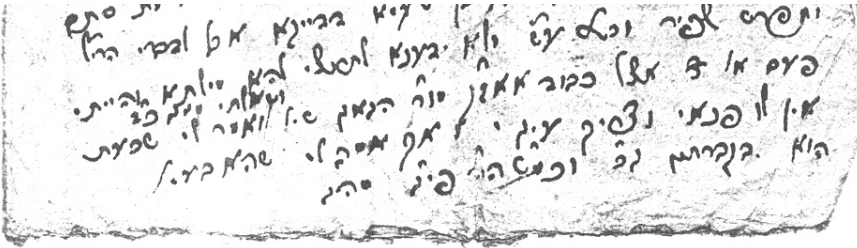
ז. כתי"ק חידושי ופס"ד

את חידושי התחיל לרשום בצעירותו, כשלמד אצל כ"ק זקנו אדמו"ר הזקן. והמשיך בזה במשך כל שנות נשיאותו.

היו לו כרכים מיוחדים, שבהם הי' רושם את חידושי לש"ס ולשלחן ערוך, שנדפסו אחר כך בסדרת צמח צדק "חידושים על הש"ס", ו"פסקי דינים". כמה מהם נמצאים עדיין בגלות ברוסיה, ובידינו רק תצלום.

37. שו"ת פסקי דינים וחידושים

תצלום כתי"ק 1024.

על פי הכתב נראה שחלקם נכתב בצעירותו, בתקופת רבינו הזקן. באחד מהם: "והייתי פעם א' אצל כבוד אאז"ק מו"ר [אדוני אבי זקני מורינו ורבינו] הגאון שי' ושאלתי ממנו כ"ז". המקור עדיין בגלות ברוסיה.

38. בוך על משניות וגמרא מנשים

ונוזיקין נומר 2

כתי"ק 1231.

39. פסקי דינים

כתי"ק 2048.

נכרכו בו גם שו"ת של כמה מרבני הדור.

40. קובץ עלים נפרדים, כולל חידושים על הש"ס

כתי"ק 1122.

בדף הפתוח שלפנינו: "חצי שבט תרכ"ג".

אפשר לראות את צורת כתב-ידו-הקדושה בשנותיו האחרונות.

41. נומר כו, חידושים ושו"ת אהע"ז

כתי"ק 226.

על הכריכה באותיות מוזהבות: "כתב יד קדש אדוני אבי זקני מורי ורבי [אדמו"ר הצ"צ] נשמתו בגנזי מרומים זכותו יגן עלינו אמן. מתנה נתונה לי מאת כ"ק אדוני אבי מו"ר [אדמו"ר מוהר"ש] שי' לאורך ימים טובים וארוכים, שבח לאל בורא עולם שזיכני [אדמו"ר מוהרש"ב] לזה, שנת ה' אלפים תרלח לפ"ק".

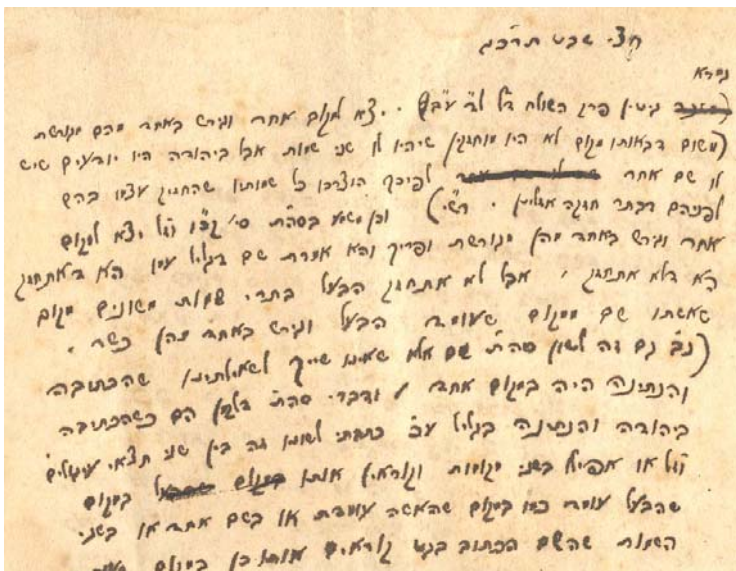
42. בוך 27, חידושים ושו"ת תר"ח

כתי"ק 1073.

רק חלקו נכתב עליו (דפים א-ע), חלקו השני (דפים עא-קלו) נשאר חלק.

מתוכן התשובות נראה שנכתבו בשנת תר"ח. ואם כן מסתבר שכל הכרך נכתב בשנת תר"ח.

ח. שו"ת שנכתבו אליו

בין השנים תקצ"ב-תר"ג שימש ברבנות ליובאוויטש הגאון הרב ישכר בער הלוי הורביץ, הוא עמד בקשר הדוק עם רבינו בכל עניני ההלכה, ולפעמים היו שואלים דרכו אצל רבינו, ולפעמים הי' לוקח לביתו את השאלות שנשלחו אל רבינו. אחר כך כרך את כל הדפים האלו במספר כרכים.

גם בתוך כרכי השו"ת של רבינו נכרכה לפעמים שו"ת השואל. לפעמים השיב בכת"ק בקצרה על הגליון (ראה מספר 31). ולפעמים ציין בכת"ק, איזה קטע מהשאלה להעתיק בתוך תשובתו (ראה מספר 46).

43. בוך נומר ג

כת"י 231. כרוכים בו שו"ת בכת"י של עשרות רבנים מתקופתו של רבינו, חלקם – שו"ת שנכתבו אליו.

בדף הפתוח שלפנינו (קסא, א) – תשובת דודו הרה"ק מהרי"ל מיאנאוויטש, בעל ה"שארית יהודה", אל רבינו.

44. נומר 32

כת"י 232. כרוכים שו"ת בכת"י של עשרות רבנים מתקופתו של רבינו, חלקם – שו"ת שנכתבו אליו.

בדף הפתוח שלפנינו (רא, א) – שו"ת שנכתבה אליו בשנת תקצ"ה.

45. ליקוט מהרי"ב

כת"י 2145. רובו – בכתב ידו של הרב ישכר בער הלוי הורביץ הנ"ל. חלקו בכת"ק רבינו, ועוד כמה רבנים.

בדף הפתוח שלפנינו (יט, א) – שו"ת הגאון החסיד רבי נחמ"י מדובראוונא, בעל ה"דברי נחמ"י", אל רבינו.

46. בוך מה שהוקשה

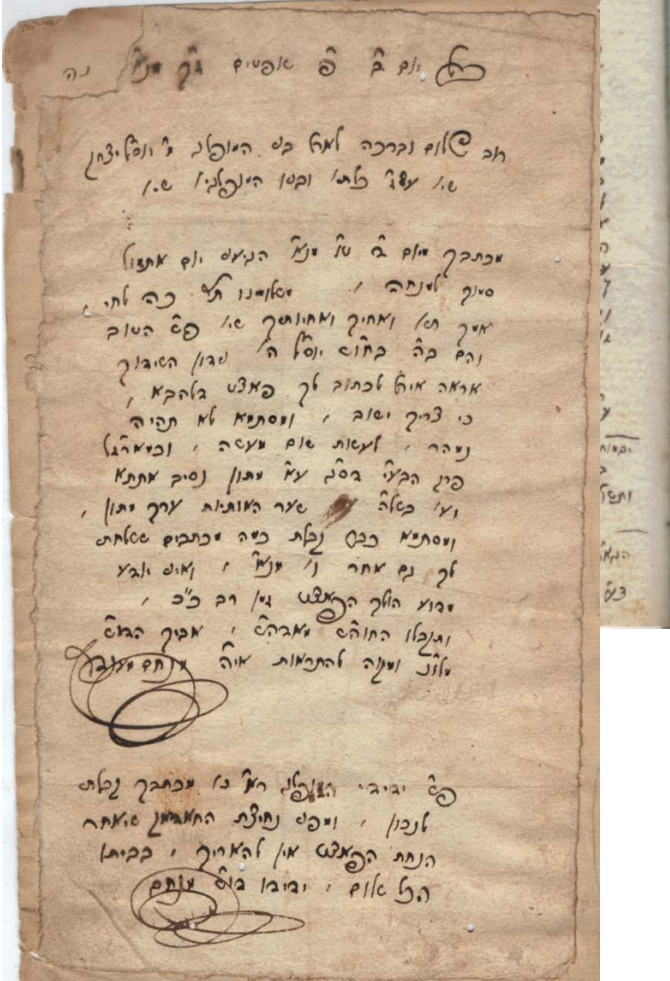
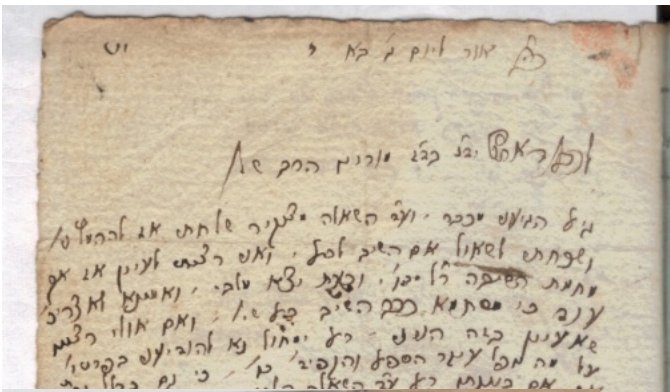
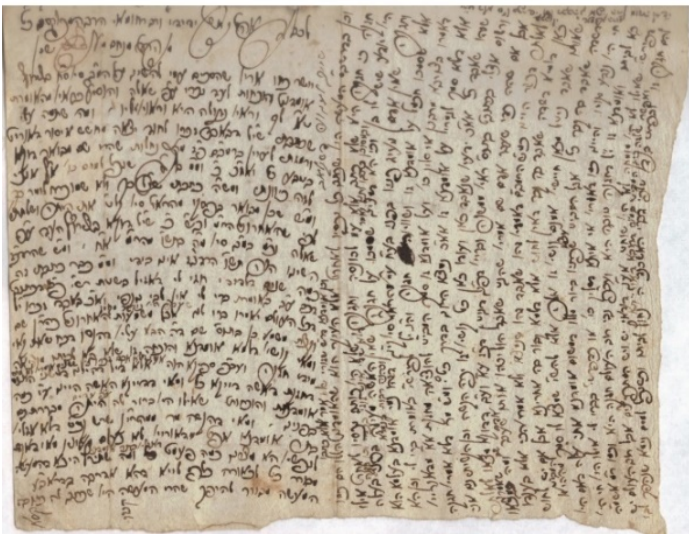
כת"י 2144. חלקו בכת"ק – שו"ת רבינו, וכרוכים בו גם שו"ת מרבני הדור אל רבינו. רובו שו"ת יורה דעה.

בדף הפתוח שלפנינו (תכא, א) רואים שו"ת שנכתבה אל רבינו, שסימן עליה בכת"ק – מהיכן ועד היכן להעתיק בתחלת התשובה, ובסופה: "עכ"ל השואל". וכך נדפס בשו"ת צמח צדק יו"ד סי' ז.

ט. אגרות קודש

47. רשימת ויגבה – תר"א-ג

כת"י 1124 (רמ, א). נדפסה באגרות קודש שלו אגרת לא.

י. אגרות בניו הקדושים

52. הרה"ק רבי ברוך שלום ני"ע

אל חתנו רבי משולם רייך ובני ביתו, מוצש"ק
ד' תשרי תרכ"ו.

53. כ"ק אדמו"ר מהרי"ל ני"ע מקאפוסט
וכ"ק אדמו"ר מהרחש"ז ני"ע מלאדי
וכ"ק אדמו"ר מהרי"נ ני"ע מניעזין

אל אני"ש דקהלת הארקע. ט"ו טבת [תר"כ].

54. כ"ק אדמו"ר מהרי"ל ני"ע מקאפוסט.

בתחלתו: "מוס"פ [מוסגר פה] מכתב
מכאמור שי"י.

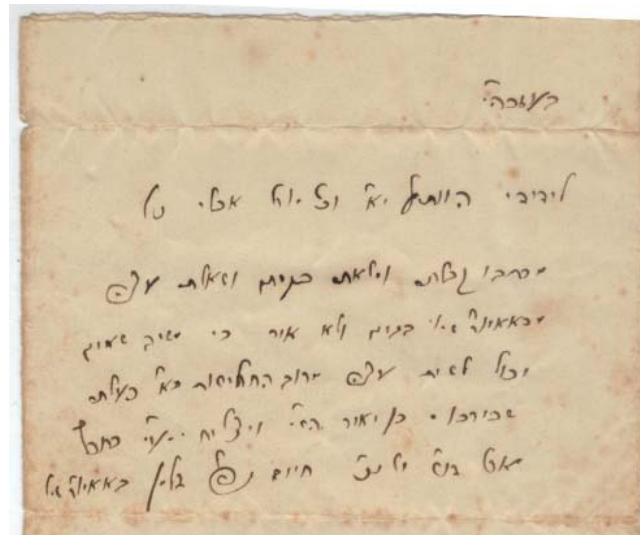
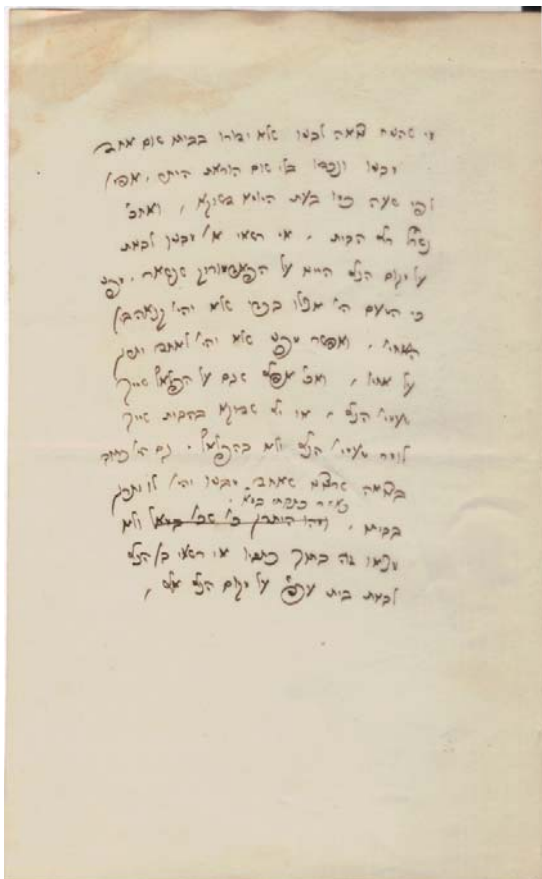
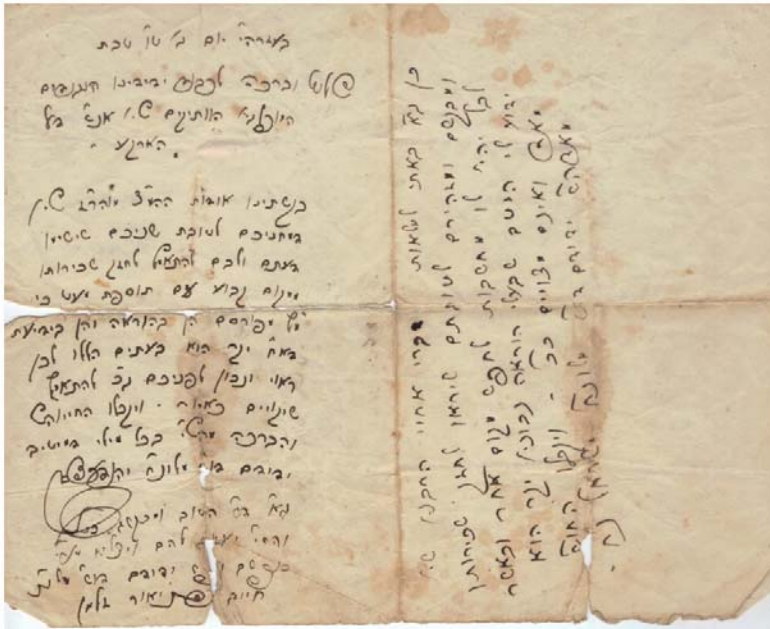
55. כ"ק אדמו"ר מהרחש"ז ני"ע מלאדי.

בתחלתו: "מכתבו קבלתי ומלאתי בקשתו,
ושאלתי עצה מכאמור"ר שי"י.

56. כ"ק אדמו"ר מוהר"ש ני"ע
מליובאוויטש

כתי"ק 1041.

בדף הפתוח שלפנינו דן אודות חלק הצוואה של כ"ק אביו
רבינו, בקשר לביתו, אחרי ההסתלקות.

יא. חפצי קודש

57. שרוול

השרוול הוא של משי, שחור, משומש ביותר – עד שבמרפק נעשה חור. אורך השרוול 55 ס"מ.

בציור המפורסם לובש אדמו"ר הצמח צדק בגד לבן. אמנם מסתבר שהי' לו גם סירטוק שחור, אשר אחרי הסתלקותו נחלק בין בניו הקדושים.

לפי הנראה, הוא החלק שעבר בירושה אל כ"ק בנו אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, וממנו לבנו וכו'.

58. סיר וקערה

אף שאין לנו מסורה ברורה איך נשתמרו כלים אלו. הובאו לרבי, יחד עם ההודעה, שעל פי המסורה הוא של בית כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק".

59. שופר

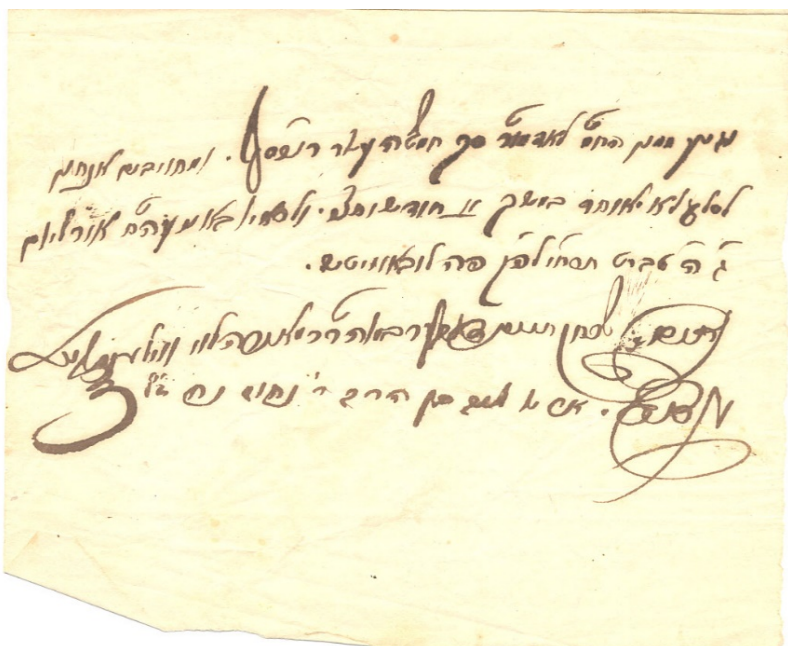
אחד השופרות שהרבי הי' תוקע בו בראש השנה, מקובל אצל החסידים שהוא של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק".

פעם נפסל השופר, וחתכו חלק ממנו להכשירו, ואחר כך נפסל שוב. מאז הי' הרבי תוקע בשופר אחר.

60. שטר חוב לרבינו

התחייבות של החסיד המפורסם ר' יצחק חיים דובער ווילנסקי, והחסיד ר' ארי' ליב ב"ר נחום נח, אל רבינו, על מנת לסלקו עד הי' טבת תרי"ח.

אפשר שהיא עבור הלואה שקיבלו מרבינו. ואפשר שהיא התחייבות עבור מעמד לאדמו"ר.

יב. תואר פני קדשו

61. ציור דיוקן רבינו

ראה אודותיו בארוכה "מבית הגנזים" (ע' רנז-רסב).

62. תצלום שנדפס בתרמ"ז

ליטוגרפיה של נ. מץ. עם אישור הצנזור
בתאריך אוקטובר 30 1886.

63. תצלום שנדפס ב"כנסת ישראל"
תרמ"ח

בחתימת ז' ש"ץ. נדפס ב"כנסת ישראל" ספר
שלישי, ווארשא תרמ"ח, טורים 215-216.

64. הדפס שנתנה הרבנית רבקה לאדמו"ר
מוהרי"צ ני"ע

מעבר לתמונה רשם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ
ני"ע: "תמונה זו קבלתי תשורה מאת כבוד א"י
הרבנית הצדקנית מר[ת] רבקה ני"ע זצ"ל זי"ע,
ואמרה לי אשר תמונה זו מתאימה יותר
משאר התמונות".

65. ה
ד

פס שקיבל אדמו"ר מוהרי"צ ני"ע בשנת תרפ"ד

66. הנדפס בשער לוח שנה תרפ"ט

הוצאת "רעמיגאלסקי", ריגא תרפ"ט.

67. הנדפס בשער לוח שנה

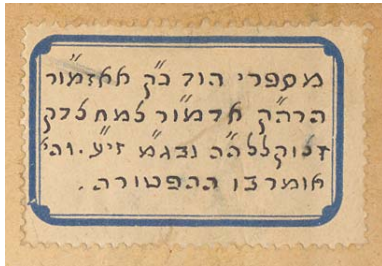
בחתימת הצייר "ש. ר.". בשער לוח שנה של "מסורה" הנדפס בלודז.

68. הנדפס על ידי קה"ת בשנת תשי"ג

בהדפסה זו הפכו את הגלופה, כדי ששפתו הימנית של הבגד העליון תהיי מונחת על שפתו השמאלית, וכדי
שהספר שמחזיק בידיו יפתח מימין.

יג. ספריו

חלק מאוסף ספריו נשרף בשריפה הידועה בליובאוויטש. וגם הספרים ששרדו לא הגיעו לספריה, מלבד שני ספרים:

69. תנ"ך, אמ"ד תכ"ו-ז

על כריכת התנ"ך מבפנים ישנה מדבקה, שעליה כותב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע: "מספרי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אדמו"ר צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והי אומר בו ההפטורה".

70. סדור ר' שבתי

בכת"ק במדבקה: "הסידור של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הי מחזיקו קודם התקיעות ובשעת אמירת ההגדה", שהי אוחז בתקיעות ובסדר של פסח".

71. , תשובה אודות ספריו שנשרפו

כת"י 1096 – תרי"ט א.

על אחת השאלות שקיבל רבינו אחרי השריפה הגדולה, כתב מענה קצר, על שם מורי-צדק שבעיירות הסמוכות לליובאוויטש, אשר בו כותב רבינו אודות עצמו: "והנה הרב הנ"ל שי", מחמת שנשרף העיר וביתו וגם ספריו, על כן לא יכול לעיין בענין השאלה להשיב".

72. רשימת הספרים שלקח עמו לפטרבורג

כת"י 1050 – "נומר ט", "שו"ת חלק אה"ע – נק' מהדורא בתרא ח"ב". וכולל תשובות שנכתבו על ידו, או שנכתבו על ידו מחדש, עד שנת תרי"ג. בקיץ תר"ג נקרא על ידי הממשל לוועידה הרבנית בפטרבורג, שם שהה איזה חדשים. לצורך זה לקח אתו חבילת ספרים, שיוכל ללמוד בהם בזמן הפנוי. לפני הנסיעה רשם לעצמו את רשימת הספרים שברצונו לקחת אתו עמו. בכמה מכרכים אלו הכניס איזה דפים חלקים "כדי לכתוב בס"ד", היינו לרשום עליהם החדשים שיתעוררו אצלו בעת העיון.

73. ספר תורה אור שמסר לדפוס (תקצ"ז)

בשנת תקצ"ז מסר רבינו לדפוס את הספר "תורה אור", דרושי זקנו כ"ק אדמו"ר הזקן, שנערך על ידי רבינו (ראה מספר 34).

74. ספר לקוטי תורה שמסר לדפוס (תר"ח)

באמצע הדפסת הספר תורה אור, יצאה גזירת הדפוסים ברוסיה, והחלק השני (של תורה אור) לא נדפס אז; כעבור 11 שנים, אחרי פתיחת הדפוס בויטאמיר, מסר בו רבינו את החלק השני לדפוס, בתוספת הגהות רבות (ראה מספר 6), ובשם "לקוטי תורה".

75. הוספות לספר לקוטי תורה (תרי"א)

במשך השנים הבאות הוסיף רבינו עוד דרושים לספרים "תורה אור" ו"לקוטי תורה".

76. הוספות לספר תורה אור (תרכ"ב)

על השער: "ובו דרושים על שני חומשי התורה בראשית שמות, וגם דרושים לחנוכה בפרשה וישב ובפרשה מקץ, ומגלת אסתר בסוף ספר שמות, ודרוש אחד לפסח בפרשת ויקהל".

77. אור הגנוז (תרכ"ו)

מהרה"ק רבי יהודה לייב הכהן מאניפאלי, עם הסכמה (התחייבות לקנות הספר) על ידי רבינו ובניו הקדושים.

"אדמו"ר הנ"ל [צמח צדק] לא בא מעולם בהסכמה על שום ספר, ורק על ספר זה נתן הסכמה, מפני שזקנו רבינו נ"ע לקח ממנו הסכמה על ספרו התניא" (בית רבי פכ"ה הערה ד).

תערוכה טו

תערוכת רבותינו נשיאינו

שבספריית אגודת חסידי חב"ד
אהל יוסף יצחק – ליובאוויטש

לכל אחד מהאדמו"רים מוקדש ארון ראווה אחד
שבו מוצגים הפריטים הכי נדירים וקדושים מאדמו"ר זה, השמורים בארכיון:
דפוס הראשון של ספריהם, כתבי-יד-קדשם, חפצים, תמונות וציורים שלהם

שעות הפתיחה:

ימים ראשון-חמישי: בין השעות 12:00-5:00
יום –ששי וערב חג: בין השעות 12:00-2:00

חוברת הדרכה

יוצא לאור על ידי

ספריית אגודת חסידי חב"ד - אהל יוסף יצחק - ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי ברוקלין נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושבעים ושבע לבריאה

הבעל שם טוב

רבי ישראל בעל שם טוב

אצל הבעל שם טוב הי' סדור כתב-יד, עם כוונת האריז"ל, אשר ציווה לסופר שלו להעתיק עבורו. בו רשמו תלמידיו את שמותיהם לזכרון לפניו בעת התפלה. הסדור שמור בארכיון הספריה, וצילומם מוצג לפנינו.

78. סדור הבעל שם טוב, עם בקשות התלמידים.

אחד מגדולי תלמידי הבעש"ט, הי' הרב הקדוש רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה, בעל הספרים תולדות יעקב יוסף, בן פורת יוסף, צפנת פענח. בספריו אלו הוא מצטט מאות תורות ששמע מהבעל שם טוב – "ששמעתי ממורי". והם הם שלושת ספרי החסידות הראשונים שבאו בדפוס, אשר בהם מצוטטים מדברי הבעל שם טוב.

79. תולדות יעקב יוסף, קארעץ תקמ"מ.

80. בן פורת יוסף, קארעץ תקמ"א.

81. צפנת פענח, קארעץ תקמ"ב.

בתקופת ראשית התקרבותו של בעל התולדות יעקב יוסף, כתב אליו הבעל שם טוב אגרת הדרכה, לעבוד את ה' מתוך שמחה של מצוה, ושלא להרבות בתעניות. האגרת שמורה בארכיון הספריה, ותצלומה מוצג לפנינו.

82. אגרת הבעל שם טוב אל בעל התולדות יעקב יוסף.

הספר העיקרי של ליקוט תורות של הבעל שם טוב, הוא הספר "כתר שם טוב", שנדפס בשני חלקים.

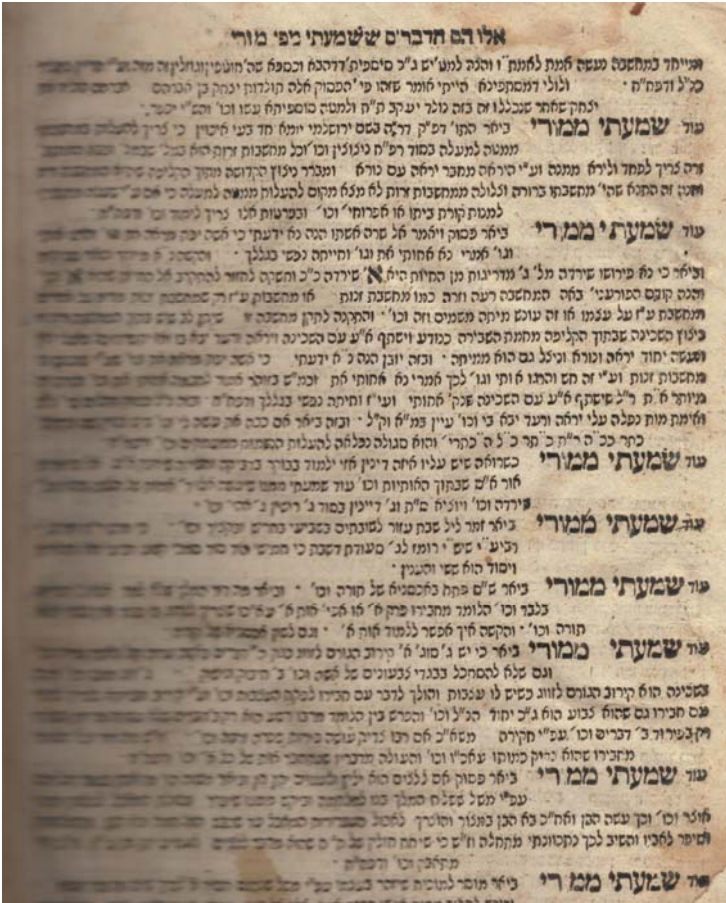
83. כתר שם טוב ח"א: זאלקווא תקנ"ד.

84. חלק שני: זאלקווא תקנ"ה.

הבעל שם טוב נסתלק בחג השבועות תק"כ. ובמשך שני הדורות הבאים, ליקטו תלמידיו מסיפוריו. הסיפורים נדפסו אחר כך בספר "שבחי הבעל שם טוב", שנדפס בהוצאות רבות, משנת תקע"ה ואילך.

לא ידועים כיום העתקות בכתב-יד של החיבור הזה; מלבד עותק אחד, שנכתב לפני ההדפסה הראשונה של הספר, ועם איזה הוספות ושינויים. הוא נשמר בארכיון הספריה, ומוצג לפנינו.

85. שבחי בעל שם טוב, כתב יד 1203.

לא ידועים כיום העתקות בכתב-יד של החיבור הזה; מלבד עותק אחד, שנכתב לפני ההדפסה הראשונה של הספר, ועם איזה הוספות ושינויים. הוא נשמר בארכיון הספריה, ומוצג לפנינו.

הרב המגיד ממעזריטש

רבי דובער ממעזריטש

הרב המגיד הקדוש, רבי דובער ממעזריטש, נסתלק בי"ט כסלו תקל"ג. ובמשך שמונה השנים הבאות, ליקטו תלמידיו מתורותיו, שנדפסו בספר "מגיד דבריו ליעקב". הספר נדפס מספר פעמים, זה אחר זה, מתחיל משנת תקמ"א. לפנינו מוצגות שלושת ההוצאות הראשונות.

86. מגיד דבריו ליעקב, קארעץ תקמ"א.

87. מגיד דבריו ליעקב, קארעץ תקמ"ד.

88. מגיד דבריו ליעקב, לבוב תקנ"ב.

תלמידו הצעיר רבינו הזקן בעל התניא, נסע אליו בהיותו בן עשרים, כדי ללמוד את יסודות תורות ודרכי החסידות, כמסופר בכת"ק שלפינו: "שבהיותי בן עשרים שנה בערך, במשך זמן שהייתי בויעטפסק, נסעתי משם למעזריטש, והתחלתי שם ללמוד קבלה אצל הרב מ' בער זללה"ה".

89. תצלום כתב-יד-קודש אדמו"ר הזקן, אודות נסיעתו ללמוד את הרב המגיד ממעזריטש.

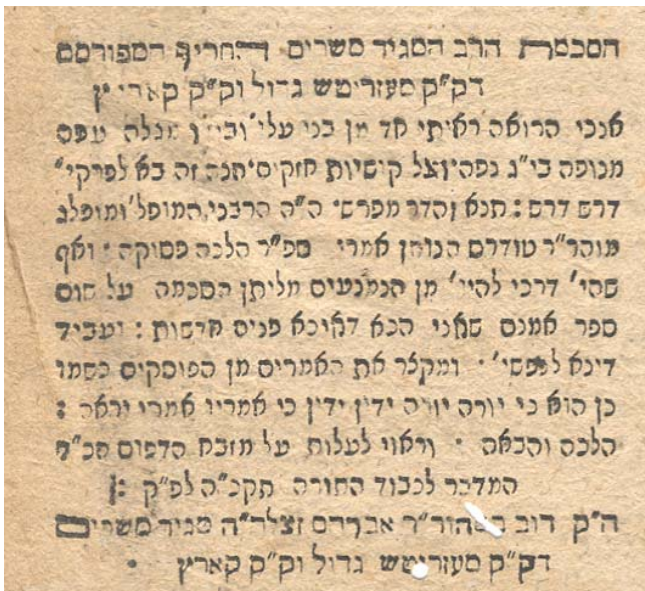
במקביל לזה למד אצל הרב המגיד ממעזריטש, גם תורת ההלכה. כמסופר בכת"ק שלפינו: "פלפול זה, אם די בהסרת הדלדולים במקום יציאת וכליטת הסירכא לחוריה, היה בקיץ תקל"ב, בהיותי בבית אדמו"ר רבינו הגדול הגאון המפורסם מה"ר דובערוש נ"ע בק"ק ראוונא, והסכימה דעתו הקדושה דדי בכך".

90. תצלום כתב-יד-קודש אדמו"ר הזקן, אודות לימוד ההלכה אצל הרב המגיד ממעזריטש.

יוקר עריכת מסקנות ההלכה, מודגשת בהסכמה היחידה שנתן הרב המגיד ממעזריטש, לספר שכולל את תמצית ומסקנות ההלכות: "ואף שהי' דרכי להיות מן הנמנעים מליתן הסכמה על שום ספר, אמנם שאני הכא, דאיכא פנים חדשות, ועבד דינא לנפשי, ומקצר את האמרים מן הפוסקים".

91. הלכה פסוקה, טורקא תקכ"ה, עם הסכמת הרב המגיד ממעזריטש.

כשראה הרב המגיד אצל רבינו הזקן, את עומק הבנתו בהלכה, בחר בו והפציר בו, לערוך את השלחן ערוך שלו, כאמור בהקדמת בני הגאון המחבר: "ויבחר בכבוד אדונינו אבינו מורינו ורבינו ז"ל, אשר בו בזמנו היה מלא וגדוש מים התלמוד והפוסקים, והפציר בו עד בוש, ואמר לו אין נכון וחכם כמות לירד לעומקה של הלכה, לעשות מלאכה זו מלאכת הקודש, להוציא לאור תמצית ופנימיות טעמי ההלכות"

כ"ק אדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מלאדי

ספר היסוד של תורת חסידות חב"ד, שחיבר רבינו הזקן, הוא ספר התניא. לפנינו מוצגת ההוצאה הראשונה של ספר התניא, שהתחילה הדפסתו באלול תקנ"ו, והסתיימה בכ' כסלו תקנ"ז, אז נוסף לוח התיקון קצר לתניא, כפי שאפשר לראות בשני העותקים של הספר המוצגים לפנינו.

92. תניא, סלאוויטא תקנ"ז.

גוף כתב-ידו-הקדושה של רבינו הזקן מספר התניא והשלחן ערוך שלו לא הגיעו לידינו, הם נשרפו בשריפה הגדולה שפרצה בלאדי בשנת תק"ע. מלבד החלק השלישי של ספר התניא, שהיא אגרת התשובה. אחרי שהועתקה על ידי כ"ק אדמו"ר האמצעי, הוגהה שוב על ידי רבינו הזקן, ומוצגת לפנינו.

93. אגרת התשובה מוגהת בכתב-יד-קודש, כת"י 1018.

כבר לפני כן, הדפיס רבינו אחדים מחיבוריו בהלכה. אחד מהם הוא "הלכות תלמוד תורה", שנדפס בשנת תקנ"ד.

94. הלכות תלמוד תורה, שקלאוו תקנ"ד.

כן הדפיס רבינו הזקן בעצמו את סדור התפלה שלו, עם פסקי הסדור.

מקובל ה' לשער, אשר הסדור הזה נדפס לראשונה בשנת תקס"ג. אמנם לפנינו מוצג שריד של הדפסה מוקדמת יותר. אשר בו מופיעים אחדים מפסקי הסדור במהדורה מוקדמת יותר, מאשר נדפס בסדורים.

95. שריד סידור מההוצאות הקדומות של סדור רבינו הזקן.

בכל מהדורה של הסדור, ה' רבינו מוסיף ומתקן בפסקי הסדור. לפנינו מוצג דף מהלכות תפילין שבסדור, בהעתק כתי"ק אחיו של רבינו, הרה"ק מהרי"ל מיאנאוויטש, מוגה בכת"ק רבינו הזקן.

96. פסקי הסדור, מוגה בכת"ק.

את הדרושים שה' אומר רבינו הזקן, היו רושמים אחיו ובניו ואחדים מהחסידים. לפעמים ה' רבינו בעצמו מגיה ומוסיף ב"הנחות" אלו. מוצג לפנינו הדרוש וארא, מוגה בכת"ק.

97. דרוש וארא, מוגה בכת"ק

לפעמים ה' רבינו הזקן רושם הגהותיו על גליונות הספרים שאצלו. כמה מהגהות אלו מועתקות בספרי כ"ק נכדו אדמו"ר ה"צמח צדק"; אלא שגם ספרים אלו היו למאכולת אש. ספר אחד עם הגהותיו על הגליון נשאר לפליטה, ומוצג לפנינו.

98. שו"ת מהרי"ק, עם הגהות כתי"ק על הגליון.

תואר פניו הקדושים נדפס לראשונה בשנת תרמ"ט, עם חתימת הצייר גלצ'בסקי. למטה כמה שורות בעברית וברוסית, בחתימת המו"ל ר' שמרי' שניאורסאהן זו. ש"ץ.

99. תואר פני קדשו, ההדפסה הראשונה בשנת תרמ"ט.

100. ציור פני קדשו, מאותיות ספרו התניא.

כ"ק אדמו"ר האמצעי רבי דובער מליובאוויטש

שנות נשיאותו של כ"ק אדמו"ר האמצעי היו 15, משנת תקע"ג עד להסתלקותו בט' כסלו תקפ"ח. בשנים הראשונות לנשיאותו, תקע"ד-ו, התעסק כ"ק אדמו"ר האמצעי בהוצאה לאור של ספרי כ"ק אביו אדמו"ר הזקן. התניא עם אגרת הקודש, השלחן ערוך, הסידור עם דא"ח ובאורי הזהר. אחר כך התחיל להדפיס את התורות שלו, שהי' אומר וכותב. ומאז, במשך שנות נשיאותו הבאות, הדפיס כמעט כל שנה ספר אחד או שנים.

101. שער התשובה והתפלה, שקלאוו תקע"ז.

102. דרך חיים ותוכחת מוסר השכל, קאפוסט תקע"ט.

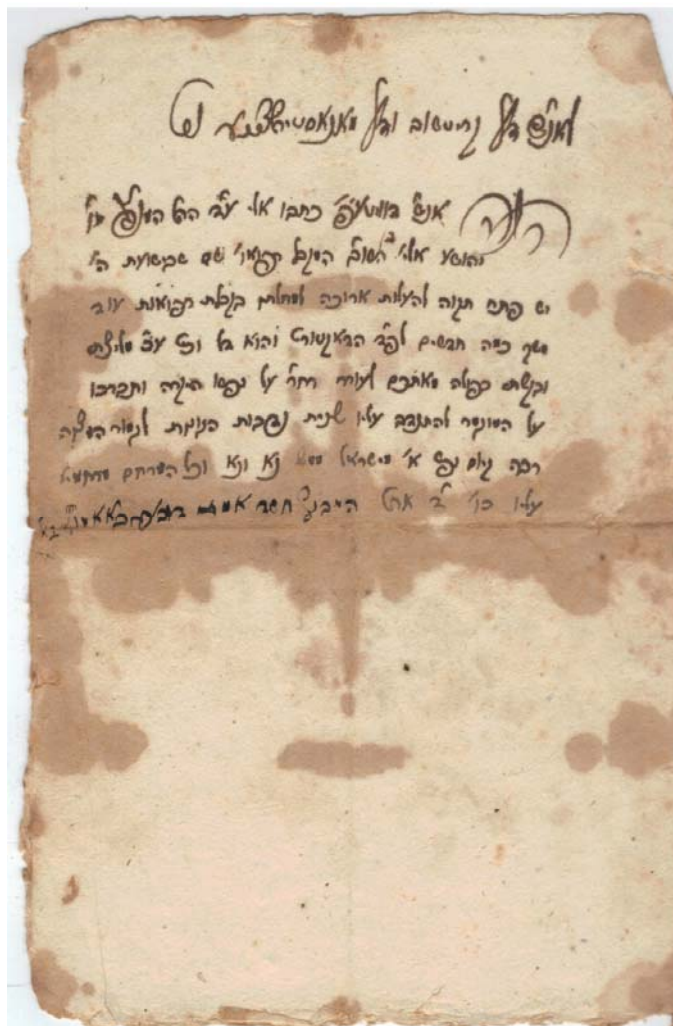
103. נר מצוה ותורה אור, קאפוסט תק"פ.

104. אמרי בינה, קאפוסט תקפ"א.

105. עטרת ראש, קאפוסט תקפ"א.

106. שערי אורה, קאפוסט תקפ"ב.

107. תורת חיים, קאפוסט תקפ"ו.

חלק מהתורות שכתב, נשמר בגוף כתב יד קדשו.

כבר בשנות נשיאותו הראשונות של רבינו הזקן הי' רושם את התורות שהי' שומע מאביו, וכך המשיך במשך כל השנים הבאות. לפנינו מוצגים שני כרכי "הנחות" שכתב בשנים הראשונות, בתקופת לאזניא. כרך אחד "הנחות" שכתב בשנת תקס"ז, בתקופת לאדי. וכרך אחד מדרושי עצמו, פירוש המלות.

108. ספר וזכרתי, כתי"ק 2237.

109. להבין ההגהה בלקו"א, כתי"ק 1161.

110. הנחות מאמרי תקס"ז 1196.

111. פירוש המלות, כתי"ק 1197.

גם מוצגת לפנינו:

112. אגרת בחתימת יד קדשו.

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" רבי מנחם מענדל מליובאוויטש

כבר בשנותיו הצעירות, התחיל כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" לרשום הנחות מהדרושים שהי' שומע מכ"ק זקנו, אדמו"ר הזקן. לפנינו מוצג כתי"ק מ"הנחה" שרשם מדרוש שאמר כ"ק אדמו"ר הזקן בשנת תקס"ו, בשעה שהי' בן 16 שנים.

113. הנחות דרושי רבנו הזקן, משנת תקס"ו, כתי"ק 1116.

במשך השנים הרבה לכתוב ביאורי חסידות ותשובות וחידושים בהלכה, בריבוי עצום. אחד מחיבוריו הראשונים הוא שרש מצות התפלה, המוצג לפנינו.

114. כתי"ק שרש מצות התפלה 82.

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" לא הדפיס את חבוריו בעצמו. מיד בתחלת נשיאותו התחיל לאסוף כתבי דרושיו של כ"ק אדמו"ר הזקן, ומתוכם ערך לדפוס מבחר דרושים על סדר הפרשיות, בספרים "תורה אור", ו"לקוטי תורה". לפנינו מוצג כרך הגהותיו שרשם לדרושים אלו, ובנדפס הם באים בתוך הדרושים, בין חצאי עיגול.

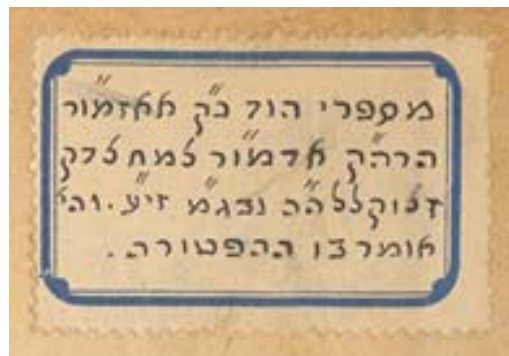
115. כתי"ק הגהותיו ללקו"ת.

בשבתות הי' כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" עולה למפטיר, ואת ההפטרה הי' אומר מתוך תנ"ך מדויק, שמצויינים בו מקומות תחלת וסוף ההפטרות. על הגליון רשם את מנהגינו באמירת ההפטרות. כמו כן ציין בכמה מקומות, טעויות הדפוס ודיוקי נוסח המסורה שבתנ"ך.

בדף הראשון של הספר רשום בכתי"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע: "כ' בשפתי ישנים וז"ל תנ"ך מוגה מאד ומדויק על ידי כמה וכמה חכמי ישראל וחכמי נוצרים ולא נמצא בו טעות כלל ובגליון פי' קצת מלות בלשון רומא נדפס יפה מאד, דפוס אמשטרדם תזכ"ה".

על כריכת התנ"ך מבפנים ישנה מדבקה, שעליה כותב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע: "מספרי הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר צמח צדק וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והי' אומר בו ההפטרה".

116. תנ"ך בכרך אחד, אמ"ד תכ"ז.

גם מוצגות לפנינו :

117. תשובה, בכתב יד קדשו.

118. שרוול הקאפאטא שלו, שנתחלק, כנראה, על ידי בניו.

על פי

הציור שלפנינו, עיבדו אחר כך תמונות שונות, שנדפסו במהדורות שונות. בספריה ישנם 7 תמונות שנדפסו במשך השנים, ורובן בנויות על הציור שלפנינו.

119. ציור תואר פניו הק', שהיתה תלויה אצל בני ונכדי רבינו.

ההדפסה הראשונה היא משנת תרמ"ז, בליטוגרפיה של נ. מץ. בכיתוב שתחת הציור, בלה"ק: "לזכר עולם יהיה צדיק, תמונת הרב הצדיק הגאון מו"ה מנחם מענדל מליובאוויטש זצ"ל". וברוסית: "פורטרעט ליובאוויטשסקאווא ראוין מענדל שניאורסאהן". אישור הצנזור אוקטובר 30 1886, ווילנא. ע"י נ. מץ [חלק מהכיתוב נחתך, ולא ברור].

120. ההדפסה הראשונה של עיבוד התמונה הזאת.

כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע רבי שמואל מליובאוויטש

מעטים היו כותבי ה"הנחות" של הדרושים שהיה רבינו אומר כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", שהרי הוא עצמו היה רגיל לרשום את תוכן הדרושים. מכל מקום היו כמה "חוזרים" שהיו חוזרים בעל פה את הדרושים הנאמרים, ואף רושמים בכתב "הנחות" של הדרושים הללו. חלקם בכת"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, וחלקם בכת"י "חוזרים" אחרים, שאחר כך עבר עליהם כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, ולפעמים הי' מוסיף עליהם הגהות על הגליון. מתוכם מוצג לפנינו:

121. הנחות שכתב מדרושי אביו אדמו"ר הצמח צדק בשנת תרי"ד, כתי"ק 1117.

כן מוצגים לפנינו:

122. דרושי שנת תרמ"א, כתי"ק 1130.

123. שאלות ותשובות שלו, כתי"ק 1041.

124. שתי אגרות כתי"ק.

בארכיון הספרייה שמור ארנקו של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, שרשום עליו בכת"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע: "תכריך עור זה, בשביל החזקת ניירות, הוא מעובונו של הוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר מוהר"ש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר קבלתיו במתנה מאת כבוד אמי זקנתי הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע זי"ע בחורף שנת תרמ"ח".

125. ארנק של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.

גם מוצגים לפנינו:

126. מגלת אסתר שנכתבה על ידו.

127. שטר מכירת החמץ שלו, בחתימת ידו הקדושה.

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע רבי שלום דובער מליובאוויטש

התמונה היחידה של דיוקן פני קדשו, היא משנת תרע"ח, אחרי כיבוש רוסיה על ידי הבולשביקים. חששו אז שהי' הכרח להגר מרוסיה, ולצורך הפספורט, הרשה לצלם את דיוקן פני קדשו, יושב על כסאו בחדר היחידות שלו ברוסטוב.

128. תואר פני קדשו.

כבר בגיל 15, התחיל לכתוב "הנחות" מהמאמרים שהי' אומר אביו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע. אחד מכרכי "הנחות" אלו מוצג לפנינו.

129. הנחות כתי"ק, מדרושי אביו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.

באופן רשמי לא קיבל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע את הנשיאות עד לשנת תרנ"ד. אמנם מיד אחרי הסתלקות כ"ק אביו אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, בשנת תרמ"ג, התחיל לאמר ולכתוב דרושי דא"ח. מוצג לפנינו כרך דרושיו שרשם בשנה הראשונה – תרמ"ג.

130. דף מכרך דרושיו משנת תרמ"ג.

וכן דף מדרושי שרשם בשנה האחרונה – תר"פ.

131. דף מכרך דרושיו משנת תר"פ.

בתקופת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע אי אפשר היה להדפיס ספרי יהדות ברוסיה, בלי רשיון מיוחד מהצנזורה, ורק בבית הדפוס שבפיקוחם, שהתקיים בוויילנא. לכן לא הדפיס את הדרושים שהי' כותב ואומר במשך עשרות שנות נשיאותו. דרושיו היו מועתקים בעותקים רבים, או משוכפלים במימיוגרף. לפנינו מוצגות שתי הוצאות של כרך דרושי תרס"ו. אחד מהם מתוך כתב ידו של החסיד המפורסם ר' זלמן אידל זיסליך.

132. כרך דרושי תרס"ו, מימיוגרף.

גם מוצג לפנינו הפספורט שלו, הפנים-רוסי. רשומות בו נסיעותיו בתוך רוסיה, משנת תרס"ג ואילך.

133. פספורט שלו.

התנאים שלו נכתבו בי' סיון תרכ"ה, בהיות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בן ארבע וחצי שנים, וכעשרה חדשים לפני הסתלקות כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" (י"ג ניסן תרכ"ו).

כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" כתב את השורה הראשונה: "למדו"ט כו". ומעבר לדף הוסיף: "גם אני מתחייב ... נאום מנחם מענדל".

134. שטר התנאים שלו.

מצורף לו גם, תיאור השטר, בכתי"ק של הרבי.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע רבי יוסף יצחק מליובאוויטש

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע הי' מוסר לדפוס את דרושיו ושיחותיו, יותר מכל האדמו"רים שלפניו. בתקופה הראשונה לנשיאותו, בעיקר בתקופת רוסיה, עד שנת תרפ"ח, הי' מוסרם לשיכפול במימיוגרף, ובשנים הבאות הי' מוסרם לדפוס. מתוכם מוצג כרך מאמרי מתקופת רוסיה, משוכפל במימיוגרף.

135. מאמר משנת תרפ"ג שהתפרסם בשעתו במימיוגרף.

את המאמרים הי' מדפיס בסדרת "קונטרסים", ואת השיחות בסדרת "לקוטי דבורים". מתוכם מוצגות לפנינו, דוגמה אחת מקונטרס מאמרים, ודוגמה אחת מקונטרס לקוטי דבורים. שניהם מתקופת ריגא (תרפ"ח-תרצ"ג).

136. קונטרס מאמרים שנדפס בריגא.

137. קונטרס "לקוטי דבורים" שנדפס בריגא.

כמו כן מוצגים לפנינו:

138. ה"ספודיק" שלו.

139. תמונתו, יושב עם ה"ספודיק" על ראשו הקדוש.

140. הכובע שלו.

לרגל מצב בריאותו לא הי' יכול לנסוע לבית המשפט לסדר את הניירות. אמנם לכבודו באו השופטים לביתו, לחדר היחידות, להחתימו ולתת לו את ניירות האזרחות.

141. ניירות האזרחות האמריקאית שלו.

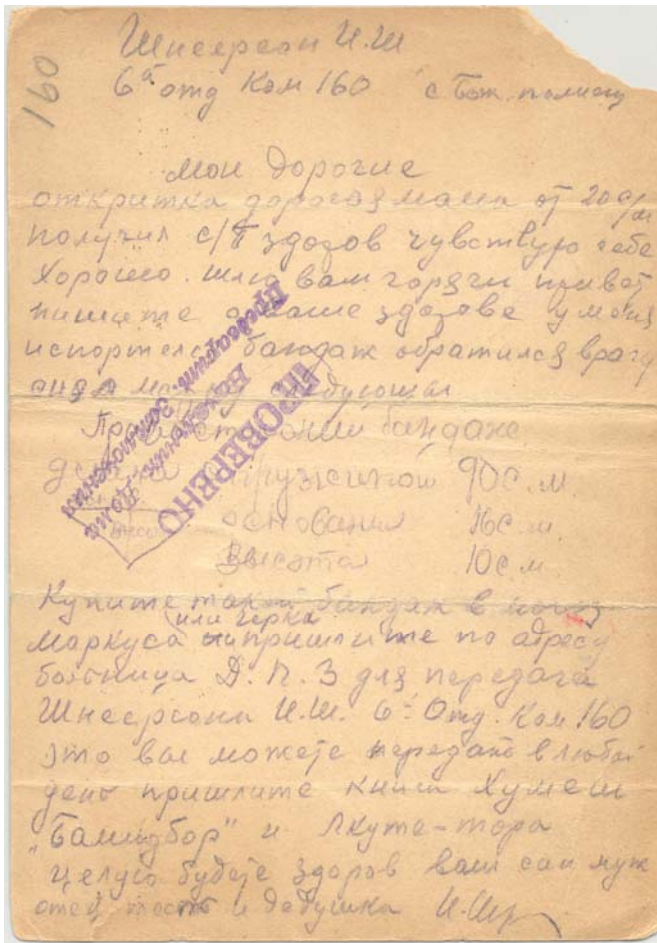
בעצם ימי שבתו בתא מאסרו, בקיץ תרפ"ז, הרשו לו לכתוב גלויה אחת לביתו, ברוסית, אחרי שעברה את בקורת הצנזורה.

142. גלויה שכתב לביתו מתא המאסר, בקיץ תרפ"ז.

כן מוצגת לפנינו:

143. הקערה (טס של כסף) שעליה היה עורך את ה"סדר".

וכפי שכותב הרבי ב"לקוטי טעמים ומנהגים": "בבית הרב מסדרין המצות על מפה, ולא על קערה. מלבד האדמו"ר המסדר המצות על טס של כסף".

הרבי

הספרים הראשונים שערך והדפיס, בשנים הראשונות להגעתו לנ"י. כאשר כ"ק חותנו אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, מינה אותו לעמוד בראש המוסדות מחנה ישראל, מרכז לעניני חנוך, וקה"ת.

144. לוח שנת ה'תש"ג, עם אוצר ידיעות, דינים ומנהגים לתלמיד הצעיר באנגלית.

שהוא ספרו הראשון שמסר לדפוס, באנגלית, בארה"ב.

145. לוח היום יום, קה"ת תש"ג.

146. הגדה של פסח עם לקוטי מנהגים וטעמים, קה"ת תש"ו.

כמו כן מוצגים לפנינו:

147. תמונתו בהגיעו לגיל 3, לפני התספורת.

148. תמונתו מתקופת החתונה.

בכ"ב שבט תרפ"ח, כתב הרבי תשובה לגאון הרוגוטשובי. בכ"ד שבט השיבו. ובכ"א אדר השיבו רבינו שוב.

149. תשובת הגאון הרוגוטשובי לרבי, ומענה הרבי אליו.

הועתקו על ידי רבינו, ונדפסו ברשימותיו (חוב' לג).

150. השופרות שהי' תוקע בהם, ושהי' מחזיק אצלו בעת התקיעות.

אחדים מהספרים שקיבל דרשה געשאנק לחתונתו, לקחם אתו עמו בכל התקופות, ווארשא, ריגא, ברלין, פריז, ווישי, מרסיי, ועד להצלתו מידי הנאצים והגעתו לנ"י.

151. ספר "אור המאיר", שקיבל בחתונתו, עם הקדשה מהמחבר.

152. ספר "אור שמח", שקיבל בחתונתו, עם חתימה ותאריך בכת"ק.

בפנה מיוחדת מוצגים, ה"סטענדערס" הראשונים של הרבי.

153. ה"עמודים" הראשונים שהרבי היה מתפלל אצלם בשנים הראשונות לנשיאותו.

(א) התפלל אצלו בשנים תשי"א-תשט"ו לערך.

מיד כשקיבל הרבי את הנשיאות, לא רצה לשבת אצל סטענדער מיוחד, בנפרד מהחסידיים.

בסוף הסכים שיעשו לו סטענדער פשוט וקטן, שעליו התפלל בשנים הראשונות לנשיאותו; אף שהי' קטן מדאי, ולא נוח כל כך.

(ב) התפלל אצלו לערך משנת תשט"ז ואילך.

לערך בשנת תשט"ז בנו לו סטענדער גבוה יותר, שהי' נוח יותר. ועם דלתון מיוחד, שיוכל להיפתח, ולהניח עליו את הסדור בעת התפלה.

(ג) נוצר בבית הספר למלאכה בכפר חב"ד, בשנת תשכ"ב. ונשלח לרבי עם מטוס ה"צ'רטור", שנסעו בו החסידיים לרבי, לחודש תשרי תשכ"ג.

ה"עמוד" הוגש לרבי בעת ההתוועדות המיוחדת שערך הרבי לכבוד האורחים, באור לערב ר"ה תשכ"ג. הרבי אמר אז שיחה מיוחדת, בה ביאר את מעלת העמוד שהובא, וסיפר וביאר את הסיפור הידוע, ששאל הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי את הוד כ"ק אביו רבינו הגדול במה התפלל בר"ה, ויענהו מיט דעם שטענדער, כי הכל אלקות והוא לבדו הוא ואין זולתו.

רבי לוי יצחק שניאורסאהן

הגאון החסיד המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן, רבה של יקטרינוסלב, אביו של הרבי. רוב כתביו שכתב בנגלה בחסידות ובקבלה בהיותו ביקטרינוסלב נאבדו.

נשאר לפליטה מה שכתב על גליונות הספרים האחדים שהיו בידו בגלותו (שנשלח על ידי הממשל הקומוניסטי, כעונש על תעסוקתו בהרבצת הדת), בשנים תרצ"ט-תש"ד.

154. חלקי הזהר עם הגהותיו על הגליון, כתי"ק.

גם שרדו המכתבים והקונטרסים ששלח אל בנו כ"ק אדמו"ר זי"ע, עם ביאור החסידות והקבלה.

155. רשימות בקבלה וחסידות שה"י כותב אל כ"ק בנו – הרבי.

את ספר התהלים שלפנינו, שלחה הרבנית חנה, אם כ"ק אדמו"ר זי"ע, אל כבוד בעלה הרה"ג הרה"ח והמקובל וכו' מוהר"ר לוי יצחק ז"ל, למקום גלותו בכפר טשילי אשר במדינת קאזאחסטאן. ובו ה"י אומר תמיד תהלים, מתוך בכיות גדולות, הן במקום גלותו, והן אחר שניתן לו הרשיון לעבור לעיר אלמא-אטא, ועד ליום פטירתו שם, בכ' מנ"א תש"ד.

אחר כך החזיקה אותו הרבנית חנה, ואמרה מתוכו תהלים, והביאה אותו אתה עמה, ביציאתה מרוסיה, ובהגיעה לנ"י. ועד ליום פטירתה בו' תשרי תשכ"ה.

בדף המגן הקדמי של התהלים רשמה לזכרון את פרשת דבר התהלים הזה.

156. תהלים שה"י אומר בו בתקופת גלותו.

157. מכתב כתב יד קדשו, בחתימתו והחותמת שלו.

גדולי חסידות חב"ד

אחיו של רבינו (הזקן), האחד המיוחד הוא הרב הגדול בישראל ירא וחרד לדבר ה' מוהר"ר יהודה ליב מייאנאוויטש זצלה"ה (מהרי"ל) בעל השארית יהודה, הי' בן משק ביתו של רבינו, ורוב עניני רבינו היו נחתכים על פיו. הוא כתב דרושי התורה אור רובם, ועוד הרבה דרושים בלשונו הזהב של רבינו, ורבינו בכבודו ובעצמו הגיהם, והעיד שרשימותיו מכוונים מאד ממש כמו שנאמרו.
מתוך כתביו, מוצגת לפנינו:

158. תשובה, כתי"ק מהרי"ל, אחיו של רבינו הזקן.

ידועים לנו הסכמתו של מהרי"ל לסידורו של אחיו רבינו הזקן, הוצאות תקפ"ב, ולרי"ף הוצאת קאפוסט תקע"ח.
לפנינו הסכמה נוספת, שכתב על תהלים נדיר, עם ליקוט פירושים, וליקוט מהזהר: "גוף הספר ודאי אינו צריך הסכמה וחיוזוק ממני, וגם איסור השגת גבול גלוי וידוע כל, רק לאפשי גברא קאתינא, להיות סניף לעושי ומחזיקי בתורת ה'".

159. הסכמת מהרי"ל לתהלים, [שקלוב] תקע"ו.

אחד מגדולי חסידי אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצמח צדק, הי' הגאון החסיד רבי יצחק אייזיק אבד"ק האמיל.
מלבד תשובותיו בהלכה, שנדפסו בתוך ספר "תולדות יצחק אייזיק", הרבה לכתוב ביאורים בחסידות. מהם נדפסו כמה ספרים.
מתוכם מוצג לפנינו:

160. דרוש כתי"ק רבי יצחק אייזיק מהאמיל, כת"י 652.

אחד מגדולי חסידי אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצמח צדק, הי' הגאון החסיד רבי הלל מפאריטש.
מלבד תשובותיו בהלכה, הרבה לכתוב "הנחות" וביאורים לדברי חסידות של רבותינו. מהם נדפסו כמה ספרים.
מתוכם מוצג לפנינו:

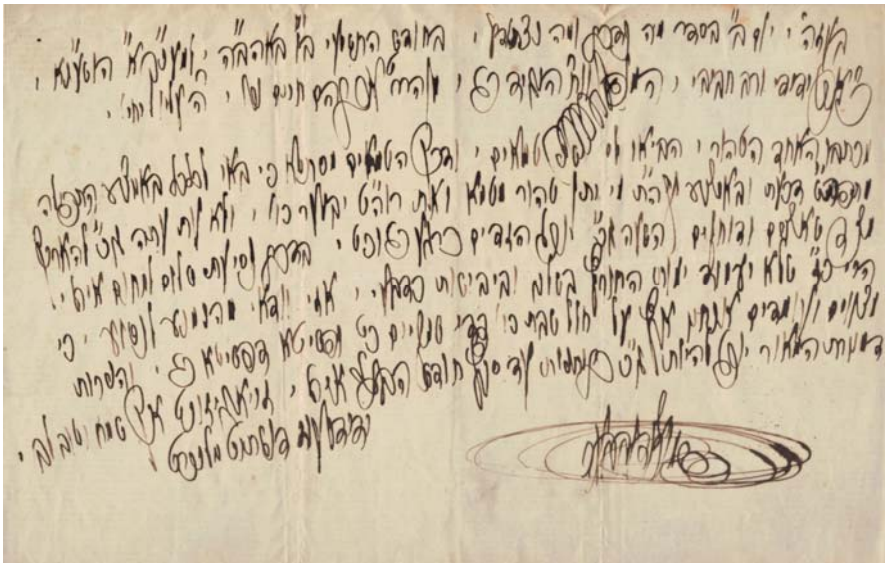
161. כרך דרושי כתי"ק רבי הלל מפאריטש, כת"י 1046.

*

כמו כן מוצגים לפנינו שני מכתבים מגדולי המשפיעים בחב"ד:

162. מכתב ר' חנוך הענדל קוגל, משפיע הראשון דישיבת תומכי תמימים בלויבאוויטש.

163. מכתב החסיד רבי שמואל דובער מבוריסוב (מהרשד"מ).

גדולי האדמו"רים

את המקל שלפנינו שלח ר' שמואל אבא שפירא, אל הרבי, בשנת תשי"ז, ובמכתבו סיפר אודותיו: "היום הפליג ... ויתכבד למסור לכ"ק את ה"מקל" – השריד האחרון של משפחתנו שנשאר, אחרי ה"גזילות" של הבולשביקים והיטלר, ואני שמח מאוד על הזכות שהיתה לי, ושכל הדברים החשובים הללו באו למקום הנכון. לרבי פנחס זצ"ל (אחד מהאחים "דיא געשמיסענע") היה בן-יחיד רבי העשל זצ"ל ובת יחידה טריינה ז"ל, היא כלתו של בנו (או נכדו) של הרב לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל, והמקל הזה נפל בחלקו בירושה לבעלה. היא נסעה למוסקבא לבית-האסורים של האחים (רבי פנחס ורבי שמואל אבא ז"ל) והמקל אתה. ביום אחד, בעת גשם-שוטף ובוץ ברחובות, היא שברה את המקל. אחד מהנסיכים הפולנים שעזרו לנו תקן את המקל ועשו ידית חדשה הנמצאת כעת".

164. מקל נועם של רבי לוי יצחק מברדיטשוב, והאחים מסלאוויטא

165. מכתב הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטבסק.

ובשולי הגליון, שורה שהוסיף הרה"ק רבי אברהם מקאליסק.

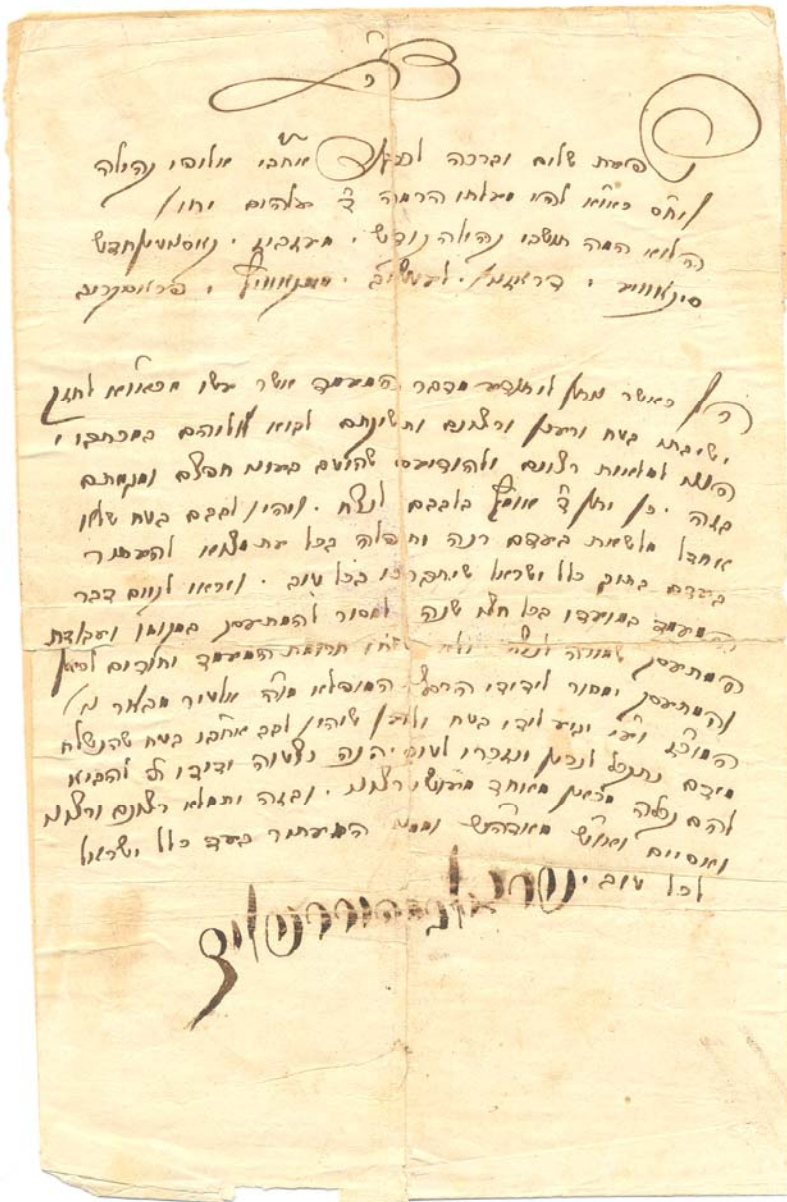
166. מכתב אדמו"ר רבי ישראל מרוזין.

167. מכתב בנו אדמו"ר רבי אברהם יעקב מסדיגורא.

168. מכתב בנו אדמו"ר רבי דוד משה מטשורטקוב.

169. מכתב בנו אדמו"ר רבי מרדכי פייוויש מהוסיאטין.

170. מכתב הרה"ק בעל חדושי הרי"ם, רבי יצחק מאיר אלטר מגור.

גדולי המקובלים

ספר הבהיר נחשב לספר הראשון בתורת הקבלה, ומיוחס לרבי נחוניא בן הקנה. בארכיון הספרייה שמור העתק עתיק, על קלף. נעתק על ידי: שלמה ידידיה הכותב.

171. ספר הבהיר, כתב יד, על קלף.

הרמ"ק חיבר חיבורים רבים: פרדס רמונים; שעור קומה; פלח הרימון; אילמה רבתי; תומר דבורה; אור נערב; גירושין; זבחי שלמים; תפלה למשה; עבודה תמה; פירוש עבודת יום הכפורים ועוד. חיבורו הכולל והגדול ביותר הוא פירוש "אור יקר" על כל חלקי הזהר, המוצג לפנינו.

172. אור יקר להרמ"ק – כתב-יד-קודש.

סדרת ה"שמונה שערים" של רבינו חיים ויטאל, בעצם כתיבת יד בנו רבי שמואל ויטאל. כל אחד מהכרכים הנזכרים נחתם בחותמות: "ש.מ. חי גאגין ירושלים"; (ובנו) "הצב" יצחק גאגין הי"ו איש ירושלים", ומסדרת הכרכים הזאת הו"ל הרב שלום משה גאגין כמה חלקים בהוצאתם הראשונה, בירושלים, משנת תר"י ואילך.

את השמונה שערים האלו, כתי"ק הר"ש ויטאל, מזכיר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ברשימת המאסר שלו, בספרו אודות החיפוש שעשו בביתו לפני המאסר: "את מגדלי הכתבי קודש כ"ק אבותנו רבותנו הק' גם לא פתחו, רק התענינו לדעת כתבי יד מי המה ... רק אחד הארונות כתבי יד עתיקים, כמו ... השמונה שערים כתי"ק הר"ש ויטאל ז"ל ועוד ספרים כתובים על קלף ... בכל אלו התענינו ביותר, אבל גם זה רק דרך מעביר".

173. שמונה שערים לרבינו חיים ויטאל.